

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ
1837-2011

Τὰ διαφεύγοντα τοὺς πολλοὺς, ὑφ' ἑτέρων δ' εἰρη-
μένα σποράδην ἢ πρὸς ἀναθήμασιν ἢ ψηφίσμασιν
εὐρημένα παλαιοῖς πεπείραμαι συναγαγεῖν, οὐ τὴν
ἄχρηστον ἀθροῖζων ἱστορίαν, ἀλλὰ τὴν πρὸς κατα-
νόησιν ἤθους καὶ τρόπου παραδιδοῦς.

ΠΛΟΥΤ. Νικίας 1, 5

Ο ΜΕΝΤΩΡ, Χρονογραφικὸ καὶ Ἱστοριοδικτικὸ Δελτίο τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας,
ἐκδίδεται τὸν Ἀπρίλιο, Ἰούνιο, Ὀκτώβριο καὶ Δεκέμβριο κάθε ἔτους
μὲ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ, ὁ ὁποῖος συντάσσει τὰ ἀνυπόγραφα κείμενα.

Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ:

Πρὸς τοὺς ἑταίρους: 1-2 • Εἰσαγωγή: 3-6 • Περίγραμμα τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλη-
νικῆς Ἀρχαιολογίας: 7-44 • Οἱ ἀρχαιολόγοι καὶ οἱ ἀνασκαφῆς τῆς Ἀρχαιολογικῆς
Ἐταιρείας (φωτογραφίες): 45-108 • Οἱ συνεργάτες τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας:
109-146 • Οἱ ἀνασκαφῆς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας: 147-172 • Συντομογραφίες:
172 • Γενικὴ βιβλιογραφία: 173-174 • Εὐρετήριο: 175-185 • Οἱ ἀρχαιολόγοι σχε-
διάζουν: 188-190.

Εἰκόνα ἐξωφύλλου: Μυκῆνες, θέρος 1949, Τάφος Κλυταιμῆστρας. Ἀπὸ ἀριστερὰ πρὸς
τὰ δεξιὰ: Bert Hodge Hill, Σπυρίδων Μαρινάτος, Ἰωάννης Κ. Παπαδημητρίου, Alan
J. B. Wace, ἄγνωστος, Carl W. Blegen, Φώτιος Πέτσας (φωτ. ACSA, ἀναμνηστικὴ τῶν
70στῶν γενεθλίων τοῦ Wace).

Ἐκδοτικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐπιμέλεια: Ἐκδόσεις Λούση Μπρατζιώτη

ISSN 1105-7181

Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, Πανεπιστημίου 22, 106 72 Ἀθήνα
Fax 210 3644996 • τηλ. 210 3625531 • secr@archetai.gr • www.archetai.gr

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ • ΤΕΥΧΟΣ 100 • ΙΟΥΝΙΟΣ 2011

Πρὸς τοὺς ἐταίρους

Τὸ τεύχος τοῦτο εἶναι τὸ ἑκατοστὸ τοῦ Μέντορος. Ἡ ἔκδοσή του ἀρχισε τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1988 μὲ τὸν τίτλο Ἐνημερωτικὸ Δελτίο τῶν ἐταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας καὶ ἕλη σχετικὴ μὲ τὴ δράση καὶ τὶς ἐνέργειες τοῦ Συμβουλίου. Περιεῖχε ἀκόμη σημειώματα γιὰ ποικίλα ἀρχαιολογικὰ θέματα. Ἀπὸ τὸ τεύχος 19, Ἀπριλίου 1992, πῆρε τὸ σημερινὸ ὄνομα, Ὁ Μέντωρ, μὲ τὸ ὅποιο πλέον εἶναι γνωστὸ, καὶ τὸ περιεχόμενό του συστηματοποιήθηκε. Ἡ ἕλη του ἔγινε περισσότερο ἱστοριοδιφικὴ καὶ δόθηκε ἔμφαση στὴν ἱστορία τῆς Ἐταιρείας καὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας, τὸν βίο τῶν παλαιότερων Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων καὶ τὴν ἐξέταση σημαντικῶν θεμάτων ποὺ ἀπασχολοῦν σήμερα τοὺς ἀρχαιολόγους ἀλλὰ καὶ τοὺς φιλόλογους ποὺ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴ μνημειακὴ μας παράδοση. Δημοσιεύτηκαν στὰ τεύχη τοῦ Μέντορος κείμενα γιὰ τὶς ἀναστηλώσεις, τὴν ἐξαγωγή τῶν ἀρχαίων, τὴν κατασκευὴ τοῦ λεμβοδρομίου στὸν Μαραθώνα, γιὰ τὶς ἀνασκαφὲς τοῦ Κεραμεικοῦ, γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ Μουσείου Ἀκροπόλεως (NMA) στοῦ Μακρυγιάννη, γιὰ τὰ ἀρχαῖα κατὰ τὸν πόλεμο 1940-1944 καὶ πλῆθος ἄλλων κειμένων γιὰ ζητήματα ἀρχαιολογικὰ καὶ θρησκευτικὰ, ὅπως τὰ ἄρθρα τοῦ ἀείμνηστου Νίκου Παπαχαϊζῆ. Ἀκόμη ἀναδημοσιεύτηκαν κείμενα παλαιῶν ἀρχαιολόγων, δυσεῦρετα ἢ ἄγνωστα σήμερα. Μερικὰ τεύχη ἀφιερώθηκαν σὲ παλαιούς Ἐφόρους, Κοντῆ, Ζαφειρόπουλο, Τσοῦνια, ἀλλὰ στὴν ἀπώτερη ἱστορία

της Έταιρείας. Όλα μαζί συνθέτουν ένα σύνολο αναγκαίο για κείνους που θα θελήσουν να ασχοληθούν με την ιστορία της ελληνικής αρχαιολογίας. Εύρετήριο της ύλης των τευχών των πρώτων 20 χρόνων του περιοδικού είναι το τεύχος 86 (1988-2007).

Πολλοί, και για ευνόητους λόγους, ισχυρίζονται ότι η σιάση του Μέντορος είναι γενικώς επικριτική, μάλιστα ως προς την Ύπηρεσία. Είναι σκοπίμως λανθασμένη άποψη. Ο Μέντωρ, και ο κύριος συντάκτης του, ενδιαφέρονται για το καλό των μνημείων και για την πρόοδο της ελληνικής αρχαιολογικής έπιστήμης. Η Έταιρεία, της οποίας τις απόψεις άπηχεϊ ο Μέντωρ, το έχει άποδείξει έμπράκτως κατά τα 174 χρόνια που έχουν περάσει από την ίδρυσή της. Ό,τι έκανε και κάνει γίνεται «προϊκα και άμοσθί», για να υπενθυμίσουμε μια δίκαια επαναλαμβανόμενη φράση του Πιπτάκη για τον έναντό του. Η άγορά γηπέδων υπέρ του Δημοσίου, οί άνασκαφές, το κτίσιμο μουσείων, οί ύποτροφίες, ή ένίσχυση μελετών, ή έκδοση βιβλίων, ή δωρεάν χορήγησή τους στους άρχαιολόγους και τις Έφορείες, ή μοναδική άρχαιολογική βιβλιοθήκη της, οί ξενώνες της παλαιότερα, οί έπιχορηγήσεις σωματείων με συγγενή σκοπό, το πολύτιμο φωτογραφικό, σχεδιαστικό και λοιπό άρχείο της είναι μοναδικά και μόνα στην Ελλάδα που πολλές φορές, τα τελευταία χρόνια συχνά, θεωρεί (ή Ελλάδα, με τη φωνή και τις πράξεις των πολιτικών) την Έταιρεία ένοχλητική. Η κριτική που άσκεϊται από τον Μέντορα για πολλά κακώς γινόμενα ή σχεδιαζόμενα, σκοπό έχει να προφυλάξει τους άρχαιολόγους από βλαπτικές ένέργειες για τα μνημεία που τους τις ύπαγορεύει είτε ή τάση της άντιπροβολής είτε τους έπιβάλλονται από έξω αρχαιολογικούς παράγοντες, πολιτικούς και οικονομικούς.

Η Έταιρεία δια του Μέντορος διατηρεί την ιδεατή έπιστημονική παράδοση ως προς τα ελληνικά μνημεία, που άρχίζει από το 1828 με τον Καποδίστρια και τον Μουστοξύδη και συνεχίστηκε με τους Έφόρους και τους Έπιμελητές και σήμερα με τους άρχαιολόγους. Η Έταιρεία ό,τι πήρε, ό,τι της δόθηκε, το απέδωσε πολλαπλάσιο ως έργο, σε όλους τους Έλληνες. Η Διοίκησή της, το Συμβούλιό της, οί Έταϊροι της δεν ώφελήθηκαν ούτε με άραχμή, ούτε ένα ευρώ.

Το έκαιοστο τεύχος του Μέντορος είναι ή άπόδειξη, εικονογραφημένη με τις φωτογραφίες της έκθεσης «Οί άρχαιολόγοι και οί άνασκαφές της Αρχαιολογικής Έταιρείας».

B.X.Π.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ἔχει ὡς κύριο ἔργο της τὴν ἔρευνα καὶ δημοσίευση τῶν μνημείων τῆς ἀρχαιότητος ἀπὸ τὰ ἀπώτερα προϊστορικὰ χρόνια ἕως σήμερα. Τὸ ἔργο της τῶν 174 ἐτῶν ποὺ πέρασαν ἀπὸ τὴν ἴδρυσή της εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μελέτης καὶ τῶν προσπαθειῶν πολλῶν ἀνθρώπων, φιλαρχαίων καὶ ἀρχαιολόγων. Οἱ περισσότεροι καὶ παλιότεροι δὲν εἶναι γνωστοὶ παρὰ σὲ λίγους εἰδικούς. Πολλῶν δὲν γνωρίζουμε τὴ μορφή. Ἡ Ἐταιρεία ὁμῶς τοὺς τμηὰ ὅλους καὶ πιστεύει ὅτι στὴ σημερινὴ ἐποχὴ ὅπου κυριαρχεῖ ἡ ἀναζήτησις τοῦ νέου καὶ τοῦ ἐντυπωσιακοῦ πρέπει νὰ θυμόμαστε ἐκείνους ποὺ θεμέλιωσαν στὴν Ἑλλάδα μιὰ ἐπιστήμη, τὴν ἀρχαιολογία, ποὺ ἀπ' ὅλες ὅσες καλλιεργοῦνται στὸν τόπο μας, ἐκείνη ἀξίζει νὰ ὀνομάζεται κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὴ. Ἡ ἐπιστήμη αὐτὴ, μὲ τὰ ἐντυπωσιακὰ ἔργα τῶν παλαιῶν ποὺ συνεχῶς φέρνει στὸ φῶς, προσφέρει τὴν αἴσθησις ὅτι σ' ἓνα τομέα τουλάχιστον, στὴν ἔρευνα τοῦ ἑλληνικοῦ παρελθόντος, δὲν ὑστεροῦμε σὲ σχέση μὲ ἄλλους λαούς.

Στὸν πρῶτο Ὀργανισμὸ τῆς Ἐταιρείας τῆς 6 Ἰανουαρίου 1837, στὸ ἄρθρο 6, ὀρίζεται ὅτι ὅλες οἱ ἐργασίες ποὺ θὰ ἐκτελοῦσε, ἀνασκαφές, συντηρήσεις, ἀναστηλώσεις, θὰ γίνονται μὲ τὴ συγκατάθεσις καὶ σύμπραξι τοῦ Ἐφόρου τοῦ Κεντρικοῦ Μουσείου καὶ ὅτι ἡ Ἐφορεία (Συμβούλιο) τῆς Ἐταιρείας «ὁσάκις τὸ κρίνη εὐλογον, νὰ παρακαλῆ, ὥστε ν' ἀναλαμβάνη [ὁ Ἐφορος] καὶ τὴν ἐκτέλεσιν μιᾶς ἢ ἄλλης ἐργασίας, χορηγοῦσα εἰς αὐτὸν καὶ τὰ χρηματικὰ πρὸς τοῦτο μέσα». Αὐτὴ ἦταν ἡ ἀρχὴ τῆς συνεργασίας τῆς Ἐταιρείας μὲ τὴν Ὑπηρεσία. Τότε, τὸ 1837, Ἐφορος τοῦ Κεντρικοῦ Μουσείου ἦταν ὁ Κυριακὸς Πιπτάκης (1798-1863), μόνος γιὰ ὀλόκληρην τὴν ἐπικράτεια.

Ἔως τὸ 1854 ἡ Ἐταιρεία συνεργαζόταν μὲ τὸν Πιπτάκη σχεδὸν ἀποκλειστικά. Μεσολάβησε ὁ λοιμὸς τῆς χρονιάς ἐκείνης, ἀκολούθησε ἡ νάρκη τῆς Ἐταιρείας καὶ τὸ 1859 ἐξελέγη Γραμματεὺς της ὁ Στέφανος Ἀθανασίου Κουμανούδης καὶ μαζί του, Σύμβουλοι, ὁ Εὐθύμιος Καστόρχης (1815-1889), ὁ Λύσανδρος Καφταντζόγλου (1811-1885) καί, λίγο ἀργότερα, ὁ Σπυρίδων Φιντικλῆς (1820-1894), ὁ Ἰωάννης Παπαδάκης (1825-1876) καὶ ὁ Ἀθανάσιος Ρουσόπουλος (1823-1898). Οἱ Σύμβουλοι αὐτοί, λίγοι ἀνάμεσα στοὺς πολλοὺς τῶν τότε Συμβουλιῶν, δὲν ἦσαν ἀρχαιολόγοι, ἐκτὸς τοῦ Ρουσόπουλου, ἀλλὰ φιλόλογοι, ἀρχι-

τέκτονες καὶ μαθηματικοί. Εἶχαν ὅμως ἐνδιαφέρον γιὰ τὶς ἀνασκαφές καὶ μὲ εὐχαρίστηση ἀναλάμβαναν νὰ τὶς ἐπιβλέπουν, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι προχωροῦσαν καὶ στὴ μελέτη καὶ δημοσίευση τῶν ὄσων ἔβρισκαν. Ἀνάμεσά τους ξεχώριζαν γιὰ ἰδιαίτερες ἐπιστημονικὲς γνώσεις ὁ Κουμανούδης καὶ ὁ Ρουσόπουλος. Μόλις τότε, τὸ 1859, ἄρχισαν νὰ ἐμφανίζονται στὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιολογία καὶ τὴν Ἑταιρεία νέα πρόσωπα ἐκτὸς τοῦ Πιττάκη.

Τὸ 1871 ἀποσπᾶσθηκε στὴν ὑπηρεσία τῆς Ἑταιρείας ὁ Παναγιώτης Ἄντ. Σταματάκης, ἕως τότε γραφεὺς καὶ κατόπιν βοηθὸς τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Γραφείου τῆς Γενικῆς Ἐφορείας τῶν Ἀρχαιοτήτων. Ἡ ἐργασία του διαφέρει ἀπὸ ὄλων ὅσοι ἐργάστηκαν ὡς ἀνασκαφεῖς τῆς Ἑταιρείας ἕως τότε. Εὐσυνείδητος, μεθοδικὸς καὶ μὲ καλὴ γλωσσικὴ κατάρτιση, φρόντιζε κάθε ἀνασκαφὴ του νὰ συνοδεύεται ἀπὸ συστηματικὲς ἐκθέσεις καὶ καταλόγους, κείμενα μὲ τὰ ὁποῖα ἐξασφαλιζόνταν ἐπιστημονικῶς τὰ εὐρήματά του. Ὁ Σταματάκης ὑπῆρξε μόνιμο στέλεχος τῆς Ἑταιρείας ἕως τὸν θάνατό του, τὸ 1885.

Κατὰ τὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ 19ου αἰ. οἱ συνεργάτες τῆς Ἑταιρείας, Ἐφοροὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων κατὰ κανόνα, αὐξάνονται. Τὸ 1879 διορίζεται ὡς Ἐφορὸς τῆς Ὑπηρεσίας ὁ Παναγιώτης Καββαδίας, τὸ 1883 ὁ Χρῆστος Τσοῦντας καὶ ὁ Δημήτριος Φίλιος, τὸ 1885 ὁ Βασίλειος Λεονάρδος, ὁ Γεώργιος Λαμπάκης καὶ ὁ Βαλέριος Στάης, καὶ ἀκολουθοῦν τὰ ἐπόμενα χρόνια ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ Ἐφοροὶ τῆς Ὑπηρεσίας ποὺ τῆς ἔδωσαν τὴν ἐπιστημονικὴ μορφή της.

Ἡ Ἑταιρεία εἶχε ὡς συνεργάτες ὅλους τοὺς Ἐπιμελητὲς καὶ τοὺς Ἐφόρους τῆς Ὑπηρεσίας. Τοὺς ἀνέθετε τὴ διεύθυνση τῶν ἀνασκαφῶν της, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ κύριο κεφάλαιο τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας στὴν Ἑλλάδα. Τὸ ἀνασκαφικὸ τους ἔργο συμπληρωνόταν μὲ τὶς ἐκθέσεις στὰ *Πρακτικά* (166 τόμοι), τὶς μελέτες στὴν *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίδα*, τῆς ὁποίας τὸ 2011 ἐκδίδεται ὁ 150ὸς τόμος, καὶ τὶς δημοσιεύσεις στὴ «Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας» (270 τόμοι· οἱ 170 ἀπὸ τὸ 1988 ἕως σήμερα).

Γιὰ νὰ θυμίσει ἡ Ἑταιρεία ὅλους ἐκείνους ποὺ κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη της μόχθησαν γιὰ τὴν ἀποκάλυψη τῶν ἑλληνικῶν μνημείων, ὀργάνωσε ἔκθεση φωτογραφιῶν τῶν ἀνασκαφῶν της καὶ τῶν ἀνασκαφῶν της. Γιὰ λόγους διάφορους δὲν εἰκονίζονται ὅλοι οἱ συνεργάτες οὔτε ὅλες οἱ ἀνασκαφές. Ἡ κατάταξη καὶ ἡ ἔκθεση τῶν φωτογραφιῶν εἶναι χρονολογικὴ, κατὰ τὸ ἔτος γέννησης τῶν ἀνασκαφῶν. Ὑπάρχουν ἔρευνες

που ἐμφανίζονται στὴν ἔκθεση δύο ἢ τρεῖς φορές, γιατί τόσοι ἦσαν οἱ διαδοχικοὶ ἐρευνητές. Ἄλλωστε ἓνα ἀπὸ τὰ διδάγματα τῆς ἔκθεσης εἶναι ἡ συνέχεια που χαρακτηρίζει τὸ ἔργο τῆς Ἑταιρείας. Φαίνεται ὅτι κάποιο διάστημα, πολλές φορές μεγάλο, ἔχει ἐγκαταλείψει κάποιο ἔργο της καί, ξαφνικά, τὸ ξαναρχίζει καὶ τὸ ὀλοκληρώνει, λ.χ. Ἀκρόπολη, Ραμνοῦς, Μεσοσηνή, Μυκῆνες, Γλάς, τελευταῖα Καστρί στὴ Σύρο. Τοῦτο συμβαίνει, γιατί κάθε ἀνασκαφὴ εἶναι ἓνα ἐπιστημονικὸ θέμα που χρειάζεται τὸ κατάλληλο πρόσωπο που θὰ ἐνδιαφέρεται εἰδικῶς γιὰ τὸ θέμα ἢ τὸν τόπο που πρέπει νὰ ἐρευνηθεῖ.

Ἡ ἀρχαιολογία στὴν Ἑλλάδα δὲν ἦταν, ἐξ ἀρχῆς, θέμα ἐρασιτεχνικῆς ἀπασχόλησης κάποιων λογίων, φιλαρχαίων ἢ συλλογέων. Ἦταν καθῆκον καὶ ἔργο κρατικὸ, συνδεδεμένο μὲ τὴν παιδεία. Δὲν ὑπῆρξε ὅμως ποτὲ ἀπὸ τὶς πρώτες μέριμνες τῶν κυβερνήσεων, μάλιστα ἕως καὶ σήμερα· κρίνοντας ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ ἐπιβάρυνση τοῦ προϋπολογισμοῦ γιὰ τὴν ἔρευνα τῶν ἀρχαιοτήτων, μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς παραμελημένη. Κρατικὸ ἐνδιαφέρον ἐκδηλώνεται ξαφνικά κατὰ καιροῦς, ἔχει ὅμως πάντα σχέση μὲ τὴν οἰκονομικὴ πολιτικὴ που ἀκολουθεῖται, δηλαδὴ τὴν προσπάθεια γιὰ ἀνάπτυξη τοῦ τουρισμοῦ καὶ ὄχι μὲ τὴν πρόοδο τῆς ἐπιστήμης.

Ἡ ἐπιστημονικὴ πρόοδος τῆς ἀρχαιολογίας ἐξαρτᾶται βεβαίως ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ συνδρομὴ τοῦ κράτους ἀλλὰ ἕως ἓνα, ὄχι πολὺ ὑψηλό, βαθμὸ. Κύριος παράγων γιὰ τὴν καλλιέργειά της εἶναι ἡ ὑπαρξη τῶν ἀρχαιολόγων ἐκείνων που θὰ ἀφιερῶσουν μέρος τῆς ζωῆς τους γιὰ νὰ φέρουν σὲ πέρας μιὰ πολὺχρονη ἀνασκαφὴ καὶ νὰ τὴ δημοσιεύσουν. Τὸ δεύτερο, ἡ δημοσίευση, εἶναι λιγότερο συχνὸ φαινόμενο γιατί πολλές σημαντικὲς ἀλλὰ μακρόχρονες ἀνασκαφὲς τερματίζονται ἢ φθάνουν σ' ἓνα ἱκανοποιητικὸ σημεῖο πληρότητας ὅταν ὁ ἀνασκαφεὺς εἶναι πλέον ἡλικιωμένος καὶ δὲν ἔχει τὶς ἀναγκαῖες σωματικὲς δυνάμεις γιὰ μιὰ ἐπίσης μακρόχρονη καὶ κουραστικὴ ἐργασία, ὅπως εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ ἔκθεση τῶν ὧσων ἀποκάλυψε.

Ἡ συνεχῶς, ἀπὸ τὸ 1828, ταραγμένη πολιτικὴ κατάσταση τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐπέτρεψε στοὺς, πρόσκαιρους κατὰ κανόνα, ὑπουργοὺς-προϊσταμένους τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑπιτροπῆς νὰ ἐνστερνισθοῦν καὶ νὰ καθορίσουν μόνιμο, θὰ μπορούσε νὰ εἰπωθεῖ «ἐθνικὸ», πρόγραμμα ἔρευνας τοῦ τόπου. Τὸ ἔργο αὐτὸ τὸ ἀνέλαβε – ἄτακτα στὴν ἀρχή, μεθοδικότερα κατόπιν – ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ἡ ὁποία καθόρισε προτεραιότητες καὶ κατόρθωσε νὰ ἐρευνησε, σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ, τοὺς

κυριότερους αρχαίους τόπους. Καὶ αὐτῆς τὸ ἔργο ὅμως ἦταν σὲ ἐξάρτη-
ση, πάντοτε, ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ τῶν κατάλληλων προσώπων ποὺ θὰ ἀνα-
λάμβαναν κάποια ἔρευνα, καὶ ἀπὸ τὰ πάντοτε μέτρια οἰκονομικά της.

Ἡ Ἑλλάδα ἔχει, ὡς πρὸς τὴν ἀρχαιολογία, ἓνα ἰδιαίτερο χαρακτη-
ριστικό. Ἔχει πολλὰ μνημεῖα, συγκριτικὰ μὲ τὴν ἔκταση καὶ τὸν πληθυ-
σμό της, περισσότερα ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄλλη χώρα. Δὲν διαθέτει ὅμως
ἀνάλογους, ἀριθμητικῶς, ἀρχαιολόγους ὑψηλοῦ, ἀπαρατήτως, ἐπιπέδου
γιὰ τὴν ἀποκάλυψη τῶν μνημείων, τὴ μελέτη καὶ τὴ δημοσίευσή τους.
Εἰδικῶς τὶς τελευταῖες δεκαετίες ἡ εὔρεση μνημείων καὶ ἡ διενέργεια
ἀνασκαφῶν ἀυξήθηκαν σὲ ὑπερβολικὰ μεγάλο ἀριθμό, ἀλλὰ οὔτε ἡ
πρώτη μελέτη καὶ παρουσίαση δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ γιὰ πολλὰ
μνημεῖα ἐξαιτίας τῆς πολιτικῆς ἀρρυθμίας ποὺ ἐπιδρᾷ δυσμενῶς στὴν
Ἑπιμελοσύνη.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἔχει καὶ ἐκείνη ὑποστεί τὴν ἐπίδραση τῆς
πολιτικῆς ἀρρυθμίας. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ χαρακτήρας της ἐξ ἀρχῆς ἦταν
ἐπιστημονικὸς καὶ ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως ἦταν ἀνεξάρτητη στὴν ἐκτέ-
λεση τοῦ ἔργου της, τηρώντας πάντοτε ἀπαρέγκλιτα τὴν ἀρχαιολογικὴ
νομοθεσία, μπόρεσε νὰ ἀσκήσῃ μία συνεπῆ πρὸς τοὺς σκοποὺς της
ἐπιστημονικὴ πολιτικὴ, ἔχοντας ὡς συνεργάτες, κυριότατα, τοὺς Ἐπι-
μελητὲς καὶ Ἐφόρους τῶν Ἀρχαιοτήτων.

Τὸ ἔργο τῆς Ἑταιρείας, μεγάλο μέρος του, καὶ τὴν ἰδιαίτερη συμβολὴ
τῶν συνεργατῶν της, Ἐφόρων καὶ Ἐπιμελητῶν τῆς Ἑπιμελοσύνης κυρίως,
σκιαγραφεῖ ἡ ἔκθεσις «Οἱ ἀρχαιολόγοι καὶ οἱ ἀνασκαφῆς τῆς Ἀρχαιο-
λογικῆς Ἑταιρείας». Δὲν ἀποτελεῖ ἱστορία τῆς ἀρχαιολογίας ἀλλὰ τὴ
μερικὴ εἰκονογράφησίν της.

ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ. Φροντίδα για τὰ λείψανα τοῦ ἀρχαίου παρελθόντος μας ὑπῆρξε ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἰδρύθηκε τὸ ἑλληνικὸ κράτος καὶ Κυβερνήτης του ἀνέλαβε, τὸ 1828, ὁ Ἰωάννης Α. Καποδίστριας (1776-1831). Ἔως τότε, ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς κατάκτησης τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους, οἱ ἀρχαιότητες ἦσαν ἀντικείμενο ἀρπαγῆς ἀπὸ ἡγεμόνες, εὐγενεῖς, τυχοδιώκτες, συλλέκτες, περιηγητές, μὲ σκοπὸ νὰ κοσμήσουν πόλεις, ἀνάκτορα καὶ ἀρχοντικά.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὕστερης Τουρκοκρατίας ὑπῆρξαν ἐνέργειες φιλολογικῆς φύσεως γιὰ τὴν προστασία καὶ περιουλλογὴ τῶν χειρογράφων τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τῶν ἀρχαιοτήτων. Θεωροῦμε ὡς πρώτη τὴν ἔκκληση τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ (1748-1833) πρὸς τὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, πού δημοσίευσε στὰ *Προλεγόμενα* τῆς ἔκδοσης τοῦ Ἰσοκράτους (1807), γιὰ τὴ δημιουργία Μουσείου στὸ ὁποῖο θὰ συγκεντρώνονταν χειρόγραφα καὶ ἀρχαιότητες.

Ἡ «Φιλόμουσος Ἑταιρεία», ἡ ὁποία συστήθηκε στὴν Ἀθήνα τὸ 1813, προσπάθησε νὰ προστατεύσει τὶς ἀδέσποτες ἀρχαιότητες τῆς παρακμασμένης πόλης καὶ νὰ ἰδρύσει μουσεῖο στὸ Ἐρέχθειο, χωρὶς ὅμως ἀποτέλεσμα γιὰ ἐσωτερικοὺς λόγους, καὶ διότι ὁ Τοῦρκος δυνάστης πρῶτα καὶ τὰ συνεχῆ πολεμικὰ γεγονότα κατόπιν δὲν ἐπέτρεψαν νὰ ὑπάρξει συνέχεια σὲ οἰαδήποτε προσπάθεια. Στὶς 10 Φεβρουαρίου 1825, ὁ Ὑπουργὸς Ἐσωτερικῶν Γρηγόριος Δικαῖος, ὁ Παπαφλέσσας, μὲ διάταγμά του ὄρισε, ἀνάμεσα στὰ καθήκοντα τῶν Ἀρχῶν, τὴν περιουλλογὴ τῶν ἀρχαιοτήτων. Τὴν ἐπόμενη χρονιά στὸ ἀπὸ 22 Φεβρουαρίου 1826 διάταγμα τῆς Προσωρινῆς Διοίκησης προβλέπονταν μέτρα γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῶν μνημείων τῆς Ἀθήνας. Ὅμως τὸ πρῶτο σημαντικὸ νομοθετικὸ μέτρο γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀρχαιοτήτων ψηφίζεται ἀπὸ τὴν Γ' Ἐθνικὴ Συνέλευση τῆς Τροιζήνας. Εἶναι ἡ ΙΗ' παράγραφος πού περιέχει ἡ «Διάταξις Διοικήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας» τῆς 1 Μαΐου 1827. Ἡ παράγραφος (ἄρθρο) ὄριζε: «Ὁ Διοικητὴς χρεωστεῖ νὰ φροντίζει νὰ μὴ πωλῶνται, ἢ νὰ μὴ μεταφέρονται ἐκτὸς τῆς Ἐπικρατείας αἱ ἀρχαιότητες». Ὅταν ψηφίστηκε εἶχε θεωρητικὴ καὶ μόνο σημασία, γιὰτὶ δὲν ὑπῆρχαν οἱ Ἀρχεῖς πού θὰ ἐπέβαλαν τὴν ἐφαρμογὴ του. Τοῦτο ἄρχισε νὰ γίνεται τὸ 1828, μὲ τὴν ἴδρυση τῆς *Ἑλληνικῆς Πολυτείας*.

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ. ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΟΥΣΤΟΞΥΔΗΣ.
 Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία πῆρε μορφή ὅταν ιδρύθηκε ἀπὸ τὸν κυβερνήτη Ἰ. Καποδίστρια, στὶς 21 Ὀκτωβρίου 1829, τὸ «Ἐθνικὸν Μουσεῖον Αἰγίνης», μὲ διευθυντὴ τὴ σημαντικὴ πνευματικὴ μορφή τῆς νεώτερης Ἑλλάδας, τὸν Κερκυραῖο φιλόλογο, ἱστορικὸ καὶ πολιτικὸ Ἄνδρέα Μουστοξύδη (1785-1860). Ἐκεῖνος εὐθὺς ὡς ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του ἄρχισε τὴν περισυλλογὴ τῶν διεσπαρμένων ἀρχαιοτήτων, ἀπὸ τὴν Αἴγινα πρῶτα, ἀπὸ τὰ νησιὰ κατόπιν, τὶς Κυκλάδες, τὶς Βόρειες Σποράδες, τὰ νησιὰ τοῦ Σαρωνικοῦ (Δυτικὲς Σποράδες), ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰ Δωδεκάνησα. Μὲ Ἐπιστάτη στὸ Μουσεῖο τῆς Αἰγίνας, ποὺ στεγαζόταν στὸ κτίριο τοῦ Ὀρφανοτροφείου, τὸν ἀρχιμανδρίτη Λεόντιο Καμπάνη (1782-1859) καὶ στὴ μικρὴ τότε ἑλληνικὴ ἐπικράτεια ἔχοντας ὡς βοηθὸ του τὸν ζωγράφο Ἀθανάσιο Ἰατρίδη (1799-1866), διενεργοῦσε μικρὲς ἀνασκαφὲς μὲ συμπαραστάτες τοὺς Ἐκτάκτους Ἐπιτρόπους, τοὺς Διοικητὲς καὶ τοὺς Τοποτηρητὲς. Μεγάλῃ βοήθεια προσέφερε ὁ φιλάρχαιος Βιάρος Καποδίστριας (1774-1842) ποὺ διέθετε, ὡς Γραμματεὺς τῶν Ναυτικῶν, τὰ ἔθνικὰ πλοῖα γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν ἀρχαιοτήτων στὴν Αἴγινα. Τὰ χρόνια ἐκεῖνα τοῦ Καποδίστρια ὑπῆρξε ἀνάμεσα σὲ ὀρισμένους, λόγιους, δημογέροντες, ἀγωνιστὲς, γνήσιος ἐνθουσιασμὸς γιὰ τὴν περισυλλογὴ τῶν ἀρχαίων καὶ πολλὲς ἦσαν οἱ αὐθόρμητες προσφορὲς, χωρὶς νὰ λείψουν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ κερδίσουν χρηματικῶς ἀπὸ τὶς ἀρχαιοτήτες ποὺ κατεῖχαν ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας

Ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔργα τοῦ Μουστοξύδη ἦταν ἡ σύνταξη ἀρχαιολογικοῦ νόμου, ποὺ πῆρε τελικὰ τὴ μορφή διοικητικῆς ἐγκυκλίου, γνωστῆς μὲ τὸν ἀριθμὸ 953, τῆς 23 Ἰουνίου 1830. Ἡ ἐγκύκλιος περιέχει, στὰ 8 ἄρθρα τῆς, βασικὲς διατάξεις γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀρχαιοτήτων. Ἀργότερα τὸ κείμενο αὐτό, μὲ τροποποιήσεις, ἴσχυσε ὡς ἀρχαιολογικὸς νόμος τοῦ Κράτους τῶν Ἰονίων Νήσων. Ἡ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια, στὶς 27 Σεπτεμβρίου 1831, εἶχε ὡς συνέπεια τὴν ἀποχώρησιν στὴν Κέρκυρα τοῦ Μουστοξύδη. Ἔτσι ἡ μεγάλη του προσπάθεια ἔμεινε ἡμιτελής. Διάδοχός του, Ἐπιστάτης μόνον στὸ Μουσεῖο τῆς Αἰγίνας, ὀρίστηκε ἀπὸ τὴ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ, τὴν κυβέρνησιν ποὺ διαδέχθηκε τὸν Αὐγουστῖνο Καποδίστρια, ὁ Ἀθανάσιος Ἰατρίδης, ὁ ὁποῖος ἔως τὴ μετάθεσίν του στὴν Ἀθήνα, τὸ 1834, δὲν θὰ ἔχει καμιά σχεδὸν δραστηριότητα.

Ὁ Μουστοξύδης ἔκανε πολλὰς ἐνέργειες καὶ γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Ἀθήνας. Ἀλλὰ ἡ πόλις ἔως τὴν 1 Μαρτίου 1833 ἦταν

στην κατοχή τῶν Τούρκων καὶ ἡ Ἀκρόπολη ἕως τὴς 31 Μαρτίου. Ἐξαιτίας τῆς τουρκικῆς κατοχῆς καὶ τῆς ἄρνησης τῶν Ἀθηναίων νὰ συνεργαστοῦν μὲ τὸν Μουστοξύδη, δὲν ἔγινε στὴν Ἀθήνα κατὰ τὰ χρόνια τοῦ Καποδίστρια τίποτε τὸ σημαντικό στὸν τομέα τῆς ἀρχαιολογίας. Ὁ Κυβερνήτης ὅμως πολὺ νωρὶς εἶχε ἀναθέσει στὸν Σταμάτιο Κλεάνθη καὶ τὸν Eduard Schaubert νὰ κάνουν τὸν ἀρχαιολογικὸ χάρτη τῆς Ἀθήνας, ἐργασία ποὺ ὀλοκλήρωσαν στὰ χρόνια τοῦ Ὅθωνα.

Τὸ 1832, μὲ διάταγμα τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς, τῆς 10 Σεπτεμβρίου, διορίστηκε ὁ Κυριακὸς Πιττάκης «ἐπιστάτης τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχαιοτήτων» μὲ δικαιοδοσία στὴν Ἀττικὴ καὶ τὴν Εὐβοία. Ὁ Πιττάκης μὲ πολὺ ἐνθουσιασμό ἀνέλαβε τὰ ἄμισθα καθήκοντά του ἕως τὴν ἡμέρα τοῦ διορισμοῦ του ὡς μονίμου ὑπαλλήλου τοῦ κράτους.

ΟΘΩΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ. ADOLF WEISSENBURG. Στὴς 13 Ἰανουαρίου 1833 ἔφθασε στὸ Ναύπλιο ὁ βασιλιάς Ὅθων (1815-1867). Ἐπειδὴ ἦταν ἀνήλικος, τὰ καθήκοντά του ἀσκοῦσε τριμελὴς Ἀντιβασιλεία. Δύο μῆνες ἀργότερα, μὲ τὸ ἀπὸ 3/15 Ἀπριλίου 1833 διάταγμά της, μὲ τὸ ὁποῖο ἰδρύθηκε ἡ Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ὀρίζονται καὶ οἱ σχετικὲς μὲ τὴν ἀνασκαφὴ, συντήρηση καὶ προστασία τῶν ἀρχαιοτήτων ἀρμοδιότητές της, χωρὶς νὰ συνιστᾶται ξεχωριστὴ ὑπηρεσία. Ἔτσι, στὴ Γραμματεία ἀνήκε ἡ «προπαρασκευὴ εἰς ἀνασκαφὴν καὶ ἀνακάλυψιν τῶν ἀπολεσθέντων ἀριστουργημάτων τῶν τεχνῶν, ἢ φροντίς περὶ τῆς διαφυλάξεως τῶν ἤδη ὑπαρχόντων καὶ ἡ ἐπαγρύπνησις εἰς τὸ νὰ μὴ ἐξάγονται ἀπὸ τὸ Κράτος». Τὸ 1833 διορίζεται ὡς υπεύθυνος, Ἐφορος τῶν ἀρχαιοτήτων ὅλης τῆς τότε Ἑλλάδας, ὁ Βαυαρὸς ἀρχιτέκτονας Adolf Weissenburg (1790-1840) καὶ ὑποἴεφοροι ὁ Κυριακὸς Πιττάκης (1798-1863) στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, ὁ Ἰωάννης Κοκκῶνης (1796-1864) στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου καὶ ὁ Ludwig Ross (1806-1859) στὴν Πελοπόννησο. Κατὰ τὴ διετία τῆς θητείας τοῦ Weissenburg δημοσιεύτηκε ὁ νόμος τῆς 10/22 Μαΐου 1834 τῆς Ἀντιβασιλείας «Περὶ τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνολογικῶν συλλογῶν, περὶ ἀνακαλύψεως καὶ διατηρήσεως τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν», ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ καὶ τὸν πρῶτο συστηματικὸ ἀρχαιολογικὸ νόμο, μετὰ τὴν ἐγκύκλιο 953 τοῦ Καποδίστρια, βασισομένο στὴ νομοθεσία ποὺ ἴσχυε τότε στὴν Ἰταλία γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Ρώμης. Ὁ νόμος αὐτὸς πρόβλεπε (ἄρθρ. 61) ὅτι «ὄλαι αἱ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ἀρχαιότητες, ὡς ἔργα τῶν προγόνων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, θεωροῦνται ὡς κτῆμα ἐθνικὸν ὅλων τῶν

Ἑλλήνων ἐν γένει». Μὲ τὰ ἄρθρα 62, 63 καὶ 64 ὀρίζεται ποιῆς ἀρχαιότητες εἶναι ἰδιοκτησία τοῦ κράτους καὶ ποιᾶ εἶναι τὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν γιὰ τὰ ἀρχαῖα ποῦ βρίσκονται σὲ ἰδιωτικὰ κτήματα. Μὲ τὸν ἴδιο νόμο δημιουργεῖται ὁ πυρήνας τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας μὲ τὸν διορισμὸ Γενικοῦ Ἐφόρου, ἐπόπου τῶν Ἐπιστημονικῶν καὶ Τεχνολογικῶν Συλλογῶν καὶ Ἐφόρων γιὰ κάθε συλλογή, ὅπως καὶ Ἐφόρων «κατὰ τὴν Πελοπόννησον, τὴν Στερεὰν καὶ τὰς Νήσους».

LUDWIG ROSS, 1834-1836. Τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1834 παύθηκε ὁ Weissenburg καὶ διορίστηκε Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων ὁ Ludwig Ross, μὲ ἔδρα τῆς Ἐφορείας τῆ νέα πρωτεύουσα τοῦ κράτους, τὴν Ἀθήνα. Ὁ Ross, φιλόλογος μὲ μεγάλη μόρφωση, ἀνέπτυξε δραστηριότητα, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας, καθὼς καὶ τοῦ ἄκαμπτου χαρακτήρα του, ἦλθε σὲ σύγκρουση μὲ τὴ Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ παραιτήθηκε τὸ 1836.

Παρὰ τὸ μικρὸ διάστημα τῆς θητείας του στὴ Δημόσια Ὑπηρεσία, ἔδειξε ἐξαιρετικὲς ἐπιστημονικὲς ἰκανότητες ποῦ τὸν ξεχώριζαν σὲ μιὰ ἐποχὴ ὅπου ὅλα ἀρχίζαν ἀπὸ τὴν ἀρχή. Μὲ ἐξαιρέτες φιλολογικὲς καὶ ἱστορικὲς γνώσεις, μὲ μόνους βοηθοὺς τὸν Πιπτάκη καὶ τὸν Ἰατρίδη, ἀνέλαβε νὰ ἐφαρμόσει στὴν Ἀκρόπολη τὸ πρόγραμμα ἀποκατάστασης τῆς μορφῆς της ποῦ εἶχε προτείνει ὁ Leo von Klenze. Καθαρισμὸς ἀπὸ τὶς προσθήκες τοῦ Μεσαίωνα καὶ τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ἀναστήλωση τῶν μνημείων, ὅσο ἦταν τότε δυνατόν. Πρῶτο του μεγάλο ἔργο ἦταν ἡ εὕρεση, ἐνσωματωμένων στὸ τουρκικὸ τεῖχος ἀνάμεσα στὸ σημεῖο ποῦ βρισκόταν τὸ βᾶθρο τοῦ Ἀγρίππα καὶ ὁ ναὸς τῆς Νίκης, τῶν μελῶν τοῦ ναοῦ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀναστήλωσή του. Μὲ τὴ δημοσίευση μικρῶν μελετῶν καὶ ἀνταποκρίσεων σὲ ἐφημερίδες τῆς Γερμανίας τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἀνασκαφῶν του, καθὼς καὶ μὲ τὴ δημοσίευση τῶν ταξιδιῶν ποῦ ἔκανε ὡς συνοδὸς τοῦ Λουδοβίκου Α΄ τῆς Βαυαρίας καὶ κατόπιν τοῦ Ὁθῶνος καὶ τῆς Ἀμαλίας, μᾶς ἔδωσε κείμενα ἐπιστημονικὰ πρωτοπόρα, τὰ ὁποῖα ἔχουν σήμερα τὴν ἀξία πηγῶν. Μετὰ τὴν παραίτησή του διορίστηκε καθηγητῆς τῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Ὁθῶνιο Πανεπιστήμιο, στὸ ὁποῖο δίδαξε ἕως τὴν ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1843 μαζὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους Βαυαροὺς.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ Σ. ΠΙΠΤΑΚΗΣ, 1836-1863. Τὸν Ross διαδέχτηκε ὁ Κυριακὸς Πιπτάκης, τοῦ ὁποῖου οἱ ἐνέργειες γιὰ τὴν περισυλλογὴ καὶ διάσωση τῶν ἀρχαίων ὑπῆρξαν πολὺτιμες. Τὸ ἐπιστημονικὸ προσωπικὸ τῆς Ὑπηρε-

σίας περιοριζόταν τότε στον Πιττάκη και τον βοηθό του 'Αθ. 'Ιατρίδη, ο οποίος είχε μετατεθεί, το 1834, στην 'Αθήνα. Το Μουσείο της Αίγινας είχε παραδοθεί στη φροντίδα του Διοικητή της Στρατιωτικής Σχολής των Ευελπίδων που είχε εγκατασταθεί στο κτίριο του 'Ορφανοτροφείου.

Για να αναπληρωθεί το επιστημονικό κενό που δημιουργήθηκε από την παραίτηση του Ludwig Ross, η 'Αντιβασιλεία συγκρότησε ένα συλλογικό σώμα, την *'Αρχαιολογική 'Επιτροπή*, της οποίας τα καθήκοντα ήταν γνωμοδοτικά, όπως αργότερα του 'Αρχαιολογικού Συμβουλίου. Διάφοροι λόγοι, ο κυριότερος από τους οποίους ήταν η απροθυμία των μελών της να εργαστούν για πράγματα που δεν γνώριζαν, έφερε σύντομα τη νάρκη και τη διάλυσή της. Ένα όμως από τα πρώτα έργα της ήταν η ίδρυση του επίσημου επιστημονικού οργάνου της 'Υπηρεσίας με τον τίτλο *'Εφημερίς 'Αρχαιολογική*. Το περιοδικό αυτό έως σήμερα αποτελεί το κυριότατο ελληνικό αρχαιολογικό δημοσίευμα και το αρχαιότερο αρχαιολογικό περιοδικό του κόσμου που εξακολουθεί να εκδίδεται.

Ο Πιττάκης διοίκησε την 'Υπηρεσία ως 'Εφορος του Κεντρικού Μουσείου από το 1836 έως το τέλος του 1848 και κατόπιν ως Γενικός 'Εφορος των 'Αρχαιοτήτων, μόνος του χωρίς βοηθούς, έως τον θάνατό του το 1863. Πολύ γρήγορα ανέλαβε τη σύνταξη και έκδοση της *'Εφημερίδος*, στην οποία δημοσίευε, κυριότατα, τις έπιγραφές που έβρισκε στις άνασκαφές που διενεργούσε στην 'Ακρόπολη και την 'Αθήνα. Η *'Εφημερίς 'Αρχαιολογική* της πρώτης περιόδου (1837-1860) αποτελεί προσωπικό έργο του Πιττάκη, πολύτιμο θησαυρό γνώσεως χιλιάδων μνημείων και συγχρόνως μοναδική πηγή της ιστορίας της ελληνικής αρχαιολογίας κατά τα χρόνια του. Ως 'Εφορος του Κεντρικού Μουσείου έκανε περιουσίες για να γνωρίσει και να εξασφαλίσει τα μνημεία της αρμοδιότητάς του, κύριο έργο του όμως υπήρξε η άνασκαφή της 'Ακροπόλεως το 1833 και από το 1836 έως το 1839, και κατόπιν για λογαριασμό της 'Αρχαιολογικής 'Εταιρείας σχεδόν έως τον θάνατό του μιας 'Ακροπόλεως γεμάτης μεσαιωνικά και τουρκικά κτίσματα, και χαλάσματα του 'Αγώνα. Γενικός 'Εφορος διορίστηκε στις 31 Δεκεμβρίου 1848· η ζωή του όλη ήταν μια αδιάκοπη φροντίδα για την αποκάλυψη, περισυλλογή και σωτηρία των αρχαίων. Μεγάλη υπήρξε η συμβολή του στη διάσωση των αρχαιοτήτων της 'Αθήνας με τη δημιουργία συλλογών στη Μεγάλη Παναγία, στην 'Ακρόπολη, στο Θησείο, στον Πύργο των 'Ανέμων, στη βιβλιοθήκη του 'Αδριανού, ακόμα και σ' αυτό το γραφείο του.

Ὁ Πιττάκης δὲν εἶχε ἐπαρκῆ φιλολογικὴ μόρφωση οὔτε οἱ ἀρχαιολογικὲς γνώσεις του εἶχαν θεμέλια. Τοῦ ἔλειπε ἐπίσης ἡ μέθοδος ποῦ θὰ τοῦ ἐπέτρεπε νὰ βάλει σὲ τάξη τὸ τεράστιο ὕλικὸ ποῦ δημοσίευσε. Ἀναπλήρωνε, ὅσο ἦταν δυνατόν, τὶς ἐλλείψεις του μὲ τὴν ἐργατικότητα καὶ τὴν ἀγάπη ποῦ εἶχε γιὰ τὰ ἀρχαῖα. Τὸν χαρακτήριζε ὁμῶς πάθος γι' αὐτὰ καὶ ζηλοτυπία στὴν ἀποκλειστικότητα τῆς δημοσίευσης ἐπιγραφῶν, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο κατηγορήθηκε.

1837. Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ. Ἡ ἴδρυσὴ τῆς εἶναι τὸ σπουδαιότερο ἑλληνικὸ ἀρχαιολογικὸ γεγονός τοῦ 19ου αἰῶνα. Ἡ δημιουργία τῆς ἀποτέλεσε τὴν ἐκπλήρωση πνευματικοῦ αἰτήματος τῆς μετὰ τὴν Παλιγγενεσία ἑλληνικῆς κοινωνίας. Τὰ πρόσωπα ποῦ τὴ συγκροτοῦν, οἱ ἐταῖροι τῆς, προέρχονται ἀπὸ ὅλες τὶς ἐπαγγελματικὲς τάξεις καὶ ὅλους τοὺς ἐπιστημονικοὺς κλάδους. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἴδρυση τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους τὸ 1828, ποῦ ἀκολούθησε τὸν μεγάλον Ἀγῶνα τοῦ 1821, τέθηκαν σὶς κυβερνήσεις τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς οἰκονομίας, τῆς διοίκησης καὶ τῆς ἐκπαίδευσης. Τὸ τελευταῖον αὐτὸ πρόβλημα περιλάμβανε καὶ τὶς ἀρχαιότητες τὶς ὁποῖες ἐπὶ αἰῶνες λεηλατοῦσαν καὶ κατέστρεφαν οἱ τυμβωρύχοι καὶ οἱ ἀρχαιοκάπηλοι. Ἐπειδὴ ἡ φροντίδα τῆς διμελοῦς κρατικῆς Ὑπηρεσίας γιὰ τὶς ἀρχαιότητες δὲν ἦταν ἐπαρκῆς, μία ὁμάδα λογίων καὶ πολιτικῶν ἴδρυσε, σὶς 6 Ἰανουαρίου 1837, μὲ τὴν πρωτοβουλία τοῦ πλουσίου ἐμπόρου τῆς Αὐστρίας βαρῶνου Κωνσταντίνου Μπέλιου, τὴν ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, ἡ ὁποία εἶχε ὡς σκοπὸ τὴν ἀνεύρεση, ἀναστήλωση, συμπλήρωση καὶ μελέτη τῶν ἀρχαίων τῆς Ἑλλάδος. Μέλος τῆς Ἐταιρείας μπορούσε καὶ μπορεῖ νὰ γίνῃ κάθε πρόσωπο ποῦ ἐπιθυμεῖ νὰ συμβάλῃ στὸ ἔργο τῆς, ἔπειτα ἀπὸ αἴτησίν του καὶ ἐκλογὴν του ἀπὸ τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιον. Κατὰ τὰ 173 χρόνια τοῦ βίου τῆς ἠ Ἐταιρεία εἶχε ὡς τακτικὰ μέλη τὰ ἐξοχότερα πρόσωπα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἐπιστήμονες, πολιτικούς, λόγιους καὶ λογοτέχνες, καὶ ὡς ἐπίτιμα τὶς κορυφὲς τῆς ξένης ἀρχαιολογικῆς καὶ ἱστορικῆς ἐπιστήμης.

Πρῶτος Πρόεδρος καὶ πρῶτος Γραμματεὺς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἦσαν οἱ Φαναριῶτες πολιτικοὶ καὶ λόγιοι, Ἰάκωβος Ρίζος Νερουλὸς καὶ Ἀλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβῆς. Μέλη τῆς Ἐφορείας ἦσαν ὁ Κυριακὸς Πιττάκης, ὁ Πέτρος Ἠπίτης, ὁ Δ. Φωτίλας, ὁ Ἰωάννης Κοκκῶνης, ὁ Γεώργιος Χριστιανὸς Grogius. Μὲ ἐφόδιον τὸν ἰδεαλισμὸν καὶ χωρὶς καμιά βοήθεια ἀπὸ τὸ κράτος προσπάθησαν, μὲ μόνον οἰκονο-

μικὸ πόρο τῆ μικρῆ συνδρομῆ τῶν μελῶν τῆς Ἐταιρείας καὶ μικρὲς δωρεές, νὰ ἐκτελέσουν μεγαλεπήβολα ἔργα, τὴν ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τὴν ἀναστήλωση τοῦ Παρθενῶνος, τὴν ἀνασκαφὴ τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου, τοῦ Ὠδείου Ἡρώδου Ἀττικοῦ, τοῦ Πύργου τῶν Ἀνέμων. Κανεὶς ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Ἐφορείας, δηλαδὴ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, δὲν εἶχε τὴν ἀναγκαία ἀρχαιογνωσία γιὰ τὸ ἔργο ποῦ ἀνελάμβανε. Οἱ γνώσεις τοῦ Πιπτάκη ἦσαν ἐμπειρικές, ὅ,τι εἶχε διδαχθεῖ ἀπὸ τὸν Γάλλο πρόξενο στὴν Ἀθήνα πρὶν ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση Fauvel. Ὁ Ραγκαβῆς μόλις πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια εἶχε ἀφήσει τὰ θρανία τῆς Σχολῆς Εὐελπίδων τοῦ Μονάχου.

Ἀπὸ τὸ 1837 ἕως τὸ 1859 ἡ Ἐταιρεία ἀντιμετώπισε μεγάλες ἐσωτερικὲς καὶ οἰκονομικὲς δυσκολίες, ποῦ δὲν τῆς ἐπέτρεψαν νὰ ἀναλάβει καὶ νὰ ἐκτελέσει μὲ σύστημα κάποιο σημαντικὸ ἔργο. Πολιτικὰ γεγονότα ἐξ ἄλλου, ἡ παραίτηση τοῦ Ραγκαβῆ τὸ 1851 ἀπὸ τῆ Γραμματεία τῆς Ἐταιρείας καὶ ὁ λοιμὸς τοῦ 1854, τὴν ὀδήγησαν σὲ οὐσιαστικὴ διάλυση. Μόλις τὸ 1858 ἀναβιώνει ἡ Ἐταιρεία, στὸ Συμβούλιο τῆς ὁποίας μετέχουν νέα πρόσωπα, σημαντικότερο ἀπὸ τὰ ὁποία ἦταν ὁ Στέφανος Ἀ. Κουμανούδης, ἐξαίρετος ἑλληνιστὴς καὶ λεξικογράφος, μαθητὴς τοῦ Αὐγούστου Boeckh. Τὴν ἐπόμενη χρονιά 1859 ἐγίνε Γραμματεὺς τῆς Ἐταιρείας καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτὸ τὸ διατήρησε ἕως τὸ 1894. Ἡ γραμματεία του δηλώνει τὴν ἐγκατάλειψη τοῦ ἐρασιτεχνισμοῦ καὶ τοῦ ἐμπειρισμοῦ, καὶ τὴν ἔναρξη τοῦ ἐπιστημονικοῦ βίου τοῦ ιδρύματος.

Μὲ τίς γνώσεις του, τὴ μεθοδικότητα καὶ τὴν ἐνεργητικότητά του ἔδωσε νέα πνοὴ στὴν Ἐταιρεία καὶ μὲ πρωτοβουλία του ἔγιναν μεγάλης ἔκτασης ἀνασκαφές· πρῶτα στὴν Ἀθήνα (Κεραμεικός, Ἀκρόπολη, βιβλιοθήκη τοῦ Ἀδριανοῦ, στοὰ τοῦ Ἀπτάλου, θέατρο τοῦ Διονύσου, ρωμαϊκὴ Ἀγορά), κατόπιν στὴν Ἀττικὴ ὅπου ἐρευνήθηκαν μεγάλα ἱερὰ καὶ κέντρα (Ραμνοῦς, Θορικός, Ἐλευσίς, Ἀμφιάρειον, Πειραιάς), στὴ Βοιωτία (Χαιρώνεια, Τανάγρα, Θεσπιές), στὴν Πελοπόννησο (Μυκῆνες, Ἐπίδαυρος, Λακωνία) καὶ στὶς Κυκλάδες. Παράλληλα πρὸς τίς ἀνασκαφές συγκροτήθηκαν στὴν Ἀθήνα μουσεῖα τῆς Ἐταιρείας (στὸ Πανεπιστήμιο, στὸ Βαρβάκειο καὶ στὸ Πολυτεχνεῖο), τῶν ὁποίων ἀργότερα τὸ περιεχόμενο θὰ μεταφερθεῖ στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο.

Ἐξαιτίας τῆς συνεχοῦς ἀνεπαρκείας τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας ἡ Ἐταιρεία ἀναλαμβάνει νὰ ἐκτελέσει καὶ καθήκοντα καθαρῶς κρατικά, σπουδαιότερο ἀπὸ τὰ ὁποία εἶναι τῆς δίωξης τῆς ἀρχαιοκαπηλίας, κυρίως στὴ Βοιωτία καὶ στὴν Πελοπόννησο. Μὲ τὸν διαρκῶς

κινούμενο από τόπου σε τόπο Παναγιώτη Σταματάκη, συντελέστηκε γιγάντιο έργο περιουλλογής αρχαίων και δημιουργίας μικρών μουσείων και αρχαιολογικών συλλογών. Χιλιάδες τάφοι έρευνήθηκαν στη Βοιωτία και διασώθηκαν τα κτερίσματα. Μεγάλο πλήθος έπιγραφών ήλθαν στο φως και δημοσιεύτηκαν από τον Κουμανούδη χάρη στα απόγραφα και τις εκθέσεις που του έστειλε ο Σταματάκης. Ανάλογο έργο έγινε και στην Πελοπόννησο, όπου η φαυλότης των πολιτικών και των δημοσίων υπαλλήλων αποτελούν την κύρια αίτια καταστροφής των μνημείων.

Στα χρόνια του Κουμανούδη, το 1876, έγινε και η περιλάλητη ανασκαφή των Μυκηνών από τον Schliemann. Χάρη στην Έταιρεία, ή όποια έπόπτευε την ανασκαφή έχοντας ως εκπρόσωπό της επί τόπου τον μεθοδικό Σταματάκη, έγινε δυνατή ή έπιστημονική της έξασφάλιση και ή διάσωση των έπιστημονικών της στοιχείων.

Κατά τα έτη 1861-1863 εκδόθηκε από τον Κουμανούδη το περιοδικό *Φιλίστωρ*, στο όποιο δημοσιευόταν ή ανασκαφική δραστηριότητα της Έταιρείας της περιόδου αυτής, κυρίως μικρές ανασκαφικές εκθέσεις και έπιγραφές. Με την παύση του *Φιλίστωρος* αναβιώνει ή *Αρχαιολογική Έφημερίς*, της όποίας ή έκδοση είχε διακοπεί το 1860. Έως τότε είχε ως μόνο σχεδόν συντάκτη τον Κυριακό Πιπτάκη. Το 1862 την εύθύνη της έκδοσής της ανέλαβε ή Έταιρεία, ή όποια έδωσε πνοή στο σπουδαίο αυτό περιοδικό που είχε πέσει σε μαρασμό για διάφορους λόγους. Η νέα, δεύτερη, περίοδος της έκδοσης της *Έφημερίδος* θα διαρκέσει ως το 1874, αλλά από το 1872 ως το 1881 κύριο έπιστημονικό όργανο της Έταιρείας θα είναι το νέο περιοδικό *Αθήναιον*, γεμάτο με πολύτιμες μελέτες για τα αρχαία που άνευρίσκονταν στις ανασκαφές της Έταιρείας κατά τα χρόνια της έκδοσής του. Η *Αρχαιολογική Έφημερίς* επανεκδόθηκε το 1883 ανανεωμένη και έκτοτε συνεχίζει απρόσκοπτα την έκδοσή της ως το κατ' έξοχήν έλληνικό αρχαιολογικό περιοδικό, το αρχαιότερο του κόσμου που εξακολουθεί να εκδίδεται. Ός το 2011 έχουν εκδοθεί 150 έτήσιοι τόμοι, μερικοί σε περισσότερα τεύχη.

Η Έταιρεία εκδίδει από το 1837 έτήσιο περιοδικό, τα *Πρακτικά της Αρχαιολογικής Έταιρείας*, στα όποια δημοσιεύονται οι αναλυτικές εκθέσεις των ανασκαφών και έρευνών που διεξάγει σε όλόκληρη την Ελλάδα. Χάρη στις εκθέσεις αυτές καμία ανασκαφή της Έταιρείας δεν μένει άγνωστη. Οί μέχρι του 2011 τόμοι του περιοδικού είναι 166.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ, 1864-1884. Τὸν Πιπτάκη, πὸν πέθανε τὸ 1863, διαδέχθηκε τὸ 1864 ὁ Παναγιώτης Εὐστρατιάδης (1815-1888), ὁ ὁποῖος παρέμεινε στὴ θέση τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου ὡς τὸ 1884. Οὐτε ὁ Εὐστρατιάδης ἦταν συστηματικὸς ἀρχαιολόγος. Μαθητὴς τοῦ Ludwig Ross στὴν Ἀθήνα καὶ τοῦ August Boeckh στὸ Βερολίνο, ἀσχολήθηκε κυρίως μὲ τὴ δημοσίευση ἐπιγραφῶν. Ὑπῆρξε μονήρης ὡς ἄνθρωπος καὶ διοίκησε τὴν Ὑπηρεσία μὲ ἐπιστημονικὴ εὐσυνειδησία. Ἐκεῖνος εἶχε προσλάβει στὴν Ὑπηρεσία τὸν Παναγιώτη Ἄντ. Σταματάκη, ἕναν ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους Ἑλληνες ἀρχαιολόγους τοῦ 19ου αἰ. Στὰ χρόνια τοῦ Εὐστρατιάδη ἰδρύθηκαν τὸ Μουσεῖο τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τὸ Ἐθνικὸ Μουσεῖο. Πολύτιμες πληροφορίες σώζονται στὸ *Ἡμερολόγιο Ὑπηρεσίας* πὸν κρατοῦσε καὶ στὶς λοιπὲς ὑπηρεσιακὲς σημειώσεις του. Ἀπὸ τὰ κατάλοιπά του αὐτὰ εἶναι φανερό πὼς εἶχε στὶς ἐνέργειές του ἀκρίβεια, μεθοδικότητα καὶ τάξη.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗΣ, 1885. Τὸν Εὐστρατιάδη διαδέχτηκε ὁ Παναγιώτης Ἄντ. Σταματάκης (1830; -1885), ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε σπουδάσει στὸ Πανεπιστήμιο. Γεννημένος στὴ Βαρβίτσα τῆς Λακωνίας, εἶχε προσληφθεῖ ὡς γραφεὺς τῆς Γενικῆς Ἐφορείας τὸ 1866 καὶ ἀποσπαστήκε στὴν ὑπηρεσία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας τὸ 1871 ὡς περιοδευὼν Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων. Ὑπῆρξε δραστήριος καὶ μεθοδικός, καὶ οἱ ἐνέργειές του εἶχαν ἐξαιρετικὰ ἀποτελέσματα γιὰ τὴ διάσωση καὶ μελέτη τῶν ἀρχαίων. Διεξήγαγε ἀνασκαφὲς σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, Ἀττικὴ, Βοιωτία, Φθιώτιδα, Πελοπόννησο, Δῆλο, Δελφούς, καὶ ἀνάμεσά τους ξεχωρίζουν οἱ ἀνασκαφὲς νεκροταφείων στὴν Τανάγρα, ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ θολωτοῦ μυκηναϊκοῦ τάφου στὰ Σπάτα, τοῦ θολωτοῦ τάφου στὸ Ἡραῖο καὶ τοῦ ἔκτου τάφου τοῦ κυκλικοῦ περιβόλου Α τῶν Μυκηνῶν. Στὴ Βοιωτία σχημάτισε τὶς πρῶτες μουσειακὲς συλλογὲς στὴ Θήβα, τὴ Χαϊρώνεια, τὴν Τανάγρα. Στὴ Σπάρτη ἱδρυσε τὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο, τοῦ ὁποῖου τὸ περιεχόμενον ἦταν δικά του εὐρήματα καὶ περισυλλογές. Ὁ Παναγιώτης Ἄντ. Σταματάκης ἦταν ὁ τελευταῖος καὶ ὁ καλύτερος ἀπὸ τοὺς αὐτοδίδακτους Ἑλληνες ἀρχαιολόγους καὶ οἱ ὑπηρεσιακὲς ἐκθέσεις του ἀποτελοῦν ὑποδείγματα, καὶ σήμερα, ἐπιστημοσύνης καὶ μοναδικὲς πηγὲς γιὰ τὴ γνώση μιᾶς μεγάλης περιόδου τῆς ἀρχαιολογίας τοῦ 19ου αἰ. Ἔγινε Γενικὸς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων στὶς 7 Σεπτεμβρίου 1884, ἀλλὰ ἡ ὑγεία του ἦταν ἀνεπανόρθωτα κλονισμένη ἀπὸ τὴν ἐλονοσία πὸν τὸν εἶχε προσβάλει στὶς

άνασκαφές της Βοιωτίας καὶ τὸν βασάνιζε ἐπὶ χρόνια. Ἀπέθανε στὶς 19 Μαρτίου 1885.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ, 1885-1909. Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Σταματάκη Γενικὸς Ἐφορος ἔγινε ὁ Παναγιώτης Καββαδίας (1850-1928), ὁ ὁποῖος παρέμεινε ὡς προϊστάμενος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας ὡς τὸ 1909. Ὁ Καββαδίας ὑπῆρξε μεθοδικὸς καὶ δραστήριος. Εἶχε βαθιὰ ἀρχαιολογικὴ μόρφωση καὶ ἔδειξε δραστηριότητα σὲ κάθε τομέα τῆς Ὑπηρεσίας. Ἀπὸ τὰ πρῶτα τοῦ ἔργα ἦταν, μὲ τὸ ΒΔ τῆς 8 Ἰανουαρίου 1886, ἡ συστηματικὴ καὶ ὀρθολογικὴ διαίρεση τῆς χώρας σὲ ἀρχαιολογικὰς περιφέρειαι, τὶς ἐξῆς: α) Ἀττικῆς, β) Βοιωτίας-Εὐβοίας, γ) Φθιώτιδος-Φωκίδος, δ) Θεσσαλίας, ε) Αἰτωλίας-Ἀκαρνανίας-Ἄρτης, στ) Ἀργολίδος-Κορινθίας, ζ) Ἀχαΐας-Ἡλίδος, η) Ἀρχαίας Ὀλυμπίας-Μεσσηνίας, θ) Ἀρκαδίας, ι) Λακωνίας-Κυθήρων, ια) Κυκλάδων. Ὡς τὸ 1899, πού ψηφίστηκε ὁ νόμος ΒΧΜΣ', ὁ Καββαδίας ἔδειξε ἔντονη νομοθετικὴ δραστηριότητα καὶ φρόντισε νὰ δημοσιευτοῦν ἕνα πλῆθος ΒΔ, νόμων, ἀποφάσεων καὶ ἐγκυκλίων, ὀργανώνοντας ἔτσι σιγὰ σιγὰ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία καὶ δίνοντάς της τὴ μορφή, σὲ μικρογραφία βέβαια, πού ἔχει ἀκόμη καὶ σήμερα. Ὡς τὴ χρονιά πού ἀνέλαβε ὁ Καββαδίας τὴ διεύθυνση τῆς Ὑπηρεσίας, ἐκτὸς τῶν Γενικῶν Ἐφόρων πού ἀναφέρθηκαν, ὑπηρέτησαν σὲ εἰδικὰς θέσεις ὁ νομοματολόγος Ἀχιλλεὺς Ποστολάκας (1821-1897), ὁ Σπυρίδων Λογιωτατίδης καὶ ὁ Ἀθανάσιος Δημητριάδης, οἱ δύο τελευταῖοι γιὰ περιορισμένο διάστημα καὶ χωρὶς ιδιαίτερη δράση. Ἦδη ὅμως ἀρχίζει νέα περίοδος στὴν ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας. Τὸ 1883 διορίζονται ὡς ἔφοροι ὁ Χρήστος Τσοῦντας (1857-1934) καὶ ὁ Δημήτριος Φίλιος (1844-1907), τὸ 1885 ὁ Βασίλειος Λεονάρδος (1857-1930), ὁ Γεώργιος Λαμπάκης (1854-1912) καὶ ὁ Βαλέριος Στάης (1857-1923), τὸ 1887 ὁ Παναγιώτης Καστριώτης (1859-1930), τὸ 1888 ὁ Habbo Gerhard Lolling (1848-1894), τὸ 1889 ὁ Ἰωάννης Σβορώνος (1863-1922), τὸ 1892 ὁ Δημήτριος Σταυρόπουλος (1872-1919), τὸ 1893 ὁ Ἀλέξανδρος Κοντολέων (1859-1943), τὸ 1895 ὁ Κωνσταντῖνος Κουρουνιώτης (1872-1945), καὶ ὁ Ἀνδρέας Σκιαῆς (1861-1922), τὸ 1896 ὁ Γεώργιος Σωτηριάδης (1852-1942) καὶ τὸ 1899, στὴν αὐτόνομη Κρήτη, ὁ Ἰωσήφ Χατζιδάκις (1848-1936) καὶ ὁ Στέφανος Ξανθοῦδίδης (1864-1928). Μὲ τοὺς διορισμοὺς αὐτοὺς, πού θὰ συνεχιστοῦν τὸ 1904 μὲ τὸν Ἀντώνιο Κεραμόπουλλο (1870-1960) καὶ τὸ 1908 μὲ τοὺς Ἀδαμάντιο Ἀδαμαντίου (1875-1937),

Ἀπόστολο Ἀρβανιτόπουλο (1874-1942), Δημήτριο Εὐαγγελίδη (1886-1959), Κωνσταντῖνο Ρωμαῖο (1874-1966) καὶ Γεώργιο Οἰκονόμο (1883-1951), ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ἀπόκτησε ὑπόσταση καὶ εἶχε πλέον τὶς δυνατότητες νὰ ἐργασεῖ ἐπιστημονικὰ πλᾶι στοὺς ξένους ἀρχαιολόγους πού, μὲ τὶς Σχολές τους στὴν Ἀθήνα, εἶχαν ἤδη ἐπιτελέσει μεγάλο ἔργο στὴν ἀποκάλυψη καὶ τὴ δημοσίευση τῶν ἀρχαιοτήτων. Σχεδὸν ὅλοι ὅσοι ἀναφέρθηκαν ἀποτελοῦν ἐπιστημονικὲς κορυφές, πού συνέβαλαν στὴν ἀκμὴ τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιολογίας στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία καὶ στὸ Πανεπιστήμιο.

Ὁ Καββαδίας ἔδειξε μεγάλη δραστηριότητα στὴν τακτοποίηση τῶν διοικητικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν θεμάτων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας. Δικό του κυρίως ἔργο εἶναι ἡ πρώτη ὀργάνωση τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, ἡ συγκέντρωση σ' αὐτὸ ἀρχαίων ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας (ἐκτὸς Ὀλυμπίας καὶ Δελφῶν) καὶ ἡ ἔκθεσή τους, σὲ γενικὲς γραμμές, κατὰ τὸν τρόπο πού εἶναι καὶ σήμερα ἐκτεθειμένα, καθὼς καὶ ἡ δημοσίευση τοῦ πρώτου τόμου ἐπιστημονικοῦ καταλόγου (1890-1892) τῶν γλυπτῶν τοῦ μουσείου (ἀριθ. 1-1044), χρησιμότατο μέχρι σήμερα.

ΝΕΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ. Ο ΝΟΜΟΣ ΒΧΜΣ'. Ἰδιαίτερη φροντίδα ἔδειξε ὁ Καββαδίας γιὰ τὸν νομοθετικὸ ἐξοπλισμὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας. Ἡ προστασία τῶν ἀρχαίων γινόταν τότε μὲ τὸν νόμο τῆς Ἀντιβασιλείας τοῦ 1834, ὁ ὁποῖος ὁμως μικρὴ βοήθεια προσέφερε πλέον στὴν πάταξη τῆς ἀρχαιοκαπηλίας, ἐνῶ ἐξακολουθοῦσε νὰ παραμένει ἐκκρεμὲς τὸ θέμα τῆς κυριότητος τῶν ἀρχαίων, μέγα πρόβλημα γιὰ μιὰ χώρα γεμάτη ἀρχαῖα ἢ ὅποια εἶχε ἀρχίσει νὰ ἀναπτύσσεται, ἰδιαιτέρα ἡ πρωτεύουσά της. Τὸ σημαντικότερο ἀπὸ τὰ νομοθετήματα τοῦ Παν. Καββαδία εἶναι ὁ νόμος ΒΧΜΣ' (2646) τῆς 24 Ἰουλίου 1899. Ὁ νόμος παρουσιάζει νέα στοιχεῖα καὶ ἔντονες διαφορὲς ἀπὸ τὸν προηγούμενο τῆς Ἀντιβασιλείας, ἰδιαιτέρα στὸ θέμα τῆς κυριότητος τῶν ἀρχαίων, γιὰ τὸ στὸ ἄρθρο 1 ὀρίζεται ὅτι «πάντα τὰ ἐν Ἑλλάδι ἀρχαῖα», ὅπουδῆποτε καὶ ἂν βρίσκονται, σὲ δημόσιο ἢ ἰδιωτικὸ κτῆμα, «κινητὰ τε καὶ ἀκίνητα, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ ἐφεξῆς, εἶναι ἰδιοκτησία τοῦ Κράτους». Ὁ νόμος ΒΧΜΣ' συμπληρώθηκε μὲ τὴν ἔκδοση κανονιστικῶν ΒΔ μὲ ἡμερομηνία 11 Αὐγούστου 1899. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι τὸ «περὶ εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ἀρχαίων, περὶ πωλήσεως καὶ ἐμπορίας ἀρχαίων ἐντὸς τοῦ Κράτους, περὶ ἐκτελέσεως ἀνα-

σκαφῶν, περὶ καταγραφῆς τῶν ἐν τῇ κατοχῇ τοῦ Δημοσίου ἀρχαίων, περὶ πωλήσεως καὶ ἀγορᾶς ἀρχαίων εἰσαχθέντων ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, περὶ ἀρχαιολογικῆς ἐπιτροπῆς καὶ περὶ τοῦ κανονισμοῦ τῆς ὑπηρεσίας αὐτῆς», δηλαδή τοῦ πρώτου, οὐσιαστικά, ἀρχαιολογικοῦ συμβουλίου.

Ὁ Καββαδίας συνέχισε, καὶ μετὰ τὴ δημοσίευση τοῦ Ν. ΒΧΜΣ', τὴ νομοθετικὴ δραστηριότητά του καὶ μὲ ἐγκυκλίους ἐρμήνευσε, γιὰ τὰ μέλη τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας καὶ τὶς ἀστυνομικὲς καὶ δικαστικὲς ἀρχές, τὶς διατάξεις τοῦ ΒΧΜΣ', ἐνῶ παράλληλα μὲ ΒΔ τακτοποίησε θέματα ὀργανωτικὰ καὶ ὑπαλληλικὰ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ κλάδου.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ. Ἡ Ἐφημερὶς Ἀρχαιολογική, ἐπίσημο ἐπιστημονικὸ δημοσίευμα τῆς Ὑπηρεσίας, ἔπαψε νὰ ἐκδίδεται τὸ 1860. Τὸ 1863 ἐπανεκδόθηκε ὡς περιοδικὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας καὶ σ' αὐτὸ γινόταν ἡ δημοσίευση κυρίως τῶν εὐρημάτων τῶν ἀνασκαφῶν της. Τὰ πεπραγμένα τῆς Ὑπηρεσίας ἀνακοινώονταν, ὡς εἰδήσεις στὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως καὶ στὸν καθημερινὸ Τύπο. Στὸν Π. Καββαδία ἀνήκει ἡ τιμὴ τῆς ἔκδοσης ἐνὸς νέου περιοδικοῦ, τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου, ὅπου δημοσιεύονταν οἱ ἐκθέσεις γιὰ τὶς ἀνασκαφές, ἀναστηλώσεις, ἐκθέσεις μουσείων, τυχαῖα εὐρήματα ἢ μικρὲς ἐπιστημονικὲς μελέτες σχετικὲς μὲ τὶς ἑλληνικὲς ἀρχαιότητες. Ἡ ἔκδοση τοῦ ΑΔ, ὅπως συντομογραφεῖται, χωρίζεται σὲ τρεῖς περιόδους. Κατὰ τὴν πρώτη ἐκδόθηκαν ἀπὸ τὸν Γενικὸ Ἐφορο Παναγ. Καββαδία ἕξι τόμοι (1885, 1888-1892), σὲ μικρὸ σχῆμα, ποὺ κυκλοφοροῦσαν σὲ μηνιαῖα τεύχη. Ἡ δεύτερη περίοδος τοῦ ΑΔ εἶναι τῶν ἐτῶν 1915-1934 (τόμοι 1-15) καὶ ἡ τρίτη ἀπὸ τὸ 1960 (τόμος 16), ἡ ὁποία ὅμως δὲν χαρακτηρίστηκε ὡς νέα περίοδος γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ὅτι ὑπῆρξε διακοπὴ τοῦ περιοδικοῦ.

Ἡ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1894 ΣΤΗΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑ. Ο ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ. Ἡ ὁμαλὴ πορεία τῆς Ἐταιρείας ποὺ εἶχε τὴν ἀναγνώριση καὶ τὸν θαυμασμὸ τῶν ἐπιστημονικῶν κύκλων γιὰ τὸ ἔργο της ταραχτήκε ἀπὸ τὴ φιλοδοξία τοῦ Παναγιώτη Καββαδία νὰ ἀναλάβει τὸ ἀξίωμα τοῦ Γραμματέως τῆς Ἐταιρείας, τὸ ὁποῖο ἀπὸ τὸ 1859 λάμπρυνε ὁ Στέφανος Ἀ. Κουμανούδης. Γιὰ νὰ πετύχει ὁ Καββαδίας τὸν σκοπὸ του χρησιμοποίησε ἐταίρους ποὺ μὲ τὶς ἐνέργειές τους καὶ τὴ συνδρομὴ τοῦ Τύπου κατασκεύασαν κλίμα συκοφαντικὸ ἐναντίον, κυρίως, τοῦ Κουμανούδη. Παρὰ τὴν ἀσφυκτικὴ ἀτμόσφαιρα ποὺ δημιουργήθηκε στὴ μικρὴ Ἀθήνα, ὁ Κουμανούδης, σὶς ἀρχαιρεσίες τῆς

4 Δεκεμβρίου 1894, ἐξελέγη θριαμβευτικά καὶ πάλι Γραμματεὺς. Ἐπειδὴ ὁμως ταυτόχρονα ἔγινε μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας ὁ κύριος συκοφάντης του Π. Παπαναστασίου, παραιτήθηκε ὁ Κουμανούδης ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ Γραμματέως, ἀποσύρθηκε ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία πλήρως καὶ ἀφοσιώθηκε στὶς μελέτες του. Τὴν ἱστορία τῆς κρίσης ἐξιστορῶ ἀναλυτικῶς στὸν *Μέντορα* 66B, 2003, 25-48, ὅπου καὶ βιβλιογραφία γιὰ τὸν Στέφανο Ἄ. Κουμανούδη.

Ὁ Παναγιώτης Καββαδίας ὡς Γραμματεὺς (1895-1909, 1912-1920), μὲ τὴν ἴδια δραστηριότητα συνέχισε τὸ ἔργο τοῦ προκατόχου του μὲ ἀνασκαφὲς σὲ νέες περιοχὲς τῆς Ἑλλάδος, Θεσσαλία, Ἥπειρο, Μακεδονία, στὰ νησιά, Εὐβοία, Κέρκυρα, Κεφαλληνία, Λέσβο, Σάμο, Κυκλάδες, καὶ μὲ τὴν ἴδρυση πολλῶν μουσείων σὲ ἐπαρχιακὲς πόλεις. Δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγει ὅτι τὰ περισσότερα καὶ σημαντικότερα μουσεῖα τῆς Ἑλλάδος ὡς τὸ 1960, ἦσαν ἔργα τῆς Ἑταιρείας. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ μουσεῖα, τῆς Χαλκίδος, Ἐπιδάφρου, Μυκόνου, Χαϊρωνείας, Λυκοσοῦρας, Σπάρτης, Τεγέας ἐξακολουθοῦν νὰ λειτουργοῦν καὶ νὰ προσφέρουν πολὺτιμες ὑπηρεσίες.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1909. Η ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΚΑΒΒΑΔΙΑ. Ἡ σχεδὸν σύσσωμη ἀντίδραση τοῦ ὀλιγομελοῦς Ἀρχαιολογικοῦ Κλάδου πρὸς τὸν Παναγιώτη Καββαδία, πανίσχυρο Γενικὸ Ἐφορο τῶν Ἀρχαιοτήτων ἀπὸ τὸ 1884, Γραμματεὰ τῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τὸ 1895 καὶ καθηγητὴ τῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο ἀπὸ τὸ 1904, ἡ αὐταρχικὴ καὶ τυραννικὴ, ὅπως λέγουν οἱ σύγχρονοί του, διοίκηση τῆς Ὑπηρεσίας καὶ ἡ προσβλητικὴ του συμπεριφορὰ πρὸς τὰ μέλη τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Κλάδου, δημιούργησαν μὲ τὰ χρόνια κλίμα ἐχθρότητας ἐναντίον του, ποὺ ἐξωτερικεύτηκε κατὰ τὸν πλέον ἐντονο τρόπο μὲ κύριο ἄρθρο τῆς ἐφημερίδας *Χρόνος* τῆς 9 Νοεμβρίου 1909, γραμμένο ἢ ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Σβορώνο. Στὸ ἄρθρο θίγονταν ὅλα τὰ σημεῖα τῆς κακοδιοίκησης τοῦ Καββαδία στὴν Ὑπηρεσία καὶ στὴν Ἑταιρεία. Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ Γουδῆ κατήργησε τὴ θέση τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου, ὁ Καββαδίας παραιτήθηκε ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα γιὰ ἀρκετὸ χρόνο. Οἱ ἀνακατατάξεις στὴν Ἑταιρεία καὶ τὴν Ὑπηρεσία ποὺ ἀκολούθησαν ἔφεραν πολλὰς μεταβολὰς καὶ στὶς δύο. Τὰ ἀρχαιολογικὰ γεγονότα τοῦ 1909 ἐξιστορῶ ἀναλυτικῶς στὰ δημοσιεύματα: *Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία. Ἡ ἱστορία τῶν 150 χρόνων τῆς 1837-1987* (1987) 108-111, 282-284· *Ὁ Μέντορα* 23, 1992, 173-176.

Τὸν Καββαδία διαδέχτηκε (1910) ὁ βοηθὸς του Γαβριήλ Βυζαντινὸς (1868-1910), ἄσημος καὶ χωρὶς καμία δράση ἕως τότε, καὶ αὐτόν, ὡς τὸ 1914, ὁ Βασίλειος Λεονάρδος, διευθυντὴς τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου, ἀρχαιολόγος μὲ μεγάλη ἀρχαιολογικὴ, ἐπιγραφικὴ καὶ φιλολογικὴ κατάρτιση, σεβαστὸς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ ξένους ἐπιστήμονες ἀλλὰ ὄχι κατάλληλος γιὰ τὴ θέση τοῦ Προϊσταμένου τῆς Ὑπηρεσίας, ποὺ ἀπαιτοῦσε δραστήρια, ὀργανωτικὴ καὶ ἰσχυρὴ προσωπικότητα.

1910. ΝΕΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ. Μὲ τὸν Ν. ΓΨΚΑ΄ (3721, τῆς 24 Μαΐου 1910) «Περὶ ὀργανώσεως τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως» καταργήθηκε ἡ θέση καὶ ὁ βαθμὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου καὶ ἡ Γενικὴ Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων, καὶ ἰδρύθηκε Τμῆμα «Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας», μὲ προϊστάμενο Ἐφορο Ἀρχαιοτήτων μὲ δεκαετὴ τουλάχιστον προϋπηρεσία. Μὲ τὸν Ν. ΓΨΛ΄ (3730, τῆς 31 Μαρτίου 1910) «Περὶ τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους», ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ ἴδιο ΦΕΚ (ἀριθ. 178, 24 Μαΐου 1910) μὲ τὸν ΓΨΚΑ΄, ἀπόκτησε ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία νέο ὀργανισμό, περισσότερο κατάλληλο γιὰ τὴ διεξαγωγὴ τοῦ ἔργου τῶν Ἐφόρων. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐπιτροπὴ καταργήθηκε καὶ τὴν ἀντικατέστησε τὸ Ἀρχαιολογικὸν Συμβούλιον. Ἀντὶ τῶν ἔνδεκα ἀρχαιολογικῶν περιφερειῶν τοῦ Καββαδία, ἡ χώρα μὲ τὸ ἄρθρο 6 διαιρέθηκε σὲ ἑπτὰ:

«Ἡ Ἑλλάς διαιρεῖται εἰς ἑπτὰ ἀρχαιολογικὰς περιφερείας: α΄) τὴν Θεσσαλίαν μετὰ τῆς Φθιώτιδος, μὲ ἔδραν τὸν Βόλον· β΄) τὴν Εὐβοίαν μετὰ τῶν ἐπαρχιῶν Βοιωτίας καὶ Φωκίδος, μὲ ἔδραν τὰς Θήβας· γ΄) τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Αἰτωλίαν, περιλαμβανομένης καὶ τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν νήσων Λευκάδος, Κερκύρας, Παξῶν καὶ Ἰθάκης, μὲ ἔδραν τὸ Μεσολόγγιον· δ΄) τὴν Ἀχαΐαν καὶ Ἥλιδα, περιλαμβανομένων καὶ τῶν ἐπαρχιῶν Τριφυλίας, Ὀλυμπίας καὶ τῶν νήσων Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, μὲ ἔδραν τὰς Πάτρας· ε΄) τὴν Λακωνίαν μετὰ τῶν ἐπαρχιῶν Καλαμῶν, Μεσσηνίας, Πυλίας καὶ Κυθήρων, μὲ ἔδραν τὴν Σπάρτην· ς΄) τὴν Ἀργολίδα καὶ Κορινθίαν καὶ Ἀρκαδίαν, μὲ ἔδραν τὸ Ναύπλιον· καὶ ζ΄) τὰς Κυκλάδας, μὲ ἔδραν τὴν Σῦρον ἢ τὴν Μύκονον».

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ, Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ, ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ. Τὸν Βασίλειο Λεονάρδο διαδέχτηκε ὁ Κωνσταντῖνος Κουρουνιώτης, ὁ ὁποῖος διατήρησε τὴ θέση

αυτή από το 1914 ως το 1920. Οί Βαλκανικοί πόλεμοι και κατόπιν ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος είχαν επιπτώσεις στην οργάνωση και τη λειτουργία της Υπηρεσίας. Ἡ ἔκταση τῆς χώρας μεγάλωσε και μετὸ ΒΔ τῆς 20 Φεβρουαρίου 1915 ἔγινε νέα διαίρεσή της σὲ 12 ἀρχαιολογικὲς περιφέρειες, τὲς ἑξῆς:

«1) Ἀττικῆς, Μεγαρίδος καὶ Αἰγίνης, ἥς ἔδρα αἰ Ἀθῆναι. 2) Βοιωτίας, Εὐβοίας, Φθιώτιδος, Φωκίδος καὶ Εὐρυτανίας, ἥς ἔδρα αἰ Θῆβαι. 3) Νομῶν Λαρίσης καὶ Τρικκάλων, Ἐλασσῶνος, Μετοσῶβου, Γρεβενῶν, Βορείων Σποράδων, ἥς ἔδρα ὁ Βόλος. 4) Μακεδονίας (νομῶν Θεσσαλονίκης, Σερρῶν, Δράμας, Κοζάνης, Φλωρίνης), ἥς ἔδρα ἡ Θεσσαλονίκη. 5) Ἀχαΐας-Ἠλίδος, Ζακύνθου, Κεφαλληνίας, Ἰθάκης, ἥς ἔδρα αἰ Πάτραι. 6) Λακωνίας, Μεσσηνίας καὶ Κυθήρων, ἥς ἔδρα ἡ Σπάρτη. 7) Ἀργολίδος, Κορινθίας καὶ Ἀρκαδίας, ἥς ἔδρα ἡ Κόρινθος. 8) Αἰτωλίας, Ἀκαρνανίας, Ἠπείρου (πλὴν Μετοσῶβου), Κερκύρας, Λευκάδος, ἥς ἔδρα ἡ Πρέβεζα. 9) Κνωσοῦ (Κρήτης) μετὰ τοῦ μουσείου Ἡρακλείου, ἥς ἔδρα Ἡράκλειον. 10) Κρήτης, πλὴν Κνωσοῦ καὶ μουσείου Ἡρακλείου, ἥς ἔδρα Ἡράκλειον. 11) Κυκλάδων, ἥς ἔδρα Μύκονος. 12) Νήσων Αἰγαίου, ἥς ἔδρα ἡ Σάμος».

Ἡ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΚΑΒΒΑΔΙΑ. Ὁ Καββαδίας θεωρήθηκε ἀνεπιθύμητος ἀπὸ τὸν Στρατιωτικὸ Σύνδεσμο, καὶ ἀπομακρύνθηκε καὶ ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία. Τὸν διαδέχτηκε ὁ Χρῆστος Τσοῦντας γιὰ δύο μόνο χρόνια (1909-1911), γιὰτὶ ὁ Καββαδίας ἐπανῆλθε ὡς Γραμματεὺς τὸ 1912 καὶ παρέμεινε στὸ ἀξίωμα ἕως τὸ 1920. Κατὰ τὴ διάρκεια τῶν Βαλκανικῶν καὶ τοῦ Α΄ Παγκοσμίου πολέμου ἡ Ἐταιρεία ἐπέκτεινε τὴ δραστηριότητά της στὲς Νέες Χῶρες, Μακεδονία, Ἠπειρο, νησιά.

Μετὰ τὸν Καββαδία Γραμματεὺς ἔγινε ὁ Ἰάκωβος Δραγάτης (1920-1923) καὶ αὐτὸν διαδέχτηκε ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Γεώργιος Οἰκονόμος (1924-1951). Τὰ μετὰ τὸν Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο γεγονότα, ὁ Β΄ Παγκόσμιος καὶ ὅσα ἀκολούθησαν δημιούργησαν δυσχέρειες καὶ ἀνάσχεση στὸ ἔργο τῆς Ἐταιρείας, ἡ ὁποία ἄρχισε μόλις μετὰ τὸ 1950 νὰ ἀναλαμβάνει οικονομικῶς σιγὰ σιγὰ.

ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ. Ἐπὶ Διευθύνσεως τοῦ Κωνσταντίνου Κουρουνηώτη δημοσιεύτηκε τὸ ΒΔ τῆς 31 Ἰουλίου 1914 «Περὶ ἐκδόσεως ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου». Ὁ πρῶτος τόμος τοῦ περιο-

δικού έμφανίστηκε την έπόμενη χρονιά 1915 σέ μεγάλο σχήμα καί έφθασε ώς τόν τόμο 15 τοῦ 1933-1934, πού έκδόθηκε τὸ 1938. Τὸ περιοδικὸ ἀποτελοῦσε μεγάλη ἐπιστημονικὴ πρόοδο, γιατί σ' αὐτὸ δημοσιεύονταν οἱ ἔρευνες τῆς Ὑπηρεσίας, οἱ ὁποῖες ἀπὸ τὸ 1860 ἕως τὸ 1915 ἔμεναν σχεδὸν ἄγνωστες, μὲ τὴν ἐξαίρεση τῆς περιόδου τοῦ πρώτου Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου (1885, 1888-1892).

ΝΕΟΙ ΕΦΟΡΟΙ. Κατὰ τὸ διάστημα 1910-1920 διορίστηκαν ἄρκετοὶ νέοι Ἐφοροί, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀνήκουν στὶς κορυφές τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης, οἱ ἐξῆς: Νικόλαος Παπαδάκις (1874-1945), Φρειδερίκος Βεροάκης (1880-1921), Νικόλαος Κυπαρίσσης (1879-1944), Νικόλαος Κοιζιάς (1885-1972), Ἀλέξανδρος Φιλαδελφεύς (1886-1955), Εὐστράτιος Πελεκίδης (1882-1957), Γεώργιος Σωτηρίου (1880-1965), Νικόλαος Γιαννόπουλος (1866-1945), Χρῆστος Καροῦζος (1900-1967), Ἰωάννης Μηλιάδης (1895-1975), Στρατῆς Παρασκευαΐδης (1896-1969), Σπυρίδων Μαρινάτος (1901-1974) καὶ Δημοσθένης Πάπας (1887-1933). Μὲ τοὺς Βαλκανικοὺς καὶ τὸν Ἀ΄ Παγκόσμιον πόλεμον ἡ ἔκτασις τῆς χώρας αὐξήθηκε μὲ τὴν προσθήκην τῶν ἀλύτρωτων περιοχῶν τῆς Ἠπείρου, τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης καὶ τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου.

Οἱ ἀνάγκες ὅμως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας διαρκῶς μεγάλωναν· τὸ 1919 ἔγινε νέα πρόσληψη ἀρχαιολόγων, ἔπειτα ἀπὸ διαγωνισμό: τῆς Σέμνης Παπασπυριδῆ (1897-1994), κατόπιν συζύγου τοῦ Χρήστου Καροῦζου, τῆς Εἰρήνης Βαρούχα (1898-1979), τοῦ Ἀνδρέα Ξυγόπουλου (1891-1979), τοῦ Νικολάου Λάσκαρη (+1924) καὶ τῆς Ἑλένης Φίλτσου, κατόπιν συζύγου τοῦ Νικ. Παπαδάκι. Ἀξίζει νὰ παρατηρηθεῖ ὅτι τρεῖς ἀπὸ τοὺς νέους Ἐπιμελητὲς ἦσαν γυναῖκες, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς αὐξήθηκε τὰ ἐπόμενα χρόνια μὲ τὴν πρόσληψη τῆς Ἰωάννας Κωνσταντίνου (1907-1989) τὸ 1928. Κατὰ τὰ χρόνια τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας ἡ Ὑπηρεσία ἔκανε ἀνασκαφές στὴ Μικρὰ Ἀσία μὲ τὸν Γεώργιο Σωτηρίου, τὸν Κωνσταντῖνο Κουρουνιώτη καὶ τὸν Γεώργιο Οἰκονόμο. Βοηθοὶ τοὺς ἦσαν οἱ Ἐπιμελητὲς Νικόλαος Λάσκαρις καὶ Στρατῆς Παρασκευαΐδης.

ΝΕΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ. Μετὰ τὸν Κωνσταντῖνο Κουρουνιώτη, τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία διηύθυναν ὁ Νικόλαος Κυπαρίσσης (1920-1922) καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Ρωμαῖος (1922-1925). Τὸ διάστημα 1925-1933 ὁ Κουρουνιώτης διετέλεσε πάλι διευθυντῆς τῆς Ὑπηρεσίας.

Κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα 1915-1932 ἐκδόθηκαν, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ νομοθετήματα ποὺ μνημονεύθηκαν, καὶ τὸ ΒΔ τῆς 18 Μαρτίου 1915 «Περὶ ἐπεκτάσεως τῆς ἰσχύος τῶν ἀρχαιολογικῶν νόμων εἰς τὰς Νέας Χώρας», τὸ ΒΔ τῆς 13 Μαΐου 1919 «Περὶ πωλήσεως ἀχρήστων ἀρχαίων», τὸ ΠΔ τῆς 30 Δεκεμβρίου 1927 «Περὶ τρόπου ἐκτελέσεως ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν», ὅπου μὲ σαφήνεια ὀρίζονται τὰ καθήκοντα τῶν ἀνασκαφῶν, οἱ ὑποχρεώσεις τῶν ξένων Ἀρχαιολογικῶν Σχολῶν καὶ οἱ ἀρμοδιότητες τῶν Ἑλλήνων ὑπαλλήλων ποὺ ἐποπτεύουν τὶς ἀνασκαφὰς τῶν ξένων.

Ο ΝΟΜΟΣ 5351/1932. Τὸ σημαντικότερο νομοθετικὸ κείμενο, ὅμως, τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι τὸ ΠΔ 5351 τῆς 9 Αὐγούστου 1932 «Περὶ κωδικοποιήσεως τῶν διατάξεων τοῦ Νόμου 5351/1932 ὡς καὶ τῶν ἐν ἰσχύϊ σχετικῶν διατάξεων τῶν Νόμων ΒΧΜΣ'/1899, 491/1914, 2447/1920, 4823/1930 καὶ τοῦ ΝΔ τῆς 12/16 Ἰουνίου 1926 εἰς ἓν ἐνιαῖον κείμενον Νόμου φέρον τὸν ἀριθμὸν 5351 καὶ τὸν τίτλον *Περὶ ἀρχαιοτήτων*». Πρόκειται γιὰ τὸν λεγόμενον ἀρχαιολογικὸ νόμο, μὲ βάση τὶς διατάξεις τοῦ ὁποῦ προσατεύτηκαν οἱ ἀρχαιότητες ἀπὸ τὸ 1932 ἕως τὸ 2002. Τὸ ΠΔ 5351 διατήρησε ἀπὸ τὸν Ν. ΒΧΜΣ' τὴ βασικὴ του διάταξη, τῆς κυριότητος ἀπὸ τὸ κράτος τῶν ἀρχαίων, ἡ ὁποία ὅμως ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ διατάξεις νεώτερων νόμων ποὺ κωδικοποίησε. Τὸ ἄρθρο 1 τοῦ ΠΔ 5351 ὀρίζει ὅτι «πάντα τὰ ἐν Ἑλλάδι καὶ οἰοισδήποτε ἐθνικοῖς κτήμασιν, ἐν ποταμοῖς, λίμναις καὶ ἐν τῷ πυθμένι τῆς θαλάσσης, πρὸς δὲ ἐν δημοτικοῖς, μοναστηριακοῖς καὶ ἰδιωτικοῖς κτήμασιν εὕρισκόμενα ἀρχαῖα, κινητὰ τε καὶ ἀκίνητα, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ ἐφεξῆς, εἶναι ἰδιοκτησία τοῦ Κράτους. Κατ' ἀκολουθίαν, τὸ δικαίωμα καὶ ἡ φροντὶς περὶ ἀναζητήσεως καὶ διασώσεως τούτων ἐν δημοσίοις Μουσείοις ἀνήκει εἰς τὸ Κράτος». Μὲ τὸ ἄρθρο 2 ὀρίζεται τί λογίζεται ὡς ἀρχαιότης καὶ ὅτι «τὰ ἀντικείμενα τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ δὲν ἐξαιροῦνται τῶν ὀρισμῶν τοῦ παρόντος νόμου», διάταξη ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν Ν. ΒΧΜΣ', ἡ ὁποία πάλι ἀντιγράφηκε, σχεδὸν αὐτολεξεί, ἀπὸ τὸν νόμο τῆς 10/22 Μαΐου 1834 (ἄρθρο 111).

ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΙ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ Ο ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ. Τὸν Κουρουνιώτη διαδέχτηκε ὁ καθηγητῆς καὶ πρῶην Ἐφορος Γεώργιος Οἰκονόμος (1933-1937). Στὰ χρόνια του,

τὸ 1935, διακόπηκε ἡ ἔκδοσι τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου, τοῦ ὁποίου ἕως τότε εἶχαν δημοσιευτεῖ 15 τόμοι. Τὸν Οἰκονόμο διαδέχτηκε ὁ ἐπίσης πρῶν Ἐφορος καὶ καθηγητὴς Σπ. Μαρινάτος (1937-1940). Κατὰ τὴ θητεία του δημοσιεύτηκε ὁ ΑΝ 1947/1939 «Περὶ ὀργανώσεως Ὑπηρεσίας Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἱστορικῶν Μνημείων τοῦ Κράτους», ὅπου περιέχεται διάταξι ἀποκλεισμοῦ τῶν γυναικῶν ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία. Ἡ σχετικὴ διάταξι ἔπαυσε νὰ ἰσχύει τὸ 1955. Μὲ τὸν ἴδιον ΑΝ ὀρίστηκαν σὲ 10 οἱ ἀρχαιολογικὲς περιφέρειες καὶ σὲ 2 τῶν Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων, σὲ 15 οἱ θέσεις τῶν Ἐφόρων Ἀρχαιοτήτων, σὲ 1 τῶν Ἐφόρων Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ σὲ 30 οἱ θέσεις τῶν Ἐπιμελητῶν Ἀρχαιοτήτων.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1940. Μετὰ τὴν ἀναγκαστικὴ παραίτησι τοῦ Μαρινάτου, τὴν Ὑπηρεσία διηύθυνε ὁ διοικητικὸς ὑπάλληλος τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας Ἰωάννης Ἀναστασόπουλος (1940-1941), ποῦ τὸν διαδέχτηκε ὁ πρῶν Ἐφορος καὶ καθηγητὴς Ἀντώνιος Κεραμόπουλος, ὁ ὁποῖος ἔμεινε στὴ θέση αὐτὴ ὡς τὸ 1949. Ἡ περίοδος τοῦ πολέμου καὶ τῆς Κατοχῆς καὶ τῶν κατόπιν χρόνων εἶναι ἀπὸ τὶς πλέον δύσκολες γιὰ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία. Τὰ μουσεῖα ἔκλεισαν μὲ τὴν ἔκρηξι τοῦ πολέμου, ἀρκετοὶ ἀρχαιολόγοι ἐπιστρατεύτηκαν, τὰ ἀρχαῖα κρύφτηκαν σὲ ὑπόγεια, στὴ γῆ ἢ σὲ φυσικὲς κρύπτες. Τὸ ὀλιγάριθμο ἐπιστημονικὸ προσωπικὸ δὲν εἶχε τὴ δυνατότητα, πολλὲς φορές, οὔτε νὰ ἐπισκεφτεῖ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς χώρους καὶ νὰ λάβει μέτρα γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀρχαίων ποῦ βρίσκονταν στὴν ὑπαίθρο ἢ σὲ ἀπόμερες καὶ ἀπρόσιτες, γιὰ τὴν ἐποχὴ, συλλογὲς καὶ μουσεῖα. Οἱ ἀρχὲς κατοχῆς, Γερμανοί, Ἰταλοί, Βούλγαροι, δὲν ἔδειχναν τὴ φροντίδα ποῦ ἔπρεπε γιὰ τὰ μουσεῖα, οἱ Γερμανοὶ καί, λιγότερο οἱ Ἰταλοί, ἔκαναν καὶ ἀνασκαφὲς χωρὶς τὴ νόμιμη ἄδεια, ἐνῶ οἱ ζημιὲς ποῦ ἔγιναν σκόπιμα ἢ ἀπὸ πολεμικὴ αἰτία ἦσαν ἀρκετές.

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ. ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΝΤΗΣ. Τὸ μόνον ἀντάλλαγμα γιὰ ὅσα ὑπέφερε ἡ Ἑλλάδα κατὰ τὸν πόλεμο ἦταν ἡ ἀπόδοσι, τὸ 1948, τῆς Δωδεκανήσου. Πρῶτος Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων τοποθετήθηκε ἐκεῖ ὁ Ἰωάννης Κοντῆς. Οἱ ἀνασκαφὲς του στὴ Ρόδο καὶ οἱ κανόνες ἐρεῦνης ποῦ καθόρισε δημιούργησαν παράδοσι. Τὰ ἴδια χρόνια ἄρχισε ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος στὴ Βραυρώνα, ἡ ὁποία θὰ διακοπεῖ

τὸ 1963 μὲ τὸν θάνατο τοῦ Ἰω. Παπαδημητρίου. Ἐνα πολὺ σημαντικὸ κέντρο τῆς Ἀττικῆς μὲ ἄφθονα γλυπτά, ἐπιγραφές καὶ κεραμικὴ πλούτισε τὴν τέχνη καὶ τὴν ἱστορία. Στὸν Ἰω. Παπαδημητρίου ἔτυχε νὰ ἀποκαλύψει ἀκόμη τὸν ταφικὸ κύκλο Β στὶς Μυκῆνες καὶ τὰ τέσσερα φημισμένα χάλκινα ἀγάλματα ποὺ βρέθηκαν στὸν Πειραιὰ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1959.

Μὲ τὴ λήξη τῆς ἀνώμαλης περιόδου, τὸ 1949, τὸ ἐπιστημονικὸ προσωπικὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας ἦταν μόνον 27 Ἐφοροὶ καὶ Ἐπιμελητές. Μὲ τὸν διαγωνισμὸ ὅμως τοῦ 1949 προσλήφθηκαν ἑννέα νέοι Ἐπιμελητές, τέσσερις τὸ 1950, δύο τὸ 1951, πέντε τὸ 1956 καὶ πέντε τὸ 1959. Κατὰ τὸ διάστημα 1949-1958 προϊστάμενοι τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας διετέλεσαν ὁ Ἀναστ. Ὀρλάνδος (1949-1952), ὁ Κων. Πάγκαλος (1952-1954), ὁ Γεώργ. Πάντζαρης (1954-1955), ὁ Σπ. Μαρινᾶτος (1955-1958) καὶ πάλι ὁ Ἀναστ. Ὀρλάνδος (1958).

ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ Ο ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΟΡΛΑΝΔΟΣ. Τὸν Γεώργιο Οἰκονόμο διαδέχτηκε ὁ Ἀναστάσιος Ὀρλάνδος (1951-1979). Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς γραμματείας του ἰδρύθηκε τὸ γνωστότατο ἐτήσιο περιοδικὸ *Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας* (ἀπὸ τὸ 1955), στὸ ὁποῖο δημοσιεύονται σύντομες ἐκθέσεις τῶν ἀνασκαφῶν κάθε χρονιάς, πλούσια εἰκονογραφημένες, γιὰ τὴν ἄμεση ἐνημέρωση τῶν ἀρχαιολόγων. Χάρη σ' αὐτὸ γεφυρώνεται τὸ χρονικὸ κενὸ ποὺ μεσολαβεῖ ἀνάμεσα σὲ μιὰ ἀνασκαφὴ καὶ τὴ δημοσίευσή της στὰ *Πρακτικά*. Ἐπὶ Γραμματέως Ὀρλάνδου ἀναπτύχθηκε πολὺ τὸ ἀνασκαφικὸ ἔργο τῆς Ἐταιρείας. Ἀπὸ τὰ χρόνια ἐκεῖνα ἡ Ἐταιρεία ἄρχισε νὰ ἀναλαμβάνει νὰ φέρει σὲ πέρας κρατικὰ ἔργα, ὅπως ἡ ἐκτέλεση σωστικῶν ἀνασκαφῶν, ἡ χορήγηση ὑποτροφιῶν καὶ οἰκονομικῆς βοήθειας γιὰ σπουδὲς σὲ Ἐφόρους καὶ Ἐπιμελητὲς Ἀρχαιοτήτων, ἡ συστηματικὴ φιλοξενία τους στὴν Ἀθήνα, στὸν ξενώνα τοῦ μεγάρου της, ἡ ἔκδοση τῶν διατριβῶν τους. Παράλληλα, μὲ τὴ διεύθυνση τοῦ Ὀρλάνδου, ἡ Ἐταιρεία ἄρχισε νὰ ἀναπτύσσει περισσότερο τὸ δημοσιευτικὸ της ἔργο, κυρίως τὴν ἔκδοση μονογραφιῶν.

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΚΜΗΣ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ. Ἡ αὐτοδιοίκηση τὴν ὁποία εἶχαν πετύχει τὰ μέλη τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας μὲ τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ Παν. Καββαδία καὶ τὴν

τοποθέτηση ως Προϊσταμένου Έφορου των Αρχαιοτήτων, σιγά σιγά φαλκιδεύτηκε. Μόλις το 1958, έπειτα από έντονες πιέσεις του Αρχαιολογικού Κλάδου, τοποθετήθηκε ως Προϊστάμενος της Υπηρεσίας Έφορος των Αρχαιοτήτων, ο Ιωάννης Κ. Παπαδημητρίου, τον οποίο τα μέλη της Υπηρεσίας δέχτηκαν ανεπιφύλακτα. Υπό τη διεύθυνσή του ή Αρχαιολογική Υπηρεσία έφθασε στο ύψηλοτερο σημείο άκμης και απόδοσης από κάθε άποψη. Με γνώση των προβλημάτων της ελληνικής αρχαιολογίας, με αρχαιολογική μόρφωση, ικανότητες και πίστη στο έργο του, προσπάθησε ο Παπαδημητρίου να έξοπλίσει την Αρχαιολογική Υπηρεσία με κάθε τρόπο. Πρώτη ενέργειά του ήταν ή πρόσληψη, με διαγωνισμό που έγινε το 1959, δώδεκα άκόμη νέων έπιμελητών. Το κύριο έργο του όμως ήταν ή μεταφορά, με τα ΒΔ 632 και 634 του 1960, της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας στο Υπουργείο Προεδρίας Κυβερνήσεως. Η Αρχαιολογική Υπηρεσία έπαψε να άνηκει στο Υπουργείο Παιδείας, όπως συνέβαινε από τη σύσταση του ελληνικού κράτους, και άπελευθερώθηκε από τον συντηρητισμό του ύπουργείου αυτού και την κηδεμονία των καθηγητών του Πανεπιστημίου, πράγμα που δημιουργοῦσε διαρκή σύγκρουση με τα μέλη του Κλάδου, τα όποια ήθελαν να διοικούνται όχι από καθηγητή αλλά από Έφορο.

ΤΑ ΝΕΩΤΕΡΑ ΜΝΗΜΕΙΑ. Με τη μεταφορά της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας στο Υπουργείο Προεδρίας διευρύνθηκε και ο κύκλος των ενδιαφερόντων και των άρμοδιοτήτων της. Ήδη το 1950 είχε δημοσιευτεί ο Ν. 1469 «Περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830», ο όποιος όμως ως το 1961 παρέμενε νεκρό γράμμα. Με το ΝΔ 4177 του 1961 περιέρχεται ή άρμοδιότητα έφαρμογής του νόμου αυτού στην Αρχαιολογική Υπηρεσία, ή όποια στην άρχη άσκει την προστασία των νεώτερων μνημείων με τις Έφορείες Κλασικών και Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Το 1963 ιδρύθηκε, με το ΒΔ 687, Έφορεία Νεωτέρων Μνημείων με άρμοδιότητα σ' όλόκληρη την επικράτεια. Οί προσπάθειες της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας για προστασία των νεώτερων μνημείων, προσπάθειες πού, σε όρισμένες περιόδους, άπορροφοῦσαν το μέγιστο της δραστηριότητάς της, υπήρξε και ή αίτία πού αυτή έγινε άντυπαθής σε εύρύτατους κύκλους έπιχειρηματιών, και κυρίως εκείνων πού είχαν οικοδομικές έπιχειρήσεις, έξαιτίας της άντίδρασης στην κατεδάφιση αξιόλογων κτιρίων των νεώτερων χρόνων στην Αθήνα, στον Πειραιά και σε άλλες πόλεις.

Η ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ. Μία από τις σημαντικές ενέργειες της Ύπηρεσίας ήταν η επανέκδοση, το 1960, του *Αρχαιολογικού Δελτίου*, μάλιστα ο πρώτος τόμος του φέρει τον αριθμό 16, γιατί θεωρήθηκε συνέχεια του *Δελτίου* του 1915. Η Αρχαιολογική Ύπηρεσία άρχισε τότε να εκδίδει, στη σειρά των δημοσιευμάτων του ΑΔ, οδηγούς των αρχαιολογικών χώρων και μουσείων της Ελλάδας, μονογραφίες και διατριβές των μελών της σε ξεχωριστούς τόμους.

Η περίοδος του Παπαδημητρίου (1958-1963) είναι η περισσότερο αποδοτική για την Αρχαιολογική Ύπηρεσία. Έχοντας την υποστήριξη του Κλάδου όλόκληρου και αρκετών πολιτικών μπόρεσε, με τη βοήθεια έπαρκων κρατικών χρηματικών πιστώσεων, να σχεδιάσει και να εκτελέσει σημαντικά έργα, όπως ανασκαφές, αναστηλώσεις, απαλλοτριώσεις, εκθέσεις μουσείων, περιφράξεις και διαμορφώσεις αρχαιολογικών χώρων. Το πνεύμα της φτώχειας και της κακομοιριάς εξαφανίστηκε, και για πρώτη φορά η Αρχαιολογική Ύπηρεσία αποκτούσε συνείδηση της σημασίας της για την πνευματική και οικονομική πρόοδο του τόπου.

ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΣ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΤΗΣ. Με τον θάνατο του Παπαδημητρίου, στις 11 Απριλίου 1963, η πρόεδρος της Αρχαιολογικής Ύπηρεσίας δεν ανακόπηκε, αλλά συνεχίστηκε ως το 1967, με προϊστάμενό της τον κύριο συνεργάτη του Παπαδημητρίου και συντάκτη όλων των νομοθετικών κειμένων της περιόδου 1960-1967 Ιωάννη Κοντή. Σ' εκείνον οφείλεται η γενναία αύξηση του έπιστημονικού και φυλακτικού προσωπικού, και η ψήφιση του ΝΔ 4543 του 1966, του Οργανισμού της Αρχαιολογικής Ύπηρεσίας.

1967-1974. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ 21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ. Ο ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ ΔΙΑΔΕΧΕΤΑΙ ΤΟΝ ΚΟΝΤΗ. Η δικτατορία της 21 Απριλίου 1967 είχε μεγάλη επίδραση στην Ύπηρεσία. Ο Ιωάννης Κοντής απομακρύνθηκε από τη θέση του Γενικού Διευθυντού και τέθηκε σε διαθεσιμότητα που διήρκεσε έως το τέλος του 1974. Τον διαδέχτηκε ο Σπ. Μαρινάτος, ως Γενικός Επιθεωρητής πλέον (1967-1973). Ο Μαρινάτος ίδρυσε ένα νέο περιοδικό, *Αρχαιολογικά Ανάλεκτα έξ Αθηνών*, χρησιμότητα, το οποίο όμως τα τελευταία χρόνια εκδίδεται πολύ άτακτα. Το σημαντικότερο γεγονός στα χρόνια του ήταν η απόπειρα εφαρμογής της αποκέντρωσης στην Αρχαιολογική Ύπηρεσία με την ίδρυση έπιτά Επιθεωρήσεων Πολιτισμού και αντίστοιχων Τοπικών Συμβουλίων,

πού ή διάρκειά τους ήταν σύντομη. Για την πραγματοποίηση της αποτυχημένης αυτής αποκέντρωσης έγιναν γενικές μεταθέσεις των Έφορων της Ύπηρεσίας, που δημιούργησαν διοικητικές ανωμαλίες και καθυστερήσεις στο έπιστημονικό έργο τους.

Η ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΣΤΟ ΑΚΡΩΤΗΡΙ ΤΗΣ ΘΗΡΑΣ. Η τοποθέτηση του Μαρινάτου ως Προϊσταμένου της Αρχαιολογικής Ύπηρεσίας του έδωσε τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει το παλαιό του όνειρο, την ανασκαφή στο Ακρωτήριο της Θήρας. Κάτω από παχύτατο στρώμα κίσηρης βρήκε τα έρείπια μίας πόλης του 16ου αιώνας π.Χ., που καταστράφηκε ξαφνικά γύρω στο 1500 π.Χ. από την έκρηξη του ήφαιστείου της Θήρας. Το πλήθος και ή ποιότητα των άγγείων, των τοιχογραφιών, των σκευών και των άλλων εύρημάτων μάς δίνουν πλήρη την εικόνα του πολιτισμού του νησιού, καθαρά κυκλαδικού, που δέχτηκε ισχυρές μινωικές έπιδράσεις χωρίς να χάσει τα ιδιαίτερα του χαρακτηριστικά. Η ανασκαφή του Ακρωτηρίου μπορεί να θεωρηθεί ή σπουδαιότερη στην Ελλάδα κατά το β' μισό του 20ού αιώνα και, παρά την ταχύτητα με την όποία έγινε (1967-1973), δημοσιεύτηκε άμέσως, συντηρήθηκε και προφυλάχθηκε από τον Μαρινάτο κατά τρόπο ύποδειγματικό.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ. Το καθεστώς της 25 Νοεμβρίου 1973 (Ιωαννίδη) απομάκρυνε από τη θέση του Γενικού Έπιθεωρητού τον Σπ. Μαρινάτο και τοποθέτησε στη θέση του τον Νικόλαο Κοντολέοντα, καθηγητή του Πανεπιστημίου και πρώην Έφορο, ό όποιος παρέμεινε έως το τέλος του 1974.

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1974-1981. ΕΠΑΝΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΚΟΝΤΗ. Στα μέτρα άποκατάστασης της όμαλότητας μετά την αποχώρηση των στρατιωτικών από την έξουσία, περιλαμβάνεται και ή για ένα έξάμηνο (1975) επάνοδος στη θέση του Προϊσταμένου της Ύπηρεσίας του Ιωάννου Δ. Κοντι. Παρά τον βαρύνον κλονισμό της υγείας του προσπάθησε, στο έξάμηνο της νέας θητείας του, να ολοκληρώσει τη σύνταξη νέου αρχαιολογικού νόμου.

Ό Ιωάννης Κοντις ήδη από το 1961 έτοιμάζε νέο αρχαιολογικό νόμο, ό όποιος εξαιτίας των πολιτικών ανωμαλιών της περιόδου 1963-1967 δέν έγινε δυνατόν να ψηφιστεί. Μετά το 1966 το ΠΔ 5351 τροποποιήθηκε διαδοχικά σε κάτρια σημεία του, με το ΝΔ 4543/1966, το

ΝΔ 6/1968, τὸν Ν. 159/1975 καὶ τὸν Ν. 654/1977. Ἐτοι ἡ ἐφαρμογὴ σπουδαίων διατάξεων τοῦ νόμου 5351, μὲ τὶς ὁποῖες προστατεύονταν ἀπὸ τὴν ἀλλοίωση ἢ τὴν καταστροφὴ οἱ ἀρχαιολογικοὶ χώροι σὲ περίπτωση ἐκτέλεσης μεγάλων ἔργων, ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὶς πολιτικὲς καὶ κομματικὲς σκοπιμότητες τῆς κάθε κυβέρνησης.

ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΚΟΝΤΗ. Μετὰ τὸν Κοντῆ, ποὺ πέθανε στὶς 2 Σεπτεμβρίου 1975 στὸ Λονδίνο, κατὰ τὴ διάρκεια ἐγχείρησης, διετέλεσαν Γενικοὶ Ἐπιθεωρητὲς οἱ Δημ. Λαζαρίδης (1975-1977), Νικ. Γιαλούρης (1977-1981) καὶ Γεώργιος Δοντάς (1982), αὐτὸς μόνον ἐπὶ ἓνα μῆνα. Μὲ τὸν Ν. 1232 τοῦ 1982 καταργήθηκε ἡ θέση τοῦ Προϊσταμένου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας, καθὼς καὶ οἱ βαθμοὶ τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου, τοῦ Ἐφόρου καὶ τῶν Ἐπιμελητῶν Ἀρχαιοτήτων.

1975. **ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΕΣΜΑ.** Ἐπὶ Ὑπουργοῦ Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν Κωνσταντίνου Τρυπάνη ἰδρύθηκε ἡ Ἐπιτροπὴ Συντηρήσεως Μνημείων Ἀκροπόλεως, μὲ σκοπὸ καὶ ἔργο τὴ φροντίδα τῶν μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως ποὺ παρουσίαζαν μεγάλες φθορὲς ἀπὸ τὴ ρύπανση τῆς ἀτμόσφαιρας καὶ ἀπὸ τὶς κακὲς ἀναστηλώσεις ποὺ εἶχαν γίνει στὸ παρελθόν. Τὸ ἔργο τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπεκτάθηκε, καὶ σήμερα ἀποτελεῖ αὐτοτελὴ Ὑπηρεσία (ΥΣΜΑ). Πρῶτος πρόεδρος τῆς ΕΣΜΑ ἦταν ὁ Γιάννης Μηλιάδης. Τὸν διαδέχτηκαν, ἕως τὸ 1988, ὁ Νικόλαος Πλάτων καὶ ὁ Γεώργιος Μυλωνᾶς.

1977. **ΝΕΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ.** Κατὰ τὴ μετὰ τὴ δικτατορία περίοδο σημαντικὸ γεγονός γιὰ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ψήφιση τῶν νόμων μὲ τοὺς ὁποίους τροποποιεῖται τὸ ΠΔ 5351/1932, ἦταν ἡ δημοσίευση τοῦ Ν. 681/1977, τοῦ ὁποῖου μέρος ἀποτελεῖ ὁ Ὄργανισμός της. Σύμφωνα μ' αὐτόν, ἡ χώρα διαιρέθηκε σὲ 25 Ἐφορεῖες Προϊστορικῶν καὶ Κλασικῶν Ἀρχαιοτήτων, καὶ σὲ 13 Ἐφορεῖες Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων. Ἰδρύθηκαν ἐπίσης 7 Ἐφορεῖες Νεωτέρων Μνημείων, οἱ ὁποῖες ὅμως δὲν ἀνήκαν στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ἀλλὰ στὴ Γενικὴ Διεύθυνση Πολιτιστικῆς Ἀναπτύξεως καὶ διευθύνονταν ἀπὸ ἀρχιτέκτονες. Ἀνεξάρτητες Εἰδικὲς Περιφερειακὲς μονάδες τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας ἀποτελέσαν τὰ μουσεῖα Ἐθνικὸ, Βυζαντινὸ, Ἐπιγραφικὸ, Νομισματικὸ καὶ οἱ Ἐφορεῖες Ἀρχαιοπωλείων, Παλαιοανθρωπολογίας, Ἐναλίων Ἀρχαιοτήτων καὶ τὰ Ἀρχαιο-

λογικά Ίνστιτούτα Βορείου Ελλάδος, Κρήτης και Ρόδου, τα όποια όμως, στην ουσία, δὲν λειτούργησαν.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΕΚΤΑΚΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΩΝ. Τὰ χρόνια μετὰ τὸ 1974 ἄρχισε νὰ ἐκδηλώνεται ἔντονα τὸ μεγάλο ἐσωτερικὸ πρόβλημα, ποὺ ταλαιπώρησε τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ἀρκετὰ χρόνια, τὼν ἡμερομίσθιων ἀρχαιολόγων ποὺ προσλαμβάνονταν ἀπὸ τὸ 1960, γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἀναγκῶν τῆς Ὑπηρεσίας, κυρίως στὸν τομέα τῶν λεγόμενων σωστικῶν ἀνασκαφῶν, ποὺ προέκυπταν συνεχῶς. Μὲ τὶς διατάξεις τοῦ ΒΔ 617/1967 διορίστηκαν ὡς μόνιμοι, χωρὶς διαγωνισμό, τὸ 1973-74 πολλοὶ ἔκτακτοὶ ἀρχαιολόγοι. Μὲ τὸν Ν. 1189 τοῦ 1981 μονιμοποιήθηκαν ὅλοι, χωρὶς διαγωνισμό ὅπως ἦταν, ἕως τότε, ὁ κανόνας. Οἱ ἔκτακτοὶ θεωροῦσαν ὅτι τὸ πτυχίον τοῦ πανεπιστημίου ἦταν ἡ ἀπόλυτη ἀπόδειξη τῶν ἐπιστημονικῶν ἱκανοτήτων τους καὶ ὅτι ὁ διαγωνισμὸς διαιώνιζε ταξικὲς διακρίσεις. Ἀλλὰ μὲ τὸν διαγωνισμό ἡ παλιὰ Ὑπηρεσία ζητοῦσε ἀπὸ τοὺς ὑποψηφίους τὶς ἐλάχιστες ἀναγκαῖες γνώσεις τῆς ἐπιστήμης. Οὔτε οἱ γιατροὶ μποροῦν νὰ ἀσκήσουν ἐπάγγελμα μὲ μόνον τὸ πτυχίον. Μερικοὶ μπόρεσαν νὰ ξεπεράσουν, ἐπιστημονικῶς, τὴν ἀνωμαλία τοῦ διορισμοῦ τους.

ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ Ο ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΥΛΩΝΑΣ. Ὁ Ὀρλάνδος πέθανε τὸ 1979 καὶ τὸν διαδέχτηκε ὁ Γεώργιος Μυλωνᾶς. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς γραμματείας του ἡ Ἐταιρεία καὶ πάλι ἐτέλεσε κρατικὰ καθήκοντα μὲ τὴν ἀνάληψη τῆς διαχείρισης μεγάλων ἀρχαιολογικῶν ἔργων, λ.χ. τῆς συντήρησης τῶν μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως, τῶν ἀνασκαφῶν Μακεδονίας καὶ Θράκης, τὴν κατασκευὴ τοῦ Μουσείου Μυκηνῶν. Τεχνητὴ κρίση, ποὺ δημιουργήθηκε τὸ 1988 ἀπὸ πρόσωπα τῆς κυβέρνησης καὶ ὑποστηρίχθηκε ἀπὸ μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐταιρείας, προκάλεσαν τὸν θάνατον τοῦ Γεωργίου Μυλωνᾶ (15 Ἀπριλίου 1988). Ἡ κρίση σκοπὸ εἶχε τὴ χειραγώγηση τῆς Ἐταιρείας καὶ τὴ μεταβολὴ τῆς σὲ ὄργανο διεκπεραίωσης κομματικῶν ἐπιδιώξεων.

ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΤΟΥ 1981. Ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ τοῦ Ὀκτωβρίου 1981 ἔφερε στὴν Ὑπηρεσία τὴ μεγαλύτερη ἀλλοίωση ἀπὸ τὴν ἴδρυσή της. Ἔως τότε τὴν Ὑπηρεσία διοικοῦσαν ἀρχαιολόγοι, Ἐφοροὶ τῶν Ἀρχαιοσιτήτων, καὶ ἀπὸ τὸ 1961 Γενικοὶ Ἐφοροὶ ἢ καθηγητὲς τοῦ Πανεπιστημίου ποὺ εἶχαν διατελέσει Ἐφοροὶ. Ὁ βαθμὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου

ἀποδόθηκε στην Ἀρχαιολογική Ὑπηρεσία μὲ τὸ ΝΔ 4177/1961 καὶ πρῶτοι Γενικοὶ Ἐφοροί, μετὰ τὸν Καββαδία, ἔγιναν ὁ Χρῆστος καὶ ἡ Σέμνη Καρούζου, καὶ ὁ Ἰωάννης Παπαδημητρίου. Ὁ βαθμὸς αὐτός, ὅπως καὶ ὁ τίτλος καὶ ὁ βαθμὸς τοῦ Ἐφόρου, ποὺ πρῶτος ἔφερε ὁ Ἀνδρέας Μουστοξύδης, καταργήθηκαν μὲ τὸν Ν. 1232/1982. Μὲ τὴν κατάργηση τῆς θέσης τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου, Προϊσταμένου τῆς Ὑπηρεσίας, οἱ διάφορες Διευθύνσεις καὶ Γενικὲς Διευθύνσεις ἀπέκτησαν ὡς Προϊστάμενο τὸν Γενικὸ Γραμματέα τοῦ Ὑπουργείου, πρόσωπο κατ' ἐξοχὴν κομματικὸ καὶ ὄχι ἀρχαιολόγο τοῦ Κλάδου. Ἀναπτύχθηκε ἀκόμη σὲ ὑπερβολικὸ βαθμὸ ὁ συγκεντρωτισμὸς, ὁ ὁποῖος σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ διαρκῶς καὶ μεγαλύτερη ἐπέμβαση τῆς γραφειοκρατίας τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης στὴν ἐκτέλεση τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου τῆς Ὑπηρεσίας, μετέβαλε ἐντελῶς τὸν χαρακτήρα τῆς καὶ τὸν χαρακτήρα τῶν μελῶν τῆς Ὑπηρεσίας, τὰ ὁποῖα, μὲ συνεχεῖς προσλήψεις πτυχιούχων ὡς ἐκτάκτων, ἀυξήθηκαν σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ.

Κατὰ τὰ τριάντα χρόνια ποὺ πέρασαν, 1981-2011, κατασκευάστηκαν πολλὰ νέα μουσεῖα, ἔγιναν πλῆθος μακρόχρονων, ἐκτεταμένων, ἀνασκαφῶν μὲ θαυμάσια εὐρήματα, ἀλλὰ ἡ Ὑπηρεσία ὀπισθοδρόμησε ἐπιστημονικά, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ σχεδὸν σβήσιμο τῶν *Ἀναλέκτων* καὶ τοῦ *Δελτίου*. Ἀναπτύχθηκε ἀκόμη στὰ μέλη τῆς ἡ ἰδέα τῆς κατὰ τόπους αὐτονόμησης τῆς Ὑπηρεσίας, καὶ ἡ ἀρχὴ ἔγινε ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, ἰδέα ἡ ὁποία ἐπεκτάθηκε καὶ στὶς λοιπὲς περιοχὲς τῆς Ἑλλάδος, κυρίως ὅπου ὑπῆρχε πανεπιστήμιο. Κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς δράσεως τῆς Ὑπηρεσίας κατὰ τὰ 30 αὐτὰ χρόνια εἶναι οἱ συνεχεῖς ἐκθέσεις στὸ Ἐσωτερικὸ καὶ τὸ Ἐξωτερικὸ, τὰ συνέδρια, τὰ ὁποῖα κατήντησαν αὐτοσκοπός, καὶ ἡ μὲ κάθε τρόπο προβολὴ τῶν πολιτικῶν ποὺ βρίσκονταν στὴν ἐξουσία, τῶν πανεπιστημιακῶν ποὺ ἀπέκτησαν ἀξιώματα στὴν Ὑπηρεσία καὶ ὀρισμένων μελῶν τοῦ ἀλλοιωμένου πλέον Κλάδου. Τοῦτο ὀφείλεται στὸ ὅτι γιὰ τὴν ὑπηρεσιακὴ πρόοδο τῶν μελῶν τοῦ Κλάδου καὶ τῶν πανεπιστημιακῶν ἀρχαιολόγων βαρύνουν τεχνοκρατικὰ κριτήρια, ὅπως ἡ ὀργάνωση καὶ ἡ συμμετοχὴ σὲ συνέδρια καὶ ἡ ἐξέυρεση πόρων γιὰ τὰ ἔργα (ἀνασκαφές, ἀναστηλώσεις, δημοσιεύσεις). Ἔτσι ἡ μακρόπνοη ἐπιστημονικὴ δημιουργία ματαιώνεται, γιὰτὸ δὲν ἀποδίδει ἄμεσα. Ἡ ἔκδοση μεγάλοσχημων καὶ βαρύντων βιβλίων ἀπὸ τράπεζες ἢ ἰδιῶτες ἐκδότες, βιβλίων χωρὶς πρωτοτυπία ἀλλὰ μὲ μόνον προσὸν νέες καὶ ὠραῖες φωτογραφίες, ἀποτελεῖ τελικὴ ἐπιδίωξη. Ἡ συνεχὴς ὀργάνωση θεματικῶν ἐκθέσεων φημισμέ-

νων ἀρχαιοτήτων μὲ τὴν ἀψογή τεχνολογική παρουσίασή τους, θεωρεῖται ὡς ἐπιστημονικὸ ἐπίτευγμα, παρὰ τὸ ὅτι δὲν προσθέτει τίποτε στὴν ἐπιστημονικὴ γνώση.

1988. ΝΕΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ. Τὸ νέο Συμβούλιο τοῦ 1988 (Πρόεδρος Γεώργιος Δοντάς, Γενικὸς Γραμματεὺς Βασίλειος Χ. Πετράκος) ἔφερε ἀλλαγές στὴν ἐπιστημονικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἰδρύματος. Ἀπὸ τὴ χρονιά ἐκείνη ἡ προσοχὴ τῆς Ἐταιρείας στράφηκε κυρίως στὴ μείωση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνασκαφῶν, τὴν αὔξηση τῶν δημοσιευμάτων καὶ τὴν ἀνάθεση σὲ νεωτέρους ἀρχαιολόγους τοῦ ἔργου τῆς σύνταξης δημοσιεύσεων τῶν παλαιότερων ἐρευνῶν τῆς Ἐταιρείας. Ἰδιαίτερη σημασία δόθηκε στὴν ὀργάνωση τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἐταιρείας, ἄρτιου καὶ χωρὶς κενὰ ἀπὸ τὸ 1837 ἕως σήμερα, τὸ ὁποῖο ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πολύτιμα ἔγγραφα του, περιέχει δεκάδες χιλιάδων μοναδικῶν φωτογραφιῶν τῶν ἀνασκαφῶν, χιλιάδες πρωτοτύπων σχεδίων, τὰ ἡμερολόγια τῶν ἀνασκαφῶν, πολύτιμα κατάλοπα Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων καὶ κειμήλια ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιολογία.

Μία μεγάλη προσφορὰ τῆς Ἐταιρείας πρὸς τοὺς Ἕλληνες ἐπιστήμονες, κυρίως τοὺς ἱστορικοὺς καὶ τοὺς ἀρχαιολόγους, εἶναι ἡ μοναδική, ἀπὸ κάθε ἄποψη, βιβλιοθήκη τῆς, τῆς ὁποίας ἡ χρῆση εἶναι ἐλεύθερη. Ἰδρυμένη, ὡς δημόσια, στὴν ἀρχὴ τοῦ 20οῦ αἰ., ἀποτελεῖ τὴ μόνη ἑλληνικὴ ἀρχαιολογικὴ βιβλιοθήκη, μία ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες καὶ καλύτερες εὐρωπαϊκὲς γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα καὶ τὴ νεώτερη ἑλληνικὴ ἱστορία. Τῆς βιβλιοθήκης αὐτῆς, χάρις σὲ δωρεὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, συντάχθηκε τὸ 2010-2011, ὁ ἠλεκτρονικὸς κατάλογος, προσπερθεῖ ἀπὸ τὸ Διαδίκτυο.

Ἀπὸ τὸ 1989 ἀρχισε νὰ λειτουργεῖ στὴν Ἐταιρεία ἡ *Σχολὴ Διδασκαλίας τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης*, στὴν ὁποία παραδίδονται συστηματικὰ μαθήματα Τέχνης καὶ Ἀρχαιολογίας, κατὰ θεματικοὺς κύκλους.

ΝΕΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ, Ο ΜΕΝΤΩΡ. Ἀπὸ τὸ 1988 ἡ Ἐταιρεία ἄρχισε νὰ ἐκδίδει μὲ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως νέο δημοσίευμα, τὸ τριμηνιαῖο χρονογραφικὸ καὶ ἱστοριοδικὸ περιοδικὸ *Ὁ Μέντωρ*, ποὺ παρέχει εἰδήσεις γιὰ τὸ ἔργο τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, καὶ κυρίως μικρὲς μελέτες σχετικὲς μὲ τὴν ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας καὶ τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα. Τὰ 100 τεύχη ποὺ κυκλοφόρησαν ἕως

τήν άνοιξη τοῦ 2011 άποτελοῦν πλέον μία συστηματική βιβλιοθήκη τῆς ιστορίας τῆς Ἐταιρείας καί τῆς Ὑπηρεσίας.

ΑΥΞΗΣΗ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ. Ἡ νέα έπιστημονική πολιτική τῆς Ἐταιρείας έκδηλώθηκε άμέσως με τόν περιορισμό τῶν άνασκαφῶν, πολλές άπό τις όποιες γίνονταν μόνο για νά χρησιμεύει ή διεξαγωγή τους ως προσόν προαγωγῆς τῶν άνασκαφῶν, κυρίως πανεπιστημιακῶν. Ἡ μείωση τῶν άνασκαφῶν άντισταθμίστηκε με τήν αύξηση τῶν δημοσιευμάτων, τά όποια άποτελοῦν πλέον τήν κύρια συμμετοχή τῆς έλληνικῆς έπιστήμης στήν άρχαιολογία.

2002. ΝΕΑ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑ. ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ. Κατά τὸ 2002 κορυφώθηκε ή μεγαλύτερη καί σοβαρότερη κρίση άπό όσες πέρασε ή Ἐταιρεία (άλλες ήσαν τοῦ 1894, τοῦ 1909, τοῦ 1920 καί τοῦ 1988), γιατί κατά τή διάρκειά της έκδηλώθηκε έμπράκτως, αλλά έντονότερα, για δεύτερη φορά (ή πρώτη ήταν τὸ 1988), ή προσπάθεια νά τεθεῖ τὸ ίδρυμα υπό τὸν άμεσο έλεγχο τοῦ κόμματος ποῦ βρισκόταν στήν έξουσία. Αιτία ήταν ή αντίδραση τῆς Ἐταιρείας, δια τὸ Γενικοῦ Γραμματέως της, για τήν καταστροφή ποῦ προκλήθηκε άπό τὸ κράτος στὸ πεδίο τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος, τοῦ 490 π.Χ. Κατά τήν ύπουργική έπιστημονική άποψη, ή μάχη τοῦ 490 π.Χ. δὲν έγινε σ' ὄλο τὸ πεδίο τοῦ Μαραθῶνος, ὅπως ή Ἐταιρεία θεωροῦσε ὅτι άποδεικνύεται άπό τις άρχαίες μαρτυρίες καί τὰ εύρήματα τῶν άνασκαφῶν καί άλλων έρευνῶν, αλλά σ' ένα περιορισμένο χῶρο γύρω άπό τὸν Τύμβο. Ὡς έκ τούτου δὲν υπήρχε λόγος ποῦ νά έμποδίζει τήν κατασκευή τοῦ ὄλυμπακοῦ λεμβοδρομίου στὸν χῶρο ὅπου ὄλοι οἱ ιστορικοί, άρχαῖοι, νεώτεροι καί σύγχρονοι, πίστευαν ὅτι εἶχε γίνει ή μεγάλη μάχη.

Ἀπό τὸ πλῆθος τῶν λογίων, ιστορικῶν καί άρχαιολόγων ποῦ αντίταχθηκαν στήν κατασκευή τοῦ λεμβοδρομίου προτάθηκαν διάφορες λίμνες, φυσικὲς καί τεχνητές, ὅπου μπορούσε νά διεξαχθεῖ τὸ άγώνισμα τῆς λεμβοδρομίας χωρὶς σημαντικό οἰκονομικό κόστος. Προτιμήθηκε ὅμως άπό τὸ κράτος ή άπαλλοτρίωση τῶν έκτάσεων τοῦ Μουσείου Μπενάκη στὸ πεδίο τῆς μάχης (καί μικρῶν έκτάσεων κάποιων ιδιωτῶν), ή όποία στοίχισε, κατά τήν άπόφαση 7508/2001 τοῦ Ἐφετείου Ἀθηνῶν, 16.208.396.880 δραχμὲς ή 36.250.949,52 εύρώ (μόνο για τήν άγωνα ιδιοκτησία τοῦ Μουσείου Μπενάκη).

Ἡ κατά τὰ χρόνια 1999-2002 οἰκονομική κρίση προκάλεσε έξ

ἄλλου μεγάλη μείωση τῶν εἰσοδημάτων τῆς Ἑταιρείας. Τὰ δραστικὰ μέτρα οἰκονομιῶν ποὺ εἰσηγήθηκε ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς καὶ δέχτηκε τὸ Συμβούλιο, προκάλεσαν τὴν ἀντίδραση ὀρισμένων προσώπων ποὺ ἔπεισαν τὸν τότε Πρόεδρο τῆς Ἑταιρείας, ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μέτρων ποὺ εἶχαν ἐγκριθεῖ, σχεδὸν ὁμόφωνα, θὰ τὰ ἔβλαπτε. Ἐγινε διάσπαση τοῦ Συμβουλίου σὲ δύο μερίδες. Ἡ πλειονότης τῶν μελῶν (7) ἀντικατέστησε τὸν Πρόεδρο. Ἐκεῖνος προσέφυγε στὰ δικαστήρια καὶ συγχρόνως, μὲ τὴ βοήθεια μερικῶν ἐταίρων, ζήτησε τὴν ἐπέμβαση τοῦ Ὑπουργοῦ Πολιτισμοῦ στὴ διένεξη. Τὰ δικαστήρια διόρισαν προσωρινὸ Συμβούλιο ποὺ ὑπέδειξε ὁ Ὑπουργὸς Πολιτισμοῦ, ὁ ἴδιος μὲ τὸν ὁποῖο ὑπῆρχε ἤδη ἡ σφοδρὴ ἀντίθεση γιὰ τὸ ζήτημα τοῦ Μαραθῶνος. Τὰ ἀποτελέσματα ὅμως τῶν ἀρχαιρεσιῶν ποὺ ἔγιναν στὶς 8 Δεκεμβρίου 2002 δικαίωσαν πλήρως τοὺς ἐπὶ τὰ Συμβούλους τοῦ καταργημένου ἀπὸ τὸ Δικαστήριον Συμβουλίου, ποὺ νοιάζονταν, ὅπως ἔκριναν οἱ ἐταῖροι μὲ τὴν ψήφο τους, γιὰ τὴν προκοπὴ τῆς Ἑταιρείας. Τὸ νέο Συμβούλιο ἐξέλεξε ὡς Πρόεδρο τὸν Ἄγγελο Βλάχο (1915-8 Φεβρουαρίου 2003), διπλωμάτη καὶ λογοτέχνη, καὶ Γενικὸ Γραμματέα τὸν Βασίλειο Χ. Πετράκο. Τὸν Ἄγγελο Βλάχο διαδέχτηκε τὸ 2003 ὡς Πρόεδρος ὁ Ἐπαμεινώνδας Σηπλιωτόπουλος, καθηγητὴς τοῦ Δημοσίου Δικαίου καὶ Ἀκαδημαϊκός.

Ὁ ἐκπεσὼν πρὶν ἀπὸ τὴ δικαστικὴ κατάργηση τοῦ Συμβουλίου Πρόεδρος καὶ οἱ τέσσερις Σύμβουλοι ποὺ τὸν ὑποστήριξαν ὑπῆρξαν ἐκεῖνοι ποὺ γιὰ πρώτη φορά, μέσα σὲ 165 χρόνια, κάλεσαν τὸ κράτος νὰ ἐπέμβει, ὡς Μεγάλῃ Δύναμις, στὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς Ἑταιρείας. Μέρος τῆς ἐπέμβασης ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐκ μέρους τοῦ Ὑπουργοῦ Πολιτισμοῦ καταγγελία στὸν Εἰσαγγελέα γιὰ ἀδικήματα τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως κατὰ τὴν ἄσκηση τῶν καθηκόντων του. Ὁ ὑπουργὸς βασίστηκε σὲ ἐπιστολὴ ποὺ τοῦ εἶχε ἀπευθύνει ὁ Πρόεδρος ποὺ εἶχε ἐκπέσει, ἡ ὁποία ἀποδείχτηκε, καὶ δικαστικῶς, ψευδής.

Γιὰ καλύτερη γνώση τῆς κρίσης τοῦ 2002, ποὺ ἔχει ὡς αἰτία τὸ ζήτημα τοῦ Μαραθῶνος καὶ φανερὴ ἀφορμὴ τὴν περιστολὴ τῶν δαπανῶν λειτουργίας τῆς Ἑταιρείας, ὑπάρχουν τὰ ἑξῆς δημοσιεύματα: Ὁ Μέντωρ 57, 2001, 1-48· 58, 2001, 49-50· 59, 2001, 109-158, 166-169· 60, 2001, 189-193· 63, 2002, 49, 55-57, 63-65· 64-65, 2002, 82-85, 93-99· 66, 2003, 9-10, 16-17· 94, 2009, 208-210· 98, 2010, 149-183· Ἔργον 2000, 127-129· 2001, 104-107· 2003, 77· 2004, 82-86.

Ο ΝΟΜΟΣ 3028/2002. Ἡ εἴσοδος τῆς χώρας στὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση δημιούργησε πίεση στὶς κυβερνήσεις γιὰ τὴν ὑπαρξὴ νέου ἀρχαιολογικοῦ νόμου. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ἡ δημοσίευση, τὸ 2002, τοῦ νόμου 3028 τῆς 28 Ἰουνίου «Γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ ἐν γένει τῆς πολιτιστικῆς κληρονομιάς». Πρόκειται γιὰ κείμενο φλύαρο, μὲ ὀρολογία τεχνοκρατικὴ. Ἀκολούθησε τὸ ΠΔ 191 τῆς 13 Ἰουνίου 2003 «Ὁργανισμὸς Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ», κείμενο ἐπίσης φλύαρο, σχοινοτενές, δυσεφάρμοστο, γιατί δὲν λήφθηκε ὑπ' ὄψη, κατὰ τὴ σύνταξή του, ὁ τρόπος λειτουργίας τῶν Ἐφορευτῶν Ἀρχαιοτήτων, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἦταν κοινὲς γραφειοκρατικὲς ὑπηρεσίες ἀλλὰ χειρίζονταν πνευματικὰ καὶ ἱστορικὰ, καθαρῶς ἐπιστημονικὰ πάντοτε, ζητήματα.

Παρὰ τὰ γραφειοκρατικά, τεχνοκρατικά χαρακτηριστικά τους καὶ τὴν ἀποξένωσή τους ἀπὸ τὴν ἀνθρωπιστικὴ παράδοση τῆς Ὑπηρεσίας, ὁ νόμος 3028 καὶ τὸ ΠΔ 191 εἶναι βασικὸ στοιχεῖο τῆς, καὶ καθορίζουν τὴ μορφή καὶ τὸν τρόπο ἐνέργειας τῶν μελῶν τῆς. Τὰ νομοθετήματα αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν ἀποκορύφωση πορείας ποὺ ἄρχισε τὸ 1967. Ἡ Ὑπηρεσία ἄρχισε τὴ δράση τῆς τὸ 1829 μὲ ἓνα μόνο πρόσωπο ὡς ἐπιστημονικὸ προσωπικὸ καὶ τὴ συνεχίζει σήμερα μὲ πολλὰς ἑκατοντάδες, ἀναγκαῖες βέβαια. Αὐτὸ ἔχει σχέση καὶ μὲ τὴ διοικητικὴ διάρθρωσή τῆς. Τὸ 1829 ὅλη ἡ Ἑλλάδα ἦταν μία ἀρχαιολογικὴ διοικητικὴ μονάδα. Σήμερα ἡ τότε μονομελὴς Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ἔχει ἀύξηθεῖ σὲ Κεντρικὴ Ὑπηρεσία, μὲ δύο Γενικὲς Διευθύνσεις, 15 Διευθύνσεις, 1 Κέντρο, 2 Γραμματεῖες. Οἱ Περιφερειακὲς Ὑπηρεσίες εἶναι 39 Ἐφορεῖες Ἀρχαιοτήτων, 28 Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων, 4 Εἰδικὲς Ἐφορεῖες, 6 Ἀρχαιολογικὰ Ἴνστιτοῦτα καὶ 8 ἀνεξάρτητα ἀπὸ Ἐφορεῖες Μουσεῖα. Εἶναι αὐτονόητο ὅτι ἡ γιγάντωση αὐτὴ ἔχει δημιουργήσει διαφοροποιήσεις κυρίως στὶς ιδέες τῶν μελῶν τῆς Ὑπηρεσίας ὡς πρὸς τὰ ἀρχαῖα. Κύρια διαφορὰ μεταξὺ παλαιῶν καὶ σημερινῶν ἀρχαιολόγων τῆς Ὑπηρεσίας εἶναι ὅτι οἱ πρῶτοι, οἱ περισσότεροι τουλάχιστον, διάλεγαν τὴν ἐπιστήμη τῆς ἀρχαιολογίας ἀπὸ ἐσωτερικὴ κλίση, τῆς ὁποίας ἡ ὑπαρξὴ ἦταν φανερὴ σ' ὅλη τὴ ζωὴ τους.

ΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ. Τὸ μουσειακὸ ἔργο τῆς Ὑπηρεσίας ὑπῆρξε ἐπίσης πολὺ ἐκτεταμένο καὶ σημαντικὸ. Πολλὰ παλαιὰ μουσεῖα ἀνακαινίστηκαν καὶ περισσότερα νέα κατασκευάστηκαν. Ἔτσι ἔγιναν γνωστὲς καὶ προσιτὲς στοὺς πολλοὺς σημαντικὲς ἀρχαιότητες. Ἐπιπέγασμα τῆς μουσειακῆς πολιτικῆς τῆς Ὑπηρεσίας ὑπῆρξε τὸ νέο Μουσεῖο Ἀκροπόλεως

στοῦ Μακρυγιάννη, γιγάντιο καὶ δυσανάλογο γιὰ τὶς ἀρχαιότητες ποὺ περιέχει, κατασκευασμένο ἐπάνω στὰ ἐρείπια ἐνὸς καλὰ διατηρημένου ἀρχαίου οἰκισμοῦ, τὸν ὁποῖο ἔβλαψε σὲ μεγάλο βαθμό. Μὲ τὴ θέση ποὺ ἔχει ἀλλοίωσε ἀκόμη περισσότερο τὸν χῶρο νότια τῆς Ἀκρόπολης καὶ τοῦ Διονυσιακοῦ, καὶ γι' αὐτὸ ἡ κατασκευὴ τοῦ μουσείου προκάλεσε μεγάλες καὶ δικαιολογημένες ἀντιδράσεις. Ἀποτελέσασε μιὰν ἀναιτιολόγητη πράξη, τὴν ὁποία δέχτηκαν ἄκριτα ὅλοι οἱ πολιτικοὶ ὑπεύθυνοι ἕως τὸ 2009, καὶ χρειάστηκε νὰ παραμεριστοῦν, ὡς πρὸς τὰ μνημεῖα, οἱ βασικοὶ δεοντολογικοὶ ἐπιστημονικοὶ κανόνες τῆς Ὑπηρεσίας τοῦς ὁποίους ἐπέβαλλε καὶ ἐπιβάλλει, πολλὰς φορὲς ἄδικα, στοὺς ἰδιώτες, χωρὶς νὰ τοὺς τηρεῖ ἢ ἴδια, μάλιστα ὡς πρὸς τὴν Ἀκρόπολη.

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ. Τὸ ἀνώτατο ὄργανο κρίσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας πάνω σὲ ἀρχαιολογικὰ θέματα εἶναι τὸ Ἀρχαιολογικὸ Συμβούλιο. Ὁ ἀριθμὸς ὅμως τῶν μελῶν του δὲν εἶναι σταθερὸς, οὔτε οἱ ιδιότητές τους καθορισμένες. Ἐπίσης ἡ γνώμη του ἄλλοτε ἦταν ὑποχρεωτικὴ γιὰ τὸν ὑπουργὸ καὶ ἄλλοτε – ὅπως σήμερα – ὄχι.

Πρῶτη μορφή τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου εἶναι ἡ *Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ* τοῦ Ν. τῆς 10/22 Μαΐου 1834 τῆς Ἀντιβασιλείας, ἡ ὁποία ὡς *Ἀρχαιολογικὴ Ἐπιτροπὴ* λειτούργησε ἀπὸ τὸ 1836 ὡς τὸ 1838. Μὲ τὸ ΒΔ τῆς 11 Αὐγούστου 1899 συγκροτήθηκε *Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἐπιτροπὴ*, ἡ ὁποία καταργήθηκε μὲ τὸν Ν. ΓΨΛ' (3730) καὶ τὴ θέση της πῆρε τὸ *Ἀρχαιολογικὸν Συμβούλιον*, τοῦ ὁποίου ἡ γνώμη ἦταν ὑποχρεωτικὴ γιὰ τὸν ὑπουργό.

Μὲ λεπτομερειακὲς ἀλλαγές στὴν ιδιότητα τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου καὶ στὸν ἀριθμὸ τους, τοῦτο ὑφίσταται ὡς τὸ 1966. Τότε, μὲ τὸ ΝΔ 918 τὰ μέλη του ἔγιναν 18 καὶ συγκρότησαν τὴ Γενικὴ Ὀλομέλεια· ὀρισμένα ἀπὸ αὐτὰ ἀπέτελεσαν τὴν Α' Εἰδικὴ Ὀλομέλεια Κλασικῶν Ἀρχαιοτήτων, ἄλλα τὴ Β' Εἰδικὴ Ὀλομέλεια Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Τακτικὰ καὶ ἀναπληρωματικὰ μέλη ἀπάρτιζαν τὰ τέσσερα τμήματα: α) Μουσείων, β) Ἀρχαιολογικῶν Χώρων καὶ Ἀπαλλοτριώσεων, γ) Ἀναστηλώσεως Μνημείων καὶ Διαμορφώσεως Χώρων, δ) Μουσειακῶν Κτηρίων. Μὲ τὴ μορφή αὐτὴ καὶ μὲ ὑποχρεωτικὴ τὴ γνώμη του γιὰ τὸν ὑπουργό σὲ ὀρισμένα θέματα λειτούργησε τὸ Ἀρχαιολογικὸ Συμβούλιο ὡς τὸν Ἰούλιο τοῦ 1967, ὅποτε ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ νέο, πενταμελές. Ἐκτοτε, βραχύβια καινοτομία ἦταν ἡ ἴδρυση, τὸ 1973,

ἐπιτὰ Τοπικῶν Ἀρχαιολογικῶν Συμβουλίῶν, στίς ἔδρες τῶν Περιφερειακῶν Διοικήσεων.

Τὸ Ἀρχαιολογικὸ Συμβούλιο τοῦ 1966 ἀνασυγκροτήθηκε, στὴν ἴδια μορφή, μὲ τὸ ΠΔ 505 τοῦ 1975. Γρήγορα ὅμως ἡ κυβέρνησις, μὲ τὸν Ν. 654/1977, κατάργησε τὴ διάταξη περὶ συμφώνου γνώμης, ἐνῶ μὲ τὸ ΠΔ 890 τῆς ἴδιας χρονιάς κατάργησε τὴν ἐκτεταμένη μορφή τὴν ὁποία εἶχε καὶ τὸ ἐπανεφέρε στὴν πρὶν ἀπὸ τὸ 1966 σύνθεσις, δημιουργώντας συγχρόνως ἕξι Τοπικὰ Ἀρχαιολογικὰ Συμβούλια. Τὸ Ἀρχαιολογικὸ Συμβούλιο ὀνομάζεται σήμερα «Κεντρικὸ Ἀρχαιολογικὸ Συμβούλιο» γιὰ νὰ ξεχωρίζει ἀπὸ τὰ Τοπικὰ Ἀρχαιολογικὰ Συμβούλια, ποὺ ἐξετάζουν τὰ θέματα σὲ πρῶτο βαθμὸ. Ἡ γνώμη του δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὴ γιὰ τὸν ὑπουργό.

Ἡ σύνθεσις τοῦ σημερινοῦ Κεντρικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου (ΚΑΣ) καθορίζεται ἀπὸ τὸ ἄρθρο 50 τοῦ νόμου 3028/2002. Τὸ συγκροτοῦν 17 μέλη μὲ πρόεδρο τὸν Γενικὸ Γραμματέα τοῦ Ὑπουργείου. Ὑπάρχει ἀκόμη Κεντρικὸ Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων μὲ 15 μέλη, καὶ (ἄρθρο 51) Συμβούλιο Μουσείων μὲ 15 μέλη. Καὶ στὰ δύο πρόεδροι εἶναι ἐκεῖνος τοῦ ΚΑΣ.

Ἡ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ἔχει ὡς κύρια φροντίδα τῆς, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψη, διάσωσις καὶ φύλαξις τῶν ἀρχαιοτήτων, καὶ τὴν ἀναστήλωσις τῶν μνημείων. Κατὰ τὶς παλαιότερες περιόδους τοῦτο γινόταν ἐμπειρικὰ ἢ μὲ τὴ βοήθεια ἀρχιτέκτονα, χωρὶς νὰ ὑπάρχει πρόγραμμα γιὰ συστηματικὴ ἀποκατάστασις τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μνημείων. Εἰδικὴ ὑπηρεσία δημιουργήθηκε μὲ τὸ ΒΔ τῆς 28 Φεβρουαρίου 1894 καὶ ἦταν ἡ «Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῶν πρὸς ἐξωραϊσμὸν καὶ συντήρησιν τῶν ἀρχαιολογικῶν τόπων καὶ μνημείων ἐργασιῶν». Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ ἀσχολήθηκε κυρίως μὲ τὰ μνημεῖα τῆς Ἀθήνας, καὶ μάλιστα τῆς Ἀκρόπολης, ὅπου οἱ σχετικὲς ἐργασίαι γίνονταν, ἀπὸ τὸ 1895, μὲ τὴ διεύθυνσις τοῦ ἀρχιτέκτονα τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας Νικ. Μπαλάνου. Μὲ τὸν Ν. 3827 τοῦ 1911 ἰδρύθηκε «Ἀρχιτεκτονικὸν γραφεῖον σχολικῶν κυρίων καὶ συντηρήσεως ἀρχαίων μνημείων καὶ ἀρχαιολογικῶν μουσείων», μὲ προϊστάμενο τὸν Νικόλαο Μπαλᾶνο καὶ συνεργάτη τὸν Ἀναστάσιο Ὀρλάνδο. Ὁ τελευταῖος ἀναλαμβάνει τὸ 1916 τὴ διεύθυνσις τῆς ἀναστήλωσις τῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδας, πλὴν τῆς Ἀκρόπολης, ὅπου ἐξακολουθεῖ νὰ διευθύνει ὁ Μπαλᾶνος. Τὸ 1942 ὁ Ὀρλάνδος ἀναλαμβάνει τὴ διεύθυνσις τῶν ἐργασιῶν

καὶ ἐπὶ τῶν μνημείων τῆς Ἀκρόπολης, θέση ποὺ θα διατηρήσει ὡς τὴν ἀποχώρησή του ἀπὸ τὴν Ὑψηρεσία, τὸ 1958.

Ὁ Ὀρλάνδος ὑπῆρξε ἡ μορφὴ ποὺ κυριάρχησε στὴν ἀναστήλωση τῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδας καί, μὲ τὴ βαθιὰ φιλολογικὴ, ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ μόρφωση ποὺ εἶχε, ἐπέβαλε σύστημα ἐργασίας ποὺ ἀκολούθησαν ἀρκετοὶ μαθητές του. Στὸ προσωπικὸ ἐπιστημονικὸ ἐνδιαφέρον του ὀφείλεται ἡ ἀναστήλωση πλήθους βυζαντινῶν μνημείων καὶ πολλῶν κλασικῶν, ὅπως ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης, ὁ ναὸς τοῦ Σουβίου, τῆς Ἀφαίας, καθὼς καὶ προϊστορικῶν, ὅπως τὰ τεῖχη τῶν Μυκηνῶν ἢ ὁ Θησαυρὸς τοῦ Μινύου στὸν Ὀρχομενόν.

Ἡ ἀναστήλωση τῶν μνημείων εἶναι ἡ σπουδαιότερη ἐργασία ποὺ γίνεται σ' αὐτά, γιὰτὶ μὲ αὐτὴν ὄχι μόνον ἐπιδιώκεται ἡ ἀποκατάσταση τῆς ἀρχικῆς μορφῆς τους, ἀλλὰ διασώζονται τὰ μνημεῖα ἀπὸ τὴν καταστροφή, ἡ ὁποία ἀναπόφευκτα ἀκολουθεῖ ὅταν αὐτὰ ἀφεθοῦν χωρὶς συντήρηση, διαλυμένα, ὅπως βγαίνουν ἀπὸ τὴν ἀνασκαφή.

Ἀπαραίτητος ὅρος γιὰ μιὰ ἐπιτυχὴ ἀναστήλωση εἶναι ἡ πλήρης ἀρχαιολογικὴ γνώση τοῦ μνημείου καὶ ὄχι ἡ τεχνοκρατικὴ ἢ τεχνικὴ ἀντιμετώπισή του. Μόνον ἡ ἱστορικὴ, αἰσθητικὴ καὶ τεχνικὴ γνώση τῶν μνημείων κάθε ἐποχῆς, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὰ συμπεράσματα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἀνασκαφή του, ὅπως καὶ γνώση θρησκευολογικὴ καὶ κοινωνικὴ, ἐπιτρέπουν τὴν ἄρτια, κατὰ τὸ δυνατόν, ἀποκατάσταση τῶν μνημείων. Σήμερα ἀναστήλωση θεωρεῖται, σὲ μεγάλο βαθμὸ, ἡ ἀνακατασκευὴ τῶν μνημείων, ὅπως λ.χ. ἔγινε στὴ Νάξο, τὴν Ἐπίδαυρο καί, σὲ μικρότερο βαθμὸ, στὴν Ἀκρόπολη. Ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι τὰ μνημεῖα παύουν νὰ εἶναι γνήσια κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τους (ναὸς Ἀσκληπιοῦ, Θόλος στὴν Ἐπίδαυρο) καὶ ἀχρηστεύονται ὡς πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ τους ἀξία, δηλαδὴ καταστρέφονται.

Μὲ τὴ δημιουργία ἐιδικῶν ἐπιτροπῶν, κατὰ τὸ πρότυπο τῆς Ἐπιτροπῆς Συντήρησης Μνημείων Ἀκροπόλεως (ΕΣΜΑ), ἀπέκτησαν οἱ ἀναστηλώσεις αὐτονομία, καὶ ἐλέγχονται ὄχι ἀπὸ τὶς Ἐφορεῖες τῶν Ἀρχαιοτήτων ἀλλὰ ἀπὸ Ἐπιτροπὲς ποὺ συγκροτοῦνται κυρίως μὲ πρόσωπα ποὺ δὲν ἀνήκουν στὸν Ἀρχαιολογικὸ Κλάδο.

Μερικὲς ἀπὸ τὶς Ἐπιτροπὲς αὐτὲς κατὰ καιροὺς δημοσιεύουν λευκώματα γιὰ τὶς ἐργασίες ποὺ ἐκτελοῦν μὲ σύντομες ἐξηγήσεις, ὅπως ἡ Ε. Νότιας Κλιτύος Ἀκροπόλεως, Ε. Ὠδείου Ἡρώδου καὶ Στοᾶς Εὐμέρους, Ε. Μνημείων ΝΑ. Ἀττικῆς, Ε. Χώρων Μαραθῶνα, Ε. Ἰλίου Μελάθρου, Ε. Θεάτρου Παλαιᾶς Ἐπιδαύρου, Ε. Μυκηνῶν, Ε. Ἐπικουρίου

Ἐπόλλωνος, Ε. προϊστορικῶν ἐγκαταστάσεων ἐπαρχίας Πατρῶν, Ε. Ἥλιδος, Ε. ἔργου Διροῦ, Ε. Μνημείων Μυστραῶ, Ε. Κάστρων Πυλίας, Ε. Μεθώνης, Ε. χώρων Αἰτωλοακαρνανίας, Ε. Νικόπολης, Ε. Δωδώνης, Ε. Πέλλας, Ε. θεάτρου Φιλίππων, Ε. γιά τὸ Παλαμάρι Σκύρου, Ε. Καρθαίας Κέας, Ε. Δήλου, Ε. Λίνδου, Ε. μεσαιωνικῆς Ρόδου, Ε. Κνωσοῦ, Ε. Ἐπιδαύρου, Ε. ἱεροῦ Μαλεάτα, Ε. μνημείων Νάξου.

Λίγα μνημεῖα ἔτυχαν προνομιακῆς μεταχείρισης, χάρις καὶ στὸν Τύπο, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἔμφαση ποὺ δίνει σὲ ὀρισμένα πρόσωπα ἀσκεῖ πίεση πρὸς τοὺς πολιτικοὺς γιὰ τὴ συνέχιση ἔργων. Κύριο χαρακτηριστικὸ τῶν ἀναστηλώσεων τῶν τελευταίων δεκαετιῶν εἶναι οἱ ἀνακατασκευὲς τῶν ἐρειπωμένων μνημείων, μὲ τίς ὁποῖες νοθεύεται ἡ γνησιότητά τους καὶ χάνεται ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ σημασία καὶ ἀξία τους.

ΤΑΜΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ. Μὲ τὸ ΒΔ τῆς 25 Νοεμβρίου 1885 ὀρίστηκε ὅτι τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὴν πώληση εἰσιτηρίων, ἐκμαγείων καὶ καταλόγων τῶν ἀθηναϊκῶν μουσείων ἀποτελοῦν κεφάλαιο τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ταμείου, τὸ ὁποῖο τὰ δαπανᾷ γιὰ τὴν ἐκπλήρωση σκοπῶν γιὰ τοὺς ὁποίους ἢ δὲν ὑπάρχουν κονδύλια στὸν κρατικὸ προϋπολογισμό ἢ δὲν ἀρκοῦν. Μὲ τὸν Ν. 4212 τοῦ 1929 ἰδρύθηκε «Ταμεῖον Ἀπαλλοτριώσεων Ἀρχαιολογικῶν Χώρων», ποὺ ἀργότερα, τὸ 1940, ὀνομάστηκε Ὑπηρεσία Διαχειρίσεως Ἀρχαιολογικῶν Πόρων (ΥΔΑΠ). Μὲ τὸ ΝΔ 4177/1961 ἡ ἀναμικὴ αὐτὴ ὑπηρεσία μεταμορφώθηκε ἄλλαξε ἡ διάρθρωσή της καὶ ὁ τρόπος λειτουργίας της. Ἡ αὔξηση τοῦ τουρισμοῦ τῆς ἔδωσε ὄντοτητα, ὥστε νὰ μεταβληθεῖ σ' ἓνα ἰσχυρὸ οἰκονομικὸ ταμεῖο, τοῦ ὁποῖου κύριος προορισμὸς εἶναι ἡ πληρωμὴ τῶν ἀπαλλοτριώσεων ποὺ γίνονται γιὰ ἀρχαιολογικοὺς σκοποὺς στὴν Ἑλλάδα, ὅπως καὶ ἡ βοήθεια τῶν Ἐφορειῶν Ἀρχαιοτήτων στὴν ἀντιμετώπιση λειτουργικῶν ἐξόδων καὶ ἀμοιβῶν ἔκτακτου φυλακτικοῦ προσωπικοῦ. Σήμερα τὸ Ταμεῖο ἔχει πολὺ εὐρύτερους σκοποὺς, ἢ ἐξυπηρέτηση τῶν ὁποίων τὸ ἔφθειρε καὶ τὸ ἀποδυνάμωσε.

ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ. Τὸν πλοῦτο τὸν ἑλληνικῶν μνημείων φάνηκε πολὺ νωρὶς ὅτι ἡ Ἑλλάδα δὲν εἶχε τίς δυνατότητες νὰ τὸν ἐρευνήσῃ καὶ νὰ τὸν μελετήσῃ. Ἡ σημασία του ἐξ ἄλλου γιὰ τὴ γνώση τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος ὑπῆρξε ἡ αἰτία ποὺ λίγα χρόνια μετὰ τὴν ἰδρυση τῆς Ἐταιρείας ὀρισμένα εὐρωπαϊκὰ κράτη μὲ μακρότατη παράδο-

ση στη μελέτη της ελληνικής αρχαιότητας, ίδρυσαν στην Αθήνα Σχολές με σκοπό τη διενέργεια ανασκαφών και συγχρόνως την εκπαίδευση νέων επιστημόνων.

1846. Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ. "Αν η ίδρυση της Αρχαιολογικής Έταιρείας είχε ως κινητήρια δύναμη την έπιθυμία της άρωγής πρὸς τὸ νέο κράτος καὶ τὴ διάσωση τῶν ἀρχαίων, ἕνα κάπως διαφορετικὸ πνεῦμα καὶ τὸ ἴδιο εὐγενὲς καὶ ἰδεαλιστικὸ, ὥθησε τὸ γαλλικὸ κράτος στὴ δημιουργία τῆς *Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν* (École Française d'Athènes), ποὺ συνήθως τὴν ἀποκαλοῦμε *Γαλλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολή*. Μὲ διάταγμα τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου τῆς Γαλλίας, τῆς 11 Σεπτεμβρίου 1846, ἰδρύθηκε "Une école française de perfectionnement, pour l'étude de la langue, de l'histoire et des antiquités grecques". Ἡ Γαλλικὴ Σχολὴ ἦταν αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ ἰδρυτικὸς της σκοπός. Φυσικά, ὅπως ἄλλωστε οἱ ἴδιοι οἱ Γάλλοι εἶπαν, ὁ σκοπός της ἦταν καὶ πολιτικός, καὶ εὐκόλα τὸ διαπιστώνει κανεὶς αὐτό. Σὲ τέτοια ἰδρύματα ὅμως ὁ πολιτικὸς σκοπὸς ἀποβλέπει, σχεδὸν πάντα, στὴν ἀπόδειξη τοῦ μεγαλείου τοῦ ἰδρυτοῦ κράτους καὶ ἀποδεικνύεται ὠφέλιμος, γιατί τὸ τελικὸ κέρδος ἀνήκει στὴν ἐπιστήμη. "Ὅμως ἀρκετὰ χρόνια ἀπὸ τὴν ἰδρυσή της ὁ πολιτικὸς σκοπός της ἦταν αἰσθητὸς στὰ μέλη τῆς Σχολῆς. Ἦδη τὸ 1897, ὁ Θεόφιλος Homolle, ἕνας ἀπὸ τοὺς διευθυντὲς τῆς Σχολῆς, ἐπεσήμανε ὅτι τὸ Ἴδρυμα αὐτὸ "préparée par des diplomates et des lettrés, sans le concours d'érudits, elle a un caractère purement politique et littéraire, n'admet qu'au second plan l'archéologie – en Grèce! – et exclut la philologie" (*Revue de l'Art ancien et moderne* 1897, 10).

Πρῶτος Διευθυντῆς τῆς Σχολῆς ὑπῆρξε ὁ Amédée Daveluy (1846-1867). Τὸν διαδέχτηκαν ὁ Émile Burnouf (1867-1875), ὁ Albert Dumont (1875-1878), ὁ Paul Foucart (1878-1890) καὶ ὁ Théophile Homolle (1890-1903), μὲ τὸν ὁποῖο ἔκλεισε ὁ 19ος αἰώνας.

1874. ΤΟ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ. Μὲ τὴ Γερμανία καὶ τὴ γερμανικὴ ἐπιστήμη ὑπῆρχαν, ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰώνα, στενὲς σχέσεις τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀπὸ τὴν ἰδρυσή του, τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Στὰ χρόνια τοῦ Καποδίστρια ἕνας Γερμανός, ὁ Φρειδερίκος Γουλιέλμος Θείρσιος (Thiersch, 1784-1860) φιλόλογος, παιδαγωγὸς καὶ φιλέλλην, περιοδεύει στὴν Ἑλλάδα (1831-1832) καὶ καρπὸς τῆς περιοδείας του εἶναι τὸ δίτομο βιβλίο του *De l'état actuel de la Grèce et des*

moyens d'arriver à sa restauration (Leipzig 1833). Ο Thiersch έδειξε τὸ ένδιαφέρον του γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀργότερα, μετὰ τὴν ὑποστήριξη τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν στὴ Γερμανία. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ ᾽Οθωνος Βαυαροὶ ὀργανώνουν τὸ κράτος, νέοι Ἑλληνες σπουδαστὲς στέλνονται μετὰ ὑποτροφίες στὴ Γερμανία γιὰ σπουδές. Ἀπὸ τοὺς πρῶτους ποὺ πῆγαν στὴ Γερμανία γιὰ σπουδές ἦσαν παιδιὰ ἀγωνιστῶν ἢ Φαναριῶτες, ὅπως ὁ Ἀλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβῆς. Δύο στυλοὶ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας, ὁ Στέφανος Ἄ. Κουμανούδης καὶ ὁ Παναγιώτης Εὐστρατιάδης, ἔχουν κάνει σπουδές στὴ Γερμανία. Ὁ πρῶτος καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας εἶναι Γερμανός, ὁ Ludwig Ross, καὶ Γερμανοί, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν A. Boeckh, ἀναλαμβάνουν τὸ μεγάλο ἔργο τῆς συλλογῆς καὶ ἔκδοσης τῶν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν. Φαίνεται λοιπὸν καθυστερημένη ἡ ἴδρυση, τὸ 1874, τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου.

Χρειαζόταν ὅμως ἡ ἔνωση τῶν διαφόρων γερμανικῶν βασιλείων, ποὺ ἔγινε τὸ 1871, μετὰ τὸν γαλλογερμανικὸ πόλεμο τοῦ 1870, καὶ ἡ ἴδρυση τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας γιὰ νὰ πάρουν μορφή οἱ μεγαλεπήβολες καὶ καρποφόρες ἐπιδιώξεις τῆς γερμανικῆς ἐπιστήμης. Τὸ Γερμανικὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτούτο γίνεται κρατικὸ ἴδρυμα μετὰ ἔδρα τὸ Βερολίνο, τὸ Ἰνστιτούτο τῆς Ρώμης γίνεται κρατικὸ καὶ δημιουργεῖται, τὸ 1874, ἀδελφὸ κρατικὸ ἴδρυμα στὴν Ἀθήνα.

Στὶς 17 Μαΐου 1872, μετὰ τὴν ὁμιλία στὸ Reichstag (Αὐτοκρατορικὴ Βουλὴ) τοῦ βουλευτῆ Dr Kapp διαγράφεται τὸ σχέδιο τῆς αὐτοκρατορικῆς Γερμανίας ὡς πρὸς τὸ μελλοντικὸ Ἰνστιτούτο τῆς Ἀθήνας: «Γιὰ τὴν προαγωγὴ τῆς κλασικῆς ἀρχαιολογίας ἡ Γερμανία ὡς πολιτικὴ δύναμη δὲν ἔχει κάνει σχεδὸν τίποτε - - Τὰ μέσα τοῦ καθενὸς καὶ ἡ καλὴ θέληση δὲν ἐπαρκοῦν ὥστε νὰ δαμαστεῖ αὐτὸ τὸ ὑλικό γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ χρειάζεται σχεδιασμένη καὶ συστηματικὴ ἐργασία, ἡ ὁποία πρέπει νὰ κανονίζεται καὶ νὰ διευθύνεται ἀπὸ ἓνα (γεωγραφικὰ) εὐνοϊκὸ σημεῖο. Ἐνα τέτοιο εὐνοϊκὸ σημεῖο, ἓνα τέτοιο φυσικὸ κέντρο, κέντρο ὄχι μόνον γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ γιὰ ὅλοκληρο τὸν κλασικὸ ἀνατολικὸ κόσμο, εἶναι ἡ Ἀθήνα» (U. Jantzen, *Ein hundred Jahre Athener Institut 1874-1974* (Mainz 1986) 14).

Ὅπως καὶ μετὰ τὶς παλαιότερες Σχολές, ἔτσι καὶ μ' ἐκεῖνες ποὺ θ' ἀκολουθήσουν, ἡ ἔθνικὴ περηφάνεια, ἡ ἐπιθυμία γιὰ ἐπιστημονικὴ ἄμιλλα καὶ οἱ ψυχρὲς πολιτικὲς σκέψεις καὶ ὀραματισμοὶ ὀδηγοῦν σὲ ἀποτελέσματα ποὺ δοξάζουν τοὺς δημιουργοὺς τους.

Πρώτος διευθυντής του Ίνστιτούτου στην Αθήνα ήταν ο Otto Lüders "Secrétaire interprète" της πρωσικής πρεσβείας στην Αθήνα (1874-1875), τὸν ὁποῖο διαδέχτηκαν ὁ Ulrich Köhler (1875-1886), ὁ Eugen Petersen (1886-1887) καὶ ὁ Wilhelm Dörpfeld (1887-1912). Ἀκολούθησε, ἕως σήμερα, πλειάδα σημαντικῶν Γερμανῶν ἀρχαιολόγων.

1881. Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ. Ἡ Ἑλλάδα ὑπῆρξε, καὶ εἶναι, ὁ κύριος παράγων διαμόρφωσης καὶ ἀνάπτυξης τῆς ἐπιστήμης τῆς κλασικῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῆς ἀρχαιογνωσίας στὸν δυτικὸ κόσμο. Τοῦτο φαίνεται στοὺς λόγους τοῦ Charles Eliot Norton, ἰδρυτοῦ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ίνστιτούτου τῆς Ἀμερικῆς, ὁ ὁποῖος σὲ ἀπολογισμό του λέγει ὅτι «τὸ βασικὸ κίνητρο ποὺ μὲ ὤθησε νὰ ἀναλάβω αὐτὸ τὸ ἔργο [τὴν ἴδρυση τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ίνστιτούτου] ἦταν ἡ προσδοκία, ὅτι μὲ τὴ δημιουργία μιᾶς τέτοιας ἐταιρείας, θὰ προαγόταν στὴν Ἀμερικὴ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς μελέτης τοῦ κλασικοῦ κόσμου, καὶ μάλιστα θὰ μπορούσε νὰ ὀδηγήσει στὴν ἴδρυση Σχολῆς κλασικῶν σπουδῶν στὴν Αθήνα, ὅπου νέοι ἐπιστήμονες θὰ εἶχαν τὴ δυνατότητα νὰ συνεχίσουν τὴ μελέτη τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς σκέψης καὶ ζωῆς μὲ τὸν καλύτερο δυνατὸ τρόπο, καὶ ὅπου ἐκεῖνοι ποὺ σκοπεύουν νὰ διδάξουν τὰ ἑλληνικὰ θὰ ἀποκοτοῦσαν γνωριμία μὲ τὸν τόπο καὶ γνώση τῶν ἀρχαίων μνημείων του, ἔτσι ὥστε ἡ διδασκαλία τους νὰ ἀποκτήσει ποιότητα, ἀνέφικτη χωρὶς αὐτὴν τὴν ἐμπειρία».

Τὸ Ἀρχαιολογικὸ Ίνστιτούτο τῆς Ἀμερικῆς ἰδρύθηκε τὸ 1879. Τὸν ἐπόμενο χρόνο, Μάιο τοῦ 1880, στὴν ἐτήσια λογοδοσία ὁ Norton αἰτιολόγησε μὲ σαφήνεια τὴν πρότασή του γιὰ τὴ Σχολὴ τῆς Ἀθήνας: «Ἡ Γαλλία καὶ ἡ Γερμανία ἔχουν στὴν Αθήνα τὶς Σχολές τους, ὅπου νέοι ἐπιστήμονες εἶναι ἀφιερωμένοι, μὲ τὶς ὀδηγίες διακεκριμένων καθηγητῶν, σὲ ἀρχαιολογικὲς μελέτες καὶ ἔρευνες. Τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς ἐκπαίδευσης εἶναι ἐξαιρετικά· καὶ θὰ ἦταν ἐπιθυμητό, πρὸς ὄφελος τῆς ἀμερικανικῆς ἐπιστήμης, μιὰ ὅμοια Ἀμερικανικὴ Σχολὴ ὅχι πρὶν περάσει πολὺς καιρὸς, νὰ μπεῖ σὲ εὐγενὴ ἄμιλλα μὲ αὐτὲς ποὺ ἤδη ὑπάρχουν».

Διευθυντὲς τῆς Ἀμερικανικῆς Σχολῆς Κλασικῶν Σπουδῶν, ἀπὸ τὴν ἴδρυσή της ἕως τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνα εἶναι οἱ ἑξῆς: William Watson Goodwin (1882-1883), Lewis R. Packard (1883-1884), James Cooke van Benschoten (1884-1885), Frederic De Forest Allen (1885-1886), Martin L. D'Ooge (1886-1887), Augustus C. Merriam (1887-1888),

Charles Waldstein (1888-1892), Frank B. Tarbell (1892-1893†), Rufus B. Richardson (1893-1903).

1886. Η ΑΓΓΛΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ. Ἡ ἴδρυση τῆς Ἀγγλικῆς Σχολῆς στὴν Ἀθήνα θεωρήθηκε ἀναγκαία ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους, γιὰ τὴ συμπλήρωση τοῦ ἐπιστημονικοῦ τους κενοῦ σ' ἓναν τομέα ὅπου οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Γερμανοὶ ἤκμαζαν. Πρωταγωνιστὴς στὴν ἴδρυσή της εἶναι ὁ Richard Jebb, ὁ ὁποῖος, ἐνεργὸ μέλος τῆς Society for the Promotion of Hellenic Studies, «σὲ ἐπίσκεψή του στὴν Ἀθήνα, τὸ 1878, εἶχε ἐντυπωσιαστεῖ μὲ τὸ μέγεθος τῆς καθυστέρησης τῆς Ἀγγλίας ὡς πρὸς τὴ Γαλλία καὶ τὴ Γερμανία, στὴ μελέτη τοῦ ἀρχαίου βίου καὶ τῆς τέχνης καὶ στὴν πορεία της στὶς κλασικὲς ἐπιστῆμες» (Helen Waterhouse, *The British School at Athens* (1986) 6).

Ὁ Jebb ἄρχισε νὰ ἐνεργεῖ ἔντονα γιὰ τὴν ἴδρυση Σχολῆς στὴν Ἀθήνα, μὲ σκοποὺς ὅμοιους μὲ τῆς Γαλλικῆς καὶ τῆς Γερμανικῆς, καὶ οἱ συνεννοήσεις ποὺ ἔκανε μὲ πρόσωπα ποὺ μποροῦσαν νὰ βοηθήσουν ὑπῆρξαν ἀποτελεσματικὲς. Εἶχε ἔλθει σὲ ἐπαφὴ καὶ μὲ τὸν Χαρίλαο Τρικούπη, Ὑπουργὸ τῶν Ἐξωτερικῶν, τοῦ ὁποῖου εἶχε λάβει τὴν «ἐνθουσιώδη» συγκατάθεση. Μιὰ σύσκεψη, ὅπου προήδρευσε ὁ πρῆγκιψ τῆς Οὐαλλίας καὶ μετεῖχαν ὁ Gladstone, ὁ λόρδος Salisbury καὶ ὁ λόρδος Rosebery, ὑπῆρξε ἀποφασιστικὴ. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐξ ἄλλου ἐνέκρινε τὴ δωρεά, ἐκ μέρους τῆς Μονῆς Πετράκη, οἰκοπέδου (ΦΕΚ 3 Ἰουνίου 1884), κι ἔτσι ἡ Σχολὴ ἄρχισε τὴ δράση της σὲ ιδιόκτητη στέγη, στοὺς πρόποδες τοῦ Λυκαβητοῦ.

Πρῶτος διευθυντὴς τῆς Σχολῆς ἦταν ὁ F. C. Penrose (1886-1887) καὶ ἀκολούθησαν ἕως τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος, ὁ E. A. Gardner (1887-1895), ὁ C. Harcourt Smith (1895-1897) καὶ ὁ D. G. Hogarth (1897-1900).

1898. ΤΟ ΑΥΣΤΡΙΑΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ἦταν ἡ τελευταία ξένη Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ ποὺ ιδρύθηκε στὴν Ἑλλάδα τὸν 19ο αἰῶνα καὶ πρῶτος ἐπιστημονικὸς Γραμματεὺς ὑπῆρξε ὁ πολὺς Adolf Wilhelm (1898-1905), μὲ διαδόχους ἐξ ἴσου σημαντικοὺς ἀρχαιολόγους, τὸν Wolfgang Reichel (1898-1900), τὸν Josef Zingerle (1901-1902), τὸν Rudolf Heberdey (1904-1909), τὸν Anton von Premerstein (1906-1912), τὸν Wilhelm Wilberg (1912-1921), μὲ τελευταῖο ἕως τὸν πόλεμο τὸν Otto Walter (1921-1945).

ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟ ΑΙΩΝΑ. Κατὰ τὸν μεγάλο 19ο αἰῶνα ἰδρύθηκαν στὴν Ἀθήνα πέντε ξένες Ἀρχαιολογικὲς Σχολὲς μὲ τελευταία τὸ Αὐστριακὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτοῦτο (1898). Λίγα χρόνια ἀργότερα, τὸ 1909, ἰδρύθηκε ἡ Ἰταλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολή. Οἱ Ἰταλοὶ ὅμως εἶχαν ἀρχαιολογικὴ δραστηριότητα στὴν Ἑλλάδα ἀρκετὰ πρὶν, ἀπὸ τὸ 1884, μὲ τὸν Federico Halbherr στὴν Κρήτη. Πρῶτος διευθυντὴς τῆς Σχολῆς ἦταν ὁ Luigi Pernier, τὸν ὁποῖο διαδέχτηκε ὁ Alessandro Della Seta. Ἀκολούθησαν ὁ Guido Libertini, ὁ Luciano Laurenzi καὶ τέλος ὁ Doro Levi ἀπὸ τὸ 1947 ἕως τὸ 1976.

Θὰ περάσουν 39 χρόνια γιὰ νὰ ἰδρυθεῖ, τὸ 1948, νέα Σχολὴ στὴν Ἀθήνα καὶ αὐτὴ θὰ εἶναι τὸ Σουηδικὸ Ἰνστιτοῦτο. Μετὰ ἓνα κενὸ 26 χρόνων ἰδρύεται, τὸ 1974, τὸ Καναδικὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτοῦτο καὶ ἀκολουθοῦν σὲ σύντομα χρονικὰ διαστήματα, τὸ 1975 ἡ Ἑλβετικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολή, τὸ 1980 τὸ Αὐστραλιανὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτοῦτο, τὸ 1982 τὸ Ὁλλανδικὸ Ἰνστιτοῦτο, τὸ 1984 τὸ Φινλανδικὸ Ἰνστιτοῦτο, τὸ 1985 ἡ Βελγικὴ Σχολή, τὸ 1989 τὸ Νορβηγικὸ Ἰνστιτοῦτο, τὸ 1992 τὸ Ἰνστιτοῦτο τῆς Δανίας, τὸ 1995 τὸ Ἴρλανδικὸ Ἰνστιτοῦτο Ἑλληνικῶν Σπουδῶν καὶ τελευταῖο, τὸ 1997, τὸ Γεωργιανὸ Ἰνστιτοῦτο Ἀθηνῶν. Γιὰ ὀρισμένα ἀπὸ τὰ ἐπισημονικὰ αὐτὰ Ἰδρύματα ἢ χρονιὰ τῆς ἵδρυσης εἶναι ἀπατηλὴ, γιὰτὶ ὑπάρχει μακρὰ παλαιότερη ἀρχαιολογικὴ τους δραστηριότητα στὴν Ἑλλάδα, ἢ ὁποῖα γινόταν ὑπὸ τὴν αἰγίδα ἄλλου ἰδρύματος, ξένου ἢ ἑλληνικοῦ.

ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

1. Κυριακός Σ. Πιττάκης (1798-1863) (Λεύκωμα 38· *Ιστορία* 251, εικ. 124).

3. Ἀκρόπολις, περ. 1855. Μικρὰ γλυπτὰ καὶ θραύσματα οὐρ ξόλινου πίνακα (φωτ. Φιλ. Μαργαρίτη· *Μεγάλες Στιγμές* 47, εικ. 21).

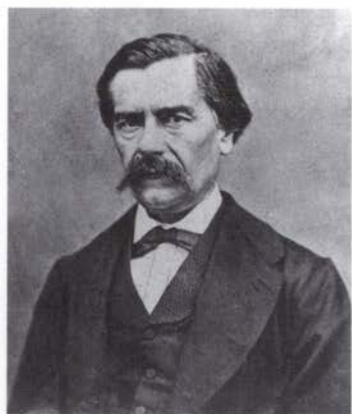
5. Ἀκρόπολις, Προπύλαια, 1835. Ὑδατογραφία τοῦ Δανοῦ ζωγράφου Μαρτίνου Ρέεμπυ (Martinus Rørbye, 1803-1848).

2. Ἀκρόπολις, ἡ ἀναβάθρα, τὰ Προπύλαια καὶ ὀναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης, 1869 (φωτ. W. J. Stillman· *Μεγάλες Στιγμές* 44, εικ. 16).

4. Ἀκρόπολις ἀπὸ τὰ ΝΔ., περ. 1860 (φωτ. Δ. Κωνσταντίνου· *Μεγάλες Στιγμές* 48, εικ. 23).

6. Στέφανος Ἀ. Κουμανούδης (1818-1899).

7. Ἀκρόπολις, 1870. Ὁ Φράγκικος Πύργος, τὰ Προπύλαια καὶ τὸ Ἐρέχθειο (φωτ. Π. Μωραΐτη *Μεγάλες Σηγμές* 45, εἰκ. 17).

9. Ἀκρόπολις, Νότια κλιτύς, 1913. Τὰ ἑρείπια τῆς ἀνατολικῆς στοᾶς τοῦ Ἀσκληπείου, τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (ΔΕ 1913, 53, εἰκ. 2· ΦΑΕ 789).

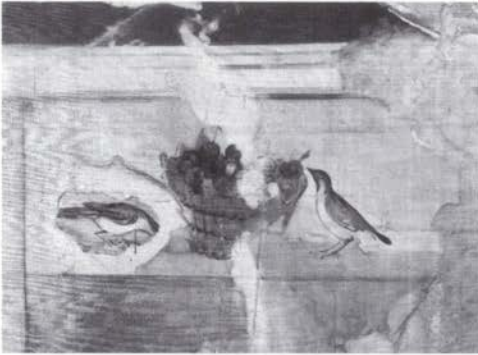
11. Κόρινθος, θέση Μεγάλη Πόρτα, 1882. Τοιχογραφία μνημειώδους τάφου. Ἀντίγραφο τοῦ Νικηφόρου Λύτρα. Ἐπιτύμβιος στήλη πενθοῦντος. Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ τάφου ἐγένετο ἀπὸ τὸν Παναγιώτη Σταματάκη (1830;-1885) (φωτ. Κ. Κωνσταντόπουλου *Ἱστορία* 77, εἰκ. 44β).

8. Ἀκρόπολις, 1864. Γλυπτὰ ποὺ βρέθηκαν κατὰ τὶς ἑκκοκαφῆς τῶν θεμελίων τοῦ Μουσείου Ἀκροπόλεως. Ἀπὸ ἀριστερὰ: ὁ κορμὸς ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς ΜΑ 140, ὁ Μοσχοφόρος, ἡ κεφαλὴ τῆς Ἀθηνᾶς ἀπὸ τὸ ἀέτωμα τῆς γιγαντομαχίας καὶ ὁ παῖς τοῦ Κριτίου χωρὶς τὸ κεφάλι (*Μεγάλες Σηγμές* 49, εἰκ. 26).

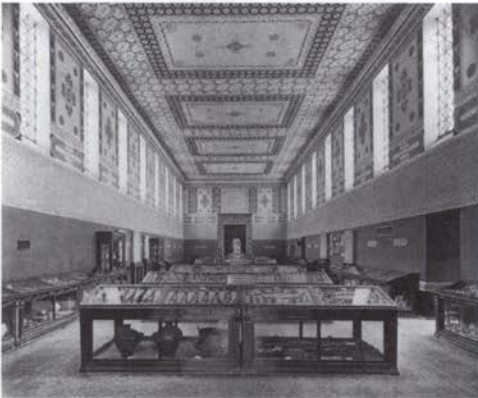
10. Κεραμεικός, 1909. Ταφικὸς δρόμος. Δεξιὰ στὸ βάθρο τοῦ ὀ ἀναστηλωμένου ταύρου τοῦ μνημείου τοῦ Διονυσίου Κολλυτέως, τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (φωτ. ΔΑΙ· ΦΑΕ 3704).

12. Κόρινθος, θέση Μεγάλη Πόρτα, 1882. Τοιχογραφία μνημειώδους τάφου. Ἀντίγραφο Νικηφόρου Λύτρα. Κάνιστρο με φρούτα. Ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ πουλιά. Ἡ ἀνασκαφή τοῦ τάφου ἔγινε ἀπὸ τὸν Παναγιώτη Σταματάκη (1830;-1885) (φωτ. Κ. Κωνσταντινόπουλου Ἱστορία 76, εἰκ. 44α).

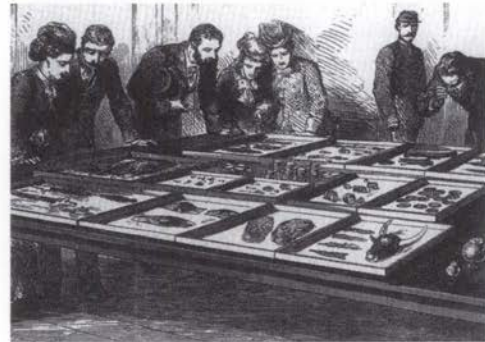
13. Ἑρρίκος Schliemann, τὸ 1880 (1822-1890).

14. Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο. Ἡ αἴθουσα τῆς μυκηναϊκῆς συλλογῆς τὸ 1909 (ΦΑΕ 93).

15. Μυκῆνες, ὁ Ταφικὸς Κύκλος Α μετὰ τὴν ἀποκάλυψή του ἀπὸ τὸν Schliemann (*Μεγάλες Στιγμές* 125, εἰκ. 15).

16. Ἡ ἔκθεση τῶν εὕρημάτων τῶν Μυκηνῶν στὸ μουσεῖο τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, στὸ Πολυτεχνεῖο, τὸ 1877 (*The Graphic* XV, 1877, 557· Κόκκου 189, εἰκ. 77 Ἱστορία 55, εἰκ. 22).

17. Δημήτριος Φίλιος (1844-1907) (*Λεόκωμα* 41).

18. Έλευσις, 1883. Τὸ Τελεστήριον, τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. (*Ἱστορία* 65, εἰκ. 33).

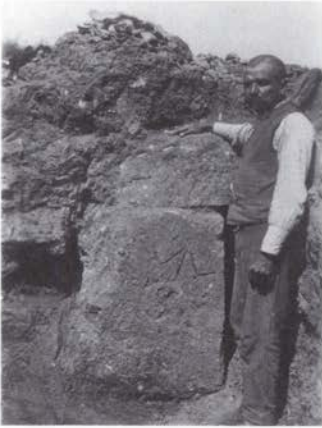
19. Ἰερὰ Ὀδός. Ἀνασκαφή τάφων κοντὰ στὴν Ἐλευσίνα (*ΑΕ* 1904, πίν. 6· *ΦΑΕ* 3654).

20. Ἰωσήφ Χατζιδάκις (1848-1936). Καθιστοί, ἀπὸ ἀριστερὰ: Arthur Evans, Luigi Savignoni, Ἰωσήφ Χατζιδάκις (*Creta antica. Cento anni di archeologia italiana (1884-1984)*, 267, εἰκ. 514).

21. Μάλια, Κρήτη 1915. Τμήμα τοῦ ἀνακτόρου κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀνασκαφῆς (*ΠΑΕ* 1919, 118, εἰκ. 5· *ΦΑΕ* 6370).

22. Μάλια, Κρήτη 1915. Στήλη με χαραγμένο σημείο πλάι στον βωμό του ανακτόρου (ΠΑΕ 1919, 55, εικ. 5· ΦΑΕ 6384).

23. Παναγιώτης Καββαδίας (1851-1928).

24. 'Ακρόπολις. 'Ο χώρος βορειοδυτικά του Παρθενώνος μετά τις ανασκαφές (1885-1890) του Π. Καββαδία (Μεγάλες Στιγμές 51, εικ. 29).

25. 'Ακρόπολις, 1886. 'Ο βασιλιάς Γεώργιος στον χώρο εύρεσης των αρχαϊκών κορών της 'Ακροπόλεως (Ιστορία 60, εικ. 27· Μεγάλες Στιγμές 52, εικ. 31).

26. 'Ακρόπολις. 'Ο στερεοβάτης του Παρθενώνος, όπως αποκαλύφθηκε από τον Π. Καββαδία (Παναγιώτη Καββαδία - Georg Kawerau, 'Ανασκαφή της 'Ακροπόλεως από το 1885 μέχρι το 1890 (ΒΑΕ 13, 'Αθήναι 1907) πίν. Λ') (φωτ. ΔΑΙ).

27. Έπίδαυρος, 1899. Ὁ ναός τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (ΦΑΕ 7707· ΠΑΕ 1899, πίν. 3,1).

28. Έπίδαυρος. Τὸ στάδιο, τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. (ΦΑΕ 7729).

29. Έπίδαυρος. Ὁ Π. Καββαδίας συνοδεύει ἐπίσημους ξένους στὸ θέατρο (ΦΑΕ 7667).

30. Έπίδαυρος, 1899. Τὸ γυμνάσιο καὶ τὸ παρακείμενο ὠδεῖο τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων (ΦΑΕ 7634· ΠΑΕ 1899, πίν. 5,1).

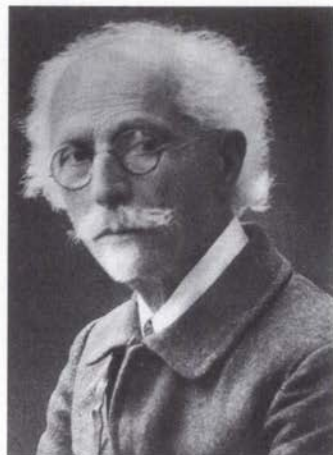
31. Μαζαρακάτα Κεφαλληνίας, 1908. Θαλαμοειδῆς μυκηναϊκὸς τάφος μετὰ ταφῆς σὲ λάκκους (φωτ. Κατραβᾶς-Κεφαλληνία· ΦΑΕ 6207).

32. Δημήτριος Καμπούρογλου (1852-1942), τὸ 1938 (Λεύκωμα 52).

33. Δαφνί Ἀττικής, 1891. Τὸ συνεργεῖο τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Δ. Καμπούρογλου φωτογραφημένο ἀπὸ τὸν ἀνασκαφέα μετὰ τὰ ἀρχιτεκτονικὰ εὐρήματα (φωτ. Δ. Καμπούρογλου· *Ἱστορία* 74, εἰκ. 42· ΦΑΕ 7023).

34. Γεώργιος Σωτηριάδης (1852-1942) (*Λεύκωμα* 36).

35. Θέρμος Αἰτωλίας, 1898. Ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ 7ου-2ου π.Χ. αἰ. (φωτ. ΔΑΙ· *Ἱστορία* 91, εἰκ. 54· ΦΑΕ 8005).

36. Θέρμος Αἰτωλίας, 1900. Ἐλλειψοειδὲς κτίριο, μέγαρο Α, κοντὰ στὸν ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, τῶν πρώτων ΥΕ χρόνων (ΑΕ 1900, παρένθ. πίν. σ. 191· ΦΑΕ 8007).

37. Θέρμος Αἰτωλίας. Ἡ ΒΔ. γωνία τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος μετὰ τὴς ἀνασκαφῆς Γ. Σωτηριάδη (ΠΛΑΕ 1992, πίν. 45β· φωτ. ΔΑΙ· ΦΑΕ 8006).

38. Δίον Μακεδονίας, 1928. Τμήμα παλατιοχριστιανικής βασιλικής (ΦΑΕ 6749).

39. Βαλέριος Στάτης (1857-1923) (Λεύκωμα 43).

40. Σούνιο, 1917. Ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος μετὰ ἀπὸ ἀναστήλωση (ΑΕ 1917, 171, εἰκ. 3α· ΦΑΕ 4352).

41. Θορικός Ἀττικῆς. Τὸ τμήμα τῆς διπλῆς στοᾶς πρὸ ἀποκάλυψε ὁ Βαλ. Στάτης (φωτ. ΔΑΙ· Ἱστορία 73, εἰκ. 41).

42. Χρήστος Τσοῦντας, περὶ τὸ 1900 (1857-1934).

43. Διμήνη Θεσσαλίας, 1902. Τμήμα τοῦ τείχους τοῦ νεολιθικοῦ συνοικισμοῦ Βόλου (Μεγάλος Σιγμὸς 186, εἰκ. 4).

44. Διμήνη Θεσσαλίας. Ὁ ὄχυρωμένος νεολιθικός συνοικισμός (Μεγάλες Σπηλιές 189, εἰκ. 10).

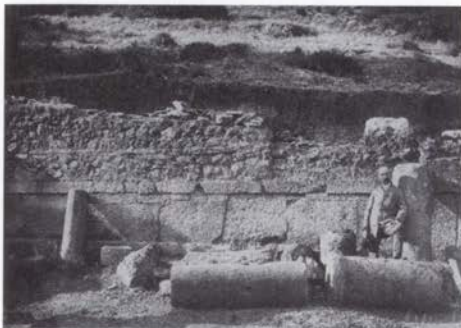
45. Χαλανδριανή Σύρου, 1898/99. Πρόσοψη πρωτοκυκλαδικοῦ τάφου (ΛΕ 1899, πίν. 7,3· Βασιλικοῦ 62, εἰκ. 27).

46. Βασίλειος Λεονάρδος (1857-1930), τὸ 1902 (Ιστορία 289, εἰκ. 145).

47. Ἀμφιάρειο Ὀρωποῦ, 1927. Ὁ Βασίλειος Λεονάρδος ξενεγεῖ ὄμιλο φυσιολατρῶν.

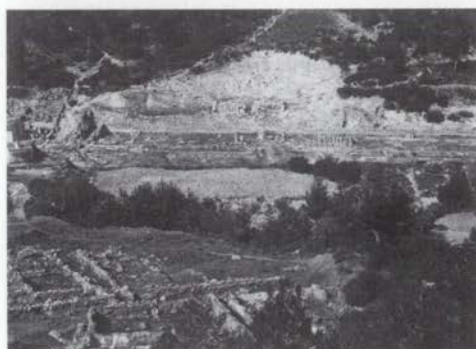
48. Ἀμφιάρειο Ὀρωποῦ, 1886. Ὁ Βασίλειος Λεονάρδος στὸν μεγάλο ναὸ τοῦ Ἀμφιαράου, τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (Ιστορία 68, εἰκ. 46· ΦΑΕ 7024).

49. Έπιγραφικό Μουσείο, Άπρίλιος 1923. Ό Βασίλειος Λεονάρδος (δεξιά) άντιγράφει έπιγραφή. Στην πίσω όψη σημειώνει: «Μελετώ χάριν τοϋ Kirchner» (φωτ. Francis Bacon).

50. Άμφιάρειο Όρωποϋ, 1928. Τα βάθρα των αγαλμάτων άριστερά, των έλληγιστικών χρόνων, ό πίσω των βάθρων χώρος και το μεγάλο άνάλημμα τοϋ 4ου π.Χ. αϊ. (Ιστορία 68, εϊκ. 37).

51. Άμφιάρειο Όρωποϋ, 1928. Η μεγάλη στοά τοϋ 4ου π.Χ. αϊ. και το θέατρο τοϋ ιεροϋ, τοϋ 1ου π.Χ. αϊ. Κάτω άριστερά το ΒΑ. άκρο τής κατοικίδιας συνοικίας των έλληγιστικών χρόνων (ΑΕ 1967, Χρον., πίν. Β΄ ΦΑΕ 8731).

52. Ό Παναγιώτης Καστριώτης (1859-1930), τó 1929.

53. Άθήνα, 1915. Το Όδείο τοϋ Περικλέους, των μέσων τοϋ 5ου π.Χ. αϊ. (ΑΕ 1915, 146, εϊκ. Γ΄ ΦΑΕ 861).

54. Ἀθήνα, 1914. Χριστιανικές ταφές στο ὄρειο τοῦ Περικλέους (ΠΑΕ 1914, 106, εἰκ. 16· ΦΑΕ 857).

55. Ὁ Νικόλαος Μπαλάνος (1860-1937), ἐμπρὸς ἀπὸ τὴ δυτικὴ ζωφόρο τοῦ Παρθενῶνος, τὸ 1929.

56. Βάσσεις Φιγαλείας, 1902. Ὁ ναὸς τοῦ Ἐπικούριου Ἀπόλλωνος, τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. (Ἱστορία 100, εἰκ. 61· ΦΑΕ 7538).

57. Τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἐπικούριου Ἀπόλλωνος, τοῦ 5ου π.Χ. αἰ., κατὰ τὴ διάρκεια ἀναστήλωσης (Ἱστορία 100, εἰκ. 62· ΦΑΕ 7572).

58. Ἡ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ Ἐρεχθείου μετὰ τὴν ἀναστήλωση κατὰ τὸ 1902-1909 (ΦΑΕ 364).

59. Παρθενῶν, ἀνατολικὴ πλευρὰ, γύρω στὸ 1900 (ΦΑΕ 574).

60. Παρθενών, βόρεια πλευρά, γύρω στο 1900 (ΦΑΕ 504).

61. Θεμιστοκλής Σοφούλης (1860-1949) (*Ιστορία* 89, εικ. 51).

62. Ήραϊον Σάμου. Άνασκαφές Θεμιστοκλή Σοφούλη και Παναγιώτη Καββαδία, 1902-3. Το συνεργείο (*Ιστορία* 95, εικ. 57).

63. Μεσσήνη. Τὰ ερείπια τῆς ἀρχαίας πόλης μετὰ τὴν ἀνασκαφὴ τοῦ Θεμιστοκλή Σοφούλη, τὸ 1900 (φωτ. ΔΑΙ' *Ιστορία* 88, εικ. 50).

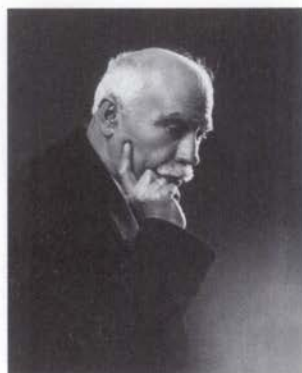
64. Στέφανος Ξανθοῦδιδης (1864-1928).

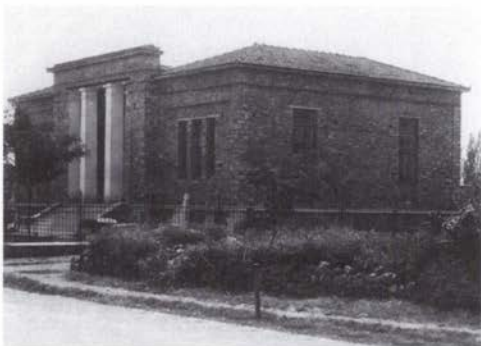
65. Νίρου Χάνι, Κρήτη, 1919. Ἡ αὐλὴ στὴ νότια πλευρὰ τῆς ἐπαυλῆς (*ΠΑΕ* 1919, 64, εικ. 2' ΦΑΕ 6388).

66. Νίρου Χάνι, Κρήτη, 1919. Δωμάτιο της έπαυλης με γύψινα έδώλια (ΠΑΕ 1919, 66, εικ. 4' ΦΑΕ 6390).

67. Νικόλαος Γιαννόπουλος (1866-1945) (Λεύκαμα 53).

68. Τò Μουσείο 'Αλμυροῦ, 1934.

69. 'Αλέξανδρος Φιλαδελφεύς (1866-1955).

70. Νικόπολις. Τμήμα του λεγόμενου Βασιλόσπιτου, τῶν ὑστερων ρωμαϊκῶν χρόνων (ΠΑΕ 1924, 113, εικ. 1).

71. Νικόπολις. 'Ο έξωνάρθηκας της βασιλικῆς Α, του Δουμετίου, του 6ου αἰ. (ΠΑΕ 1916, 56, εικ. 5).

72. Νικόπολις. Ψηφιδωτό δάπεδο της βασιλικής Α. του Δουμετίου, του βου αι. (ΑΕ 1917, 63, εικ. 18).

73. Άντωνιος Κεραμόπουλος (1870-1960) (Λεύκωμα 47).

74. Θήβα, 1929. Ο Άντωνιος Κεραμόπουλος με φοιτητές του σὲ ἐκδρομή.

75. Θήβα, 1909. Άνασκαφὲς Καδμείου (ΑΕ 1909, 59-60, εικ. 2· ΦΑΕ 8029).

76. Κωνσταντῖνος Κουρουνηώτης (1872-1945), τὸ 1938.

77. Ἐλευσίς. Τμήμα τοῦ τείχους τοῦ Περικλέους μὲ κυκλικὸ πύργο (ΦΑΕ 1056).

78. Έλευσις. Λείψανα λουτροῦ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ἔξω ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸ τείχος τοῦ ἱεροῦ (ΦΑΕ 1101).

79. Έλευσις, 1909. Τὸ Τελεστήριο, τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. (ΦΑΕ 110).

80. Ἐρέτρια, 1900. Τμῆμα τῶν λουτρῶν τοῦ λιμανιοῦ, τῆς ἐλληνιστικῆς ἐποχῆς (ΦΑΕ 5920).

81. Ἐρέτρια. Τὰ ἔρειπα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος Δαφνηφόρου, τοῦ 6ου π.Χ. αἰ. (ΦΑΕ 5906).

82. Περιοχὴ Ὀλυμπίας, 1909. Ὁ Κωνσταντῖνος Κουρουσιώτης, καλοκαίρι, σὺν δρόμο πρὸς τὴν ἀνασκαφῆ.

83. Λυκόσουρα Ἀρκαδίας, 1912. Τὸ μέγαρο, τοῦ 2ου π.Χ. αἰ. Δεξιὰ ἡ βαθμιδωτὴ ἀντηρίδα (ΑΕ 1912, 144, εἰκ. 2· ΦΑΕ 7165).

84. Λυκόσουρα Ἀρκαδίας. Ἡ νότια θύρα τοῦ ναοῦ τῆς Δεσποίνης, τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (Κων. Κουρουπιώτου, *Κατάλογος τοῦ μουσείου Λυκοσούρας*, ΒΑΕ 16, Ἀθήναι 1911, 12, εἰκ. 2· ΦΑΕ 7176).

86. Δημήτριος Σταυρόπουλος (1872-1919), τὸ 1896.

88. Ρήνεια, τὸ ἱερό τοῦ Ἡρακλέους, 1900 (φωτ. Δ. Σταυροπούλου· Βασιλικῶ 40, εἰκ. 11).

85. Λυκόσουρα Ἀρκαδίας. Ἔγαλμα Δήμητρος, τοῦ 2ου π.Χ. αἰ., ἀπὸ τὸ σύνταγμα τοῦ γλύπτη Δαμοφώντιος (Κων. Κουρουπιώτου, *Κατάλογος τοῦ μουσείου Λυκοσούρας*, ΒΑΕ 16, Ἀθήναι 1911, 20, εἰκ. 6).

87. Ρήνεια, ὁ τάφος τῆς Τερτίας Ὠραρίας, 1900 (φωτ. Δ. Σταυροπούλου· Βασιλικῶ 42, εἰκ. 12).

89. Κωνσταντίνος Ρωμαῖος (1874-1966) (Λεύκωμα 47).

90. Ἀσέα Ἀρκαδίας, 1957. Θεμέλια τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Σωτείρας καὶ τοῦ Ποσειδῶνος τοῦ 6ου π.Χ. αἰ. Πίσω τὸ ἐκκλησάκι τῆς Ἁγίας Σωτήρας. (Κ. Ρωμαῖος, Ἱερὸν Ἀθηνᾶς Σωτείρας καὶ Ποσειδῶνος κατὰ τὴν ἀρκαδικὴν Ἀσέαν, ΑΕ 1957, 127, εἰκ. 15).

91. Θέρμος Λιτωλίας, 1931. Ἡμικυκλικὴ ἐξέδρα τῆς πρώτης ἐλληνιστικῆς ἐποχῆς (ΠΙΑΕ 1931, 70, εἰκ. 8).

92. Ἀπόστολος Ἀρβαντιόπουλος (1874-1942), τὸ 1938 (Λεύκωμα 52).

93. Παγασὸς Θεσσαλίας. Ἀντίγραφο τοῦ Émile Gillieron fils μαρμάρινης ζωγραφισμένης ἐπιτύμβιας στήλης, τοῦ 3ου π.Χ. αἰ., μετὴν ἐπιγραφὴ Μενανδρῖς Βίθνος | Θεανγελίς (φωτ. Στ. Στουρνάρα).

94. Παγασές Θεσσαλίας, 1908. Άποψη της άνασκαφής τών πύργων του τείχους (ΦΑΕ 8452).

95. Παγασές Θεσσαλίας, 1908. Πύργος τής άρχαίας όχύρωσης, του 2ου π.Χ. αϊ. (Άπόστολου Άρβαντιόπουλου, *Γραπτά σήλα Παγασών Δημητριάδος*, ΒΑΕ 23, Άθήνα 1928, 21, εικ. 18· ΦΑΕ 8444).

96. Παγασές Θεσσαλίας. Πήλινες και μαρμαρίνες προτομές άπό τήν άνασκαφή τής άρχαίας όχύρωσης, του 3ου π.Χ. αϊ. (ΦΑΕ 8450).

98. Μαγούλα Σπάρτης. Τοιχογραφία του ήρώου τών Μουσών με παραστάσεις Μούσας και Άπόλλωνος, 1ου-2ου μ.Χ. αϊ. (ΠΑΕ 1931, 91-96· ΦΑΕ 7445).

97. Άδαμάντιος Άδαμαντίου (1875-1937).

99. Μαγούλα Σπάρτης. Ἡρώ των Μουσῶν (νεκρικό δωμάτιο) με τοιχογραφίες, τοῦ 1ου-2ου μ.Χ. αἰ. Κάτω δεξιά, πλάστιγν κληρικό, ὁ Ἅ. Ἀδαμαντίου (ΠΑΕ 1931, 91-96· ΦΑΕ 7439).

100. Μαγούλα Σπάρτης. Τὸ Ἡρώ των Μουσῶν ὅπως ἀνακατασκευάστηκε γιὰ τὴν προστασία των τοιχογραφιών (ΠΑΕ 1931, 94, εἰκ. 2· ΦΑΕ 7441).

101. Σπάρτη, ἀκρόπολη. Ἐρείπια τῆς μονῆς τοῦ ὀσίου Νίκωνος, 10ου αἰ. (ΠΑΕ 1934, 127, εἰκ. 4).

102. Φρειδερίκος Βεροσάκης (1880-1921), τὸ 1913.

103. Μονὴ Κοκαμιᾶς, τοῦ 16ου αἰ. Βόρειος Ἠπειρος (ΠΑΕ 1914, 255, εἰκ. 11· ΦΑΕ 8745).

104. Ἀσκληπιεῖο Ἀθηνῶν. Τμήμα τῆς ἀνατολικῆς στοᾶς, τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. Στὸ μέσον πιθανῶς ὁ Φρ. Βεροῦάκης (ΑΕ 1913, 53, εἰκ. 1· ΦΑΕ 790).

105. Ἀσκληπιεῖο Ἀθηνῶν. Ἡ δυτικὴ στοᾶ, τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. (ΦΑΕ 792).

106. Γεώργιος Σωτηρίου (1880-1965) (Λεῖψαιμα 46).

107. Νέα Ἀγχιάλος Μαγνησίας, 1929. Ἡ βασιλικὴ Α, τοῦ 5ου αἰ. (ΑΕ 1929, 23, εἰκ. 35· ΦΑΕ 8556).

108. Νέα Ἀγχιάλος Μαγνησίας, 1929. Ἀριστερὸ κλίτος τῆς βασιλικῆς Α, τοῦ 5ου αἰ. (ΑΕ 1929, 23, εἰκ. 23).

109. Νέα Ἀγχιάλος Μαγνησίας, 1929. Μέσο κλίτος τῆς βασιλικῆς Α, τοῦ 5ου αἰ. (ΑΕ 1929, 23, εἰκ. 22· ΦΑΕ 8551).

110. Γεώργιος Π. Οικονόμος (1883-1951).

111. Κλαζομενές, 12 Αυγούστου 1922 (π. ήμ.). Έπι-
σκέπτες μελετούν την άνασκαφή (*Ιστορία* 127, εικ. 75).

112. Μεσσήνη. Ἡ ἀρκαδικὴ πόλις καὶ τὸ πεσμένο
ἀνώφλι, τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (ΦΑΕ 7243).

113. Μεσσήνη. Τὸ Ἐκκλησιαστήριον, τοῦ τέλους τοῦ
3ου π.Χ. αἰ., 1925 (*ΠΑΕ* 1925, 57, εικ. 2· ΦΑΕ 7229).

114. Δημήτριος Εὐαγγελίδης (1886-1959),
τὸ 1938 (*Λεύκαμα* 53).

115. Δωδώνη. Τὸ θέατρο, τοῦ 3ου π.Χ. αἰ., ὅπως ἀποκαλύφθηκε μετὰ τὴν ἀνασκαφή του (ΠΑΕ 1955, πίν. 59α).

117. Ἀναστάσιος Κ. Ὀρλάνδος (1887-1979) (φωτ. τοῦ 1977, Σπύρου Μελετιῆ *Ἱστορία* 302, εἰκ. 153).

116. Δωδώνη, 1932. Τὸ ἱερὸ τοῦ Διός, τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων.

118. Πύλος, ἀνάκτορο, 1952. Ὁ Carl Blegen καὶ ὁ Ἀναστάσιος Κ. Ὀρλάνδος.

119. Ἐλευσίς. Προπύλαια. Ἀπὸ τὰ ἀριστερά: Gustave Fougères, Bert Hodge Hill, Κωνσταντῖνος Κουρουνιώτης, Alan J. B. Wace, Χρῆστος Τσοῦντας, Γεώργιος Δροσίνης. Πίσω ἀπὸ τὸν Hill ὁ Ἀ. Κ. Ὀρλάνδος.

120. Ήλις, 1911. Ὁ Ἀναστάσιος Ὀρλάνδος ἀποτυπώνει τὶς ἀρχαιοτάτες (Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Ἀναστάσιος Ὀρλάνδος, *Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργον του*, Ἀθήνα 1978, 43, εἰκ. 2).

121. Μεσοήγη, 1962. Ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος, τοῦ τέλους τοῦ 3ου π.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1962, πίν. 107).

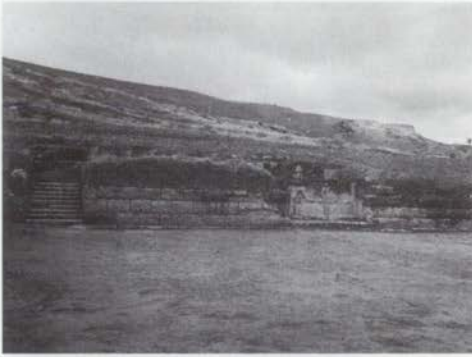
122. Μεσοήγη, 1957. Τὸ Ἐκκλησιαστήριο, τοῦ τέλους τοῦ 3ου π.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1957, πίν. 55).

123. Μεσοήγη, 1975. Τὸ Ἀσκληπιεῖο (ἀριστερά), τὸ Ἐκκλησιαστήριο, τὸ πρόπυλο τοῦ Ἀσκληπιείου καὶ τὸ Συνέδριο, τοῦ τέλους τοῦ 3ου π.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1975, πίν. 154).

124. Σικυῶν, 1936. Ἡ ἀνατολικὴ στοὰ τοῦ γυμνασίου περὶ τὸ 300 π.Χ. (ΠΑΕ 1936, 87, εἰκ. 1· ΦΑΕ 7367).

125. Σικυών. Ἡ αὐλή τοῦ γυμνασίου, περὶ τὸ 300 π.Χ. (ΦΑΕ 7401).

126. Σικυών, 1934. Ἡ ἀναστηλωμένη κρήνη Β, τοῦ 3ου αἰ. π.Χ. (ΦΑΕ 7349).

127. Νικόπολις, 1966. Τὸ νότιο κλίτος τοῦ αἰθρίου τῆς βασιλικῆς Α, Δουμετίου, τοῦ 6ου αἰ. (ΠΑΕ 1966, πίν. 175β).

128. Νικόπολις, 1966. Ψηφιδωτὸ δάπεδο τῆς βασιλικῆς Δ, τῶν ἀρχῶν τοῦ 6ου αἰ.

129. Στύμφαλος, 1930. Ἐξέδρα ἐπὶ τῆς μεγάλης κατατομῆς, τοῦ 4ου-3ου αἰ. π.Χ. (ΠΑΕ 1930, 88, εἰκ. 1).

130. Πάρος, Καταπολιανή, 1964. Τὸ ἀναστηλωμένο παλααιοχριστιανικὸ βαπτιστήριο (ΠΑΕ 1964, πίν. 175).

131. Πάρος, Καταπολιανή, 1963. Ψηφιδωτό δάπεδο με τούς ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους ἀπὸ παλαιότερο κοσμικὸ κτίριο τοῦ 3ου-4ου αἰ. (ΙΙΑΕ 1963, πίν. 124α).

133. Ὁ Ἰωάννης Μηλιάδης (καθισμένος), με συνεργάτες του. Δεξιά του ἡ Μαρία Μητρούοκαρη.

135. Ἀνασκαφὴ ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ Ὁδεῖο Ἡρώδου Ἀττικοῦ, 1955. Βάθρο ἐπιτυμβίου ἀγάλματος (ΙΙΑΕ 1955, πίν. 7α).

132. Ἰωάννης Μηλιάδης (1895-1975), τὸ 1931.

134. Ἀνασκαφὴ ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ Ὁδεῖο Ἡρώδου Ἀττικοῦ, 1955 (ΑΕ 2002, 28, εἰκ. 28).

136. Γεώργιος Μυλωνᾶς (1898-1988), τὸ 1953 (φωτ. Martin Schweig).

137. Μυκήνες, 1953. Χορός μετά τὸ γεῦμα. Πρῶτος ἀπὸ ἀριστερὰ ὁ ἀρχιτεχνίτης ἀνασκαφῶν Ἰωάννης Καραμητρός καὶ τρίτος ὁ Γεώργιος Μυλωνάς.

138. Μυκήνες, 1953. Στὸ κέντρο ὁ Γεώργιος Μυλωνάς, καὶ δεξιὰ ὁ Ἰωάννης Καραμητρός, ὁ Ἰωάννης Κ. Παπαδημητρίου καὶ ὁ Δημήτριος Ρ. Θεοχάρης (φωτ. Νικολάου Τομπάζη).

139. Μυκήνες, 1953. Ὁ Ἰωάννης Κ. Παπαδημητρίου, ὁ Γεώργιος Μυλωνάς καὶ ὁ Ἰωάννης Καραμητρός (φωτ. Νικολάου Τομπάζη).

142. Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Θηβῶν, 1926. Μεταξὺ ἐφορείου καὶ φράγκικου πύργου. Κάτοικοι τῆς Θήβας μετὰ ἀπὸ ξενάγηση ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ ἀποκατεστημένο ἐκμαγεῖο τοῦ λέοντος τῆς Χαϊρωνείας. Στὴ δεξιῆ οὐρὰ, στὸ κέντρο, ὁ Χρήστος Καροῦζος.

140. Χρήστος Καροῦζος (1901-1967).

141. Ἡ Σέμνη Καροῦζου (1897-1994) τὸ 1938 (Λεύκιμα 58).

143. Ο Χρήστος και η Σέμνη Καρούζου (οι δύο έμπροσ) με φιλική συντροφιά στο θέατρο της Έπιδάυρου.

144. Βερολίνο, 1930. Καθισμένοι ο Κωνσταντίνος Ρωμαίος και η γυναίκα του. Όρθιοι, από άριστερά, ο Χρήστος Καρούζος, η Ρόζα Ίμβριώτη, η Σέμνη Καρούζου και ο Γιάννης Ίμβριώτης.

145. Έθνικò Άρχαιολογικò Μουσείο, 1960. Ο Χρήστος Καρούζος έξηγεí γλυπτò στòν Κωνσταντίνο Καραμανλή. Πίσω από τòn πρωθυπουργò ο Κωνσταντίνος Τσάτσος (φωτ. Φλώρου).

146. Έθνικò Άρχαιολογικò Μουσείο, 1960. Ο Ιωάννης Κ. Παπαδημητρίου και η Σέμνη Καρούζου μελετούν φωτογραφία άγγειογραφίας. Πίσω τò ανάγλυφο τών θεών τής Βραυρώνος (φωτ. Almasy).

147. Σπυρίδων Μαρινάτος (1901-1974), τò 1938.

148. Μαραθών, Βρανά 1972. 'Ο Σπυρίδων Μαρινάτος στον τύμβο IV μετά την άνασκαφή του (φωτ. Σπ. Μελετιζή).

149. Βολιμίδια Πυλίας, θέρος 1953. 'Ο Σπ. Μαρινάτος και ο Carl Blegen.

150. 'Ακρωτήρι Θήρας, 1971. 'Ο Σπυρίδων Μαρινάτος στην όδο Τελχίνων.

151. 'Ακρωτήρι Θήρας, 1969. 'Ο Σπυρίδων Μαρινάτος έμπρός από το κτίριο Β του Β' τομέως.

152. 'Ακρωτήρι Θήρας, 1969. 'Η όδος Τελχίνων κατά τη διάρκεια της άνασκαφής της.

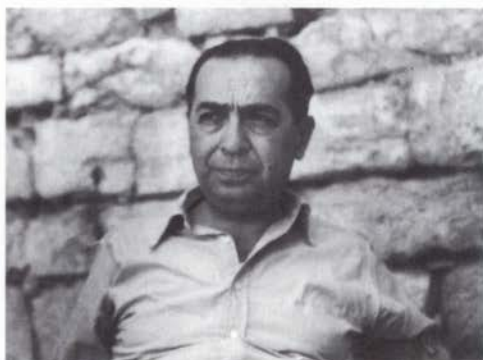
153. 'Ακρωτήρι Θήρας. 'Ο Σπυρίδων Μαρινάτος και ο 'Ιωάννης Καραμητρος στη σήραγγα της όδοϋ της 'Ανωφερείας.

154. Φοῖβος Δ. Σταυρόπουλος (1904-1972), τὸ 1938 (*Λεύκαμα* 59).

156. Βάρη Ἀττικῆς, 1936. Ὁ φωτογράφος Γ. Τοῦμας ἐπάνω σὲ σοῦστα φωτογραφίζει τὴν ἀνασκαφή (ΑΑΕ, φάκ. Βάρης).

158. Ὁ Ἰωάννης Κ. Παπαδημητρίου στὶς Μυκῆνες, 11 Σεπτεμβρίου 1953 (φωτ. Νικολάου Τομπάζη).

155. Βάρη Ἀττικῆς, 1936. Ἐπίσκεψη στὴν ἀνασκαφή τῶν Ἱλῶν Ρωμάνου, Μιχαὴλ Βλαστοῦ καὶ Κωνσταντίνου Κουρουνηϊῶτη (ΑΑΕ, φάκ. Βάρης).

157. Ὁ Ἰωάννης Κ. Παπαδημητρίου (1904-1963), στὸ θέατρο τοῦ Ἀμφιαρείου (19 Ἰουνίου 1957).

159. Μυκήνες, 24 Ιουλίου 1954. Ο Alan J. B. Wace και ο Ίωάννης Κ. Παπαδημητρίου με φόντο τὸ βουνὸ Σάρα (φωτ. Νικολάου Τομπάζη· βλ. *Ὁ Μέντωρ* 90, 2008, 218).

161. Βραυρών, 1959. Ο Ίωάννης Κ. Παπαδημητρίου γράφει τὸ ἡμερολόγιο τῆς ἀνασκαφῆς (φωτ. Almsy' *Ἱστορία* 146, εἰκ. 83).

160. Μυκήνες, καλοκαίρι 1952. Καθισμένοι ο Ίωάννης Παπαδημητρίου, σκυφτὸς ὁ Νικόλαος Τομπάζης. Στὸν λάκκο ἔμπρός, ὁ Ίωάννης Καραμητρός (φωτ. Bertrand Bouvier).

162. Οἰνὴ Μαραθῶνος, σπήλαιο Πανός, 1958. Ο Ίωάννης Κ. Παπαδημητρίου ἐξετάζει νεολιθικὸ ἀγγεῖο (φωτ. Νικολάου Τομπάζη).

163. Μυκήνες. Τὸ προσωπικὸ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Ταφικοῦ Κόκλου Β, τὴν 4 Σεπτεμβρίου 1952. Πρῶτη σειρὰ, τρίτος ἀπὸ ἀριστερὰ ὁ Δημήτριος Ρ. Θεοχάρης, τέταρτος ὁ Νίκη Τομπάζης, πέμπτος ὁ Ίωάννης Κ. Παπαδημητρίου καὶ μπροστὰ του καθιστὸς ὁ Ίωάννης Καραμητρός. Τρίτος ἀπὸ ἀριστερὰ τῆς δεύτερης σειρᾶς ὁ Ἀργύρης Μαρίνης, συγκολλητῆς ἀγγείων (φωτ. Νικολάου Τομπάζη' *Ἱστορία* 141, εἰκ. 81).

164. Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Πειραιῶς, 20 Ἰουλίου 1959. Ὁ πρωθυπουργὸς Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς καὶ ὁ Ἰωάννης Κ. Παπαδημητρίου ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν χάλκινο κούρο τοῦ Πειραιῶς (φωτ. Δ. Μοσχολιοῦ).

166. Χαράλαμπος Μακαρόνας (1905-1977), τὸ 1938.

165. Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Πειραιῶς, Ἰούλιος 1959. Δεύτερος ἀπὸ ἀριστερὰ ὁ Ἰωάννης Κ. Παπαδημητρίου, τρίτος ὁ Νικόλαος Πλάτων, τέταρτος ὁ Μιχάλης Καλλέργης, ἀρχιτεχνίτης τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, ἐξετάζουν τὴ χάλκινη Ἀθηνᾶ. Πίσω νεοαπτικὸς μαρμάρινος πίνακας (φωτ. *Life Magazine*).

167. Κάρτισα Πιερίας. Ἡ πρόσοψη μακεδονικοῦ τάφου (ΙΑΕ 1955, πίν. 51α).

168. Νικόλαος Βερδελῆς (1906-1966) (*Ἱστορία* 149, εἰκ. 86).

169. Μυκηνές. "Αποψη τής δυτικής οίκίας, ΥΕ ΙΙΒ περιόδου (ΠΑΕ 1959, πίν. 130).

170. Φάρολος Θεσσαλίας. Τμήμα θολωτού μνημείου του τέλους του 6ου αί. π.Χ. (ΠΑΕ 1954, 154, εικ. 2).

171. Πτελεός Θεσσαλίας. Ό δρόμος του θολωτού μυκηναϊκού τάφου Άγιων Θεοδώρων (ΠΑΕ 1952, 182, εικ. 19).

172. Ίσθμος Κορίνθου. Μέρος του δυτικού άκρου του διόλου, του 6ου π.Χ. αί. (ΠΑΕ 1960, πίν. 103).

173. Ίωάννης Θρεψιάδης (1907-1962), τὸ 1938 (Λεύκωμα 12).

174. Αύλις. Ό ναός τής Αύλιδείας Άρτέμιδος, του 5ου π.Χ. αί. (ΠΑΕ 1960, πίν. 22α).

175. Κωπαΐς. Ἡ μυκηναϊκὴ ἀκρόπολις τοῦ Γλα, ΥΕ ΠΙΒ περιόδου (ΠΑΕ 1959, πίν. 17).

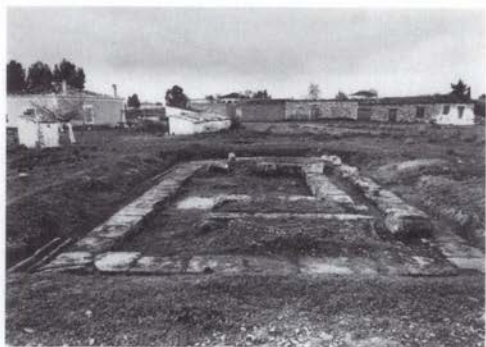
176. Κωπαΐς. Ἡ βόρεια πύλη τῆς μυκηναϊκῆς ἀκρόπολης τοῦ Γλα, ΥΕ ΠΙΒ περιόδου (ΠΑΕ 1956, πίν. 27α).

178. Ἐρέτρια, 1955. Ναὸς τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος, τοῦ 6ου π.Χ. αἰ.

177. Ἡ Ἰωάννα Κωνσταντίνου (1907-1989) μετὸν Ἰωάννη Κοντῆ (1910-1975) στὸ ἱερὸ τοῦ Ἀπόλλωνος Δελφῶν, τὸ 1960.

179. Ἐρέτρια. Θεμέλια μνημειώδους κρήνης τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1955, πίν. 42β).

180. Δημήτριος Πάλλας (1907-1995), τὸ 1993.

181. Κράναιο Κορινθίας. Τὸ ἀνατολικὸ τμήμα τοῦ βαπτιστηρίου τῆς βασιλικῆς (ΠΑΕ 1976 Α', πίν. 118α).

182. Λέχαιο Κορινθίας, 1960. Μέρος τῆς παλαοχριστιανικῆς βασιλικῆς (ΠΑΕ 1960, πίν. 122).

183. Λέχαιο Κορινθίας, 1960. Τὸ ΒΔ. πρόκτιμα τῆς βασιλικῆς· δεξιὰ ὀκταγωνικὸ κτίσμα (ΠΑΕ 1960, πίν. 127).

184. Ἰωάννης Τραυλός (1908-1985), τὸ 1938 (Λεύκαμα 53).

185. Ἐλευσίς, 1936. Τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ρωμαϊκοῦ σπησιῶ (ΠΑΕ 1936, 37, εἰκ. 3· ΦΑΕ 939).

186. Ἐλευσίς, 1936. Σπίτι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων (ΠΑΕ 1936, 36, εἰκ. 2· ΦΑΕ 932).

187. Ἱερὰ Ὀδός, Δαφνί. Οἱ σκαλισμένες στὸν βράχο κόγχες στὸ ἱερὸ τῆς Ἀφροδίτης, τοῦ 5ου καὶ 4ου π.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1939, 40, εἰκ. 1' ΦΑΕ 4470).

188. Ἱερὰ Ὀδός, Δαφνί. Ἱερὸ τῆς Ἀφροδίτης. Οἰκίσκος μέσα στὸ ἱερὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου π.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1937, 28, εἰκ. 4' ΦΑΕ 4468).

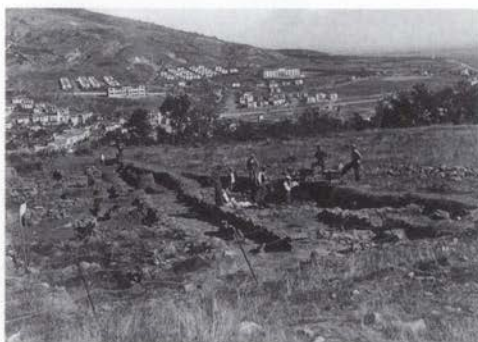
189. Ἱερὰ Ὀδός. Ἡ κατωφέρεια τῆς ἀρχαίας Ἱεράς Ὀδοῦ πρὸς τοὺς Ρεϊτούς, 1936 (ΠΑΕ 1936, 29, εἰκ. 2' ΦΑΕ 3675).

190. Ἐλευσίς. Μεσημεριανὸ γεῦμα. Ἀπὸ ἀριστερὰ: δεῦτερος ὁ Ἰωάννης Τραυλός, πέμπτος (ὄρθιος) ὁ Νίκος Τριαλῶνάκης, φύλακας ἀρχαιοτήτων.

191. Γεώργιος Μπακαλάκης (1908-1991), τὸ 1938 (Λεϊκάριμα 53).

192. Φλώρινα. Οἰκοδομικὸ συγκρότημα τῆς ἀρχαίας Ἡρακλείας, τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων (ΠΑΕ 1933, 72' ΦΑΕ 6969).

193. Στυλιανός Πελεκανίδης (1909-1980), τὸ 1958. Εἶναι ὁ εἰκονιζόμενος δεξιὰ μὲ τὸν χαρτοφύλακα. Τὰ πρόσωπα τῆς φωτογραφίας κατὰ σειρὰν, ἀπὸ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ, εἶναι: 1. Φοῖβος Σταυρόπουλος (1904-1972), 2. Μανόλης Χατζηδάκης (1909-1998), 3. Σέμνη Καρούζου (1897-1994), 4. Γιάννης Μηλιάδης (1895-1975), 5. Ἰωάννα Κωνσταντίνου (1907-1989), 6. Νικόλαος Βερδελῆς (1906-1966), 7. Εἰρήνη Βαρούχα (1898-1979), 8. Ἰωάννης Θρεψιάδης (1897-1962), 9. Ἰωάννης Παπαδημητρίου (1904-1963), 10. Ἰωάννης Κοντῆς (1910-1975), 11. Γεώργιος Βογιατζῆς, Ὑπουργὸς Παιδείας (1913-2003), 12. Δημήτριος Πάλλας (1907-1995), 13. Νικόλαος Ζαφειρόπουλος (1912-1996), 14. Φώτιος Πέτσας (1918-2004), 15. Στυλιανὸς Πελεκανίδης (1909-1980), Δημήτριος Λαζαρίδης (1917-1985), 17. Μάρκελλος Μιτσός (1908-1991), 18. Χρήστος Καρούζος (1901-1967). (*Ὁ Μέντωρ* 83, 2007, 143).

194. Φίλιπποι, 1979. Τμήμα τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ, τοῦ 2ου π.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1979, πίν. 66α).

195. Φίλιπποι, 1961. Αἶθουσα μὲ κτιστὸ βάζο, τῶν αὐτοκρατορικῶν ρωμαϊκῶν χρόνων (ΠΑΕ 1961, πίν. 40).

196. Φίλιπποι, 1976. Ψηφιδωτό δάπεδο ἀρχαιότερου ναοῦ κάτω ἀπὸ τὸν βόρειο περίπαιτο τοῦ Ὀκταγώνου, τοῦ 3ου-4ου αἰ. μ.Χ. (*ΠΑΕ* 1976 Α', πίν. 88).

197. Νικόλαος Πλάτων (1909-1992), τὸ 1938 (*Λεύκωμα* 58).

198. Ζάκρος Κρήτης. Ρυτὸ σὲ μορφή κεφαλῆς ταύρου ἀπὸ χλωρίτη. Γύρω στὸ 1500-1450 (Ν. Πλάτωνος, *Ζάκρος, τὸ νέον μινωϊκὸν ἀνάκτορον*, ΒΑΕ 78α, Ἀθήνα 1974, εἰκ. 3).

199. Ζάκρος Κρήτης, ἡ δυτικὴ πτέρυγα τοῦ νεοανακτορικοῦ ἀνακτοῦ, 1964 (*Ιστορία* 176, εἰκ. 102).

200. Χόνδρος Βιάννου Κρήτης, 1963. Ὁ Νικόλαος Πλάτων παρακολουθεῖ τὴν ἀνασκαφὴ ὑστερομινωικοῦ οἰκισμοῦ.

201. Ζάκρος Κρήτης. Ρυτό με παράσταση ιεροῦ κορυφῆς ἀπὸ χλωρίτη. Γύρω στὸ 1500-1450 (Ν. Πλάτωνος, *Ζάκρος, τὸ νέον μυθικὸν ἀνάκτορον*, ΒΑΕ 78α, Ἀθήναι 1974, εἰκ. 76).

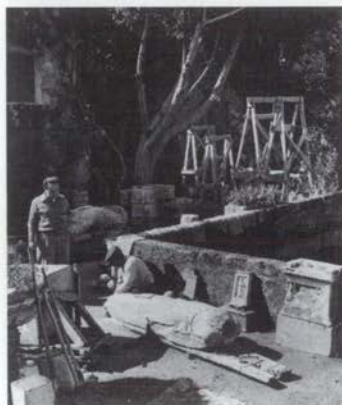
202. Ρόδος, 1950. Ὁ Ἰωάννης Κοντῆς (ἄκρο δεξιὰ) μετὰ τοὺς Ἐπιμελητὲς του (ἀπὸ ἀριστερὰ) Παῦλο Λαζαρίδη (1917-1992), Σεραφεῖμ (Φεῖμο) Χαριτωνίδη (1923-1966), Γεώργιο Δοντά, Ἐμπρός, στρατιώτης, ὁ Στυλιανὸς Ἀλεξίου.

203. Ρόδος, 1951. Ἀνασκαφὴ στὴν ὁδὸ Πυθαγόρου (ΠΑΕ 1951, 225, εἰκ. 1).

204. Ἰωάννης Δ. Κοντῆς (1910-1975), τὸ 1938.

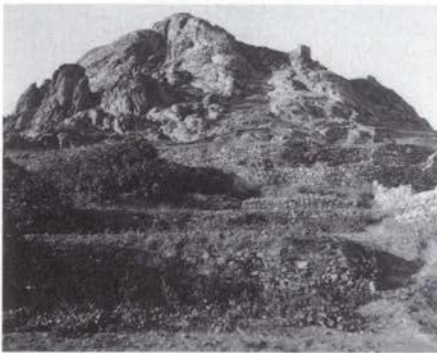
205. Ρόδος, 1961. Ὁ Ἰωάννης Κοντῆς ἐπιβλέπει ἐργασίες συντήρησης, στὴν αὐλὴ τοῦ μουσείου.

206. Ρόδος, 1959. Ύστεροελληνιστικό νεκροταφείο στην οδό Θεμιστοκλή Σοφρούλη (ΠΑΕ 1959, πίν. 164).

207. Νικόλαος Κοντολέον (1910-1975), τὸ 1938.

208. Τήνος, 1949. Ὁ λόφος τοῦ Ζώμπουργου, μὲ οἰκοδομήματα ἀρχαϊκῶν καὶ κλασικῶν χρόνων (ΠΑΕ 1949, 123, εἰκ. 1· ΦΑΕ 6620).

209. Τήνος 1949, Ξώμπουργο. Τοῖχος ἀρχαίου οἰκοδομήματος τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων (ΠΑΕ 1949, 128, εἰκ. 9· ΦΑΕ 6628).

210. Νάξος, 1954. Γύρουλας ἢ στὰ Μάρμαρα. Ἀρχαϊκὸς ναὸς ποὺ μετατράπηκε σὲ βασιλική (ΠΑΕ 1954, 333, εἰκ. 4).

211. Νάξος, Ἀπλώματα, 1970. Τὸ πλακόστρωτο δάπεδο ρωμαϊκοῦ σπητιοῦ κατασκευασμένο ἐπάνω σὲ γεωμετρικὸ καὶ ἀρχαϊκὸ ἀποθέτη (ΠΑΕ 1970, 152, πίν. 196β).

212. Νικόλαος Ζαφειρόπουλος (1912-1996), τὸ 1976.

213. Ὁ Νικόλαος Ζαφειρόπουλος ἔμπρὸς ἀπὸ τὴ σκηνὴ τῆς ἀνασκαφῆς στὸ Δεσποτικὸ τῆς Ἀντιπάρου, 1959.

214. Καμίνι Νάξου, 1959-1960. Ἐνασκαφὴ μυκηναϊκοῦ νεκροταφείου. Στὸ μέσον περίπου, μὲ τὴ μετροτανία, ὁ Νικόλαος Ζαφειρόπουλος.

215. Σελλάδα Θήρας. Μέρους τοῦ νεκροταφείου τῶν ἀρχαίων χρόνων (ΠΑΕ 1974, πίν. 136α).

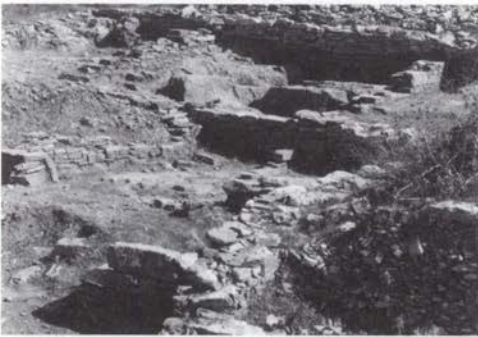
216. Ὁ Εὐθύμιος Μαστροκόστας (1915-1998) ἀποκαλύπτει (18 Μαΐου 1972) τὸν κοῦρο καὶ τὴν κόρη Φραοῦκλεια στὴ Μερέντα (ΑΑΑ 5, 1972, 303 εἰκ. 6).

217. Αἰτωλία. Ἅγιος Ἡλίας Ἰθωρίας. Τὸ ἐσωτερικὸ θολωτὸ μυκηναϊκοῦ τάφου στὸν Μαραθῖά (ΠΑΕ 1963, πίν. 180β).

218. Ἀχαΐα. Τείχος Δυμαίων, τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων (ΠΑΕ 1964, πίν. 56α).

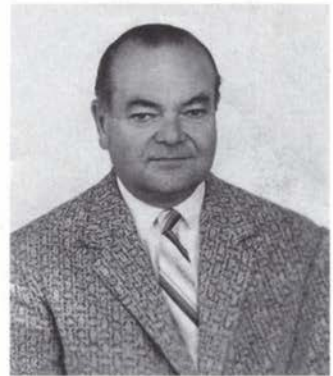
220. Σίφνος, μυκηναϊκή ἀκρόπολη Ἁγίου Ἀνδρέα. Κτίσματα στὸ ἐσωτερικὸ τῆς ἀκρόπολης (ΠΑΕ 1980, πίν. 171).

221. Σίφνος, μυκηναϊκή ἀκρόπολη Ἁγίου Ἀνδρέα. Τμῆμα τῆς ὀχύρωσης (ΠΑΕ 1976, πίν. 185α).

219. Ἡ Βαρβάρη Φιλιππάκη (1914-1997) μὲ τὸν Sir John Davidson Beazley καὶ τὴ Lady Beazley στοὺς Δελφοὺς τὸ 1965 ('Ο Μέντωρ 44, 1997, 89).

222. Νικόλαος Δρανδάκης (1915-2004).

223. Κουλούμι Μάνης. Ὁ ναὸς τῶν Ἀσωμάτων, τοῦ 12ου αἰ. (:).

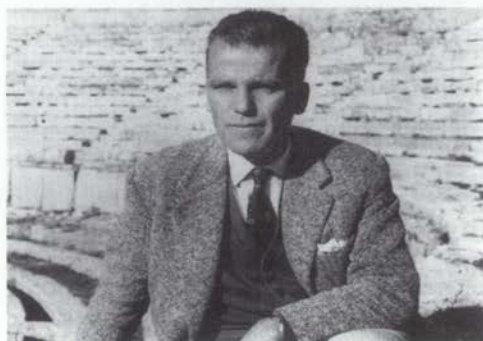
224. Άκρωτήριο Τηγάρι, Μάνη. Έρείπια βασιλικής του 6ου αί.

225. Σταυρή Κίττας Μάνης. Έποκοπή. Ό ύπηρέτης, λεπτομέρεια τοιχογραφίας. Περί το 1200.

226. Σταυρή Κίττας Μάνης. Η νότια πλευρά του ναού της Έποκοπής, των χρόνων περί το 1200, πριν από τις εργασίες στερέωσης.

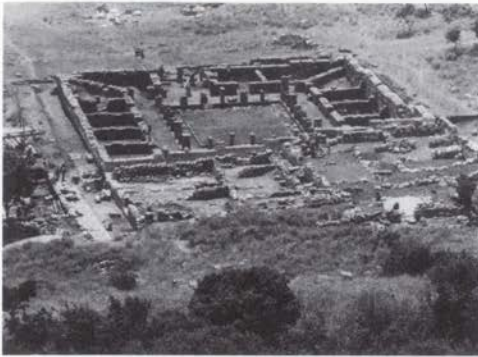
227. Ό Σωτήριος Δάκαρης (1916-1996).

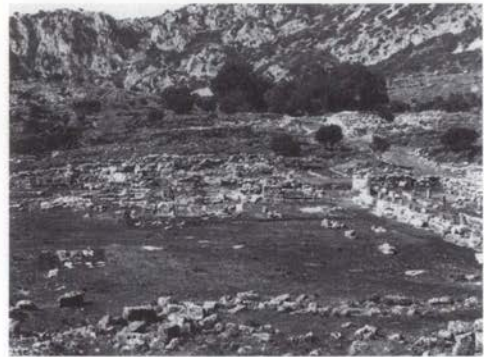
228. Δωδώνη. Τò ηρυτανείο, του 4ου-3ου π.Χ. αί. (ΠΑΕ 2000, πίν. 95β).

229. Δωδώνη. Τò καταγώγιο, του 3ου π.Χ. αί., από 'Α. (ΠΑΕ 1996, πίν. 90α).

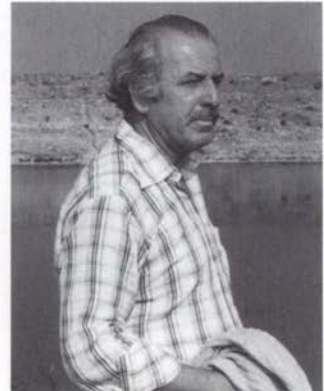
230. Κασσώπη Ἠπείρου. Τὸ καταγώγιο, τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (φωτ. Βασ. Πτηνόπουλου, 1978).

231. Κασσώπη Ἠπείρου. Ἡ ἀγορά, στὸ βάθος τὸ πρυτανεῖο, δεξιὰ ἢ βόρεια στοά, τοῦ 3ου π.Χ. αἰ. (φωτ. Βασ. Πτηνόπουλου).

232. Ἐφύρα Θεσπρωτίας. Ὑπόγεια αἶθουσα, τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων.

233. Δημήτριος Λαζαρίδης (1917-1985), τὸ 1979.

234. Ἀμφίπολις, 1982. Ἡ κλίμαξ τῆς κύριας εἰσόδου τοῦ γυμνασίου τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων (ΠΑΕ 1982, πίν. 19β).

235. Ἀβδηρα, 1966. Λείψανα ρωμαϊκῶν σπιτιῶν (ΠΑΕ 1966, πίν. 53β).

236. Άβδηρα, 1966. Τὸ παραθαλάσσιο τείχος τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων (*Έργον* 1966, 58, εἰκ. 62).

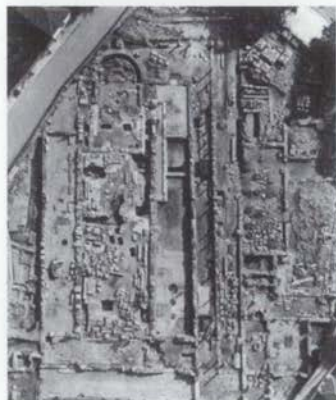
237. Ἀμφίπολις, 1978. Ἡ πύλη Γ τοῦ τείχους, τοῦ 5οῦ αἰ. π.Χ., ὅπου ἦ γέφυρα (*ΠΑΕ* 1978, πίν. 39).

238. Ἀμφίπολις, 1975. Τὸ βόρειο τείχος τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων (*ΠΑΕ* 1975, πίν. 43α).

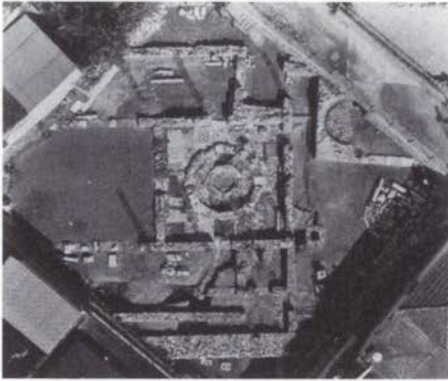
239. Ὁ Παῦλος Ἡρ. Λαζαρίδης (1917-1992). Ἀριστερὰ στὸ μέσον ὁ Ἰωάννης Δ. Κοντῆς καὶ δεξιὰ ἡ Εὐαγγελία Π. Λαζαρίδη κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ Μουσείου Μαραθῶνος (1975).

241. Νέα Ἀγχίαλος Μαγνησίας, 1988. Τὸ συγκρότημα τῶν βασιλικῶν τοῦ Ἀρχιερέως Πέτρου, τῆς περιόδου 4οῦ-6οῦ αἰ. (*ΠΑΕ* 1988, πίν. 59).

240. Νέα Ἀγχίαλος Μαγνησίας. Ἡ βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τοῦ 5οῦ αἰ. (*Ιστορία* 171, εἰκ. 99).

242. Νέα Άγχιάλος Μαγνησίας, 1987. Τὸ βαπτιστήριο καὶ τὸ ἀμφιδωτὸ κτίσμα τοῦ 4ου αἰ. (ΠΑΕ 1987, πίν. 85).

244. Λευκάδια, Νάουσα. Ἡ ἐξωτερικὴ ὄψη τῶν δύο θαλάμων τοῦ μακεδονικοῦ τάφου, πρώτων ἑλληνιστικῶν χρόνων (Φ. Μ. Πέτοσα, Ὁ τάφος τῶν Λευκαδίων, ΒΑΕ 57, 1966, πίν. 17).

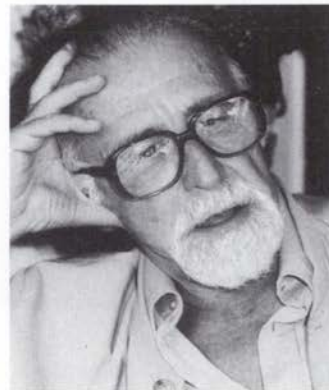
246. Λευκάδια, Νάουσα. Ἡ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ θαλάμου τοῦ μακεδονικοῦ τάφου, πρώτων ἑλληνιστικῶν χρόνων (Φ. Μ. Πέτοσα, Ὁ τάφος τῶν Λευκαδίων πίν. 22).

243. Φώπιος Πέτοσας (1918-2004), Πέλλα 1957. Τὸ Ἀρχαιολογικὸ Συμβούλιο στὴν Πέλλα. Ἀπὸ δεξιὰ: Νικόλαος Ζαφειρόπουλος, Ἰωάννης Παπαδημητρίου, Μανόλης Ἀνδρόνικος, Χρῆστος Καροῦζος, Σπυρίδων Μαρινάτος, Φώπιος Πέτοσας μὲ προτεταμένο τὸ δεξί, Ἰωάννης Καλλιτσουνάκης.

245. Λευκάδια, Νάουσα. Ὁ θριγκὸς τοῦ μακεδονικοῦ τάφου· πρώτων ἑλληνιστικῶν χρόνων (ΠΑΕ 1954, 182, εἰκ. 7).

247. Μανόλης Ἀνδρόνικος (1919-1992).

248. 'Ο Μανόλης 'Ανδρόνικος ἔμπρὸς σὲ μακεδονικὸ τάφο τοῦ β' μισοῦ τοῦ 4ου αἰ. π.Χ., τὸν λεγόμενο «τοῦ Ρωμαίου», στὴ Βεργίνα, στὶς 22 'Απριλίου 1957.

249. 'Ο Μανόλης 'Ανδρόνικος στὸ ἔσωτερικὸ τοῦ τάφο τοῦ Φιλίππου Β' στὴ Βεργίνα.

250. 'Αναπαράσταση τῆς πρόσοψης τοῦ τάφο τοῦ Φιλίππου Β' (386-336 π.Χ.) στὴ Βεργίνα (Χρυσούλας Σαατοόγλου Παλιαδέλλη, Βεργίνα. 'Ο τάφος τοῦ Φιλίππου, ἡ τοιχογραφία μὲ τὸ κινῆγι, ΒΑΕ 231, 'Αθήνα 2004, πίν. 2).

251. Βεργίνα. Τὸ ἔσωτερικὸ τοῦ τάφο τοῦ Φιλίππου Β', ὅπως βρέθηκε στὶς 8 Νοεμβρίου 1977 (Μεγάλες Στιγμὲς 266, εἰκ. 27).

252. 'Ο Δημήτριος Θεοχάρης (1919-1977) δεξιὰ καὶ ὁ 'Ιωάννης Καραμητήρος (1914-2004) ἀριστερά, στὴν Πεντέλη τὸ 1952 (φωτ. Νικολάου Τομπάζη).

253. 'Ιωλκός, Θεσσαλία. Τὰ στρώματα τῆς γεωμετρικῆς περιόδου, τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ 1961 (ΠΑΕ 1961, πίν. 17α).

254. Σέσκλο, Θεσσαλία. Ἡ ἀνασκαφή τοῦ 1963 νεολιθικοῦ οἰκισμοῦ (ΠΑΕ 1963, πίν. 32).

255. Σεραφεῖμ (Φεῖμος) Χαριτωνίδης (1923-1966).

256. Χωράφα Μυτιλήνης. Ψηφιδωτὴ προτομὴ τοῦ Μενάνδρου, τοῦ 4ου μ.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1962, πίν. 141).

257. Χωράφα Μυτιλήνης. Ψηφιδωτὸ δάπεδο τοῦ 4ου μ.Χ. αἰ. μετὰ τὴν παράσταση τοῦ Ὀρφῆως καὶ γύρω του ζῶα (Ἔργον 1962, 157, εἰκ. 188).

258. Χωράφα Μυτιλήνης. Ψηφιδωτὴ παράσταση σκηνῆς ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Μενάνδρου Θεοφορομένη, τοῦ 4ου μ.Χ. αἰ. (Ἔργον 1962, 156, εἰκ. 187).

259. Στυλιανὸς Ἀλεξίου.

260. Κατσαμπάς, Κρήτη. Πιθάρι συντριμμένο από μεγάλο λίθο στο έσωτερικό ΥΜ ΙΙΙ οικίας (ΠΑΕ 1955, πίν. 118α).

261. Γόρτυς, Κρήτη. Το έσωτερικό θολωτού πρωτογεωμετρικού τάφου με τεφροδόχα αγγεία (ΠΑΕ 1966, πίν. 163β).

262. Νικόλαος Γιαλούρης.

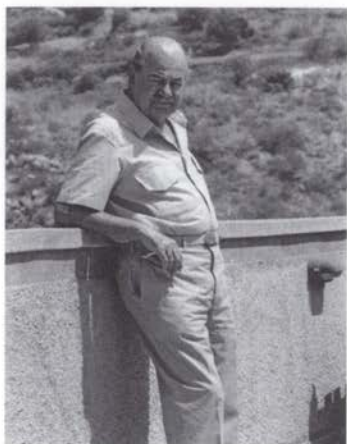
263. Άρχαία Ήλις. Γενική άποψη του θεάτρου, του 4ου π.Χ. αί. (ΠΑΕ 1972, πίν. 117).

264. Άρχαία Ήλις. Το ανάλημμα της δυτικής παρόδου του θεάτρου, του 4ου π.Χ. αί. (ΠΑΕ 1962, πίν. 125α).

265. Μπάμπες Μακρυσίων, Ήλεια. Νάισκος του Διός, του 5ου π.Χ. αί. (ΠΑΕ 1954, 290, εικ. 1).

266. Σπύρος Ίακωβίδης, τὸ 2006.

267. Ἀττική, Περατὴ. Ὁ χώρος τοῦ μυκηναϊκοῦ νεκροταφείου.

268. Μυκῆνες. Ἀεροφωτογραφία τῆς ἀκροπόλεως (1969).

269. Κοπαΐδα. Ἀεροφωτογραφία τῆς μυκηναϊκῆς ἀκρόπολης τοῦ Γλά (1957).

270. Κοπαΐδα, Γλάς. Ὁ Σπύρος Ίακωβίδης στὴν ἀνασκαφὴ (1989).

271. Χρῦσανθος Χρήστου, τὸ 2009.

272. Ἀκρόπολη Σπάρτης, Ρωμαϊκὰ καὶ βυζαντινὰ ἑρείπια (ΠΑΕ 1961, 179, πίν. 138α).

273. Ἀκρόπολη Σπάρτης. Χάλκινο ἄγαλμα τῆς Ἰουλίας Μαμμαίας (222-235 μ.Χ.) μὲ κατεστραμμένο πρόσωπο (*damnatio memoriae*), ὅπως βρέθηκε (ΠΑΕ 1964, 114-115, πίν. 116· ΕΑΜ Χ23321).

274. Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο. Τὸ χάλκινο ἄγαλμα τῆς Ἰουλίας Μαμμαίας (222-235 μ.Χ.) ἀπὸ τὴν ἀκρόπολη τῆς Σπάρτης (ΕΑΜ Χ23321).

275. Μαρία Παντελίδου, τὸ 2009.

276. Μαραθῶν, Τοῦμπ 1998. Τὸ πρωτοελλαδικὸ νεκροταφεῖο (ΠΑΕ 1998, πίν. 5α).

277. Μαραθῶν, Τοῦμπ 1997. Ὁ πρωτοελλαδικὸς τάφος 3 (ΠΑΕ 1997, πίν. 13β).

278. Η Άγγελικη Λεμπέση στην άνασκαφή τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἑρμῆ καὶ τῆς Ἀφροδίτης, στὴ Σύμη Βιάννου Κρήτης, τὸ 1992.

279. Σύμη Βιάννου, ἱερὸ Ἑρμῆ καὶ Ἀφροδίτης, 1995. Ἔργασίες ἀναστήλωσης τοῦ μετανακτορικοῦ κτιρίου Q (ΠΑΕ 1995, πίν. 109α).

280. Σύμη Βιάννου, 2000. Ἱερὸ Ἑρμῆ καὶ Ἀφροδίτης (Ἔργον 2000, ἐξώφυλλο).

281. Σύμη Βιάννου, ἱερὸ Ἑρμῆ καὶ Ἀφροδίτης, 1974. Κτίσματα, βόρεια τοῦ βωμοῦ, τῆς νεοανακτορικῆς περιόδου μέχρι τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1974, πίν. 160β).

282. Γιάννης Σακελλαράκης (1936-2010), στὸ Ἱδαῖον Ἄντρον τὸ 1983.

283. Ἐφη Σακελλαράκη, στὸ Ἱδαῖον Ἄντρον τὸ 1983.

284. Άρχανες Κρήτης. Ο ναός της ΜΜ Π-ΙΙΙΑ περιόδου, στο βάθος ο Γιούχτας, 1979 (ΙΑΕ 1979, πίν. 178α).

285. Άρχανες Κρήτης. Ανακτορικό κτήριο, χώρος 33. Πίθι και άγγεϊα στη ΝΔ. γωνία. Μέσα της 2ης χιλιετίας π.Χ. (ΙΑΕ 2000, πίν. 126α).

286. Ίδαϊον Άντρον, Κρήτη. Ή είσοδος τοῦ σπηλαίου, 1983 (ΙΑΕ 1983, πίν. 255).

287. Ζώμινθος, Κρήτη. Τὸ ΥΜ κτήριο, ἐσωτερικό (ΙΑΕ 2004, πίν. 52α).

288. Ίδαϊον Άντρον, Κρήτη. Ξύλινος ἐναέριος διάδρομος-οκαλωσιά, γιὰ τὴν ἀνασκαφή τοῦ σπηλαίου (ΙΑΕ 1983, πίν. 257α).

289. Άρχανες Κρήτης. Ανακτορικό κτήριο, χώρος 33. Βάσεις πήθων στὴν ἀρχαία τους θέση, μέσα τῆς 2ης χιλιετίας π.Χ. (ΙΑΕ 2001, πίν. 85α).

290. Βασίλειος Χ. Πετράκος, Ραμνοῦς, 12 Αὐγούστου 1997 (φωτ. Παρασκευῆς Κατημεριζή).

291. Ραμνοῦς, ἱερὸ Νεμέσεως, 1892. Ὁ μεγάλος ναὸς τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. (φωτ. ΔΑΙ).

292. Φρούριο Ραμνοῦντος, 1892. Ἐπισκέπτες στὸ θέατρο (φωτ. ΔΑΙ).

293. Ραμνοῦς, βόρεια ὁδός. Ὁ ἀποκατεστημένος μεγάλος ταφικὸς ναὸς τοῦ Ἰεροκλέους, τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (Ραμνοῦς I 390, εἰκ. 289).

294. Ραμνοῦς, 6 Φεβρουαρίου 1987. Τὸ προσωπικὸ τῆς ἀνασκαφῆς· ἀπὸ ἀριστερὰ πρὸς δεξιὰ: Ὅρθιοι: Νίκος Καραμαλῆς, Βασίλειος Πετράκος, Ἰωάννης Καραμητρός, Ἑλένη Θεοχαράκη, Εὐάγγελος Σπανός. Καθισμένοι: Δημήτριος Καράμαλης, Δημήτριος Κοροβέσης, Γιάννης Ἀνθοῦσης, Τασούλα Βουτσινᾶ (φωτ. Κώστα Κωνσταντόπουλου).

295. Ραμνούς, 1994. Ἡ νότια πύλη τοῦ φρουρίου, τοῦ 5ου π.Χ. αἰ., ἀναστηλωμένη (Ραμνούς I 54, εἰκ. 18).

296. Ραμνούς, 1994. Τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ φρουρίου (Ραμνούς I 105, εἰκ. 58).

297. Παναγιώτης Α. Βοκοτόπουλος, τὸ 1967.

298. Ὁ Παναγιώτης Βοκοτόπουλος ἐξηγεῖ τὴν ἀνασκαφὴ τῆς Ἁγίας Σοφίας Μύτικα Ἀκαρνανίας.

299. Μύτικας Ἀκαρνανίας. Ἡ παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ τῆς Ἁγίας Σοφίας (ΠΑΕ 1983, πίν. 88).

300. Μύτικας Ἀκαρνανίας. Τὸ πρεσβυτέριο τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς τῆς Ἁγίας Σοφίας (ΠΑΕ 1979, πίν. 85α).

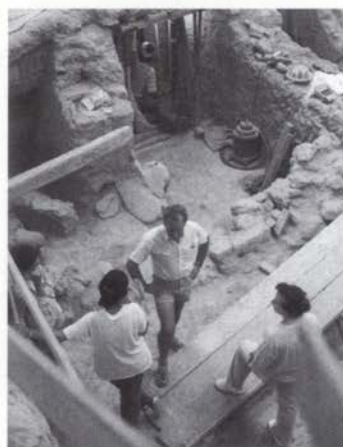
301. Ήπειρος, Φιλιππιάς. Νότια στοά της Παντάνασσας, 13ου αί. (ΠΑΕ 1994, πίν. 60α).

302. Ήπειρος, Φιλιππιάς. Τμήμα τοιχογραφίας της Παντάνασσας, τοῦ τέλους τοῦ 13ου αἰ. (ΠΑΕ 1993, πίν. 64α).

303. Χρῖστος Ντούμας, τὸ 1997.

304. Ἀκρωτήρι Θήρας, 1994. Τομέας Δ.

305. Ἀκρωτήρι Θήρας, 1977. Χρῖστος Ντούμας καὶ Χαράλαμπος Σιγάλας στὸ ἐργαστήριο κεραμικῆς.

306. Ἀκρωτήρι Θήρας, 1971. Ἀποθήκη κεραμικῆς. Δεξιὰ ὁ Χρῖστος Ντούμας.

307. Πέτρος Θέμελης.

308. Μεσσήνη. Ἡ κρήνη Ἀραιονή, τοῦ 3ου π.Χ. αἰ. (φωτ. Ἰω. Δασκαλοθανάση ΠΑΕ 2003, πίν. 23α).

309. Μεσσήνη. Τὸ θέατρο, τοῦ 3ου π.Χ. αἰ. (φωτ. Ἰω. Δασκαλοθανάση ΠΑΕ 2003, πίν. 21).

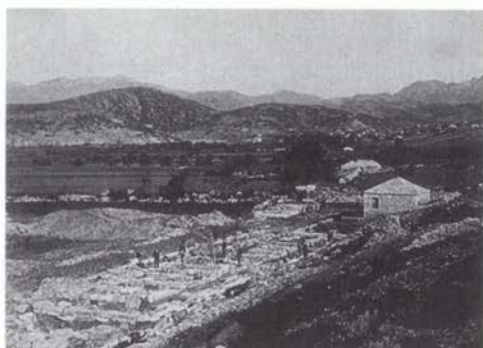
310. Μεσσήνη. Ὁ ναὸς τοῦ Διὸς Σωτήρος, τοῦ 2ου π.Χ. αἰ. (φωτ. Ἰω. Δασκαλοθανάση Ἔργον 2003, 38, εἰκ. 31).

311. Ἡ ἀρκαδικὴ πόλη, τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (φωτ. Ἰω. Δασκαλοθανάση ΠΑΕ 2003, πίν. 30).

312. Ἰωάννης Παπαποσιόλου, τὸ 1995.

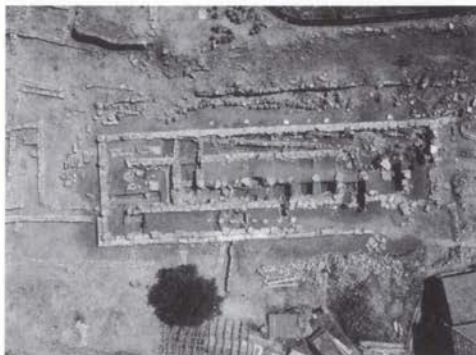
313. Θέρμος Λιτωλίας, 1898. Τὸ ἱερὸ τοῦ Ἀπόλλωνος Θερμίου, 7ου-2ου π.Χ. αἰ., μετὰ τὴς ἀνασκαφῆς τοῦ Γεωργίου Σωτηριάδη.

314. Θέρμος Λιτωλίας, 1999. Ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, 7ου-2ου π.Χ. αἰ. (*Έργον* 1999, 61, εἰκ. 57).

315. Θέρμος Λιτωλίας, 2009. Τὸ ἱερὸ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἡ ἀγορὰ (φωτ. Κ. Ξενικάκη· Ἰ. Α. Παπαποστόλου, *Θέρμος. Τὸ μέγαρο Β καὶ τὸ πρῶμο ἱερό*, ΒΑΕ 261, Ἀθήνα 2008, 249, εἰκ. 81).

316. Θέρμος Λιτωλίας, 1998. Ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος.

317. Ἀλέξανδρος Μαζαράκης Λιναῖν (ἀριστερὰ) στὴν ἀνασκαφῆ τῆς Σκάλας Ὀρωποῦ, τὸ 2002.

318. Σκάλα Ὀρωποῦ, 2001. Κυκλικὰ κτίρια τῆς γεωμετρικῆς ἐποχῆς (*ΠΑΕ* 2001, πίν. 23β).

319. Τμήμα γεωμετρικού οικισμού (1997) δυτικά της Σκάλας Ώρωπος (ΠΑΕ 1997, πίν. 19α).

320. Ο Μιχάλης Κοσμόπουλος στην άνασκαφή της Ίκλαινας Μεσσηνίας, τὸ 2009.

321. Ίκλαινα Μεσσηνίας, 2009. Άνασκαφή μυκηναϊκοῦ μεγάρου Γ.

322. Λίλα Μαραγκοῦ, τὸ 2002.

323. Μινῶα Άμοργοῦ, 1996.

324. Μινῶα Άμοργοῦ. Ὁ ἑλληνιστικὸς νᾶς, πιθανῶς τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸ 1980.

325. Μινώα 'Αγορά. Ὁ ἑλληνιστικὸς ναός, πιθανῶς τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸ 1981, ἀναστηλωμένος.

326. Δημήτριος Παντερμαλῆς.

327. Δίον Μακεδονίας, 1981. Τὸ ἑλληνιστικὸ ἱερὸ τῆς Ἔριδος μετὰ ἀπὸ βροχῆς (ΠΑΕ 1981 Α', πίν. 69α).

328. Δίον Μακεδονίας, 1982. Οἱ μεγάλες θέρμες, τῶν αὐτοκρατορικῶν ρωμαϊκῶν χρόνων (ΠΑΕ 1982, πίν. 51β).

329. Μαρίζα Μαρθάρη, τὸ 2010.

330. Χαλανδριανὴ Σύρου, 2006. Τὸ Καστρί, ΠΕ II περίοδος (φωτ. Κώστα Ξενικάκη, Ἔργον 2006, εἰκ. ἐξοφύλλου).

331. Χαλανδριανή Σύρου, 2007. Καστρί, τὸ τεῖχος τῆς κορυφῆς, ΠΕ II περίοδος (φωτ. Κώστα Ξενικάκη, *Έργον* 2007, 60, εἰκ. 59).

332. Χριστίνα Τελεβάντου, τὸ 2008.

333. Σίφνος, 2008. Ἡ μυκηναϊκὴ ἀκρόπολις τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα (φωτ. Κώστα Ξενικάκη/ Χριστίνας Τελεβάντου, *Σίφνος. Ἀκρόπολις Ἁγίου Ἀνδρέα*, Ἀθήνα 2008, 72-73, εἰκ. 104).

334. Στρόφιλας Ἄνδρου, 2008. Νεολιθικὸς οἰκισμὸς (φωτ. Κώστα Ξενικάκη).

335. Ἴφιγένεια Δεκουλάκου, τὸ 2001.

336. Μπρεξίζα Μαραθῶνος, 2009. Αἰγυπτιακὸ ἱερό, 2ου αἰ. μ.Χ. Ἀεροφωτογραφία (*Έργον* 2009, 17, εἰκ. 5).

337. Ξένη Άραπογιάννη, τὸ 2010.

338. Θουρία Μεσοσητίας, 2009. Κτίριο Α, 4ου αἰ. π.Χ. (*Έργον* 2009, 36, εἰκ. 24).

339. Βασίλειος Λαμπρινουδάκης, τὸ 2007.

340. Ἐπίδαυρος, 1976. Ἱερὸ Ἀπόλλωνος Μαλεάτα. Τὸ μεγάλο ἀνάλημμα τοῦ ἱεροῦ, τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. (*ΠΙΑΕ* 1976, πίν. 136).

341. Ἐπίδαυρος, 1991. Ἱερὸ Ἀπόλλωνος Μαλεάτα. Ρωμαϊκὸ νυμφαῖο. Οἱ κόγχες μετὰ τὴ συντήρηση (*Έργον* 1991, 15, εἰκ. 22).

342. Γύρουλας Νάξου, 1977. Ἀρχαϊκὸς ναός, παλαχοριστιανικὴ βασιλικὴ καὶ ἐξωκκλήσι ἀπὸ ΝΔ. (*ΠΙΑΕ* 1977, πίν. 200).

343. Γύρουλας Νάξου, 23 Οκτωβρίου 2004. Ο αρχαϊκός ναός αναστηλωμένος.

344. Άγιος Ίωάννης Παπουλιών Πυλίας, 1980. Τύμβος ΜΕ Ι. Άνασκαφή Γεωργίου Κορρέ (ΠΑΕ 1980, πίν. 105α).

345. Περιστεριά Πυλίας, 1978. Θολωτοί τάφοι 2-3, ΥΕ Ι - ΥΕ ΙΙ εποχή. Άνασκαφή Γεωργίου Κορρέ (ΠΑΕ 1978, πίν. 109).

346. Άλέξανδρος Καμπίτογλου, τὸ 2010.

347. Τορώνη Χαλκιδικής, 1986. Άκρωτήριο τῆς Ληκόθου. Άεροφωτογραφία (ΠΑΕ 1986, πίν. 34α).

348. Ζαγορά Άνδρου, 1967. Πρόναος καὶ σηκὸς ναοῦ γεωμετρικῆς ἐποχῆς (ΠΑΕ 1967, πίν. 87α).

349. Άνδρέας Βαβρίτσας, Μεσημβρία Θράκης, 1970.

350. Μεσημβρία Θράκης, 1981. Περιτειχισμένος οικισμός, τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. (ΠΑΕ 1981, πίν. 1).

351. Μεσημβρία Θράκης, 1969. Ἐλαστριβεῖο, 4ου αἰ. π.Χ. (ΠΑΕ 1969, πίν. 81β).

352. Χάιδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη, τὸ 2000.

353. Ἄβδηρα Θράκης, 1983. Ὀχύρωση. Δυτικὴ Πύλη. Βόρειος Πύργος, ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς. Πηγὰδι ρωμαϊκῶν χρόνων (ΠΑΕ 1983, πίν. 4α).

354. Ἄβδηρα Θράκης, 1987. Ἀρχαῖο νεκροταφεῖο. Μερικὴ ἄποψη (ΠΑΕ 1987, πίν. 134α).

355. Χαράλαμπος Μπακιρτζής, τὸ 2010.

356. Σύναξη Μαρωνείας Θράκης, 1986. Καθολικὸ μνηεὶς μεσοβυζαντινῶν χρόνων (ΠΑΕ 1986, πίν. 59β).

357. Ἀμφίπολη Μακεδονίας, 1991. Ἡ βασιλικὴ Γ, Παλαιοχριστιανικῆς ἐποχῆς (ΠΑΕ 1991, πίν. 146α).

ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Τὸ ἔργο τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας εἶναι ἀποτέλεσμα προσπαθειῶν ἐπὶ 174 χρόνια πολλῶν ἀνθρώπων μὲ κοινὸ στοιχεῖο τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ ἑλληνικὸ μνημειακὸ παρελθόν. Στὶς σελίδες τοῦ τόμου τοῦτου βλέπουμε περισσότερες ἀπὸ τρεῖς ἑκατοντάδες φωτογραφιῶν Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων καὶ μνημειῶν. Οἱ ἀρχαιολόγοι τῶν ὁποίων μνημονεύονται οἱ ἀνασκαφῆς εἶναι 84· οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ζοῦν. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι ποὺ δὲν περιλαμβάνονται στὴν Ἐκθεση γιὰ λόγους τεχνικούς, ὅπως ἐπίσης δὲν μνημονεύονται οὔτε εἰκονίζονται οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς παλαιότερους συνεργάτες, δασκάλους, καθηγητές, ὑπαλλήλους, τῶν πρώτων δεκαετιῶν τῆς Ἐταιρείας, τῶν ὁποίων δὲν ὑπάρχουν βιογραφικὰ στοιχεῖα καί, φυσικά, ἀπεικόνισή τους.

Ἄρκετοὶ εἶναι γνωστοὶ μόνον ἀπὸ μνεῖα τους στὰ ΠΑΕ ἢ στὰ Πρακτικὰ τοῦ Συμβουλίου. Λίγων παρακολουθοῦμε τὴ φροντίδα γιὰ τὶς ὑποθέσεις τῆς Ἐταιρείας γιὰ μακρότερο διάστημα. Μερικοὶ εἶναι μόνον ὀνόματα, ἄλλοι μᾶς εἶναι γνωστοὶ ἀπὸ τὴν κύρια ἐπαγγελματικὴ τους ἀπασχόληση καὶ ἀπὸ τὴ δράση τους γιὰ τὰ μνημεῖα, ὅπως ὁ Παναγιώτης Παπὰ Ναοῦμ (1810-1875), «γεωμέτρης», κρατικὸς τοπογράφος στὴ Λιβαδειά, ὁ Παναγιώτης Κουπιτόρης, γυμνασιάρχης στὴν Τρίπολη, ὁ Δ. Κώνστας, Ἐφορος τῆς Ἐταιρείας γιὰ μικρὸ διάστημα, μετὰ γυμνασιάρχης στὰ Γιάννενα, ὁ Ἐπαμεινώνδας Κορομάντζος, δημοδιδάσκαλος, συνεργάτης στὴ Βοιωτία τοῦ Σταματάκη καὶ κατόπιν ἐπόπτης τῶν ἀνασκαφῶν Ἐπιδάουρου¹, ὁ Εὐστράτιος Καλόπαις, δικηγόρος στὴ Θήβα καὶ ἀνασκαφεὺς τῆς Ἐταιρείας², ὁ Ἀλέκος Βασιλείου, φύλακας ἀρχαιοτήτων Τανάγρας, συνεργάτης τοῦ Σταματάκη, πιστὸς καὶ ἀφοσιωμένος στὸ καθῆκον, ὁ Κωνσταντῖνος Κοντόπουλος, ἐπόπτης τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἐταιρείας στὴν Ἐπίδαυρο, τὴ Λυκόσουρα καὶ τὴν Ἀθῆνα³. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι, περισσότερο γνωστοί, ὑπῆρξαν συνεργάτες τῆς Ἐταιρείας καὶ προσέφεραν σπουδαῖες ὑπηρεσίας, ὅπως

1. *ΑΕ 1987, 197 σημ. 228.

2. Αὐτόθι σημ. 227.

3. *Ο Μέντωρ 14, 25-27.

οί διάσημοι αρχιτέκτονες-άρχαιολόγοι Eduard Schaubert (1804-1860), Λύσανδρος Καφταντζόγλου (1812-1885) και Wilhelm Dörpfeld (1853-1940), ο Άλέξανδρος Λυκάκης (+1926) και ο Γεώργιος Εὐγένιος, επίσης αρχιτέκτονες, ο ζωγράφος Αἰμίλιος Ζιλιερὸν υἱός (1885-1939), οί ἀρχιτεχνίτες τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Παναγιώτης Καλούδης (1840-1917) καὶ Στυλιανὸς Κλαυδιανός (1859-1927), ὁ ἀρχιτεχνίτης τοῦ μουσείου Μυκόνου Γεώργιος Πολυκαντριώτης (1875-1965), ὁ γλύπτης τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Ἀνδρέας Παναγιωτάκης (*1883).

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ (1875-1937). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα ὅπου καὶ σπούδασε. Συνέχισε τὶς σπουδές του στὸ Παρίσι, στὴν École Normale Supérieure. Ἦταν ὁ πρῶτος Ἐφορος Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων (1908-1915) καὶ κατόπιν διευθυντὴς τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου (1916-1923). Διετέλεσε ἐπίσης καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας (1912-1923, 1924-1937). Ἐκανε ἀνασκαφές καὶ ἐργασίες στὰ Μετέωρα, τὸν Μυστρά, τὴ Σπάρτη καὶ τὸ Δαφνί.

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΑΛΕΞΙΟΥ (1921). Γεννήθηκε στὸ Ἡράκλειο καὶ σπούδασε στὴν Ἀθήνα, τὸ Παρίσι καὶ τὴ Χαϊδελβέργη. Διετέλεσε Ἐπιμελητὴς, Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ Γενικὸς Ἐφορος (1949-1977). Ὑπηρέτησε στὴ Ρόδο καὶ κυρίως στὴν Κρήτη, ὅπου διεξήγαγε σημαντικὲς ἀνασκαφές ποὺ συμπληρώνονται μὲ διεξοδικὲς δημοσιεύσεις. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Ὑστεροβυζαντινῆς Φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Κρήτης. Παράλληλα πρὸς τὴν ἀρχαιολογία ἀσχολήθηκε μὲ τὴ μελέτη τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας καὶ τὴν ἔκδοση κειμένων, ὅπως τοῦ Ἐρωτοκρίτου, τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα, τῶν ποιημάτων τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ, συνεχίζοντας τὴν παράδοση τοῦ Στέφανου Ξανθοῦδιδη.

ΜΑΝΟΛΗΣ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ (1919-1992). Γεννήθηκε στὴν Προύσα καὶ μεγάλωσε στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδές καὶ σπούδασε ἱστορία καὶ ἀρχαιολογία (1936-1940). Ὑπηρέτησε ὡς καθηγητὴς τῆς Μ. Ε. στὸ Διδυμότειχο (1941) καὶ διέφυγε στὴ Μέση Ἀνατολή (1942-1945). Τὸ 1949 διορίστηκε Ἐπιμελητὴς τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ ὑπηρέτησε στὴ Βέροια, τὴ Θεσσαλονίκη, τὴν Καβάλα καὶ τὴν Κομοτηνὴ. Τὸ 1960 ἔγινε Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ τὸ 1961 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας στὴ Θεσσαλονίκη.

Μὲ τὴν ἔρευνα τῆς Βεργίνας ἄρχισε νὰ ἀσχολεῖται ὡς φοιτητῆς καὶ βοηθὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ρωμαίου καὶ τὴν πρώτη ἀνασκαφὴ ἐκεῖ ἔκανε τὸ 1951, στὴ Μεγάλη Τούμπα. Συνέχισε τὰ ἐπόμενα χρόνια μὲ ἐπιτέγασμα τὴν ἀνακάλυψη τοῦ τάφου τοῦ Φιλίππου Β΄ τῆς Μακεδονίας στὶς 8 Νοεμβρίου 1977.

ΞΕΝΗ ΑΡΑΠΟΓΙΑΝΝΗ. Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα, ὅπου σπούδασε ἀρχαιολογία, καὶ εἶναι διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Διορίστηκε Ἐπιμελήτρια τῶν Ἀρχαιοτήτων τὸ 1979 ἀλλὰ προηγουμένως εἶχε ἐργασεῖ ὡς ἔκτακτη ἀρχαιολόγος στὴν Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων Ἀττικῆς. Ὑπηρετήσε ὡς Προϊσταμένη Ἐφορειῶν Ἀρχαιοτήτων στοὺς Δελφοὺς καὶ τὴν Ὀλυμπία καὶ τώρα διευθύνει τὴν Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων Μεσσηνίας (ΛΗ΄), ὅπου ὀργάνωσε τὸ νέο μουσεῖο τῆς Καλαμάτας. Ἐχει διενεργήσει μεγάλο ἀριθμὸ ἀνασκαφῶν καὶ ἡ τελευταία τῆς συστηματικὴ εἶναι τῆς ἀρχαίας Θουρίας, στὴ Δυτικὴ Μεσσηνία.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ (1874-1942). Γεννήθηκε στὴν Τρίπολη, σπούδασε φιλολογία καὶ ἀρχαιολογία στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ μὲ ὑποτροφία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας στὴ Γερμανία, Γαλλία καὶ Ἀγγλία.

Διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ὡς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1908-1917, 1920-1926) καὶ ὑπηρετήσε στὴ Θεσσαλία, ὅπου ἔκανε πολλὲς ἀνασκαφὲς μὲ πλουσιότατα εὐρήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων κύρια θέση ἔχουν οἱ ἐπιγραφές, καὶ ὡς Ἐφορος Ἀκροπόλεως καὶ Ἀττικῆς. Τὸ 1926 ἐξελέγη καθηγητῆς τῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Φημισμένη εἶναι ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ τῆς ἀρχαίας ὀχύρωσης τῶν Παγασῶν, κοντὰ στὸν Βόλο, ὅπου βρέθηκαν χτισμένες ὡς οἰκοδομικὸ ὑλικὸ περισσότερες ἀπὸ δύο ἑκατοντάδες ἐπιτύμβιες στήλες, οἱ περισσότερες ἀπὸ τίς ὁποῖες διατηροῦν ζωγραφισμένες παραστάσεις.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΒΑΒΡΙΤΣΑΣ (1914). Γεννήθηκε στὸ Σπήλαιο Γρεβενῶν καὶ σπούδασε ἀρχαιολογία στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης καὶ στὴ Γερμανία. Διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία τὸ 1949 καὶ ὑπηρετήσε στὴν Κομοτηνὴ, στὴ Μυτιλήνη, στὶς Κυκλάδες, στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο, στὴν Κομοτηνὴ γιὰ δευτέρη φορά, στὴν Ἀττικὴ καὶ στὴ Θεσσαλονίκη. Ἀνασκαφὲς διενήργησε στὴ Μυτιλήνη (1954) καὶ στὴ Μεσημβρία τῆς Θράκης (1966-1984).

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΕΡΔΕΛΗΣ (1908-1966). Γεννήθηκε στη Νίσυρο καὶ σπούδασε θεολογία στη Θεσσαλονίκη καὶ φιλολογία-ἀρχαιολογία στην Ἀθήνα καὶ στὸ Παρίσι (1948-1950). Ὑπηρέτησε ὡς ἔκτακτος ἀρχαιολογικὸς ὑπάλληλος ἀπὸ τὸ 1935 ἕως τὸ τέλος τοῦ 1939, χρονιὰ κατὰ τὴν ὁποία διορίστηκε καθηγητὴς στὸ γυμνάσιο Ἑγουμενίτσας, ἀπὸ ὅπου παραιτήθηκε τὸ 1942 ἔπειτα ἀπὸ τὸν διορισμὸ του ὡς Ἐπιμελητὴ Ἀρχαιοτήτων στὴν Α΄ Ἀρχαιολογικὴ Περιφέρεια (Ἀθηνῶν), ὅπου ἔμεινε ἕως τὸ τέλος τοῦ 1945. Τὸ 1946 μετατέθηκε στὴ Θ΄ Ἀρχαιολογικὴ Περιφέρεια (Βόλου), στὴν ὁποία ὑπηρέτησε ἕως τὸ τέλος τοῦ 1955. Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1956 μετατέθηκε στὴ Δ΄ Ἀρχαιολογικὴ Περιφέρεια (Ναυπλίου), ἀπὸ τὴν ὁποία τὸν Ἰούλιο τοῦ 1964 μετατέθηκε στὴ Β΄ Ἀρχαιολογικὴ Περιφέρεια (Ἀττικῆς). Τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1966 ἔγινε Διευθυντὴς Ἀκροπόλεως. Ἀπέθανε ἀπὸ καρδιακὴ προσβολὴ στὶς 12 Αὐγούστου 1966 στὶς 11.30 π.μ., ἐνῶ ἀνέβαινε στὰ Προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως.

ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ ΒΕΡΣΑΚΗΣ (1880-1921). Γεννήθηκε στὸν Πειραιὰ ὅπου ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδές, καὶ σπούδασε ἀρχαιολογία καὶ ἀρχιτεκτονικὴ στὴ Γερμανία. Διορίστηκε Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων τὸ 1910. Ὑπηρέτησε στὴν Κέρκυρα, στὴ Λακωνικὴ καὶ στὴ Μεσσηνία, καὶ μετὰ τὴν πολιτικὴ μεταβολὴ τοῦ 1917 ἀπολύθηκε ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία, μαζὶ μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων ὑπαλλήλων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1920 παρέμεινε στὸ Ἐξωτερικόν. Ἔκανε ἀρκετὲς ἀνασκαφὲς καὶ ἔγραψε ἀρχιτεκτονικὲς, κυρίως, μελέτες γιὰ μνημεῖα τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Λ. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ (1930). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδές. Σπούδασε ἱστορία καὶ ἀρχαιολογία στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ ἔλαβε τὸ δίπλωμα τοῦ διδάκτορος ἀπὸ τὸ Ἀριστοτελεῖο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Διορίστηκε Ἐπιμελητὴς Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων τὸ 1965, καὶ ὑπηρέτησε στὴν Ἀθήνα καὶ κατοπινὴν στὴν 5ῃ Περιφέρεια Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων (Ἰωαννίνων). Παραιτήθηκε ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία τὸ 1973, στὴν ὁποία ἐπανῆλθε, στὴ θέση του στὰ Ἰωάννινα, τὸ 1976. Κατὰ τὸ διάστημα Ὀκτ. 1972-Φεβρ. 1973 καὶ Ὀκτ. 1973-Ἰουνίου 1974 παρακολούθησε μαθήματα Ἱστορίας τῆς Τέχνης καὶ Ἑλληνικῆς Παλαιογραφίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Βιέννης καὶ στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ὁξφόρδης. Τὸ

1976 εξέλεγη καθηγητής της Βυζαντινής Ἀρχαιολογίας στο Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο καὶ τὸ 1987 μετακλήθηκε στὴ Φιλοσοφικὴ Ἀθηνῶν, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποχώρησε τὸ 1997.

Τὸ 2000 εξέλεγη τακτικὸ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τῆς ὁποίας τὸ 2007 διετέλεσε Πρόεδρος. Εἶναι ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Σερβικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ (1916). Γεννήθηκε στὴ Σμύρνη καὶ σπούδασε στὴν Ἀθήνα καὶ στὴν Basel. Ὑπηρετήσε ὡς Ἐπιμελητής, Ἐφορος καὶ Γενικὸς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1951-1981) στὴν Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων Ὀλυμπίας, ὅπου ἔκανε τὴν ἔκθεση τοῦ μουσείου, στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο ὡς διευθυντῆς του καὶ διετέλεσε Γενικὸς Ἐπιθεωρητῆς Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀνασηλώσεως (1977-1981).

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ (1866-1945). Γεννήθηκε στὴ Δόλιανη τῆς Ἠπείρου. Δεκάχρονος ἐγκαταστάθηκε μὲ τὴν οἰκογένειά του στὸν Ἄλμυρό. Ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδὲς στὸν Βόλο καὶ ἐργάστηκε σὲ δικηγορικὰ γραφεῖα καὶ συμβολαιογραφεῖα. Τὸ ἀπολυτήριό του γυμνασίου τὸ ἔλαβε σὲ ἡλικία 51 ἐτῶν. Ὑπῆρξε κύριος συντελεστῆς τῆς ἴδρυσης τῆς «Φιλαρχαίου Ἐταιρείας ἢ Ὅθρυς». Διετέλεσε Ἐπιμελητῆς Ἀρχαιοτήτων Ἄλμυροῦ (1918-1940) καὶ ἡ συμβολή του στὴ διάσωση καὶ συλλογὴ ἀρχαιοτήτων τῆς Θεσσαλίας ὑπῆρξε μεγάλη. Ἀνακλήθηκε στὴν ὑπηρεσία κατὰ τὸ διάστημα 1941-1945.

ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΔΑΚΑΡΗΣ (1916-1996). Γεννήθηκε στὰ Ἰωάννινα καὶ διορίστηκε Ἐπιμελητῆς Ἀρχαιοτήτων τὸ 1949 στὴν 10ῃ Ἀρχαιολογικῇ Περιφέρειᾳ (Ἰωαννίνων). Ἔγινε Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων τὸ 1961 καὶ παρατήθηκε ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία τὸ 1965 γιὰ νὰ καταλάβει τὴν ἔδρα τῆς Κλασικῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων. Τὸ 1968 ἀπολύθηκε ἀπὸ τὸ πανεπιστήμιο ἀπὸ τὴ δικτατορία, ἀλλὰ ἀποκαταστάθηκε τὸ 1974. Ἀπὸ τὴν καθηγεσία ἀποχώρησε τὸ 1983.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΔΕΚΟΥΛΑΚΟΥ. Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα ὅπου ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδὲς. Σπούδασε ἀρχαιολογία στὴν Ἀθήνα καὶ τὸ Παρίσι. Ἐργάστηκε μὲ τὸν Γιάννη Τραυλὸ στὴ σύνταξη τοῦ χωροταξικοῦ σχεδίου τῆς Ἀττικῆς (1965-1967) καὶ στὸ Γερμανικὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτούτο (1968-1970). Τὸ 1970 διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρε-

σία και τοποθετήθηκε στην Πάτρα, όπου υπηρέτησε έως το 1977, έτος μετάθεσής της στην Ἀττική (Β΄ Ἐφορεία τῶν Ἀρχαιοτήτων), όπου ἔμεινε ὡς τὴν ἀποχώρησή της τὸ 2003. Ἐκανε ἀνασκαφές στὴν Πάτρα, Ἀχαΐα, Αἰγιάλεια, Αἰτωλοακαρνανία, στὴν Ἀττική (Αἶγινα, Σαλαμίνα, Μαραθῶνα, Λαύριο) καὶ διενεργεῖ συστηματικὴ ἀνασκαφὴ τοῦ ἱεροῦ Αἰγυπτίων θεῶν στὴ Μπρεξίζα τοῦ Μαραθῶνος.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΠ. ΔΟΝΤΑΣ (1923). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα καὶ σπούδασε ἀρχαιολογία στὴν Ἀθήνα καὶ τὸ Μόναχο. Διορίστηκε στὴν Ὑπηρεσία τὸ 1949 καὶ υπηρέτησε ὡς Ἐπιμελητὴς, Ἐφορος καὶ Γενικὸς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων στὴ Ρόδο, τὴν Κέρκυρα καὶ τὴν Ἀθήνα, ὅπου διετέλεσε ἐπὶ χρόνια Ἐφορος Ἀκροπόλεως. Ἀποχώρησε ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία τὸ 1982. Διετέλεσε Σύμβουλος (1972-1974, 1978-1985), Ἀντιπρόεδρος (1985-1986) καὶ Πρόεδρος (1988-2002) τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. Ἐκανε σημαντικὲς ἀνασκαφές στὴν Κέρκυρα καὶ τὴν Ἀθήνα.

ΙΑΚΩΒΟΣ ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ (1853-1935). Γεννήθηκε στὸν Πειραιά, καταγόταν ἀπὸ τὴ Σίφνο. Σπούδασε φιλολογία στὴν Ἀθήνα καὶ υπηρέτησε ὡς καθηγητὴς καὶ γυμνασιάρχης στὴν Κόρινθο καὶ στὸν Πειραιά. Τὸ 1903 ἴδρυσε στὸν Πειραιά δικό του ἰδιωτικὸ σχολεῖο, τὸ ὁποῖο μετέφερε, τὸ 1910, στὴν Ἀθήνα. Τοῦ εἶχαν ἀνατεθεῖ τὰ καθήκοντα τοῦ Ἐπιμελητοῦ Ἀρχαιοτήτων στὸν Πειραιά, ὅπου διεξήγαγε πολλὲς καὶ σημαντικὲς ἀνασκαφές. Ἐρευνες ἐπίσης ἔκανε καὶ στὴ Σίφνο.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΔΡΑΝΔΑΚΗΣ (1915-2004). Γεννήθηκε στὸ Ρέθυμνο Κρήτης καὶ σπούδασε στὴν Ἀθήνα καὶ στὴν Ἰταλία. Ὑπηρετήσε ὡς καθηγητὴς Μέσης Ἐκπαίδευσης καὶ ἀπὸ τὸ 1951 ἕως τὸ 1966 ὡς Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας ἀπὸ τὸ 1966 ἕως τὸ 1982 στὰ Πανεπιστήμια Θεσσαλονίκης καὶ Ἀθήνας, καὶ δημοσίευσε πολλὲς μελέτες καὶ βιβλία, κυρίως γιὰ τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Μάνης.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ (1886-1959). Γεννήθηκε στὴν Πλεσίβιτσα τῆς Ἠπείρου. Τὸ 1908 διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ὡς Ἐπιμελητὴς καὶ ἔφθασε ἕως τὸν βαθμὸ τοῦ Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων. Τὸ 1929 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἀρχαίας Τέχνης στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης καὶ τὸ 1932 τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης. Παραί-

τήθηκε τὸ 1940. Κατὰ τὴν Κατοχὴ διηύθυνε γιὰ κάποιο διάστημα τὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο. Τὸ 1957 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Γενικῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης στὴ Σχολὴ Ἀρχιτεκτόνων τοῦ ΕΜΠ. Κύρια ἀρχαιολογικὴ του ἔρευνα ἦταν τῆς Δωδώνης. Ἀσχολήθηκε ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς νεότητάς του μὲ τὴ λογοτεχνία καὶ τὴν ποίηση.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ (1912-1996). Γεννήθηκε στὴ Ραφάνη Λαρίσης (Τυρνάβου) καὶ διορίστηκε Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων τὸ 1942, στὴν Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων Πειραιῶς (Κυκλάδων). Τὸ 1945 μετατέθηκε στὴν Πάτρα καὶ τὸ 1958 στὴ Μύκονο, ὅπου καὶ παρέμεινε ἕως τὸ 1966, χρονιὰ ποὺ τοῦ ἀνατέθηκαν τὰ καθήκοντα τοῦ Διευθυντοῦ Ἀρχαιοτήτων. Στὴ θέση αὐτὴ ἔμεινε ἕως τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1968. Μὲ αἴτησή του ζήτησε τὴν ἐπανάδο του σὲς Κυκλάδες, ὅπου καὶ ἔμεινε ἕως τὴν ὀριστικὴ ἀποχώρησή του ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία, τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1972.

ΠΕΤΡΟΣ ΘΕΜΕΛΗΣ. Γεννήθηκε στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου σπούδασε ἀρχαιολογία. Ὑπηρετήσε ὡς Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1963-1984) στὴ Μακεδονία, τὴν Ὀλυμπία, τὴν Ἀττικὴ καὶ τοὺς Δελφοὺς. Διενήργησε πολλὲς ἀνασκαφὲς στὴ Μακεδονία, τὴν Ἀττικὴ, τὴ Φωκίδα, τὴν Ἐρέτρια καὶ κυρίως τὴν ἀρχαία Μεσσηνία. Τὸ 1984 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Κρήτης.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΡΗΓΑ ΘΕΟΧΑΡΗΣ (1919-1977). Γεννήθηκε στὴ Σκύρο. Σπούδασε ἀρχαιολογία στὴν Ἀθήνα καὶ τὴ Γερμανία. Ὑπηρετήσε ὡς Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1950-1973) στὴν Ἀττικὴ, τὴν Εὐβοία, καὶ κυρίως στὸν Βόλο ὡς προϊστάμενος τῆς Θ' Ἀρχαιολογικῆς Περιφερείας. Τὸ 1973 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Γενικῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης τοῦ Τμήματος Ἀρχιτεκτόνων στὴν Πολυτεχνικὴ Σχολὴ Θεσσαλονίκης καὶ τὸ 1975 καθηγητὴς τῆς Προϊστορικῆς Ἀρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΘΡΕΨΙΑΔΗΣ (1907-1962). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα, ὅπου καὶ σπούδασε. Διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία τὸ 1931 καὶ ὑπηρετήσε ὡς Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων στὴν Ἀττικὴ, στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο καὶ στὴ Θεσσαλία (Βόλος), ὅπου ὑπηρετήσε ἕως τὸ 1939. Μετατέθηκε στὴ Θήβα στὸ τέλος τοῦ 1939.

Κατὰ τὸ διάστημα 1946-1954 ὑπηρετήσε με ἀπόσπαση στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο καὶ ἀπὸ τὸ 1954 ὡς τὸ 1962 στὴ Θήβα.

ΣΠΥΡΟΣ ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ (1923). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα ὅπου καὶ σπούδασε. Κατὰ τὴν Κατοχὴ ἔλαβε μέρος στὴν Ἀντίσταση, καὶ κατὰ τὸ διάστημα 1952-1954 ὑπηρετήσε ὡς Ἐπιμελητὴς τῶν Ἀρχαιοτήτων. Διετέλεσε καθηγητὴς σὰ Πανεπιστήμια Ἀθηνῶν, Marburg, Heidelberg καὶ Pennsylvania. Ἔκανε ἀνασκαφὲς στὴν Ἀττικὴ, Μεσσηνία, Θήρα, Γλά, Μυκῆνες. Ἐξελέγη τὸ 1991 μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τῆς ὁποίας διετέλεσε Γραμματεὺς ἐπὶ τῶν Πρακτικῶν (2000-2002) καὶ Πρόεδρος (2004).

ΠΑΝΑΓΗΣ ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ (1851-1928). Γενικὸς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1885-1909), τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο (1904-1922) καὶ Ἀκαδημαϊκός (1926). Γεννήθηκε στὴν Κοθρεὰ τῆς Κεφαλληνίας καὶ σπούδασε φιλολογία στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας καὶ ἀρχαιολογία στὸ Μόναχο ὡς ὑπότροφος τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους με καθηγητὴ τὸν Ἐρρίκο Brunn. Τὸ 1879 διορίστηκε Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων τοῦ Κράτους καὶ τὸ 1885, μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Σταματάκη, ἔγινε Γενικὸς Ἐφορος. Ὑπῆρξε πνεῦμα ἀνήσυχο καὶ ὀργανωτικό. Ὡς Γενικὸς Ἐφορος ἔκανε τὴν πρώτη ἔκθεση καὶ ὀργάνωση τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου καὶ τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἴδρυσε τὸ *Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον*, τοῦ ὁποίου ἐξέδωσε 6 τόμους (1885, 1888-1892). Σ' αὐτὸν ὀφείλεται ἡ πρώτη, οὐσιαστικά, συστηματικὴ ὀργάνωση τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας. Δικό του ἔργο εἶναι ὁ νόμος ΒΧΜΣ' (2646) τῆς 24 Ἰουλ. 1899, με τὸν ὁποῖο ἡ Ὑπηρεσία απέκτησε ἰσχυρὸ ὄπλο γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀρχαίων.

Ὡς Γραμματεὺς τῆς Ἐταιρείας ὁ Καββαδίας ἔδειξε μεγάλη δραστηριότητα με τὴν αὔξηση τῶν ἐσόδων της, τὶς ἀνασκαφὲς καὶ τὶς ἀναστηλώσεις, τὴ φροντίδα γιὰ τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα, καθὼς καὶ τὴν οἰκοδόμηση μουσείων στὶς ἐπαρχίες καὶ τὸν διορισμὸ προσωπικοῦ. Διεξήγαγε πολλὰ ἀνασκαφὰς, οἱ σπουδαιότερες ὅμως εἶναι τοῦ Ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ στὴν Ἐπίδαυρο, τῆς Κεφαλληνίας καὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ὅπου σὲ λίγα χρόνια ἀνέσκαψε πλήρως τὸν Βράχο καὶ ἀποκάλυψε πλῆθος ἀρχαίων ποῦ κοσμοῦν σήμερα τὸ Μουσεῖο τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ Καββαδίας ὑπῆρξε ὡς Γενικὸς Ἐφορος αὐταρχικὸς καὶ τοῦτο προκάλεσε τὴν ἀντίδραση τῶν μελῶν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Κλάδου ἡ ὁποία

εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀπομάκρυνσή του, τὸ 1909, ἀπὸ τὴ διοίκηση τῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Γ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ (1910-1983). Γεννήθηκε στὸ Ἀδραμύτιο τῆς Μ. Ἀσίας, μεγάλωσε στὴ Μυτιλήνη καὶ σπούδασε στὰ Πανεπιστήμια Ἀθηνῶν καὶ Ὁξφόρδης. Διορίστηκε ὡς ἔκτακτος ἀρχαιολογικὸς ὑπάλληλος τὸ 1937, καὶ ὑπηρέτησε στὴν Κόρινθο καὶ τὴ Μυτιλήνη, ἀπολύθηκε στὶς 15 Ὀκτωβρίου 1940, ἐπαναδιορίστηκε στὶς 24 Σεπτεμβρίου 1941, πάλι στὴ Μυτιλήνη, καὶ ἀποσπάστηκε ἔπειτα ἀπὸ ἓνα χρόνο στὴ Γενικὴ Διοίκηση Μακεδονίας. Μόνιμος ὑπάλληλος διορίστηκε τὸν Νοέμβριο τοῦ 1943, τοποθετήθηκε στὴ Μυτιλήνη ἀλλὰ ἀποσπάστηκε στὴ Μακεδονία καὶ τοποθετήθηκε τὸ 1946 στὴν Κοζάνη, τὸν ἐπόμενο χρόνο στὴ Βέροια, τὸ 1949 στὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὸ 1954 στὴν Κέρκυρα. Τὸ 1962 μετατέθηκε στὴν Ἀττικὴ (Β' Ἐφορεία) καὶ τὸ 1964 ἀνέλαβε τὴ διεύθυνση τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου. Στὶς 17 Φεβρουαρίου 1967 διορίστηκε σὲ θέση Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων. Ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία ἀποχώρησε τὸ 1973.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ (1852-1942). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα. Σπούδασε νομικά, ἔγινε δικαστικὸς ὑπάλληλος, ὑπάλληλος στὸ Δημόσιο, ἀσχολήθηκε μὲ τὴ δημοσιογραφία καὶ ἐξέδωσε τὸ περιοδικὸ *Ἐβδομάς*. Τὸ 1892 διορίστηκε Ἐπιμελητὴς Χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης καὶ κατόπιν διευθυντὴς τῆς (1904-1917). Κατὰ τὸ διάστημα 1910-1912 ἐξέδιδε τὸ ἱστοριοδιφικὸ καὶ λαογραφικὸ περιοδικὸ *Δίπυλον*. Ἄσκησε ἐπίσης καὶ τὴ δικηγορία.

Ὑπῆρξε πεζογράφος, ποιητὴς, ἱστοριοδίφης, λαογράφος καὶ κατ' ἐξοχὴν ἀθηναιογράφος. Τὰ περισσότερα ἔργα του ἀποτελοῦν συμβολὲς στὴ νεώτερη ἱστορία τῆς Ἀθήνας, κυρίως κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας. Ἀνάμεσα στὰ ψευδώνυμα ποὺ χρησιμοποιοῦσε γιὰ τὰ μικρὰ δημοσιεύματα καὶ ἐπιφυλλίδες, τὸ γνωστότερο εἶναι τὸ *Ἀναδρομάρης*. Τιμήθηκε γιὰ τὸ συγγραφικὸ του ἔργο μὲ τὸ Ἀριστεῖο Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν τὸ 1923 καὶ ἐξελέγη τακτικὸ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τὸ 1927. Μέσα σὲ μιὰ ζωὴ ἀφιερωμένη κυρίως στὴ νεώτερη Ἀθήνα ὑπάρχει κι ἓνα σύντομο διάλειμμα, 1891-1892, κατὰ τὸ ὁποῖο ἐνῶ ἀσκοῦσε τὴ δικηγορία διετέλεσε Ἐφορος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ ἔκανε ἀνασκαφὴ στὸ Δαφνὶ καὶ στὸ ἱερὸ τοῦ Ἐρωτος, στὴν Ἱερὰ Ὀδό.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΑΡΟΥΖΟΣ (1900-1967). Γεννήθηκε στην "Αμφισσα, όπου έκανε τις γυμνασιακές σπουδές. Τò 1916 γράφτηκε στη Φιλοσοφική Σχολή τής 'Αθήνας. Τò 1919 διορίστηκε 'Επιμελητής 'Αρχαιοτήτων Β' τάξεως καὶ τοποθετήθηκε στη Θήβα, όπου 'Εφορος 'Αρχαιοτήτων ήταν ὁ Νικόλαος Παπαδάκις (1863-1945), μία ἀπὸ τις φωτεινότερες μορφές τής 'Αρχαιολογικῆς 'Υπηρεσίας, τοῦ ὁποίου ὁ Καρούζος ὑπῆρξε βοηθὸς στὴν ἀνασκαφὴ τής πυρᾶς τοῦ 'Ηρακλέους, στὴν Οἴτη.

'Ελαβε τὸ πτυχίον του τὸ 1921 καὶ τὴν ἴδια χρονιά προήχθη σὲ 'Επιμελητὴ 'Αρχαιοτήτων Α' τάξεως καὶ τοποθετήθηκε στὴν Α' 'Αρχαιολογικὴ Περιφέρεια ('Αττικῆς, Μεγαρίδος, Αἰγίνης). Τò 1923 μετατέθηκε στὴ Σπάρτη, ὅπου ἔμεινε ἕνα χρόνο, καὶ στὴ συνέχεια ἐπανῆλθε στὴν προηγούμενη θέση του. Τò 1925 προήχθη σὲ 'Εφορο 'Αρχαιοτήτων Β' τάξεως καὶ μετατέθηκε στὸν Βόλο, καὶ τὸ 1926 ἐπανῆλθε στὴν προηγούμενη θέση του τής Θήβας.

Τò 1928 πῆγε σὸ Μόναχο μὲ ἐκπαιδευτικὴ ἄδεια καὶ τὴν ἐπόμενη χρονιά γράφτηκε ὡς ἀκροατὴς σὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Βερολίνου. Στὴ Γερμανία ἔμεινε ἕως τὸ τέλος τοῦ 1930. Τὴ χρονιά αὐτὴ προήχθη σὲ 'Εφορο 'Αρχαιοτήτων Α' τάξεως καὶ γύρισε στὴ θέση του, στὴ Θήβα. Τò 1928 καὶ τὸ 1934 ἔκανε ἀνασκαφὴ στὴ Σουβάλα (Πολύδροσο) τής Παρνασσίδος (ΑΔ 27, 1972, Β, 384-388).

Τò 1935 μετατέθηκε στὴ Μύκονο μὲ ἀρμοδιότητα τις Κυκλάδες, ὅπου ἔμεινε ἕως τὸ 1942, χρονιά κατὰ τὴν ὁποία μετατέθηκε σὸ 'Εθνικὸ 'Αρχαιολογικὸ Μουσεῖο ὡς διευθυντὴς του. Τò 1948 γιὰ λόγους ἐπιστημονικῆς δεοντολογίας, παραιτήθηκε ἀπὸ τὴ θέση του, στὴν ὁποία ἐπανῆλθε τὴν ἐπόμενη χρονιά. Τò 1955 ἐξελέγη μέλος τής 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν, τò 1961 διορίστηκε στὴ θέση τοῦ Γενικοῦ 'Εφόρου τῶν 'Αρχαιοτήτων καὶ σὶς 17 Αὐγούστου 1964 ἀποχώρησε ἀπὸ τὴν 'Υπηρεσία.

ΣΕΜΝΗ ΠΑΠΑΣΠΥΡΙΔΗ ΚΑΡΟΥΖΟΥ (1897-1994). Γεννήθηκε στὴν Τρίπολη, καὶ σπούδασε ἀρχαιολογία στὴν 'Αθήνα, μὲ καθηγητὴ τὸν Χρήστο Τσοῦντα, καὶ στὴ Γερμανία. Διορίστηκε ὡς 'Επιμελήτρια 'Αρχαιοτήτων τò 1921 καὶ ὑπῆρέτησε σὸ 'Εθνικὸ 'Αρχαιολογικὸ Μουσεῖο (1921), σὸ 'Ηράκλειο Κρήτης (1923), πάλι σὸ 'Εθνικὸ Μουσεῖο (1924), στὸν Βόλο (1930), σὸ Ναύπλιο (1931). Μετατέθηκε σὸ 'Εθνικὸ 'Αρχαιολογικὸ Μουσεῖο τò 1932, ὡς 'Εφορος ἀγγείων καὶ μικροτεχνίας. Διορίστηκε σὲ θέση Γενικοῦ 'Εφόρου τῶν 'Αρχαιοτήτων τò 1961 καὶ ἀποχώρησε ἀπὸ τὴν 'Αρχαιολογικὴ 'Υπηρεσία τò 1964. 'Υπῆρξε ἀπὸ τοὺς

σημαντικότερους Έλληνες αρχαιολόγους με μεγάλο συγγραφικό και υπηρεσιακό έργο. Με τον Χρήστο Καρούζο αναδημιούργησαν, μετά τον Πόλεμο, το Έθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσείο, τοῦ ὁποῖου ἡ ἔκθεση ἀποτελέσει πρωτοπόρο ὑπόδειγμα.

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ (1815-1889). Γεννήθηκε στὴ Δημητσάνα. Σπούδασε φιλολογία στὴν Ἀθήνα καὶ τὸ Βερολίνο καὶ ὑπηρέτησε ὡς καθηγητὴς στὴ Ριζάρειο καὶ γυμνασιάρχης. Διετέλεσε Σύμβουλος (1858-1863, 1867-1880, 1882, 1884-1889) καὶ Πρόεδρος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας (1881). Ἰδρυσε μετὸν Στέφανο Ἀ. Κουμανοῦδη τὸ περιοδικὸ Ἀθήναιον (1872-1891) καὶ ἔκανε ἀνασκαφὲς στὸ Παλαμῆδι Ναυπλίου καὶ στὸ Μάζι Σκιλλουντίας. Ἐγραψε τὴν πρώτη ἱστορία τῆς Ἑταιρείας, *Ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς τὸ 1837 μέχρι τοῦ 1879 τελευτῶντος*.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ (1859-1930). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα καὶ ἦταν ἀδελφὸς τῆς Σοφίας Σλήμαν. Ἐκανε σπουδὲς φιλολογίας στὴν Ἀθήνα καὶ ἀρχαιολογίας στὴ Λειψία. Διορίστηκε Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων τὸ 1887 καὶ ὑπηρέτησε σὲ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος μετὸ τελευταῖες θέσεις του τὴν Ἐφορεία Ἀκροπόλεως καὶ Ἀττικῆς καὶ τὸ Ἐθνικὸ Μουσείο, τοῦ ὁποῖου διετέλεσε διευθυντὴς (1927-1930). Ἐκανε πολλὰ ἀνασκαφὲς στὴν Ἀμοργό, Ἀρκαδία, Βοιωτία, Λακωνία, Θεσσαλία καὶ Ἀθήνα, ὅπου ἡ σημαντικότερη ἦταν τοῦ Ὠδεῖου τοῦ Περικλέους.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΟΣ (1870-1960). Γεννήθηκε στὴ Βλάστη τῆς Μακεδονίας. Σπούδασε φιλολογία στὴν Ἀθήνα καὶ ὑπηρέτησε ὡς ἑλληνοδιδάσκαλος, ὡς σχολάρχης καὶ ὡς καθηγητὴς τοῦ γυμνασίου. Σπουδὲς ἀρχαιολογίας ἔκανε στὴ Γερμανία. Διορίστηκε τὸ 1903 ὡς νομισματογνῶμων στὸ Νομισματικὸ Μουσείο καὶ τὸ 1904 ὡς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων. Ὑπηρέτησε ἀρχικὰ στὴ Θήβα (1904-1910) καὶ ἐπόμενη θέση του ἦταν τοῦ Ἐφόρου Ἀκροπόλεως καὶ Ἀττικῆς (1910-1924), ἀπὸ τὴν ὁποία παραιτήθηκε μετὰ τὴν ἐκλογή του στὸ Πανεπιστήμιο, στὴν ἔδρα τοῦ Δημοσίου καὶ Ἰδιωτικοῦ Βίου τῶν Ἀρχαίων (1924-1938). Τὸ 1941 τοποθετήθηκε ἀπὸ τὴν κυβέρνησι τῆς Κατοχῆς ὡς Διευθυντὴς Ἀρχαιοτήτων, θέση στὴν ὁποία παρέμεινε ἕως τὸ 1949. Ἐκανε σημαντικὰ ἀνασκαφὲς στὴ Θήβα, τὶς ὁποῖες δημοσίευσε, μετ

τὸν τίτλο «Θηβαϊκά», στὸν τόμο 3, 1917 τοῦ *Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου*, καθὼς καὶ στὴ Μακεδονία.

Ὁ ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΝΤΗΣ (1910-1975) γεννήθηκε στὸ Αἰβαλί (Κυδωνίες) τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ μετὰ τὴν Καταστροφὴ ἐγκαταστάθηκε στὴ Μυτιλήνη, ὅπου ἔκανε καὶ τὶς ἐγκύκλιες σπουδές. Σπούδασε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ κατὰ τὴ διετία 1935-1936 ὑπηρέτησε ὡς ἔκτακτος ὑπάλληλος στὸ μουσεῖο τῆς Μυτιλήνης καὶ στὸ Τμῆμα Ἀρχαιολογίας τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας. Τὸ 1936 διορίστηκε Ἐπιμελητὴς τῶν Ἀρχαιοτήτων, τοποθετήθηκε στὴ IB' Ἀρχαιολογικὴ Περιφέρεια τῆς Μυτιλήνης, ὅπου ἔμεινε ἕως τὸ 1939 ὅποτε μετατέθηκε στὴν Ὀλυμπία. Τὸ 1947 τοποθετήθηκε στὴ Ρόδο, ὡς πρῶτος Προϊστάμενος τῆς νέας Κ' Ἀρχαιολογικῆς Περιφερείας Ρόδου καὶ τὸ 1949 προήχθη σὲ Ἐφορο τῶν Ἀρχαιοτήτων. Μετατέθηκε στὴν Ἀττικὴ ὡς Ἐφορος τῆς Β' Ἀρχαιολογικῆς Περιφερείας τὸ 1959 καὶ τὴν ἐπόμενη χρονιά τοποθετήθηκε ὡς Διευθυντὴς Ἀρχαιοτήτων στὴν Κεντρικὴ Ὑπηρεσία. Τὸ 1963 ἔγινε Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων Α' τάξεως καὶ τὸ 1965 διορίστηκε στὴ θέση τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων, καὶ τοποθετήθηκε ὡς Προϊστάμενος τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀνασηλώσεως. Κατὰ τὸ διάστημα 1967-1974 βρισκόταν σὲ διαθεσιμότητα, γιὰτὶ δὲν ἦταν ἀρεστὸς στὸ στρατιωτικὸ καθεστῶς. Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1975 ἐπανῆλθε στὴν τελευταία θέση του, μὲ τὸν τίτλο τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποχώρησε ἔπειτα ἀπὸ ἕξι μῆνες, ἔχοντας συμπληρώσει τὸ ὄριο ἡλικίας.

Ὁ Ἰωάννης Δ. Κοντῆς ὑπῆρξε ἐξέχουσα μορφή τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας καὶ ὄλες του οἱ προσπάθειες καὶ οἱ κόποι ἀπέβλεπαν στὴν ἐπιστημονικὴ τῆς ἀνύψωση. Ὡς ἀρχαιολόγος, στὴ Ρόδο, πρῶτος ἔδωσε τὴ μέθοδο διενεργείας τῶν λεγομένων σωστικῶν ἀνασκαφῶν σὲ ἀρχαῖες πόλεις, μὲ τὴ μελέτη τῶν ὁποίων μπορεῖ κανεὶς νὰ σχηματίσει βαθμηδὸν πλήρη ἱστορικὴ καὶ τοπογραφικὴ εἰκόνα ἐνὸς τόπου.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ (1910-1975). Γεννήθηκε στὰ Φυτὰ τῆς Χίου καὶ σπούδασε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Διορίστηκε Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων τὸ 1933 μὲ ἔδρα τὴ Μύκονο καὶ τὸ 1938 μετατέθηκε στὴν Ἀθήνα (Ἀκρόπολη). Κατὰ τὸ διάστημα 1938-1940 ἔκανε σπουδὲς στὴν Κολωνία καὶ τὸ Μόναχο. Κατὰ τὸ διάστημα 1942-1945 ἀποσπαστικὴ στὴ Χίο ἐξαιτίας τῆς κακῆς ἐσωτερικῆς

κατάστασης. Τὸ 1945 μετατέθηκε πάλι στὴ Μύκονο, τὸ 1946 προήχθη σὲ Ἐφορο τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ τὸ 1956 παρατιήθηκε ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία γιὰ νὰ καταλάβει τὴν ἔδρα τῆς Κλασικῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Τὸ 1973 διαδέχτηκε τὸν Σπ. Μαρινᾶτο στὴ θέση τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Ἀρχαιοτήτων.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΡΡΕΣ (1940). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα ὅπου ἔκανε σπουδὲς ἀρχαιολογίας, τὶς ὁποῖες συνέχισε στὴ Βόννη. Ὑπηρέτησε ὡς βοηθὸς καὶ ἐπιμελητὴς τοῦ φιλολογικοῦ σπουδαστηρίου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (1966-1973) καὶ τὸ 1973 ἐξελέγη ἐπικουρικὸς καθηγητὴς τῆς Προϊστορικῆς Ἀρχαιολογίας στὸ ἴδιο Πανεπιστήμιο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀποχώρησε τὸ 2007. Ἐκανε ἀνασκαφὲς στὴ Μεσσηνία.

ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ (1964). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα καὶ σπούδασε ἀρχαιολογία στὴν Ἀθήνα, τὸ Παρίσι καὶ στὸ St. Louis τῶν ΗΠΑ. Διορίστηκε ἐπικουρὸς καθηγητὴς Κλασικῶν Σπουδῶν στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Manitoba τοῦ Καναδᾶ, τὸ 1997 ἔγινε τακτικὸς καθηγητὴς καὶ τὸ 2001 ἔγινε καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο Missouri στὸ St. Louis τῶν ΗΠΑ. Ἐχει κάνει μελέτες καὶ ἔρευνες στὴ Νάξο, στὸν Ὀρωπὸ καὶ ἀπὸ τὸ 2008 διενεργεῖ τὴν ἀνασκαφὴ στὴν Ἴκλαινα τῆς Μεσσηνίας.

ΧΑΪΔΩ ΚΟΥΚΟΥΛΗ ΧΡΥΣΑΝΘΑΚΗ (1940). Γεννήθηκε στὸ Κρμίνι Βοῖου Κοζάνης καὶ σπούδασε ἀρχαιολογία στὴ Θεσσαλονίκη καὶ στὴ Χαϊδελβέργη. Διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία τὸ 1965 καὶ ὑπηρέτησε (1965-2000) ὡς Ἐπιμελήτρια καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων στὴν Καβάλα (ἸΗ' Ἐφορεία τῶν Ἀρχαιοτήτων Ἀνατολικῆς Μακεδονίας). Ἐχει διενεργήσει πολυάριθμες ἀνασκαφές, ἀναστηλώσεις μνημείων καὶ ἐκθέσεις μουσείων (Καβάλας, Ἀμφίπολης, Δράμας, Θάσου, Σερρών).

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΣΤ. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ (1851-1899). Γιὸς τοῦ Στεφάνου, γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα καὶ σπούδασε νομικά. Τὸ 1877 προσελήφθη στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ὡς ὑπάλληλος τῆς Γραμματείας, ἔχοντας ὅμως καλὴ κλασικὴ μόρφωση ἀνέλαβε μὲ τὸν καιρὸ ἀρχαιολογικὰ καθήκοντα καὶ ὀνομάστηκε Ἐπιμελητὴς τοῦ Μουσείου τῆς Ἐταιρείας, τοῦ Βαρβακείου καὶ κατοπιν καὶ τοῦ Πολυτεχνείου, τῶν ὁποίων καὶ συνέτασσε τοὺς καταλόγους. Μεγάλο ἔργο του ἦταν ἡ παράδοση τῶν ἀρχαίων τῶν μουσείων αὐτῶν στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο.

Παραιτήθηκε από την Έταιρεία μετά την αποχώρηση του πατέρα του τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1894.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ (1818-1899). Γεννήθηκε σὴν Ἀδριανούπολη, ὅπου ἔκανε τὶς πρῶτες σπουδές. Σύντομα ὅμως ἡ οἰκογένεια μετοίκησε στὸ Βελιγράδι, ὅπου ὀλοκλήρωσε τὶς ἐγκύκλιες σπουδές του, μαθαίνοντας τουρκικὰ καὶ σερβικά. Τὸ 1832 ἐγκαταστάθηκε σὴν Σιλίστρια (ἀρχ. Δορύστολον) τῆς Ρουμανίας καὶ ἔκανε τὸν γραμματέα καὶ διερμηνέα στὸν ἐκεῖ θεῖο του Γ. Καραμούζη, ἔμπορο καὶ δήμαρχο τῆς πόλης. Τὸ 1835 γύρισε στὸ Βελιγράδι καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πῆγε στὸ Μόναχο, ὅπου ἔμεινε τέσσερα χρόνια σπουδάζοντας κοντὰ στοὺς Fr. Thiersch, Leonard Spengel, Fr. Schelling. Τὸ 1839 λέγεται ὅτι πῆγε σὴν Λειψία καὶ στὸ διάστημα 1840-1842 φοίτησε στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Βερολίνου μὲ καθηγητὴ τὸν August Boeckh. Κατὰ τὴν περίοδο 1842-1843 ἔμεινε στὸ Παρίσι, ὅπου παρακολούθησε μαθήματα φιλολογίας σὴν Σορβόννη καὶ στὸ Collège de France. Τὸ 1843 ἐπέστρεψε στὸ Βελιγράδι καὶ τὸ 1845 τύπωσε τὸ πρῶτο του ἔργο: *Ποῦ σπεύδει ἡ τέχνη τῶν Ἑλλήνων τὴν σήμερον*. Ἦλθε σὴν Ἀθήνα τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1845 καὶ τὸν ἐπόμενο μῆνα διορίστηκε ὑφηγητῆς τῆς Λατινικῆς Φιλολογίας. Τὸ 1846 ἔγινε ἑκτακτος καθηγητῆς καὶ τὸ 1854 τακτικός. Τὸ 1886 παραιτήθηκε ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο. Τὸ 1851 ἐκλέχτηκε μέλος τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου, τὸ 1952 μέλος τῆς Ἐφορείας τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, τὸ 1853 Ἀντιγραμματεὺς καὶ τὸ 1859 Γραμματεὺς τῆς Ἐταιρείας, ἀξίωμα ποὺ διατήρησε ἕως τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1894, ὅποτε παραιτήθηκε.

Ὁ Κουμανούδης ὑπῆρξε ἡ μεγαλύτερη μορφή τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα, ἐκεῖνος ποὺ τῆς ἔδωσε ὠθηση καὶ σκοπὸ ἐπιστημονικό. Ἔκανε ὁ ἴδιος πολλὲς ἀνασκαφές σὴν Ἀθήνα (Ἀσκληπιεῖο, στοὰ Εὐμένους, βιβλιοθήκη Ἀδριανοῦ, ρωμαϊκὴ Ἀγορά, Δίπυλο, Κεραμεικό, θέατρο Διονύσου, Ὀλυμπιεῖο, στοὰ Ἀττάλου) καὶ δημοσίευε τὰ εὐρήματά του χωρὶς καθυστέρηση, κυρίως τὶς ἐπιγραφές. Ὑπῆρξε ἐξαιρετος λεξικογράφος καὶ τὸ λεξικό του *Συναγωγή νέων λέξεων ὑπὸ τῶν λογίων πλασθεισῶν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων* (ἐν Ἀθήναις 1900) ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρεῖ ἀκέραια τὴν ἀξία του.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ (1872-1945). Γεννήθηκε σὴν Χίο. Τὶς σπουδές τῆς ἀρχαιολογίας ἔκανε σὴν Ἰένα καὶ στὸ Μόναχο. Ὑπῆ-

ρέτησε για λίγο ως Έφορος της 'Αρχαιολογικής Έταιρείας και το 1895 διορίστηκε Έφορος στην 'Αρχαιολογική 'Υπηρεσία, από την οποία αποχώρησε το 1937. 'Υπηρέτησε στην 'Ολυμπία και σε άλλες θέσεις. Το διάστημα 1914-1920 διετέλεσε Διευθυντής της 'Αρχαιολογικής 'Υπηρεσίας, το 1922-1925 του Έθνικού 'Αρχαιολογικού Μουσείου, το 1925-1933 πάλι της 'Υπηρεσίας και το διάστημα 1933-1937 του 'Επιγραφικού Μουσείου. 'Επί της διεύθυνσώς του κωδικοποιήθηκε ο Ν. 5351/1932 «Περὶ ἀρχαιοτήτων» και ἔγινε ἡ ἀνάθεση τῆς διεξαγωγῆς τῆς ἀνασκαφῆς τῆς 'Αγορᾶς (1930) στην 'Αμερικανική Σχολή Κλασικῶν Σπουδῶν.

ΙΩΑΝΝΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ (1907-1989). Γεννήθηκε στο Αύλωνάρι Εὐβοίας και σπούδασε στην 'Αθήνα, στο Μόναχο και στο Παρίσι. 'Υπηρέτησε ως 'Επιμελήτρια και Έφορος τῶν 'Αρχαιοτήτων (1928-1964) στην 'Αττική, στη Σπάρτη, στο Έθνικὸ 'Αρχαιολογικὸ Μουσεῖο, στη Χαλκίδα και στους Δελφούς, ὅπου ἔκανε τὴν ἔκθεση τοῦ μουσείου κατὰ τὸ διάστημα 1960-1961.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ (1917-1985). Γεννήθηκε στην Καβάλα και σπούδασε ἀρχαιολογία στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Διορίστηκε 'Επιμελητής τῶν 'Αρχαιοτήτων το 1942 και ὑπηρετήσε στη Θεσσαλονίκη και στην Καβάλα. Το 1955 ἔγινε Έφορος τῶν 'Αρχαιοτήτων. Το 1965 μετατέθηκε στη Γ' 'Εφορεία 'Αρχαιοτήτων ('Αθηνῶν) και τὸν ἐπόμενο χρόνο στη Β' ('Αττικῆς). Το 1968 ἀπολύθηκε ἀπὸ τὴ δικτατορία και ἀποκαταστάθηκε στη θέση του το 1974. Το 1975 διορίστηκε σὲ θέση Γενικοῦ 'Εφόρου τῶν 'Αρχαιοτήτων και ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα τοῦ Γενικοῦ 'Επιθεωρητοῦ 'Αρχαιοτήτων. 'Αποχώρησε ἀπὸ τὴν 'Αρχαιολογικὴ 'Υπηρεσία το 1977.

ΠΑΥΛΟΣ ΗΡ. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ (1917-1992). Γεννήθηκε στο Καρτερόλιο τῆς Μεσσηνίας και ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδὲς στην Καλαμάτα. Συνέχισε στην ἱερατικὴ σχολὴ τῆς Κορίνθου, ἀπ' ὅπου ἀποφοίτησε το 1935, και φοίτησε στη Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν, τῆς ὁποίας ἔγινε πτυχιούχος. Το 1942 γράφτηκε στο δεύτερο ἔτος τῆς Φιλοσοφικῆς 'Αθηνῶν και φοίτησε ἕως τὸ τέλος.

Διορίστηκε 'Επιμελητής Βυζαντινῶν 'Αρχαιοτήτων το 1947 και ἀνέλαβε ὑπηρεσία τὸν ἐπόμενο χρόνο στη Ρόδο, ὅπου Έφορος ἦταν ὁ

Ἰωάννης Κοντῆς. Τὸ διάστημα 1955-1957 ἔκανε σπουδὲς στὴ Γαλλία καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφή του τοποθετήθηκε στὴν Α΄ Περιφέρεια Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων (Στερεὰ Ἑλλάς, Εὐβοία, Β. Σποράδες, Θεσσαλία). Ἐφορος τῶν Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων ἔγινε τὸ 1963. Τὸ 1973 μετατέθηκε στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου ἔμεινε ἕως τὸ 1975, ὡς Ἐφορος Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Μακεδονίας. Ἐπανῆλθε στὴν Ἀθήνα ὡς διευθυντὴς τοῦ Κέντρου Συντηρήσεως Ἀρχαιοτήτων καὶ τὴν ἴδια χρονιά 1975 ἀνέλαβε τὴ διεύθυνση τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου, τὴν ὁποία διατήρησε ὡς τὴν ἀποχώρησή του ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία στὶς 31 Δεκεμβρίου 1982.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΑΜΠΡΙΝΟΥΔΑΚΗΣ (1939). Γεννήθηκε στὴ Χίο καὶ σπούδασε ἀρχαιολογία στὴν Ἀθήνα καὶ στὴ Γερμανία. Ὑπηρετήσε ὡς βοηθὸς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας, ὅπου τὸ 1973 ἐξελέγη ἐπικουρικὸς καθηγητὴς (τακτικὸς τὸ 1980) τῆς Κλασικῆς Ἀρχαιολογίας. Ἐκανε ἀνασκαφὲς κυρίως στὴ Νάξο καὶ στὴν Ἐπίδαυρο.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΛΕΜΠΕΣΗ (1935). Γεννήθηκε στὸν Πειραιά, ὅπου ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδὲς. Σπούδασε ἀρχαιολογία στὰ Πανεπιστήμια τῆς Ἀθήνας καὶ τῆς Βόννης. Ἐργάστηκε ὡς ἔκτακτη βοηθὸς στὸ Μουσεῖο Ναυπλίου, στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία καὶ στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο. Διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία τὸ 1967 καὶ ὑπηρετήσε ὡς Ἐπιμελήτρια καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων στὴν Κρήτη, στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο καὶ στὴν Ἐφορεῖα Ἀρχαιοπωλείων καὶ Ἰδιωτικῶν Ἀρχαιολογικῶν Συλλογῶν. Ἀποχώρησε ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία τὸ 1999.

Κύρια ἀνασκαφὴ τῆς εἶναι τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἑρμῆ καὶ τῆς Ἀφροδίτης στὴ Σύμη Βιάννου τῆς Κρήτης, τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα δημοσιεύει σὲ μελέτες καὶ σειρὰ τόμων.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ (1857-1930). Γεννήθηκε στὸν Πύργο τῆς Ἡλείας, ἢ καταγωγή του ὅμως ἦταν ἀπὸ τὴ Δημητσάνα, ὅπου φοίτησε στὸ Δημοτικὸ καὶ τὸ Ἑλληνικὸ σχολεῖο. Κατὰ τὸ διάστημα 1870-1874 φοίτησε στὸ Α΄ γυμνάσιο τῆς Ἀθήνας. Ἀπὸ τὸ 1874 ἕως τὸ 1879 σπούδασε ἰατρικὴ στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας· κατόπιν πῆγε στὴ Βιέννη, ὅπου ἐπὶ τέσσερα χρόνια σπούδασε ἀρχαία ἑλληνικὴ φιλολογία. Τὸ 1884 διορίστηκε Ἐφορος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας καὶ τὴν ἐπόμενη χρονιά

Έφορος Ἀρχαιοτήτων τοῦ Δημοσίου. Τὸ 1887 τοποθετήθηκε στὴν Ὀλυμπία καὶ τὸ 1896 ἀνέλαβε τὴ διεύθυνση τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου. Κατὰ τὸ διάστημα 1911-1914 διετέλεσε Προϊστάμενος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας καὶ ἀπὸ τὸ 1914 ἕως τῆς 31 Δεκεμβρίου 1929 πάλι διευθυντὴς τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου.

Ὁ Β. Λεονάρδος ἦταν κυρίως ἐπιγραφικός, ἀλλὰ ἔκανε καὶ ἀνασκαφές στὴ Βαρβάσινα τῆς Ἡλείας (1888), στὴ Βαχλιὰ καὶ τὴ Δίβριτσα τῆς Ἀρκαδίας (1891) καὶ στὴ Λυκόσουρα (1895-1896). Ἡ μεγαλύτερη ἀνασκαφή του ἦταν τοῦ Ἀμφιαρείου Ὠρωποῦ ἀπὸ τὸ 1884 ἕως τὸ 1929. Τὶς πολλὲς ἐπιγραφές τοῦ Ἀμφιαρείου δημοσίευσε μὲ ὑποδειγματικὸ τρόπο.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ ΑΙΝΙΑΝ (1959). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδὲς καὶ σπούδασε ἀρχαιολογία καὶ ἱστορία τῆς Τέχνης στὶς Βρυξέλλες καὶ στὸ Λονδίνο. Τὸ 1998 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Κλασικῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας καὶ ἀπὸ τὸ 1996 διευθύνει τὴν ἀνασκαφὴ στὴ Σκάλα Ὠρωποῦ.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΜΑΚΑΡΟΝΑΣ (1905-1977). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα καὶ σπούδασε στὴ Θεσσαλονίκη καὶ στὴν Ἀθήνα. Ὑπηρετήσε ὡς Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1924-1964) στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο καὶ κυρίως στὴ Μακεδονία μὲ ἔδρα τὴ Θεσσαλονίκη. Γιὰ μικρὸ διάστημα (1963-1964) διετέλεσε ἀναπληρωτὴς τοῦ Διευθυντοῦ Ἀρχαιοτήτων.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ (ΛΙΛΑ) ΜΑΡΑΓΚΟΥ (1938). Γεννήθηκε στὴν Ἀμοργὸ καὶ ἐκεῖ φοίτησε στὸ Δημοτικόν. Τὶς ἐγκύκλιες σπουδὲς ἔκανε στὴν Ἀθήνα. Σπούδασε ἀρχαιολογία στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας ὡς ὑπότροφος τοῦ ΙΚΥ καὶ συνέχισε τὶς σπουδές της στὰ Πανεπιστήμια τοῦ Tübingen καὶ τῆς Βόννης (1963-1965). Ἔγινε διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Tübingen (1967).

Φοιτήτρια ἀκόμη, ἐργάστηκε στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ Χρήστου καὶ τῆς Σέμνης Καρούζου. Κατὰ τὸ διάστημα 1974-1978 ὑπηρετήσε στὸ Μουσεῖο Μπενάκη. Τὸ 1975 ἐξελέγη καθηγήτρια τῆς Κλασικῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀποχώρησε τὸ 2005. Κατὰ τὰ ἔτη 1986-1996 διετέλεσε σύμβουλος τοῦ Μουσείου Κυκλαδικῆς Τέχνης (Ἰδρυμα Ν. Π.

Γουλανδρῆ), τοῦ ὁποίου εἶχε τὴν ἐπιμέλεια τῶν μονίμων καὶ τῶν περιοδικῶν ἐκθέσεων, τῆς σύνταξης τῶν ἐπιστημονικῶν καταλόγων καὶ τῆς ὀργάνωσης τῶν λοιπῶν ἐκδηλώσεών του.

Κύριες ἀνασκαφές της εἶναι τῆς Μινώας Ἀμοργοῦ καὶ τοῦ ἀρχαίου πύργου στὸ χωριὸ Ἀγία Τριάδα Ἀρκεσίνης, οἱ ὁποῖες ἔχουν δημοσιευθεῖ σὲ πολυάριθμες ἐκθέσεις καὶ μελέτες καὶ σὲ δύο μεγάλους τόμους ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία.

ΜΑΡΙΖΑ ΜΑΡΘΑΡΗ. Γεννήθηκε στὴν Ἀλεξανδρούπολη καὶ σπούδασε στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν ἀρχαιολογία καὶ ἱστορία τῆς Τέχνης, τοῦ ὁποίου ἔγινε καὶ διδάκτωρ (1993).

Διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία τὸ 1979, καὶ ὑπηρέτησε στὶς Κυκλάδες καὶ τὴ Σάμο. Κατὰ τὸ διάστημα 1985-1989 ἔκανε σπουδὲς ἀρχαιολογίας στὸ Λονδίνο καὶ τὴ Βόννη. Ἐχει κάνει πολλὲς ἀνασκαφές μὲ κυριότερες τὶς συστηματικὲς τῆς Σκάρκου τῆς Ἴου καὶ στὸ Καστρί τῆς Χαλανδριανῆς Σύρου.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ (1901-1974). Γεννήθηκε στὴν Κοντογενάδα τῆς Κεφαλονιάς καὶ σπούδασε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ στὰ Πανεπιστήμια τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Χάλλης (1927-1929). Διορίστηκε Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων τὸ 1919 καὶ τοποθετήθηκε στὴν Κρήτη, ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ διορισμοῦ του στὴ θέση τοῦ Διευθυντοῦ Ἀρχαιοτήτων τὸ 1937, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποχώρησε τὸ 1940 μετὰ τὸν διορισμὸ του στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν στὴν ἔδρα τῆς Ἀρχαιολογίας. Ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο ἀποχώρησε τὸ 1968.

Διευθυντὴς Ἀρχαιοτήτων διετέλεσε δευτέρη φορὰ κατὰ τὸ διάστημα 1955-1958. Ἀνέλαβε τὴ Διεύθυνση τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας γιὰ τρίτη φορὰ τὸ 1967 καὶ στὴ θέση αὐτὴ (Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀναστηλώσεως) παρέμεινε μέχρι τέλος σχεδὸν τοῦ 1973. Ἡ τοποθέτησή του στὴ θέση τοῦ Προϊσταμένου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ ἔδωσε τὴ δυνατότητα νὰ πραγματοποιήσει τὴν ἀνασκαφὴ τοῦ Ἀκρωτηρίου Θήρας, ἔργο τεράστιο τὸ ὁποῖο ἔφερε σὲ πέρασ κατὰ τρόπο ἀξιοθαύμαστο. Στὰ ἴδια χρόνια ἔκανε καὶ τὴν πολὺ σημαντικὴ ἀνασκαφὴ στὸν Μαραθῶνα (Τσόπι καὶ Βρανᾶ).

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΜΑΣΤΡΟΚΩΣΤΑΣ (1915-1999). Γεννήθηκε στὴν Ἰτέα Φωκίδος καὶ σπούδασε ἀρχαιολογία στὴν Ἀθήνα καὶ στὴ Γερμανία. Διετέ-

λεσε καθηγητής στο γυμνάσιο στο Λιδωρίκι (1945-1947) καὶ Ἐπιμελητής καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1949-1980) στοὺς Δελφούς, τὴν Ἀττικὴ καὶ τὴν Πάτρα. Ἀσχολήθηκε μὲ ποικίλα θέματα τῆς ἀρχαιολογίας, κυρίως ὅμως μὲ τὶς ἐπιγραφές.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΗΛΙΑΔΗΣ (1895-1975). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα καὶ σπούδασε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν, στὸ Μόναχο καὶ στὴ Βιέννη. Διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ὡς Ἐπιμελητής Ἀρχαιοτήτων Β΄ τάξεως τὸ 1919 καὶ τοποθετήθηκε στὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο. Τὸ 1920 προήχθη σὲ Ἐπιμελητὴ Α΄ τάξεως καὶ τὸ 1921 μετατέθηκε στὸ Ἐπιγραφικὸ Μουσεῖο, τὸ 1923 στὸ Ἡράκλειο καὶ τὸν Νοέμβριο τῆς ἴδιας χρονιᾶς στὰ Χανιά. Τὴν ἐπόμενη χρονιά 1924 παραιτήθηκε ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία καὶ διορίστηκε καθηγητὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου Ναυπλίου, θέση ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποχώρησε μετὰ ἓνα χρόνο γιὰ νὰ ἀναδιοριστεῖ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων στὴν Πρέβεζα (Ἡ΄ Ἀρχαιολογικὴ Περιφέρεια). Μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῆς ἔδρας τῆς Περιφέρειας στὴν Κέρκυρα, μετατέθηκε ἐκεῖ.

Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1933 μετατέθηκε στὴν Πάτρα, τὸν Μάρτιο τοῦ 1938 στὴ Μυτιλήνη, τὸν Νοέμβριο τοῦ 1939 στὸν Βόλο καὶ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1940 ἀποσιπάστηκε στὸ Νομισματικὸ Μουσεῖο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο μετατέθηκε στὸ Ἐθνικὸ Μουσεῖο τὸν Ἰούλιο τοῦ ἴδιου χρόνου, ὅπου πρωτοστάτησε στὴν ἀπόκρυψη τῶν γλυπτῶν τοῦ μουσείου. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1941 μετατέθηκε στὴν Α΄ Ἀρχαιολογικὴ Περιφέρεια (Ἀκρόπολη, Ἀθήνα, Ἀττικὴ) καὶ σ' αὐτὸν ἔλαχε νὰ ἀντιμετωπίσει τὰ καθημερινὰ προβλήματα ποὺ δημιουργοῦσαν τὰ στρατεύματα Κατοχῆς στὴν Ἀκρόπολη. Τὸν Μάιο τοῦ 1944 ὁ Μηλιάδης, ποὺ εἶχε ἐκλεγεῖ Ἐθνοσύμβουλος τῆς ΠΕΕΑ (Πολιτικὴ Ἐπιτροπὴ Ἐθνικῆς Ἀπελευθέρωσης), γνωστῆς μὲ τὸ ὄνομα «Κυβέρνηση τοῦ Βουνοῦ», ἀνέβηκε στοὺς Κορυθαδάδες. Ἐπανῆλθε στὴν Ἀθήνα καὶ ἀνέλαβε ὑπηρεσία στὴν Ἀκρόπολη μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση. Κατὰ τὰ Δεκεμβριανὰ εἶχε συλληφθεῖ καὶ ἐκτοπιστεῖ στὴν Ἐλ Ντάμπα (Λιβύη) ὡς ἀριστερός, ἀποκαταστάθηκε ὅμως στὴ θέση του. Παραιτήθηκε ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία τὸν Νοέμβριο τοῦ 1947 καὶ ἀναδιορίστηκε τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1951. Ἀποχώρησε ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1961.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ (1927). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα. Σπούδασε στὸ Ἐθνικὸ Μετσόβιο Πολυτεχνεῖο, τοῦ ὁποίου ἔγινε καὶ διδάκτωρ,

καὶ στὴ Γαλλία. Εἶναι ἐπίσης πτυχιούχος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ. Τὸ 1958 ἐξελέγη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς Μορφολογίας στὸ Α.Π.Θ., ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀποχώρησε τὸ 1994. Ἀσχολήθηκε συστηματικὰ μὲ τὴ βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ ἀρχιτεκτονικὴ, ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἰδιωτικὴ παραδοσιακὴ, καὶ τέχνη. Ἔκανε ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἐταιρείας ἀνασκαφῆς στὴ βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Ἀχιλλεῖου στὴ Μικρὴ Πρέσπα καὶ στὸν ὄχυρὸ βυζαντινὸ οἰκισμὸ τῆς Ρεντίνας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΠΑΚΑΛΑΚΗΣ (1908-1991). Γεννήθηκε στὴ Χηλὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Σπούδασε στὴν Ἀθήνα, στὸ Μόναχο, στὴ Βιέννη καὶ στὶς Η.Π.Α. Διετέλεσε Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορὸς τῶν Ἀρχαιοτήτων (1933-1945) καὶ ὑπηρέτησε στὴν Ἀττικὴ καὶ στὴ Μακεδονία. Τὸ 1945 ἐξελέγη ὑφηγητὴς στὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὸ 1959 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας. Ἔκανε ἀνασκαφῆς στὴ Θράκη, τὴ Μακεδονία καὶ τὴν Κύπρο.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΜΠΑΚΙΡΤΖΗΣ (1943). Γεννήθηκε στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου σπούδασε ἀρχαιολογία. Διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία τὸ 1965 καὶ ὑπηρέτησε ὡς Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορὸς τῶν Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων (1964-1999) στὶς Ἐφορεῖες Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης, καὶ Θεσσαλονίκης. Διετέλεσε ἐπίσης καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (1988-1998).

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΠΑΛΑΝΟΣ (1860-1937). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα καὶ σπούδασε στὸ Παρίσι στὴν École des Ponts et Chaussées (πολιτικὸς μηχανικός). Στὴν Ἑλλάδα ὑπηρέτησε ἕως τὸ 1895 ὡς νομομηχανικὸς καὶ κατόπιν ὡς ἀναστηλωτὴς τῶν μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀπὸ τὸ 1911 ἕως τὸ 1930 διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ Ἀρχιτεκτονικοῦ Τμήματος τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΥΛΩΝΑΣ (1898-1988). Γεννήθηκε στὴ Σμύρνη καὶ ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδές του στὴν ἐκεῖ Εὐαγγελικὴ Σχολὴ καὶ τὸ Ἀμερικανικὸ Κολλέγιο Παραδείσου. Τὸ 1919 γράφτηκε ὡς δευτεροετῆς φοιτητὴς στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τῆς Ἀθήνας, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποφοίτησε τὸ 1922 ἐνῶ συγχρόνως ὑπηρετοῦσε στὸ Τάγμα Προσκολλήσεως τῆς Στρατιᾶς Μικρᾶς Ἀσίας. Κατὰ τὶς προσπάθειές του νὰ διαφύγει

μετά την Καταστροφή, στη Σάμο, αιχμαλωτίστηκε από τους Τούρκους και ἔμεινε ἔγκλειστος στα στρατόπεδα τῆς Μαγνησίας καὶ τῆς Σμύρνης, ἀπὸ ὅπου μπόρεσε νὰ ἐλευθερωθεῖ καὶ νὰ φθάσει στὴν Ἀθήνα τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1923. Τὸ 1927 ἔγινε διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τὸ 1928 παρακολούθησε μαθήματα ἀρχαιολογίας στὸ John Hopkins University καὶ μετὰ ἀπὸ τὴ λήψη δεύτερου διδακτορικοῦ διπλώματος δίδαξε γιὰ βραχὺ διάστημα στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Σικάγου. Τὸ 1930 ἐπέστρεψε στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἀσχολήθηκε μὲ τὴ μελέτη τῆς τοπογραφίας τῆς Ἀττικῆς, τὴν ἀνασκαφὴ τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ καὶ τῆς Ἐλευσίνος. Τὸ 1931 ἐπέστρεψε σὲς Ἠνωμένες Πολιτεῖες καὶ δίδαξε στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Illinois καὶ στὸ Washington University τοῦ St. Louis. Μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴν Ἑλλάδα ἀσχολήθηκε μὲ τὴ μεγάλη ἀνασκαφὴ τῶν Μυκηνῶν.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΜΥΛΩΝΑΣ (1835-1913). Γεννήθηκε στὴ Σμύρνη. Σπούδασε στὴ Γοττγην, ὑπηρέτησε ὡς γυμνασιάρχης στὴν Ἀθήνα καὶ διετέλεσε ὑφηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο. Διετέλεσε Σύμβουλος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας (1881-1896) καὶ ἔκανε ἀνασκαφὲς στὸ Δίπυλο καὶ στὴ στοὰ τοῦ Ἀττάλου.

ΧΡΙΣΤΟΣ ΝΤΟΥΜΑΣ (1933). Γεννήθηκε στὴν Πάτρα ὅπου ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδές. Σπούδασε στὴν Ἀθήνα καὶ κατὰ τὸ διάστημα 1966-1968 στὸ Λονδίνο. Διετέλεσε Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1960-1980), καὶ ὑπηρέτησε σὲς Κυκλάδες καὶ στὴ Θήρα (1968-1973), στὴν Ἀκρόπολη, στὴν Κεντρικὴ Ὑπηρεσία, στὴ Δωδεκάνησο καὶ στὸ Ἐθνικὸ Μουσεῖο. Κύριο ἔργο του ἡ ἀνασκαφὴ στὸ Ἀκρωτήρι Θήρας, στὴν ὁποία διαδέχτηκε τὸν Σπυρίδωνα Μαρινᾶτο. Διετέλεσε ἐπίσης, μετὰ τὴν ἀποχώρησή του ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία, καθηγητὴς τῆς Προϊστορικῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗΣ (1864-1928). Γεννήθηκε στὸ χωριὸ Ἀβδοῦ Πεδιάδας Κρήτης, σπούδασε στὴν Ἀθήνα καὶ ὑπηρέτησε ὡς καθηγητὴς σὲ γυμνάσια τῆς Κρήτης (1891-1897). Διετέλεσε πρῶτος Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων Κρήτης (1899-1928) καὶ διευθυντὴς τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου. Ὑπῆρξε ἐξαίρετος ἐρευνητὴς τῆς ἀρχαιολογίας τῆς Κρήτης καὶ διαπρεπὴς φιλόλογος, ἱστορικὸς καὶ ἰδιαίτερα νεοελληνιστής. Μνημειώδης εἶναι ἡ ἔκδοσή του τοῦ *Ἐρωτοκρίτου*. Ὡς ἀρχαιολόγος ὑπῆρξε

πολυσχιδής καὶ δημοσίευσε μελέτες ποὺ ἀφοροῦν θέματα καὶ ζητήματα ὄλων τῶν περιόδων.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ (1891-1979). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα. Σπούδασε φιλολογία στὴν Ἀθήνα καὶ βυζαντινὴ τέχνη καὶ ἀρχαιολογία στὸ Παρίσι. Ὑπηρετήσε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία (1921-1940) ὡς Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων στὴ Θεσσαλονίκη καὶ στὴν Ἀθήνα. Τὸ 1940 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀποχώρησε τὸ 1956. Ἰδιαίτερα σημαντικὴ εἶναι ἡ συμβολὴ του στὴ μελέτη τῆς βυζαντινῆς ζωγραφικῆς τῆς μετὰ τὴν πτώση τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποία συμβολὴ του φαίνεται, κυρίως, στὸ μεγάλο του ἔργο *Σχεδιάσμα ἱστορίας τῆς θρησκευτικῆς ζωγραφικῆς μετὰ τὴν Ἄλωση* (ΒΑΕ 40, ἐν Ἀθήναις 1957).

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ (1883-1951). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα καὶ πατέρας του ἦταν ὁ Παν. Οἰκονόμος (1852-1931), Σύμβουλος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας (1911-1917) καὶ παιδαγωγός. Ὁ Γ. Οἰκονόμος σπούδασε φιλολογία στὴν Ἀθήνα καὶ κατόπιν, μὲ ὑποτροφία τῆς Ἑταιρείας, ἀρχαιολογία στὰ Πανεπιστήμια τῆς Βόννης, τοῦ Μονάχου καὶ τοῦ Βερολίνου. Παρέμεινε ἐπίσης γιὰ σπουδὲς καὶ μελέτη στὴν Ἀγγλία, τὴ Γαλλία καὶ τὴν Ἰταλία. Τὸ 1908 διορίστηκε βοηθὸς τοῦ Καββαδία στὶς ἀνασκαφὲς τῆς ἀρχαίας Ἀγορᾶς καὶ τὸ 1910 Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων, ἦταν μάλιστα ὁ πρῶτος Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων τῆς Μακεδονίας. Κατὰ τὸ διάστημα 1921-1922 ἔκανε ἀνασκαφὲς στὶς Κλαζομενὲς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἀπὸ τὸ 1923 ὡς τὸ 1928 διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου, τὸ 1926 διορίστηκε Ἀκαδημαϊκὸς καὶ τὸ 1928 ἐξελέγη καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἀθήνας. Τὸ 1930 ἀνέλαβε τὴ διεύθυνση τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, θέση τὴν ὁποία διατήρησε ὡς τὸ 1933. Τότε διορίστηκε Διευθυντὴς Ἀρχαιοτήτων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας (1933-1937) καὶ ἀργότερα Γενικὸς Διευθυντὴς Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν (1937-1938). Διετέλεσε ἀκόμη καὶ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας (1934-1951). Διεξήγαγε ἀνασκαφὲς στὴν ἀρχαία Ἀγορά, στὴ Θισοά (Παλαιοκάτινα), στὴ Μουνιχία (Καστέλλα), στὸν Κεραμεικὸ, ὅπου συνεργάστηκε μὲ τὸν Brückner, στὶς Κλαζομενὲς, στὰ Μαζαρακάτα τῆς Κεφαλληνίας, στὴν Πέλλα καὶ στὴ Μεσσηνὴ συνεχίζοντας τὶς ἀνασκαφὲς τοῦ Σοφοῦλη.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΟΡΛΑΝΔΟΣ (23 Δεκ. 1887-6 Ὀκτ. 1979). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα καὶ καταγόταν ἀπὸ τὸν Ἴω. Ὀρλάνδο, πρόεδρο τοῦ Βουλευτικοῦ κατὰ τὸν Ἀγώνα. Σπούδασε ἀρχιτεκτονικὴ καὶ φιλολογία στὴν Ἀθήνα. Κατὰ τὸ διάστημα 1910-1917 διετέλεσε ἀρχιτέκτων τῆς Ἀναστηλώσεως τῶν ἀρχαίων μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ τὸν Ν. Μπαλᾶνο, Διευθυντῆς Ἀναστηλώσεως τῶν ἀρχαίων μνημείων τῆς Ἑλλάδος (πλὴν Ἀκροπόλεως) κατὰ τὸ διάστημα 1920-1942, Διευθυντῆς Ἀναστηλώσεως τῶν ἀρχαίων καὶ ἱστορικῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸ 1942 ὡς τὸ 1958, τακτικὸς καθηγητῆς τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς Μορφολογίας καὶ Ρυθμολογίας τοῦ Πολυτεχνείου (1919-1940), τακτικὸς καθηγητῆς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ Πολυτεχνείου (1943-1958) καὶ τακτικὸς καθηγητῆς τῆς Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (1939-1958), διορισμένο μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας τὸ 1950 καὶ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας ἀπὸ τὸ 1956 ὡς τὸ 1966. Ὡς καθηγητῆς μόρφωσε καὶ ἔδωσε κατεύθυνση στοὺς μαθητές του, ἀρχιτέκτονες καὶ ἀρχαιολόγους, καὶ οἱ ιδέες του γιὰ τὴν ἀναστήλωση τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν βυζαντινῶν μνημείων κυριάρχησαν καὶ ἐφαρμόστηκαν χωρὶς ἀντίρρηση. Μὲ τὴν ἀνασκαφικὴ καὶ συγγραφικὴ του δράση καλύπτει ὅλους τοὺς τομείς τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας, ἀπὸ τὴν προϊστορικὴ ἐποχὴ ὡς τὸν 19ο αἰ. καὶ ὡς Διευθυντῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καθόρισε γιὰ μεγάλο διάστημα τὴ μορφή τῶν περισσότερων ἐκκλησιῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ δημιούργησε ἀρχιτεκτονικὴ παράδοση. Ὁ Ὀρλάνδος πρόσφερε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία μεγάλες ὑπηρεσίες μὲ τὸ ἐπιστημονικὸ του κύρος καὶ ἡ περίοδος τῆς γραμματείας του ὑπῆρξε ἐποχὴ ἀκμῆς στὶς ἀνασκαφές, τὶς ἀναστηλώσεις, τὶς δημοσιεύσεις. Μετὰ τὸν Κουμανοῦδη ἦταν ἡ σημαντικότερη μορφή τῆς Ἐταιρείας.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΧΡ. ΠΑΛΑΣΚΑΣ (1819-1880). Γεννήθηκε στὰ Ἰωάννινα καὶ μὲ τὴ φροντίδα καὶ προστασία τοῦ Ἰωάννου Κωλέτιη ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδές του στὸ Παρίσι καὶ κατόπιν φοίτησε στὴ ναυτικὴ σχολὴ τῆς Βρέστης. Ὑπηρέτησε ὡς ἀξιωματικὸς στὸ γαλλικὸ ναυτικὸ. Τὸ 1844 ἦλθε στὴν Ἑλλάδα καὶ κατατάχθηκε ὡς ὑποπλοίαρχος στὸ ἑλληνικὸ πολεμικὸ ναυτικὸ, μὲ τὴν ὀργάνωση τοῦ ὁποίου ἀσχολήθηκε ιδιαίτερος. Κυβέρνησε μεγάλα πολεμικὰ πλοῖα καὶ διετέλεσε καὶ Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν (1877). Μελέτησε τὸ Ὁρολόγιον τοῦ Κυρρήστου (Ἀέρηδες) καὶ ἔγραψε ιδιαίτερη μελέτη, τὴν πρώτη ποὺ δημοσίευσε ἡ Ἀρ-

χαιολογική Έταιρεία (Mémoire présenté à la Société Archéologique d'Athènes, le 15 novembre 1845, *Σύνοψις τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας τῶν Ἀθηνῶν*, 1846, 247-286, πίναξ ἀναδιπλ.).

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΛΛΑΣ (1907-1995). Γεννήθηκε στὴ Σαλαμίνα καὶ σπούδασε θεολογία στὴν Ἀθήνα. Διετέλεσε Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων (1933-1947, 1952-1966). Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Κατοχῆς ἐξελέγη Ἐθνοσύμβουλος στὴν Κυβέρνηση τῆς ΠΕΕΑ. Τὸ 1947 ἀπολύθηκε γιὰ πολιτικούς λόγους κατὰ τὶς διατάξεις τοῦ Θ΄ ψηφίσματος τῆς Δ΄ Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς. Ἐπανῆλθε στὴν Ὑπηρεσία τὸ 1952 σύμφωνα μὲ τὶς διατάξεις τοῦ Ν. 2130/1952. Τὸ 1966 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας στὴν Ἀθήνα καὶ ἀπολύθηκε στὶς ἀρχὲς τοῦ 1968 ἀπὸ τὴ δικτατορία τῆς 21 Ἀπριλίου. Ὑπηρετήσε στὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο καὶ στὴν Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Κορίνθου. Μία ἀπὸ τὶς σημαντικότερες ἀνασκαφές του ἦταν τῆς βασιλικῆς τοῦ Λεχαίου.

ΜΑΡΙΑ ΠΑΝΤΕΛΙΔΟΥ ΓΚΟΦΑ. Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδὲς καὶ σπούδασε ἀρχαιολογία στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας, στὸ ὁποῖο ἐξελέγη τὸ 1986 καθηγήτρια. Ἀποχώρησε τὸ 2000. Εἰδικευμένη στὴν ἔρευνα τῆς προϊστορικῆς Ἀττικῆς, ἔχει κάνει ἀνασκαφές στὴ Νέα Μάκρη καὶ στὸ Τσέππ Μαραθῶνος, γιὰ τὶς ὁποῖες ἔδωσε συστηματικὲς δημοσιεύσεις.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΝΤΕΡΜΑΛΗΣ (1940). Γεννήθηκε στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου σπούδασε ἱστορία, ἀρχαιολογία καὶ γερμανικὴ φιλολογία. Συνέχισε τὶς σπουδές του στὸ Freiburg (1968). Τὸ 1976 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Κλασικῆς Ἀρχαιολογίας στὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὰ ἐπόμενα χρόνια διετέλεσε Πρόεδρος τοῦ Κρατικοῦ Θεάτρου Βορείου Ἑλλάδος, τοῦ Τελλογλείου Ἰδρύματος Τεχνῶν καὶ ἐπίτιμος Πρόεδρος τῆς Ἐκτελεστικῆς Γραμματείας τοῦ Διεθνoῦς Ἰδρύματος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Κατὰ τὸ διάστημα 1996-2000 διετέλεσε βουλευτὴς Ἐπικρατείας καὶ τὸν Μάρτιο τοῦ 1999 ἐξελέγη Πρόεδρος τῆς μόνιμης διακομματικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Βουλῆς γιὰ τὸν Ἀπόδημο Ἑλληνισμό. Τὸ Μάιο τοῦ 2000 διορίστηκε Πρόεδρος τοῦ Ὄργανοιοῦ Ἀνάγερσης τοῦ Νέου Μουσείου τῆς Ἀκρόπολης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (1846-1915). Γεννήθηκε στη Χαλκίδα. Σπούδασε φιλολογία και υπηρέτησε ως καθηγητής γυμνασίου και γυμνασιάρχης. Διετέλεσε Σύμβουλος της 'Αρχαιολογικής 'Εταιρείας (1899-1915) και έκανε ανασκαφές τάφων κυρίως στην Εύβοια.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ (1825-1876). Γεννήθηκε στην Κρήτη, πατέρας του ήταν ο άγωνιστής Γεώργιος Παπαδάκης ή Ξέπαπας. Διετέλεσε καθηγητής των Μαθηματικών και της 'Αστρονομίας στο Πανεπιστήμιο 'Αθηνών και προσωρινός διευθυντής του 'Αστεροσκοπείου (1860). Διετέλεσε Σύμβουλος της 'Αρχαιολογικής 'Εταιρείας (1863-1877) και επέβλεπε ανασκαφές (Διονυσιακό, Κόρινθος, Κεραμεικός), των οποίων έκπινουσε και τὰ σχέδια. Τὸ 1867 πήγε στην Κρήτη, ως μέλος 'Επιτροπής ένίσχυσης τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀγώνα.

ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ (1904-1963). Γεννήθηκε στη Σκύρο και σπούδασε στην 'Αθήνα, τὸ Βερολίνο και τὸ Μόναχο. Υπηρετήσε ως βοηθός τοῦ Φιλολογικοῦ Σπουδαστηρίου στο Πανεπιστήμιο τῆς 'Αθήνας (1927-1929) και ἀφοῦ ἔλαβε μέρος σὲ διαγωνισμό 'Επιμελητῶν 'Αρχαιοτήτων διορίστηκε στο Νομισματικὸ Μουσείο (1929). Τὸ 1930 υπηρέτησε στη Θήβα, ὅπου εἶχε προϊστάμενο τὸν 'Αντώνιο Κεραμόπουλλο. Τὸ 1931 μετατέθηκε στην Κέρκυρα. Τὸ 1935 ἔγινε 'Εφορος τῶν 'Αρχαιοτήτων, τὸ 1947 μετατέθηκε στο Νάυπλιο και τὸ 1948 στη Β' 'Εφορεία 'Αρχαιοτήτων 'Αττικῆς. Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1958 διορίστηκε Διευθυντής τῶν 'Αρχαιοτήτων και τὸν 'Οκτώβριο τοῦ 1960 τοποθετήθηκε Προϊστάμενος τῆς 'Υπηρεσίας 'Αρχαιοτήτων και 'Αναστηλώσεως. Τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1961 διορίστηκε σὲ θέση Γενικοῦ 'Εφόρου τῶν 'Αρχαιοτήτων και Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῆς 'Αρχαιολογικῆς 'Υπηρεσίας. Στην Κέρκυρα ἀσχολήθηκε κυρίως με μεταγενέστερες περιόδους τῆς ἱστορίας και τῆς ἀρχαιολογίας. Τὸ 1948 ἔκανε ἐργασίες στο ἱερὸ τοῦ 'Ασκληποῦ στην 'Επίδαυρο, ἐρεύνησε συστηματικὰ τὸ γειτονικὸ ἱερὸ τοῦ 'Απόλλωνος Μαλεάτα και ἔδωσε τὴν πρώτη σαφῆ εἰκόνα τῶν ὄσων εἶχε ἀποκαλύψει ὁ Παναγῆς Καββαδίας. Τὴν ἴδια χρονιά, 1948, ταύτισε τὸ ἱερὸ τῆς Βραυρωνίας 'Αρτέμιδος στην 'Αττικὴ και ἄρχισε τὴν ἀνασκαφὴ του, ἡ ὁποία ἔμελλε νὰ γίνει μία ἀπὸ τὶς σημαντικότερες στην 'Ελλάδα κατὰ τὸν 20ὸ αἰώνα. Τὸ 1952 ἄρχισε τὴ μεγάλη ἀνασκαφὴ τοῦ Ταφικοῦ Κύκλου Β τῶν Μυκηνῶν, τὴν πλέον σημαντικὴ στὸν τόπο ἐκεῖνο μετὰ τὶς ἀνακαλύψεις τοῦ Schliemann, ἡ ὁποία

δημιούργησε μεγάλη πρόοδο στη γνώση του μυκηναϊκού πολιτισμού. Σημαντική ανασκαφή του τών χρόνων εκείνων (1952) ήταν της σπηλιάς τών Νυμφών του 4ου αἰ. π.Χ. στην Πεντέλη, πού μᾶς πρόσφερε σειρά ἐξαιρέτων ἀναγλύφων. Τὰ ἐπόμενα χρόνια διεξήγαγε τὴν ἀνασκαφή του ναοῦ τῆς Ταυροπόλου Ἀρτέμιδος στὴ Λούτσα (1956-1957) καὶ τὸ 1958 ἀποκαλύφθηκε, στὴν Οἰνότη του Μαραθῶνος, ἔπειτα ἀπὸ ἐπίμονες ἀναζητήσεις του, τὸ σπήλαιο του Πανὸς πού περιγράφει ὁ Παυσανίας. Τὸ 1958, τὸν Αὐγουστο, διορίστηκε Διευθυντῆς Ἀρχαιοτήτων του Ὑπουργείου Παιδείας. Ὁ διορισμὸς του αὐτὸς ἦταν ἡ ἀρχὴ μᾶς νέας περιόδου τῆς πορείας τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας, πού θὰ τερματιστεῖ ἀπότομα στὶς 21 Ἀπριλίου 1967. Τὸ 1960 ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία μεταφέρθηκε στὸ Ὑπουργεῖο Προεδρίας Κυβερνήσεως, ἔγινε Γενικὴ Διεύθυνση καὶ προϊστάμενός της Γενικὸς Διευθυντῆς ἔγινε ὁ Παπαδημητρίου. Τὰ τρία χρόνια πού ἀκολούθησαν ἕως τὸν θάνατό του τὸ 1963, ἦταν μιὰ περίοδος ἀκμῆς καὶ προόδου γιὰ τὴν Ὑπηρεσία. Ὁ ἴδιος μπόρεσε νὰ φέρει σὲ πέρας τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἀνασκαφῆς του ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος στὴ Βραυρώνα, νὰ ἀναστηλώσει τὴ στοὰ του ἱεροῦ καὶ νὰ κτίσει τὸ μουσεῖο, τὸ ὁποῖο ἐγκαινιάστηκε κατὰ τὴν Ἐπαιεῖα. Ἡ τελευταία του μεγάλη ἀνασκαφὴ ἦταν τών χάλκινων ἀγαλμάτων του Πειραιῶς τὸν Ἰούλιο του 1959. Πέθανε στὶς 11 Ἀπριλίου 1963, βράδυ Μεγάλης Πέμπτης.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ. Γεννήθηκε στὴν Πάτρα καὶ σπούδασε στὰ Πανεπιστήμια τῆς Ἀθήνας καὶ του Μονάχου (1968-1970). Τὸ 1963 διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία καὶ ὑπηρέτησε ὡς Ἐπιμελητῆς καὶ Ἐφορος τών Ἀρχαιοτήτων στὴ Ρόδο (1963-1966), στὴν Ἀκρόπολη (1966-1968), στὴν Πάτρα (1971-1973), στὰ Χανιά (Ἐφορεῖα Δυτικῆς Κρήτης, 1973-1976), πάλι στὴν Πάτρα (1976-1983) καὶ στὴ Συλλογὴ Γλυπτῶν του Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου (1983-1984). Τὸ 1984 ἐξελέγη καθηγητῆς τῆς Κλασικῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀποχώρησε τὸ 1998. Ἐκανε πολλὲς ἀνασκαφές στὶς Περιφέρειες ὅπου ὑπηρέτησε, κυριότατα ὅμως στὴν Πάτρα καὶ συστηματικὰ στὸ ἱερὸ του Ἀπόλλωνος στὸν Θέρμο τῆς Αἰτωλίας, τών ὁποίων (Πάτρας καὶ Θέρμου) ἔχει δώσει διεξοδικές δημοσιεύσεις.

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΠΕΛΕΚΑΝΙΔΗΣ (1909-1980). Γεννήθηκε στὸ Φανάρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Σπούδασε στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης

καὶ στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Βερολίνου κλασικὴ καὶ βυζαντινὴ ἀρχαιολογία. Τὸ 1943 διορίστηκε Ἐφορος Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Θεσσαλονίκης (ΝΔ 2151/1943), θέση στὴν ὁποία διήνυσε τὴν ὑπηρεσία του στὸν Κλάδο. Τὸ 1962 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀποχώρησε τὸ 1975. Εἶχε σημαντικὴ ἀνασκαφικὴ καὶ ἀναστηλωτικὴ δράση καὶ τὰ δημοσιεύματά του εἶναι πολυάριθμα.

ΠΕΤΡΟΣ ΠΕΡΒΑΝΟΓΛΟΥΣ (1833-1894). Σπούδασε ἀρχαιολογία στὴ Λειψία, τὴ Βόννη καὶ τὸ Βερολίνο, καὶ διετέλεσε Σύμβουλος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ διάστημα 1862-1869. Ἔκανε ἀνασκαφὲς τάφων στὴν Ἀθήνα. Ἐζήσθη κυρίως στὴν Τεργέστη, ὅπου διηύθυνε τὸ ἀρχαιολογικὸ μουσεῖο.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΣ (1932). Γεννήθηκε στὸν Πειραιᾶ ὅπου ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδές. Σπούδασε ἀρχαιολογία στὴν Ἀθήνα καὶ τὴ Lyon. Διετέλεσε Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1959-1994), καὶ ὑπηρετήσθη στὴν Εὐβοία, Μυτιλήνη (νησιὰ Β. Αἰγαίου), Δελφούς, Πάτρα, Ἐθνικὸ Μουσεῖο καὶ Ἀττικὴ. Τὸ 1988 ἐξελέγη Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, τὸ 1998 ξένος ἐταῖρος τοῦ Institut de France (Académie des Inscriptions et Belles Lettres), τὸ 2000 ἐξελέγη τακτικὸ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τὸ 2003-2008 ἐξελέγη Γραμματεὺς τῆς ἐπὶ τῶν Δημοσιευμάτων καὶ τὸ 2010 Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς.

ΦΩΤΙΟΣ ΠΕΤΣΑΣ (1918-2004). Γεννήθηκε στὴν Ἀρίστη Ἰωαννίνων καὶ σπούδασε στὴ Θεσσαλονίκη καὶ στὸ Καϊμπριτζ. Διετέλεσε Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1942-1947 καὶ 1951-1972), ἀπολύθηκε ὅμως κατὰ τὸ διάστημα 1947-1951 σύμφωνα μὲ τὶς διατάξεις τοῦ Ὁ ψηφίσματος (ἄρθρ. Ζ παρ. 3). Στρατεύθηκε κατὰ τὸν Ἐμφύλιο ὡς ἀξιωματικὸς καὶ ἐπαναδιορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία μὲ τὶς διατάξεις τοῦ ΑΝ 1540/1951. Ὑπηρετήσθη στὰ Ἰωάννινα, τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὴν Πάτρα καὶ γιὰ μικρὸ διάστημα, τὸ 1951, μετὰ τὸν ἐπαναδιορισμὸ του, στὴν Ἀττικὴ.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ Σ. ΠΙΤΤΑΚΗΣ (1793-23 Ὀκτ. 1863). Ἦταν ἡ μορφὴ ποὺ κυριάρχησε στὰ ἀρχαιολογικὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ 27 χρόνια.

Γεννήθηκε στην Αθήνα και έμαθε τα πρώτα γράμματα από τον Ίω. Παλαμά. Υπήρξε μαθητής της Φιλομούσου Έταιρείας και στην αρχαιολογία μυήθηκε και εκπαιδεύτηκε «με την λεπτομερή ανίχνευση των Έλληνικών έρειπίων υπό την όδηγίαν του καλού μου φίλου κυρίου Φωβέλ». Το 1824 πήγε στην Κέρκυρα και φοίτησε στην Ίόνιο Ακαδημία, όπου σπούδασε ιατρική. Στην Κέρκυρα γνώρισε την κατόπιν σύζυγό του Αικατερίνη Μακρή, αδελφή της Θηρεσίας, της Κόρης των Αθηνών. Το 1828 ζήτησε από τον Καποδίστρια διορισμό στο Δημόσιο, αρνήθηκε όμως τη θέση που του δόθηκε γιατί δεν ταίριαζε με τα ενδιαφέροντά του. Ήδη τα χρόνια που βρισκόταν εκτός υπηρεσίας είχε ως κύρια ασχολία τη συλλογή έπιγραφών, απόγραφα των οποίων έστειλε αργότερα στον Αύγουστο Boeckh, που τις περιέλαβε στο *Corpus* των ελληνικών έπιγραφών. Το 1832 διορίστηκε άμισθος «έπιστάτης των έν Αθήναις αρχαιοτήτων» και μέσα στις υπηρεσιακές ασχολίες του δεν παρέλειπε να συνοδεύει σε έπισκέψεις των αθηναϊκών μνημείων τους ξένους περιηγητές που έρχονταν άθροοι στην Αθήνα. Το 1833 διορίστηκε ως «υπόέφορος» Στερεάς Ελλάδος στην Αρχαιολογική Υπηρεσία, της οποίας προϊστάμενος ήταν ο Βαυαρός αρχιτέκτων Α. Weissenburg. Τότε έκανε ως αρμόδιος υπάλληλος πλέον την πρώτη άνασκαφή στην Ακρόπολη και άρχισε να φροντίζει συστηματικά για την περισυλλογή των άδέσποτων αρχαίων που σε άφθονία υπήρχαν σκορπισμένα στην Αθήνα. Το 1837 ή γνωριμία του με τον βαρώνο Κ. Μπέλλιο όδήγησε στην ίδρυση της Αρχαιολογικής Έταιρείας. Την ίδια χρονιά εξέδωσε, με τον Άλ. Ρ. Ραγκαβή, την *Έφημερίδα Αρχαιολογικήν*, της οποίας, μετά την αποχώρηση του Ραγκαβή από τη σύνταξή της, έμεινε σχεδόν μοναδικός συντάκτης ως την παύση της έκδόσεως του περιοδικού το 1860. Η *Έφημερίς* άποτελεί προσωπικό άθλο του Πιττάκη, πολύτιμο θησαυρό γνώσεως χιλιάδων μνημείων και συγχρόνως μοναδική πηγή της ιστορίας της ελληνικής αρχαιολογίας. Ως Έφορος της Στερεάς έκανε περιοδείες για να γνωρίσει και να έξασφαλίσει τα μνημεία της άρμοδιότητάς του, κύριο έργο του όμως υπήρξε ή άνασκαφή της Ακροπόλεως από το 1833 ως το 1861, μίας Ακροπόλεως γεμάτης μεσαιωνικά και τουρκικά κτίσματα και χαλάσματα του Άγώνα. Μετά την παραίτηση του Ross από τη θέση του Έφόρου των Αρχαιοτήτων ανέλαβε αυτός τις άρμοδιότητές του ως «Έφορος του Κεντρικού Μουσείου». Γενικός Έφορος διορίστηκε στις 31 Δεκεμβρίου 1848. Η ζωή του ως την ημέρα του θανάτου του είναι άδιάκοπη φρον-

τίδα για την αποκάλυψη, περιουλλογή και σωτηρία των αρχαίων. Της Έταιρείας υπήρξε σχεδόν ο μόνος ανασκαφέας ως το 1859. Με τη νέκρωση της Έταιρείας, το 1854 ο Πιπτάκης έμεινε ο μόνος κρίκος που τη συνέδεε με τη ζωή ως το 1858, έτος αναβίωσής της. Μεγάλη υπήρξε ή συμβολή του Πιπτάκη στη διάσωση των αρχαίων της Αθήνας με τη δημιουργία συλλογών στη Μεγάλη Παναγία, στην Ακρόπολη, στο Θησείο, στον Πύργο των Ανέμων, στη βιβλιοθήκη του Αδριανού ακόμα και σ' αυτό το γραφείο του στη Γενική Έφορεία. Ο Πιπτάκης δέν είχε επαρκή φιλολογική μόρφωση ούτε οί γνώσεις του της αρχαιολογίας είχαν γερά θεμέλια. Του έλειπε επίσης ή μέθοδος που θα του επέτρεπε να βάλει σέ τάξη τó τεράστιο υλικό που δημοσίευσε. Αναπλήρωνε τις έλλείψεις του με την εργατικότητα του και την αγάπη που είχε για τὰ αρχαία.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΛΑΤΩΝ (1909-1992). Γεννήθηκε στο Μεσοβούνι Κεφαλληνίας και σπούδασε αρχαιολογία στην Αθήνα και στο Παρίσι. Διετέλεσε Έπιμελητής, Έφορος και Γενικός Έφορος των Αρχαιοτήτων (1930-1966), και υπηρέτησε στην Κρήτη (1930), στη Βοιωτία (1935), ως Έφορος Αρχαιοτήτων Ανατολικής Κρήτης και Διευθυντής του Μουσείου Ηρακλείου (1938), Έφορος Αρχαιοτήτων Ανατολικής και Δυτικής Κρήτης (1945-1961), Έφορος Αρχαιοτήτων Αθηνών και Διευθυντής Ακροπόλεως (1961), Γενικός Έφορος Αρχαιοτήτων και Διευθυντής του Έθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου (1965). Τό 1965 εξέλεγη καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, από τó όποιο αποχώρησε τó 1974. Κατά τó διάστημα 1977-1981 διετέλεσε καθηγητής του Πανεπιστημίου Κρήτης. Ο Νικόλαος Πλάτων υπήρξε ξεχωριστή μορφή, όχι μόνον για τó μεγάλο έπιστημονικό έργο του αλλά και για τή στάση του άπέναντι στους Γερμανούς κατακτητές στην Κρήτη κατά την Κατοχή.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΡΙΖΟΣ ΡΑΓΚΑΒΗΣ (1809-1892). Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη. Ένας από τους δασκάλους του ήταν ο Γεώργιος Γεννάδιος. Φοίτησε στη Στρατιωτική Σχολή του Μονάχου, υπηρέτησε για μικρό διάστημα ως αξιωματικός του έλληνικού στρατού και κατόπιν κατέλαβε διάφορες κρατικές θέσεις. Υπήρξε ιδρυτής έταίρος της Αρχαιολογικής Έταιρείας και πρώτος Γραμματεός της (1837-1851). Τό 1844 διαδέχτηκε τόν L. Ross ως καθηγητής της Αρχαιολογίας στο

Πανεπιστήμιο, από το οποίο αποχώρησε το 1866. Διετέλεσε Υπουργός των Ξεωτερικών (1856-1857) και πρεσβευτής στην Ούασιγκτων, το Παρίσι, την Κωνσταντινούπολη, το Βερολίνο. Έγραψε πολλά αρχαιολογικά, σχολικά, έγκυκλοπαιδικά έργα, έκανε μεταφράσεις αρχαίων συγγραφέων και είχε μεγάλη λογοτεχνική και ποιητική παραγωγή. Υπήρξε σημαντική προσωπικότης των γραμμάτων και της πολιτικής, ρομαντικός ως προς τις λογοτεχνικές τάσεις και αρχαϊστής ως προς τη γλώσσα.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ (1823-1898). Γεννήθηκε στο Βογατοικό της Μακεδονίας. Σπούδασε φιλολογία και αρχαιολογία στην Αθήνα, το Βερολίνο, τη Λειψία και τη Γουίγγη. Υπηρέτησε ως γυμνασιάρχης στην Πάτρα (1855-1858) και κατόπιν ως καθηγητής της Ελληνικής Φιλολογίας (1860-1863) και της Αρχαιολογίας (1868-1885) στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας. Διετέλεσε Σύμβουλος της Αρχαιολογικής Εταιρείας (1863-1867), Επιμελητής της *Αρχαιολογικής Εφημερίδος* της δευτέρας περιόδου (1862-1863) και έκανε άνασκαφές στον Κεραμεικό. Στον Ρουσόπουλο έτυχε να αποκαλύψει το μνημείο του Δεξίλεω.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΡΩΜΑΙΟΣ (1874-1966). Γεννήθηκε στο Βούρβουρα της Κυνουρίας. Σπούδασε στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας και, με ύποτροφία της Αρχαιολογικής Εταιρείας, στα Πανεπιστήμια του Μονάχου, του Βερολίνου και της Βόννης (1901-1904). Διετέλεσε καθηγητής στη Μέση Έκπαίδευση (1904-1908) και κατόπιν διορίστηκε στην Αρχαιολογική Υπηρεσία ως Έφορος των Αρχαιοτήτων (1908-1928). Υπηρέτησε στη Λακωνία, Μεσσηνία, Αρκαδία, Κέρκυρα, Αίτωλοακαρνανία και Ήπειρο. Κατά το διάστημα 1922-1925 διετέλεσε Διευθυντής της Υπηρεσίας και το 1925-1928 Έφορος στο Έθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Το 1928 εξέλεγή καθηγητής της Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, από όπου αποχώρησε το 1940. Το 1945 εξέλεγη τακτικό μέλος της Ακαδημίας Αθηνών.

ΕΦΗ ΣΑΠΟΥΝΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΑΚΗ. Γεννήθηκε στον Πειραιά και σπούδασε αρχαιολογία στα Πανεπιστήμια της Αθήνας, της Χαϊδελβέργης και του Λονδίνου.

Έργαστηκε στην Ακρόπολη, την Ολυμπία, το Ναύπλιο, το Ηράκλειο, την Κέρκυρα, στην Κεντρική Υπηρεσία και στην Έφορεία Έναλίων Αρχαιοτήτων, καθώς και στην αρχαία Αγορά της Αθήνας, στις

έργασίες της Ἀμερικανικῆς Σχολῆς Κλασικῶν Σπουδῶν. Τὸ 1984 τοποθετήθηκε ὡς Προϊσταμένη τῆς Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων Εὐβοίας. Ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία ἀποχώρησε τὸ 1997.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΑΚΗΣ (1936-28 Ὀκτωβρίου 2010). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα. Σπούδασε στὰ Πανεπιστήμια τῆς Ἀθήνας καὶ τῆς Χαϊδελβέργης. Διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία καὶ διετέλεσε Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1963-1998). Ὑπηρέτησε στὴ Θεσσαλονίκη, τὰ Ἰωάννινα, τὴν Ὀλυμπία, τὴν Κρήτη καὶ τὴν Ἀθήνα. Ἐξελέγη ἐντεταλμένος ὑφηγητὴς καὶ ἐπικούρος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἀθήνας (1976-1981), καὶ δίδαξε στὰ Πανεπιστήμια τοῦ Ἀμβούργου καὶ τῆς Χαϊδελβέργης. Κύριες ἀνασκαφές του στὶς Ἀρχαίες, στὸ Ἰδαῖο Ἄντρο, στὴ Ζώμινθο καὶ στὸν Ἅγιο Γεώργιο Κυθήρων. Τῆς τελευταίας ἀνασκαφῆς πολύτομη δημοσίευση ἐκδίδεται ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία.

HEINRICH SCHLIEMANN (1822-1890). Γεννήθηκε στὸ Neubukow τοῦ κρατιδίου τοῦ Mecklenburg-Schwerin τῆς Γερμανίας. Ἐμπορος καὶ μεγαλεπήβολος αὐτοδίδακτος ἀρχαιολόγος. Ὁ πατέρας του ἦταν διαμαρτυρόμενος πάστωρ. Μετὰ ἀπὸ μιὰ ἐπιτυχή ἐμπορικὴ σταδιοδρομία στράφηκε πρὸς τὴν ἀρχαιολογία καὶ τὶς ἀνασκαφές. Στὴν Ἑλλάδα ἦλθε πρώτη φορὰ τὸ 1859 καὶ ὀριστικὰ τὸ 1868. Τὸ 1869 ἔλαβε ὡς σύζυγο τὴ Σοφία Καστριώτη, ἀδελφὴ τοῦ Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων Παναγιώτη Καστριώτη. Κατὰ τὰ ἔτη 1870-1873 διεξήγαγε μεγάλες ἀνασκαφές στὴν Τροία (Χισαρλίκ). Τὸ 1876 ἔκανε τὴ φημισμένη ἀνασκαφὴ τοῦ Ταφικοῦ Κύκλου Α στὴν ἀκρόπολη τῶν Μυκηνῶν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιο καὶ τὴν ἀπαρχὴ ἐνὸς κλάδου τῆς ιστορικῆς ἐπιστήμης, τῆς μυκηναϊκῆς ἀρχαιολογίας.

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΣΟΦΟΥΛΗΣ (1860-1949). Ὑφηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας. Ἐκανε μὲ ἐντολὴ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἀνασκαφές στὸ Φοινίκι τῆς Λακωνίας καὶ στὴ Μεσσηνία. Κατὰ τὴ διάρκεια τῶν τελευταίων ἀρρώστησε βαρῖα ἀπὸ πνευμονία. Μετὰ τὴν ἀνάρρωσή του ἀποσύρθηκε στὴ Σάμο, ὅπου ἄρχισε νὰ ἀναμειγνύεται στὰ πολιτικὰ πράγματα τοῦ νησιοῦ. Τὸ 1902 καὶ 1903 διεξήγαγε ἀνασκαφές στὸ Ἡραῖο τῆς Σάμου μὲ τὸν Π. Καββαδία.

ΒΑΛΕΡΙΟΣ ΣΤΑΗΣ (1857-1923). Γεννήθηκε στη Χώρα Κυθήρων και σπούδασε στην Ἀθήνα ἰατρικὴ (1877-1880), καὶ συνέχισε μὲ σπουδὲς ἀρχαιολογίας στὴ Βόννη, στὸ Βερολίνο, στὴ Γοτtingη καὶ τὴ Χάλλη. Διετέλεσε Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1885-1922), καὶ ἔκανε ἀνασκαφὲς στὴν Ἐπίδαυρο ὡς ἀναπληρωτὴς τοῦ Παναγιῆ Καββαδία (1886-1887) καὶ σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἀττικῆς: Βραυρώνα, Βελανιδέζα, Πετρέζα, Πρασιές, Θορικό, Βουρβᾶ, Μαραθώνα, Νέο Φάληρο, Σούνιο καὶ Ραμνούντα. Ἡ κύρια θέση τοῦ ὅμως ὑπῆρξε τοῦ Ἐφόρου στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο. Ἐκανε ἔρευνες ἀκόμη στὰ Κύθηρα καὶ τὰ Ἀντικύθηρα, καθὼς καὶ στὴ Θεσσαλία, στὸ Διμήνι καὶ τὸ Σέσκλο, τὸ ὁποῖο ἐκεῖνος ἐπεσήμανε.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗΣ (1830;-1885). Γεννήθηκε στὴν Βαρβίτσα τῆς Λακωνίας. Προσλήφθηκε ὡς βοηθὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1866 «ἵνα καταγράψῃ μετ' αὐτοῦ τὰς ἐν ταῖς ἰδιωτικαῖς οἰκίας ἀρχαιότητας». Ὁρκίστηκε στὶς 15 Ἰουλίου 1866. Μὲ πρόταση τῆς Ἐταιρείας ἀποσπᾶται τὸ 1871 στὴν ὑπηρεσία τῆς ὡς περιοδεύων Ἐφορος. Στὶς 3 Μαρτίου 1875 προάγεται σὲ Ἐφορο καὶ στὶς 7 Σεπτεμβρίου 1884 σὲ Γενικὸ Ἐφορο. Ὡς ὑπάλληλος τῆς Ἐταιρείας ἔδειξε μεγάλη δραστηριότητα καὶ οἱ ἐνέργειές του εἶχαν ἐξαιρετικὰ ἀποτελέσματα ὡς πρὸς τὴ διάσωση καὶ τὴ φύλαξη τῶν ἀρχαίων. Ἐργάστηκε καὶ ἔκανε ἀνασκαφὲς σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, Ἀττικῆ, Βοιωτία, Φθιώτιδα, Πελοπόννησο, Δῆλο, Δελφούς. Τὸ 1876 παρακολούθησε τὶς ἀνασκαφὲς τοῦ Σλήμαν στὶς Μυκῆνες ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐταιρείας καὶ βρῆκε τὸν ἐπόμενο χρόνο τὸν ἕκτο τάφο, τῆς ἀνασκαφῆς, τοῦ ὁποίου σῶζεται ὑποδειγματικὴ περιγραφή. Ἐξαιρετικῆς σημασίας εἶναι ἡ δράση του στὴ Βοιωτία, ὅπου σχημάτισε τὶς πρῶτες συλλογὲς στὴ Θήβα, τὴ Χαιρώνεια, τὴν Τανάγρα, στὴν Πελοπόννησο ὅπου ἀνέσκαψε ἐκτὸς ἄλλων τὸν θολωτὸ τάφο κοντὰ στὸ Ἡραῖο, στὴν Ἀττικὴ ὅπου ἐρεύνησε τὸν μυκηναϊκὸ θολωτὸ τάφο τῶν Σπάτων. Ὁ Σταματάκης, τοῦ ὁποίου δὲν σῶζεται φωτογραφία ἢ εἰκόνα, πέθανε τὸ βράδυ τῆς 19 Μαρτίου 1885 ἀπὸ τὶς συνέπειες τῆς ἐλονοσίας ἀπὸ τὴν ὁποία ἔπασχε ἐπὶ χρόνια. Φαίνεται, ὅπως λέγεται καὶ σὲ δημοσιεύματα ἐφημερίδων, πὼς εἶχε προσβληθεῖ ἀπὸ τὴν ἀσθένεια αὐτὴ στὶς ἀνασκαφὲς τῆς Χαιρώνειας.

Ὁ Παναγιώτης Σταματάκης εἶναι ὁ τελευταῖος ἀλλὰ καὶ ὁ ἄριστος τῶν αὐτοδιδάκτων Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων, ποὺ μὲ τὴ δραστηριότητά

του, τὴ μεθοδικότητα καὶ τὴν ἀκρίβεια τῆς ἐργασίας του ἔδωσε ἐπιστημονικὴ ποιότητα στὸ ἔργο του. Χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατό του ἐτοίμαζε γιὰ δημοσίευση τὰ ἡμερολόγια τῶν ἀνασκαφῶν του στὶς Μυκῆνες, τὴ Χαιρώνεια, τὴν Τανάγρα, τὰ Σπάτα καὶ τὶς Θεοπέες.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ (1872-1919). Γεννήθηκε στὸν Πειραιᾶ καὶ σπούδασε φιλολογία καὶ ἀρχαιολογία στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Νεώτατος ἐργάστηκε ὡς ἔκτακτος ὑπάλληλος στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία σὲ διάφορους τόπους, Ἐρέτρια, Δελφούς, Μύκονο, Ἀθήνα. Τὸ 1895 διορίστηκε μετὰ ἀπὸ διαγωνισμό ὡς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ τοποθετήθηκε στὴν Ὀλυμπία, ὅπου ἔμεινε ἕως τὸ 1897. Ἐπανῆλθε στὴ Μύκονο μὲ δικαιοδοσία στὶς Κυκλάδες. Κύριο ἔργο του ἐκεῖ ὑπῆρξε ἡ ἔρευνα καὶ ἡ φροντίδα τῆς Δήλου, καὶ ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Ρηνείας (1898-1900), μὲ τὴν ὁποία ἀποκάλυψε τὸν βόθρο τῆς καθάρσεως τῆς Δήλου ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τὸ διάστημα 426/425 π.Χ.

ΦΟΙΒΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ (1904-1972). Διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία τὸ 1922 ὡς Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων καὶ τοποθετήθηκε στὴν ἀρχὴ στὸ Ἀρχαιολογικὸ Τμῆμα τοῦ Ὑπουργείου. Τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1923 μετατέθηκε στὸ Ἐθνικὸ Μουσεῖο καὶ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1928 στὴν Κρήτη. Τὸ 1931 τοποθετήθηκε στὴν Α΄ Ἀρχαιολογικὴ Περιφέρεια (Ἀκρόπολη, Ἀθήνα, Ἀττική), τὸ 1935 στὸ Ἀρχαιολογικὸ Τμῆμα τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ σχεδὸν εὐθὺς πάλι στὴν Α΄ Περιφέρεια. Τὸ 1938 ἔγινε Ἐφορος καὶ μετατέθηκε στὴν Πάτρα· τὸ 1941 ξαναγύρισε στὴν Ἀθήνα ὡς Ἐφορος Γλυπτῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου. Τὸ 1964 μετατέθηκε στὴν Γ΄ Ἀρχαιολογικὴ Περιφέρεια (Ἀθηνῶν), τὴν ὁποία διοικούσε ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Ἰ. Θρεψιάδη, καὶ τὸν ἴδιο χρόνο ἀποχώρησε ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία.

ΚΛΩΝ ΣΤΕΦΑΝΟΣ (1854-1915). Σπούδασε ἰατρικὴ καὶ ἀνθρωπολογία στὴν Ἀθήνα καὶ τὸ Παρίσι, καὶ ἴδρυσε τὸ Ἀνθρωπολογικὸ Μουσεῖο τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐκανε σημαντικὲς ἀνασκαφές στὴ Νάξο καὶ τὴ Σύρο.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ (1852-1942). Γεννήθηκε στὸ Σιδηρόκαστρο τῆς Μακεδονίας, καὶ σπούδασε στὴν Ἀθήνα καὶ στὴ Γερμανία. Διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία τὸ 1896, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποχώ-

ρησε τὸ 1912 γιὰ νὰ καταλάβει τὴν ἔδρα τῆς Ἱστορίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας. Γιὰ μικρὸ διάστημα διητέλεσε καθηγητὴς καὶ στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, τοῦ ὁποῖου ἦταν ὁ πρῶτος πρύτανης. Ὑπῆρξε ἀκάματος ἀνασκαφὴς καὶ διεξήγαγε μεγάλες καὶ πολυετεῖς ἀνασκαφὲς στὸν Θέρμο, στὴ Βοιωτία, στὴ Φωκίδα, στὴ Λοκρίδα καί, σὲ προχωρημένη ἡλικία, στὴν περιοχὴ τοῦ Μαραθῶνος.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΟΥ (1880-1965). Γεννήθηκε στὶς Σπέτσες. Σπούδασε στὴ Ριζάρειο καὶ στὰ Πανεπιστήμια τῆς Ἀθήνας, τῆς Λειψίας, τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Βιέννης βυζαντινὴ ἀρχαιολογία καὶ τέχνη, παλαιογραφία καὶ ἐπιγραφικὴ. Ὑπηρέτησε ὡς ἑλληνοδιδάσκαλος στὴ Λάρισα καὶ ὡς καθηγητὴς τοῦ ἐκεῖ Ἀρσακείου (1905-1909). Μετὰ τὶς σπουδὲς του στὸ Ἐξωτερικὸ στρατεύτηκε. Τὸ 1915 διορίστηκε Ἐφορος τῶν Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ τὸ 1923 Διευθυντὴς τοῦ Βυζαντινοῦ καὶ Χριστιανικοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν, θέση στὴν ὁποία ὑπηρέτησε ἕως τὸ 1961. Τὸ 1924 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Παλαιογραφίας στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν, καὶ δίδαξε ἕως τὸ 1951. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων πολλῶν ἀνασκαφῶν του μνημονεύεται ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στὴν Ἐφεσο κατὰ τὸ 1921.

ΧΡΙΣΤΙΝΑ Α. ΤΕΛΕΒΑΝΤΟΥ. Γεννήθηκε στὴν Κυρήνεια τῆς Κύπρου, ὅπου ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδὲς. Σπούδασε ἀρχαιολογία καὶ τέχνη στὸ Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, τοῦ ὁποῖου ἔγινε διδάκτωρ τὸ 1989.

Τὸ 1979 διορίστηκε στὴν Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων Κυκλάδων (ΚΑ΄), ὅπου καὶ ὑπηρετεῖ. Ἔχει κάνει ἀνασκαφὲς στὰ περισσότερα νησιά τῆς Ἐφορείας (Δῆλο, Σάμο, Ἄνδρο, Μῆλο, Σίφνο, Ἀνάφη) καὶ ἔχει ὀργανώσει ἐκθέσεις μουσείων τῆς περιφέρειάς της. Ὁλοκλήρωσε τὴν ἀνασκαφὴ καὶ μελέτη τῆς ἀκρόπολης τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα στὴ Σίφνο, καὶ διεξάγει συστηματικὴ ἀνασκαφὴ καὶ μελέτη τοῦ νεολιθικοῦ οἰκισμοῦ τοῦ Στρόφιλα τῆς Ἄνδρου.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΑΥΛΟΣ (1908-1985). Γεννήθηκε στὸ Ροστόβ τῆς Ρωσίας καὶ σπούδασε στὸ Βαρβάκειο καὶ στὸ ΕΜΠ μὲ καθηγητὲς τὸν Ἄν. Ὀρλάνδο καὶ τὸν Δημ. Πικιώνη. Τὰ ἔτη 1952/3 καὶ 1967/8 παρέμεινε στὸ Institute for Advanced Studies τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Princeton. Πολὺ νέος ἤδη ἄρχισε νὰ συνεργάζεται μὲ ἐξέχοντες Ἕλληνες καὶ

ξένους αρχαιολόγους και κατέγινε κυρίως στη μελέτη της άττικής και άθηναικής αρχαιολογίας και αρχιτεκτονικής. Από το πλήθος των μελετών του, οι όποιες είναι πλουτισμένες με σχέδια τα όποια έχουν δημιουργήσει παράδοση στην αρχαιολογία και την αρχιτεκτονική, μερικά μεγάλα έργα αποτελούν πλέον τα άπαραίτητα βοηθήματα μελέτης των σχετικών θεμάτων: *Πολεοδομική εξέλιξις των Άθηνων από των προϊστορικών χρόνων μέχρι των αρχών του 19ου αιώνος* (Άθηναι 1960)· *Νεοκλασική αρχιτεκτονική στην Ελλάδα* (έκδ. Εμπορικής Τραπεζής της Ελλάδος, Άθηναι 1967)· *Bildlexikon zur Topographie des antiken Athen* (Tübingen 1971), και με την Άγγελική Κόκκου *Ερμούπολη* (έκδ. Εμπορικής Τραπεζής της Ελλάδος, Άθήνα 1980). Σημαντικότετη υπήρξε ή συμβολή του Τραυλου στη σύνταξη και έκδοση του μεταθανάτιου έργου του Άν. Όρλάνδου, *Λεξικόν αρχαίων αρχιτεκτονικών όρων* (ΒΑΕ 94, Άθηναι 1986).

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΣΟΥΝΤΑΣ (1857-1934). Γεννήθηκε στη Στενήμαχο της Θράκης. Τις έγκύκλιες σπουδές του έκανε στη Στενήμαχο, τη Φιλιπούπολη και την Άθήνα, όπου τελείωσε το γυμνάσιο. Σπούδασε στο Πανεπιστήμιο της Άθήνας και στη Γερμανία και δίδαξε ένα χρόνο στα Ζαρίφεια διδασκαλεία της Φιλιπούπολης ως τον διορισμό του στην Έταιρεία.

Ό Τσουντας υπήρξε μεγάλος και συστηματικός ανασκαφέας και εργάστηκε πάντα υπό την αιγίδα της Έταιρείας, της όποίας αποτελεί έξοχο έπιστημονικό κεφάλαιο. Ός νεοδιορισμένος Έφορος έποπτεύει το 1884 τις έρευνες στον βυθό του στενού της Σαλαμίνας για την αναζήτηση λειψάνων των πλοίων της μεγάλης ναυμαχίας και συνεχίζει το 1886 και 1891 με την ανασκαφή των νεκροταφείων της Έρέτριας, τα όποια λεηλατούσαν τότε οι αρχαιοκάπηλοι. Το 1886 αρχίζει τις ανασκαφές του στις Μυκήνες, που έμελλαν να δώσουν το έπιστημονικό θεμέλιο στη μελέτη του πολιτισμού που είχε αποκαλύψει ό Σλήμαν. Οι εκεί έρευνές του κράτησαν ως το 1910, χωρίς τουτο να τον έμποδίσει να κάνει ως Έφορος ανασκαφές και σε άλλα μέρη, στην Τανάγρα το 1887, στη Λακωνική το 1889 (Βαφειό, Άρκίνες, Άμύκλες, Παληόπυργος), στην Τίρυνθα το 1890-1891 και στον Κάμπο της Λακωνικής έπίσης το 1891. Από το 1894 ως το 1898 ασχολείται με την έρευνα και μελέτη του κυκλαδικού πολιτισμού με ανασκαφές στην Άμοργό το 1894, στην Πάρο, Άντίπαρο και Δεσποτικό το 1897, στη Σύρο και

Σίφνο τὸ 1898. Τὸ ἐνδιαφέρον του τὰ ἐπόμενα χρόνια προσελκύει ἡ Θεσσαλία. Ἀρχίζοντας μὲ ἀνασκαφὲς στὴ Μαρμάριανη τὸ 1899 καὶ στὸν Βόλο τὸ 1901, θὰ συνεχίσει τὶς λαμπρὲς του ἔρευνες μὲ τὴν ἀνασκαφὴ τοῦ Σέσκλου τὸ 1901-1903 καὶ τοῦ Διμηνιοῦ τὸ 1903 συμπληρώνοντας ἔτσι, αὐτὸς μόνος, τὴ συστηματικὴ ἀποκάλυψη καὶ μελέτη τριῶν πολιτισμῶν τῆς Ἑλλάδος, τοῦ μυκηναϊκοῦ, τοῦ κυκλαδικοῦ καὶ τοῦ θεσσαλικοῦ.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προϊστορικὴ ἀρχαιολογία, ὅπου ὑπῆρξε πρωτοπόρος καὶ συστηματικὸς ἐρευνητὴς, ἀσχολήθηκε καὶ μὲ τὴν κλασικὴ ἀρχαιολογία, τὴν ἀττικὴ ἀγγειογραφία, τὰ εἰδώλια τῆς Τανάγρας, τὶς ἐπιγραφὲς τῆς Ἀκροπόλεως, τῆς Ἐλευσίνος καὶ τῆς Ἐρέτριας. Θαυμάσιο ἔργο ποῦ πρόσφερε καὶ προσφέρει ἀκόμη μεγάλη βοήθεια στοὺς σπουδαστὲς εἶναι ἡ *Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς Τέχνης* (Ἀθῆναι 1928).

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Θ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ (1867-1955). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα. Πατέρας του ἦταν ὁ Θεμιστοκλῆς Φιλαδελφεύς, ἐκδότης τῆς *Χρυσολίδος* καὶ συγγραφεὺς τῆς *Ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας*. Σπούδασε ζωγραφικὴ στὸ Μόναχο καὶ φιλολογία καὶ ἀρχαιολογία στὴν Ἀθήνα, ἐξελέγη ὑφηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθῆνας καὶ τὸ 1899 προσελήφθη στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ὡς βιβλιοθηκάριος, θέση ἀπὸ τὴν ὁποία ἀπολύθηκε τὸ 1902. Τὸ 1914 διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποχώρησε τὸ 1939. Διετέλεσε Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων στὸ Ναύπλιο, τὴν Πάτρα, Διευθυντὴς Ἀκροπόλεως, καθὼς καὶ τοῦ Ἐπιγραφικοῦ καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΦΙΛΙΟΣ (1844-1907). Γεννήθηκε στὰ Ἰωάννινα, σπούδασε φιλολογία στὴν Ἀθήνα καὶ δίδαξε στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, θέση ἀπὸ τὴν ὁποία παραιτήθηκε γιὰ νὰ σπουδάσει ἀρχαιολογία στὸ Μόναχο καὶ τὸ Βερολίνο. Διετέλεσε Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1883-1904) καὶ κύριο ἔργο του ἦταν ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Ἐλευσίνος.

ΒΑΡΒΑΡΑ ΦΙΛΙΠΠΑΚΗ (1914-1997). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα ὅπου καὶ σπούδασε. Ἐργάστηκε τὸ 1941-1942 στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία καὶ τὸ διάστημα 1943-1946 στὴ Διεύθυνση Ἀναστηλώσεως. Τὸ 1946 πῆγε στὴν Ἀγγλία ὅπου συνέχισε τὶς σπουδὲς της κοντὰ στὸν John Davidson Beazley. Κατὰ τὸ διάστημα 1950-1956 ἐργάστηκε στὶς ἀνασκαφὲς τῆς

Ἄγορᾶς (τὸ 1951-1952 στὸ Princeton). Διετέλεσε Ἐπιμελήτρια, Ἐφορος καὶ Γενικὴ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1956-1979) καὶ ὑπηρετήσε στὴ Σάμο, στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο (Προϊστορικὴ Συλλογὴ), στοὺς Δελφοὺς καὶ πάλι στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο (Συλλογὴ ἀγγείων καὶ μικροτεχνίας). Κατὰ τὸ διάστημα 1977-1979 διετέλεσε διευθύντρια τοῦ μουσείου.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ (1820-1894). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα. Σπούδασε φιλολογία στὴ Γερμανία καὶ ὑπηρετήσε ὡς καθηγητὴς γυμνασίου καὶ γυμνασιάρχης. Ἐγίνε καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο τὸ 1863. Διετέλεσε Σύμβουλος (1861-1862) καὶ Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας (1862-1894). Ἐκανε ἀνασκαφὲς στὶς Πλαταιές, Θήβα, Θήρα, Κόρινθο, Χαιρώνεια, Σούνιο, Κεραμεικὸ, Ἀμφιάρειο.

ΣΕΡΑΦΕΙΜ (ΦΕΙΜΟΣ) ΧΑΡΙΤΩΝΙΔΗΣ (1923-1966). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα ὅπου καὶ σπούδασε ἀλλὰ ἡ καταγωγὴ του ἦταν ἀπὸ τὴ Μάκρη τῆς Μ. Ἀσίας. Διετέλεσε Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1949-1966) καὶ ὑπηρετήσε στὴ Ρόδο ὑπὸ τὸν Ἰωάννη Κοντῆ, στὸ Ναύπλιο, στὴν Ἀκρόπολη, στὴ Μυτιλήνη καὶ πάλι στὸ Ναύπλιο. Εἶχε εὐρύτερη κλασικὴ μόρφωση, φιλολογικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ. Ὁ πρόωρος θάνατός του ἦταν ἀποτέλεσμα αὐτοκινητιστικοῦ δυστυχήματος.

ΜΑΝΟΛΗΣ ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ (1909-1998). Γεννήθηκε στὸ Ἡράκλειο τῆς Κρήτης καὶ σπούδασε στὴν Ἀθήνα, στὸ Παρίσι καὶ στὸ Βερολίνο. Τὸ 1941 ἀνέλαβε τὴ διεύθυνση τοῦ Μουσείου Μπενάκη καὶ τὸ 1943 διορίστηκε Ἐφορος τῆς ἱερῆς Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων (Στερεὰ Ἑλλάς). Τὸ 1953 κατόρθωσε, μετὰ τοὺς σεισμοὺς τῶν Ἰονίων Νήσων, νὰ διασώσει μέσα ἀπὸ τὰ εἰσώγια τῆς Ζακύνθου, ἑκατοντάδες εἰκόνες, ἔργα τέχνης καὶ τοιχογραφίες ἀπὸ ἐτοιμόρροπες ἐκκλησίες. Τὸ 1960 ἀνέλαβε τὴ διεύθυνση τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου, ἀπὸ τὸ ὁποῖο τὸν ἀπομάκρυνε, τὸ 1967, ἡ στρατιωτικὴ δικτατορία. Τὸ 1973 ἐπανῆλθε στὴν Ὑπηρεσία ὡς Ἐφορος τῆς ἱερῆς Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ τὸ 1974 ἀνέλαβε καὶ πάλι τὴ διεύθυνση τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου. Τὸ 1973 ἀποχώρησε ἀπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ Μουσείου Μπενάκη καὶ τὸ 1975 ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία. Τὸ 1980 ἐξελέγη Ἀκαδημαϊκός. Ὁ Μανόλης Χατζηδάκης ὑπῆρξε διαπρεπὴς ἐρευνητὴς καὶ διεθνῶς ἀθθεντία στὴ μελέτη τῆς μεταβυζαντινῆς ζωγραφικῆς.

ΙΩΣΗΦ ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ (1848-1936). Γεννήθηκε στη Μήλο, από γονείς Κρητικούς, όπου έκανε και τις εγκύκλιες σπουδές, και σπούδασε στην Αθήνα ιατρική. Τις σπουδές του αυτές συνέχισε στο Μόναχο, το Βερολίνο και το Παρίσι. Το 1878 εγκαταστάθηκε στη Σύρο, όπου άσκησε την ιατρική. Το 1881 πήγε για πρώτη φορά στην Κρήτη, όπου το 1882 εγκαταστάθηκε οριστικά. Από το 1883 που έγινε πρόεδρος του «Φιλεκαπαιδευτικού Συλλόγου Ήρακλείου» στρέφει τα ενδιαφέροντά του προς τα μνημεία της Κρήτης και εξελίχθηκε σε εξαιρετο μελετητή της αρχαιολογίας της Κρήτης. Αναμίχθηκε επίσης στην πολιτική για να υποστηρίξει στην Ελλάδα και στο Έξωτερικό, την απελευθέρωση της Κρήτης και την Ένωσή της με την Ελλάδα. Υπήρξε ο ιδρυτής και ο δημιουργός του Μουσείου Ήρακλείου.

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΧΡΗΣΤΟΥ (1922). Γεννήθηκε στις Θεσπές. Σπούδασε ιστορία και αρχαιολογία στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών (1943-1948). Υπηρέτησε ως Επιμελητής Κλασικών Αρχαιοτήτων (Βοιωτία-Εύβοια, 1951-1955 και Λακωνία-Αρκαδία, 1955-1965). Παράλληλα, κατά την περίοδο 1955-1957, με υποτροφία της γερμανικής κυβέρνησης (DAAD), έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στην αρχαία και νεώτερη Τέχνη, στα Πανεπιστήμια της Βόννης και της Κολονίας. Το 1965 εξελέγη τακτικός καθηγητής της Ιστορίας της Τέχνης (ή πρώτη έδρα της έπιστήμης αυτής που ιδρύθηκε σε ελληνικό πανεπιστήμιο) και της Μεσαιωνικής και Νεώτερης Τέχνης της Δύσης στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Το 1979 μετακλήθηκε στην ίδια έδρα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, όπου δίδαξε μέχρι την αποχώρησή του ως όμοτιμος καθηγητής. Οι πρώτες δημοσιεύσεις του αφορούν την ελληνική αρχαιολογία και τέχνη, ενώ οι μελέτες του μετά την έκλογή του στο πανεπιστήμιο αφορούν την ευρωπαϊκή τέχνη από την Αναγέννηση ως τις μέρες μας, καθώς και την ελληνική τέχνη του 19ου και του 20ού αιώνα. Το 1991 εξελέγη τακτικό μέλος της Ακαδημίας Αθηνών.

ΟΙ ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ὁ πρῶτος κατάλογος τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας δημοσιεύτηκε τὸ 1938 μὲ τὴ συμπλήρωση τῆς πρώτης ἑκατονταετίας τῆς¹. Ὁ κατάλογος εἶχε συνταχθεῖ ἀπὸ τοὺς τότε συνεργάτες τῆς Ἐταιρείας Παναγιώτῃ Στριγόπουλο, λογιστὴ (+1933), Ἀντωνία Παναζοπούλου, βοηθὸ τοῦ Γραφείου καὶ κατόπιν λογίστρια τῆς Ἐταιρείας, Ἀρτεμισία Γιαννουλάτου, φιλόλογο² καὶ Βαρβάρα Φιλιππάκη, τὴν κατόπιν Ἐφορο τῶν Ἀρχαιοτήτων³. Τὸν κατάλογο αὐτόν, διορθωμένο, τροποποιημένο καὶ ἐπισημασμένο, περιέλαβα στὴν *Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας*⁴. Ὁ ἐδῶ, μὲ ἐπισημασμένο τὸ κείμενο αὐτό, ἔγινε μὲ τὴ βοήθεια τῶν συνεργατῶν τῆς Ἐταιρείας Οὐρανίας Βιζυηνοῦ, Γεωργίας Μαλλοῦχου, Γεωργίου Παπαδοπούλου, καὶ καλύπτει τὴν περίοδο 1837-2010. Ἡ μορφή του εἶναι περισσότερο συνοπτικὴ ἀπὸ τὶς προηγούμενες. Μνημονεύονται μόνον ὁ ἀνασκαφέας, ὁ τόπος κάθε ἀνασκαφῆς καὶ τὸ ἔτος διενέργειάς της ποὺ ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ ἔτος δημοσίευσης τῆς οἰκείας ἔκθεσης στὸν ἀντίστοιχο σὺδ ἔτος τόμο τῶν ΠΑΕ ἢ τοῦ Ἔργου.

ΑΘΗΝΑ

Ἅγιος Δανιὴλ: 1911 (Π. Καστριώτης).

Ἅγιος Δημήτριος Κατηφόρης: 1860-62· 1862-63 (Λ. Καφταντζόγλους)-1868-69.

Ἄγορὰ ἀρχαία: 1907 (Π. Καββαδίας, Ἀ. Σκιᾶς)· 1908 (Γ. Οἰκονόμος).

Ἄγορὰ παλαιὰ ἢ καεῖσα: βλ. Ἀδριανοῦ βιβλιοθήκη.

Ἄγορὰ ρωμαϊκὴ: 1890-91 (Σ. Ἀ. Κουμανούδης)· 1910 (Π. Καστριώτης, Ἀ. Φιλαδελφεύς). Ἀθηνᾶς Ἀρχηγέτιδος τετρακίονιον: 1839-40· 1879· 1891 (Σ. Ἀ. Κουμανούδης)· 1908.

Ἀδριανοῦ βιβλιοθήκη: 1848· 1858-60· 1895-96. Καεῖσα, πυρποληθεῖσα ἢ

1. Τὸ Ἔργον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς ἑκατονταετίαν, 1837-1937, ἐν ἀλφαβητικῇ διατάξει (Ἐν Ἀθήναις 1938).

2. Ὁ Μέντωρ 94, 2009, 219-220.

3. Ὁ Μέντωρ 44, 1997, 88-91.

4. Ἱστορία 343-372.

- ἀλλιῶς παλαιὰ Ἀγορά: 1884-86 (Σ. Ἀ. Κουμανούδης, W. Dörpfeld).
 Τετράκογχο οἰκοδόμημα: 1950 (Ι. Τραυλός). Μεγάλη Παναγία: 1859-60.
 Ἀδριανοῦ πύλη - Ὀλυμπεῖον: 1886· 1889. Βλ. καὶ Ὀλυμπεῖον.
 Ἀκαδημία ἀρχαία: 1955-63 (Φ. Σταυρόπουλος).
 Ἀμπελόκηποι: 1883.
 Ἀνδρονίκου Κυρρήστου Ὀρολόγιον: 1838-41· 1845 (Λ. Παλάσκας, Βάϊ-
 σενμπαχ)· 1847-49.
 Ἄρειος Πάγος: 1842· 1845-46· 1907.
 Ἀστεροσκοπεῖον: 1898 (Γ. Σωτηριάδης).
 Ἀττάλου στοά (Παναγία Πυργιώτισσα): 1859-62 (Σ. Ἀ. Κουμανούδης·
 συνεργάτες: Π. Εὐστρατιάδης, Π. Περβάνογλου, Δ. Σεμιτέλος, Ἰ. Πα-
 παδάκης)· 1862-75· 1890 (Σ. Ἀ. Κουμανούδης)· 1895-1902 (Κ. Μυ-
 λωνᾶς).
 Βαρβακείου βορεία πάροδος: 1881.
 Βορειοδυτικὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν: 1861-62 (Π. Περβάνογλου).
 “Βουλευτήριον”: 1851-52 (Κ. Πιττάκης, συνεργάτες: Δ. Χαραμῆς, Π.
 Εὐστρατιάδης)· 1861-62 (Π. Εὐστρατιάδης)· 1910 (Κ. Κουρουνιώτης).
 Γιγάντων στοά: 1859-60· 1862-63· 1870-72· 1895-96· 1912 (Π. Καστριώ-
 τῆς).
 Θησεῖον: 1858-59· 1859-60 (Λ. Καφταντζόγλους)· 1899· 1904· 1907-1908
 (Π. Καββαδίας, Γ. Οἰκονόμος).
 Ἰλισός: 1864-65· 1872-74· 1893, 1897 (Ἀ. Σκιᾶς)· 1950 (Ἰ. Θρεψιάδης).
 Βασιλικὴ Ἰλισσοῦ: 1916-17 (Γ. Α. Σωτηρίου, βλ. Γ. Α. Σωτηρίου, *ΑΕ*
 1917, 106 καὶ *ΑΕ* 1919, 1-31)· 1948-49 (Ἐμμ. Χατζηδάκης). Ἱερὸν
 Παγκράτους: 1953-54 (Γ. Μηλιάδης).
 Κεραμεικός: 1870-76· 1879-80· 1884 (Σ. Ἀ. Κουμανούδης, Σ. Φιντικλῆς)·
 1890 (Κ. Μυλωνᾶς)· 1896 (Β. Στάης)· 1897 (Ἀντ. Οἰκονόμου, Κ. Κον-
 τόπουλος)· 1907-08 (Α. Brückner, Ἀ. Σκιᾶς)· 1909-10 (Α. Brückner,
 Γ. Οἰκονόμος, βλ. καὶ Α. Brückner, *ΑΕ* 1910, 95-144).
 Κολωνός: 1899 (Κ. Κουρουνιώτης).
 Λουτρόν (παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τῶν καθολικῶν): 1858-59.
 Λυσικράτους μνημεῖον: 1921 (Ἀ. Φιλαδελφεύς, G. Welter). Ὀδὸς Βάκχου
 καὶ Βύρωνος: 1919 (Ἀ. Κεραμόπουλλος).
 Μενδρεσές: 1914 (Β. Λεονάρδος, Κ. Κουρουνιώτης, Ἀ. Κεραμόπουλλος).
 Μητροπόλεως νότιον μέρος: 1881 (Κ. Μυλωνᾶς).
 Ὀδὸς Ἀδριανοῦ: 1858-59.
 Ὀδὸς Ἐρυσίχθονος καὶ Ἡ. Πουλοπούλου: 1953 (Ἰ. Θρεψιάδης).
 Ὀδὸς Εὐριπίδου καὶ Μενάνδρου: 1879.
 Ὀδὸς Θερμοπυλῶν: 1911 (Κ. Κουρουνιώτης).
 Ὀδὸς Λυσικράτους καὶ Ἀδριανοῦ: 1911 (Ἀ. Κεραμόπουλλος).
 Ὀδὸς Μισσαραλιώτου τῆς συνοικίας Γαργαρέττα: 1950 (Ἰ. Θρεψιάδης).

- Ὀδὸς Ποικίλης, οἰκόπεδο ἰδιοκτησίας Ἰω. Κ. Μπουναῖ: 1879.
 Ὀδὸς Σταδίου: 1872-73.
 Ὀδὸς Φαλήρου καὶ Σπ. Δοντᾶ: 1953 (Ἰ. Θερεψιάδης).
 Οἰκόπεδο Παπαδοπούλου (ΒΑ. Ἀκροπόλεως): 1911 (Κ. Κουρουνιώτης).
 Ὀλυμπεῖον: 1858-60· 1861-62· 1886-88 (Σ. Ἀ. Κουμανούδης)· 1892· 1897-1898, 1900-09 (Γ. Νικολαΐδης). Βαλανεῖο: 1949 (Ἰ. Τραυλός).
 Πινύξ: 1842-43· 1860-61 (Π. Περβάνογλου)· 1910 (Χρ. Τσοῦντας, συνεργάτες: Κ. Ρωμαῖος, Κ. Κουρουνιώτης)· 1911 (Κ. Κουρουνιώτης, Δ. Ἀντωνιάδης)· 1916 (Κ. Κουρουνιώτης, βλ. ΑΕ 1916, 118).
 «Πρυτανεῖον»: βλ. Ἄγ. Δημήτριος Κατηφόρης.
 Πτωχοκομεῖον (ὄδ. Κηφισιάς): 1872-73.
 Σκοποβολή (θέση πέραν τοῦ Ἴλισοῦ): 1884.
 Φιλοπάππου λόφος: 1953 (Ἰ. Θερεψιάδης).
 Φιλοπάππου μνημεῖον: 1898 (Ἀ. Σκιᾶς)· 1898-1900 (Ν. Μπαλᾶνος).

ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΚΑΙ ΚΛΙΤΕΙΣ

- Ἀκροπόλεως ἀνασκαφή: Π. Καββαδίας, Γ. Καβερᾶου, Ἀνασκαφή τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1890 (1906-07). *Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος Α΄, Γλυπτὰ ἐκ τοῦ μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως* (1906). Συντηρήσεις, ἀναστηλώσεις, καθαρισμοί, διαμορφώσεις, μουσειακὰ ἔργα: 1877-78· 1882· 1895· 1897-1902· 1907-1909.
 Ἀγρίπια βάσις: 1845-46.
 Ἀθηνᾶ Πρόμαχος: 1839-40 (Κ. Πιττάκης).
 Ἀθηνᾶς Νίκης ναός: 1839-40· 1843-44· 1846-48· 1880 (R. Bohn)· 1908-09 (Ν. Μπαλᾶνος).
 Ἀθηνᾶς Πολιάδος ναός: 1886 (Π. Καββαδίας).
 Ἀνατολικὴ πλευρὰ μέχρι Προπυλαίων: 1888 (Π. Καββαδίας).
 Ἀσκληπιεῖον: 1876 (Σ. Ἀ. Κουμανούδης)· 1897 (Γ. Σωτηριάδης)· 1910 (Φρ. Βεροάκης, βλ. καὶ ΑΕ 1912, 43-59· 1913, 52-74).
 Βαθμίδες ἀνόδου: 1842-43· 1845-46.
 Βευεὶ πύλη: 1908.
 Βορείως καὶ δυτικῶς τῆς Ἀκροπόλεως: 1896 (Π. Καββαδίας)· 1908-09.
 Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος ναός: 1839-40.
 Διονυσιακὸν θέατρον: 1838-41· 1858-59· 1861 (J. H. Strack, βλ. ΑΕ 1862, 94, 113)· 1861-67 (Π. Εὐστρατιάδης)· 1877-79· 1897 (Γ. Σωτηριάδης)· 1925 (W. Dörpfeld). Βασιλικὴ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου: 1951 (Ἰ. Τραυλός).
 Ἐρέχθειον: 1839-40· 1844-46· 1853 (βλ. Γ. Γλαράκη, Κ. Πιττάκη, Λ. Κανταντζόγλου, Δ. Ζέζο, Π. Κάλκο, Π. Εὐστρατιάδη, *Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου ἐπιτροπῆς*, Ἀθήνησι 1853)· 1902-04· 1907-09 (Ν. Μπαλᾶνος).
 Μεταξὺ Ἐρεχθείου καὶ μουσείου: 1887 (Π. Καββαδίας).

- Ευμένους στοά: 1864-65 (Π. Εύστρατιάδης)· 1869-70· 1876-78 (Σ. 'Α. Κουμανούδης).
- Ἡρώδου Ἀττικοῦ Ὡδεῖον: 1848-49· 1878· 1900 ('Α. Σκιᾶς)· 1897-98 (Γ. Σωτηριάδης).
- Θρασύλλου μνημεῖον: 1838-39.
- Μυκηναϊκὰ οἰκίματα: 1886 (Π. Καββαδίας).
- Νοτίως τῆς Ἀκροπόλεως: 1877 (Σ. 'Α. Κουμανούδης)· 1955-59 ('Ι. Μηλιάδης)· 1960 (Γ. Δοντάς).
- Πανὸς οπήλαιον: 1842-43 (Κ. Πιττάκης).
- Παρθενών: 1839-40· 1841-44 (Κ. Πιττάκης, 'Α. Ραγκαβῆς)· 1845-46 (Κ. Πιττάκης)· 1848-49· 1886 (Π. Καββαδίας)· 1894-95· 1896-1902 (Ν. Μπαλᾶνος, Ν. Ἰωαννίτης). Παρθενῶνος καὶ Ἐρεχθεῖου μεταξύ: 1883 (Π. Εύστρατιάδης)· 1885 (Π. Καββαδίας).
- Περικλέους Ὡδεῖον: 1914-28 (Π. Καστριώτης)· 1931-32 ('Α. Ὀρλάνδος)· 1951 ('Ι. Τραυλός, βλ. ἄνωτ. Διονυσιακὸν θέατρον).
- Προπύλαια: 1839-40 (Κ. Πιττάκης)· 1845-46· 1880 (R. Bohn)· 1908, 1910 (Ν. Μπαλᾶνος). Προπυλαίων πύργος: 1874-75.
- Ρώμης καὶ Αὐγούστου ναός: 1839-40 (Κ. Πιττάκης)· 1887 (Π. Καββαδίας).
- Υδροαγωγεῖον: 1866-67 (Π. Εύστρατιάδης).
- Χαλκοθήκη: 1886 (Π. Καββαδίας).

ΑΤΤΙΚΗ

- Αἴγινα: 1894 (Β. Στάης)· 1900· 1902 ('Α. Σκιᾶς).
- Αἰγόσθενα: 1954 ('Α. Ὀρλάνδος).
- Αἰξωνή: βλ. Ἀλυκὴ Γλυφάδας.
- Ἄλυκὴ Γλυφάδας: 1919 ('Α. Κεραμόπουλος)· 1953-55, 1957 ('Ι. Παπαδημητρίου).
- Ἄμαρουσιον: 1896 (Β. Στάης).
- Ἀμφιάρειον Ὠρωποῦ: 1884 (Σ. Φιντικλῆς, Β. Λεονάρδος, W. Dörfeld)· 1886-1887, 1890, 1896, 1903-07, 1909, 1913, 1916-29 (Β. Λεονάρδος, βλ. καὶ ΑΕ 1913, 237· 1916, 118-121· 1917, 239-242· 1918, 110-113)· 1951-53 (Μ. Μιτσός). 1996 (Β. Πετράκος).
- Ἀνάβυσος: 1911 (Π. Καστριώτης, 'Α. Φιλαδελφεύς).
- Ἀραφὴν: 1951-55 (Δ. Θεοχάρης)· Ἀσκηταριό: 1954-55 (Δ. Θεοχάρης).
- Ἀσκηταριό: βλ. Ἀραφὴν.
- Βραυρών: 1893-94 (Β. Στάης)· 1945-50 ('Ι. Παπαδημητρίου)· 1950 (Δ. Θεοχάρης)· 1951-54 (Εύστ. Στίκας)· 1955-62 ('Ι. Παπαδημητρίου)· 1996, 1999-2001 (Κλ. Εύστρατίου).
- Δαφνί: 1891-92 (Δ. Καμπούρογλους)· 1894-95 (Novo, Trump)· 1896-97 (Novo, Τριανταφύλλου)· 1898, 1900 (Trump)· 1901 ('Α. Λυκάκης)· 1907 ('Α. Ἀδαμαντίου).

- Δημόσιον δενδροκομείον: 1883.
- Ἐλευσίς: 1882-1893 (Δ. Φίλιος)· 1894 (Δ. Φίλιος, Ἄ. Σκιᾶς)· 1895-98, 1902 (Ἄ. Σκιᾶς)· 1918-19, 1935 (Κ. Κουρουνιώτης)· 1936-39 (Κ. Κουρουνιώτης, Ἴ. Τραυλός)· 1940 (Κ. Κουρουνιώτης)· 1952 (Γ. Μυλωνᾶς, Ἴ. Τραυλός)· 1953-57, 1960-64 (Ἴ. Τραυλός)· 1981-83 (Γ. Μυλωνᾶς, Ἴ. Τραυλός)· 1986 (Γ. Μυλωνᾶς, Θ. Καράγιωργα). Νεκροταφεῖον Ἐλευσίνος: 1953-56 (Γ. Μυλωνᾶς)· 1994 (Γ. Ἐφορεία)· 1994-95 (Μ. Κοσμόπουλος).
- Ζέα: 1881, 1884, 1892 (Ἴ. Δραγάτης)· 1899 (Ἴ. Δραγάτης, Ἡ. Ἀγγελόπουλος).
- Θορικός: 1881 (Σ. Φιντικλῆς, Π. Σταματάκης)· 1893 (Β. Στάης)· 1994-96 (Β. Πετράκος, Μ. Οἰκονομάκου).
- Ἱερὰ ὁδός (Ἀθηνῶν-Ἐλευσίνος): 1892 (Δ. Καμπούρογλου). 1926 καὶ 1937 (Ἴ. Τραυλός)· 1938-39 (Κ. Κουρουνιώτης, Ἴ. Τραυλός).
- Καίσαριανῆς μονή: 1949-50 (Ἐμμ. Χατζηδάκης).
- Καλύβια Κουβαρᾶ: 1900.
- Κοκκινιά (Παλαιά): 1951 (Δ. Θεοχάρης).
- Λαύρειον: 1881.
- Λαυρεωτικὸς Ὀλυμπος: 1952 (Ν. Κοτζιάς).
- Λιόσια: 1883.
- Μαραθῶν: 1895-96 (Ἴ. Λύρης)· 1932-36, 1939-40 (Γ. Σωτηριάδης)· 1958 (Εὐ. Στίκας)· 1970-72 (Σπ. Μαρινᾶτος). Τσέπι Μαραθῶνος: 1970-72 (Σπ. Μαρινᾶτος)· 1997-2009 (Μ. Παντελίδου Γκόφα). Μπρεξίζα Μαραθῶνος: 2009 (Ἴ. Δεκουλάκου).
- Μέγαρα: 1889 (Δ. Φίλιος)· 1934 (Ἴ. Θρεψιάδης, Ἴ. Τραυλός)· 1936 (Ἴ. Θρεψιάδης).
- Μενίδιον: 1879.
- Μεσόγεια: 1874-75.
- Μοσχάτον (νέον Φάληρον): 1908-09 (Β. Στάης). Ὁδ. Χρυσοστόμου Σμύρνης: 1973-74 (Ἴ. Παπαχριστοδούλου).
- Μουνηχία: 1840-41· 1880-81 (Δ. Φίλιος)· 1897 (Ἴ. Δραγάτης)· 1899-1900 (Ἴ. Δραγάτης, Ἡ. Ἀγγελόπουλος)· 1935 (Γ. Οἰκονόμος, Ἴ. Θρεψιάδης).
- Μυρρινοῦς: 1960-61 (Ἴ. Παπαδημητρίου).
- Νέα Μάκρη: 1954 (Δ. Θεοχάρης).
- Πανὸς σπήλαιον (Μαραθῶν): 1958 (Ἴ. Παπαδημητρίου).
- Πανὸς σπήλαιον (Πάρνης): 1900-01 (Ἄ. Σκιᾶς, βλ. *ΑΕ* 1918, 1-28).
- Πειραιεὺς: 1839-40· 1860-62, 1871-72 (Π. Περβάνογλου). Φυλακεῖον: 1872-73· 1885-86 (Ἴ. Δραγάτης). 1892 (Ἴ. Δραγάτης, βλ. *ΑΕ* 1894, 99-114)· 1894 (Ἄ. Φιλαδελφεύς)· 1910, 1917 (Ἴ. Δραγάτης). Βλ. καὶ Μουνηχία.

- Περατιή: 1953-1963 (Σπ. Ίακωβίδης).
 Πρασιαί: 1893-94 (Β. Στάης).
 Ραμνοῦς: 1880 (Δ. Φίλιος, Σ. Φιντικλῆς)· 1890-92 (Β. Στάης)· 1958 (Εὐ. Μαστροκώστας)· 1975-2001 (Β. Πετράκος)· 1977-79 (Γ. Δεσπίνης)· 2003-04, 2009-10 (D. Blackman).
 Σαλαμίς: 1845-46· 1884 (Χρ. Τσουντας)· 1941 (Δ. Πάλλας).
 Σκάλα Ὁρωποῦ: 1996-2010 (Ἄλ. Μαζαράκης Αἰνιάν).
 Σούνιον: 1873-74 (Ἴω. Μοσχονήσιος)· 1880 (Σ. Φιντικλῆς, Σ. Ἄ. Κουμανούδης)· 1897-1915 (Β. Στάης, βλ. ΑΕ 1912, 266· 1913, 234· 1917, 168-213, καὶ Β. Στάη, *Τὸ Σούνιον καὶ οἱ ναοὶ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς*, 1920, καὶ Ἄν. Ὁρλάνδον, ΑΕ 1917, 213-226)· 1994 (Β. Πετράκος).
 Σπάτα: 1877 (Π. Σταματάκης)· 1982 (Γ. Σταϊνχάουερ).
 Τράχωνες: 1980-81 (Ὁ. Τζάχου Ἀλεξανδρῆ).
 Ὑμητιός: 1949-50 (Ν. Κοτζιάς).
 Φάληρον: 1862-63, 1865-66.
 Φυλή: βλ. Πανὸς σπήλαιον.
 Χασιά: βλ. Πανὸς σπήλαιον.
 Ψυττάλεια: 1986 (Β. Πετράκος).
 Ὁρωπός: βλ. στίς λ. Ἀμφιάρειον, Σκάλα.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

- Ἅγιος Βασίλειος (Ἀχαΐα): 1928-29 (Ν. Κυπαρίσσης).
 Ἅγιος Ἡλίας (Χώρα Τριφυλίας): 1954 (Σπ. Μαρινᾶτος).
 Ἅγιος Ἰωάννης (Παπούλια Πυλίας): 1954-56 (Σπ. Μαρινᾶτος)· 1978-1980, 1986, 1988 (Γ. Σ. Κορρές).
 Ἅγιος Ἰωάννης Γουργομίσσης (Ἀχαΐα): 1932 (Ν. Κυπαρίσσης).
 Ἅγιος Σώστης (Τεγέα): 1861-63 (Π. Κουπιτόρης, Θ. Πετμεζᾶς, Δ. Σαλαμανός)· 1900, 1910 (Κ. Ρωμαῖος).
 Ἀηδόνια (Κορινθία): 1986 (Κ. Κρυστάλλη-Βότση).
 Αἶγιον: 1954 (Ν. Γιαλούρης).
 Ἀκροκόρινθος: 1892 (Ἄ. Σκιᾶς).
 Ἀμύκλα: 1889-90 (Χρ. Τσουντας)· 1907 (Ἄ. Σκιᾶς)· 1956, 1960-61 (Χρ. Χρήστου).
 Ἀνάληψις (Κυνουρία): 1954-57, 1961 (Κ. Ρωμαῖος).
 Ἀνδάνεια: 1900 (Ἄ. Λυκάκης).
 Ἄνθεια (Ἀχαΐα): 1936-37 (Ν. Κυπαρίσσης).
 Ἄργος: 1871-72 (Ἄ. Βλαστός)· 1878 (Π. Σταματάκης)· 1952 (Σ. Ι. Χαριτωνίδης).
 Ἀρκαδία: 1980-81 (Χρ. Καρδαῖ).
 Ἀρκίνοι (Λακωνική): 1889 (Χρ. Τσουντας)· 1910 (Γ. Σωτηριάδης).
 Ἀρμακάδια (Ἀρκαδία): 1907 (Κλὼν Στέφανος).

- Ἄφυσος: 1963 (Χρ. Χρήστου).
 Ἀχαΐα: 1934, 1938-40 (Ν. Κυπαρίσσης)· 1977 (Ι. Παπαποστόλου).
 Βάθος (Χούνη· Ἀρκαδία): 1907 (Κλῶν Στέφανος).
 Βαφειό: 1889-90 (Χρ. Τσούντας).
 Βάχλια (Ἀρκαδία): 1891 (Β. Λεονάρδος).
 Βίγλα (Τεγέα): 1910 (Κ. Ρωμαῖος).
 Βλαχόπουλο (Πυλία): 1964 (Σπ. Μαρινᾶτος).
 Βοϊδοκοιλιά-Κορυφάσιον (Πυλία): 1956, 1958 (Σπ. Μαρινᾶτος)· 1975-79
 (Γ. Σ. Κορρές)· 1980 (Γ. Σ. Κορρές, Ἄδ. Σάμπων)· 1981-83, 1986-87
 (Γ. Σ. Κορρές).
 Βολιμίδια (Χώρα Τριφυλίας): 1952-54, 1960, 1964-65 (Σπ. Μαρινᾶτος).
 Βρωμοσέλλα (Ἀρκαδία): 1907 (Κλῶν Στέφανος).
 Γεράκι: 1907 (Ἄ. Ἀδαμαντίου)· 1937 (Ἄ. Ξυγγόπουλος).
 Γκράβες (Σικυών): 1936 (Ἄ. Ὀρλάνδος).
 Γορτυνία: 1966 (Χρ. Καρδαρά).
 Γουρζούμια (Ἀχαΐα): 1931-32 (Ν. Κυπαρίσσης).
 Γύθειον: 1871-72 (Ἄ. Βλασιός)· 1891 (Ἄ. Σκιας).
 Δίβριτσα (Ἀρκαδία): 1891 (Β. Λεονάρδος).
 Δίολκος: 1960, 1962 (Ν. Βερδελῆς).
 Ἐλος (Λακωνική): 1907 (Ἄ. Ἀδαμαντίου).
 Ἐπίδαυρος: 1881-85 (Π. Καββαδίας)· 1886-87 (Β. Στάης)· 1891-93 (Π.
 Καββαδίας)· 1894-95 (Π. Καββαδίας, Ἐπ. Κορομάντζος)· 1896 (Κ.
 Κοντόπουλος, Ἐπ. Κορομάντζος)· 1897 (Ἀθ. Οἰκονόμου)· 1898-1909,
 1916, 1918-27 (Π. Καββαδίας)· 1948-51 (Ἰω. Παπαδημητρίου)· 1974-
 81, 1983-84, 1986-2001 (Β. Λαμπρινουδάκης).
 Ἐπίδαυρος Λιμηρά: 1982 (Ν. Δρανδάκης, Ν. Γκιολές, Ἐ. Δωρῆ, Σ. Καλο-
 πύση, Β. Κέπετζη, Χ. Κωνσταντινίδη, Μ. Κωνσταντουδάκη, Μ. Πανα-
 γιωτίδη)· 1983 (Ν. Δρανδάκης, Σ. Καλοπύση, Μ. Παναγιωτίδη).
 Ἐρμιόνη: 1909 (Ἀλ. Φιλαδελφεύς)· 1955-56, 1976 (Εὐστ. Στίκας).
 Ἦλις: 1960-67, 1969-70, 1972-73, 1975-77, 1979-83, 1990, 1994 (Ν. Για-
 λούρης).
 Ἡραῖον: βλ. Ἔργος.
 Θισοά (ἢ πρὸς Ὀρχομενῶ Ἀρκαδίας): 1911 (Γ. Π. Οἰκονόμος).
 Θουρία (Μεσσηνία): 2009-10 (Ξένη Ἀραπογιάννη).
 Ἴκλαινα (Πυλία): 1954, 1960 (Σπ. Μαρινᾶτος)· 1999-2006, 2008-10 (Μ.
 Κοσμόπουλος).
 Ἴμπραῆμ Ἐφέντη (Τεγέα): 1909 (Κ. Ρωμαῖος).
 Ἴσθμία: 1903 (Β. Στάης).
 Καλαβρύτων ἐπαρχία: 1917, 1920 (Γ. Παπανδρέου).
 Καμάρα (Ἀχαΐα): 1934 (Ν. Κυπαρίσσης).
 Καμίνια (Κρεμμύδια Πυλίας): 1975, 1980 (Γ. Σ. Κορρές).

- Κάμπος (Μεσσηνία): 1891 (Χρ. Τσουντας).
 Καταβόθρα (Χώρα Τριφυλίας): 1955 (Σπ. Μαρινάτος).
 Κατοίγκρι (Άργολίς): 1890 (Γ. Κοφινιώτης).
 Κάτω Γουμενίτσα (Καλάβρυτα): 1925-27 (Ν. Κυπαρίσσης).
 Κιάτον: 1882 (Π. Σταματάκης).
 Κισσός (Πυλία): 1962, 1966 (Σπ. Μαρινάτος).
 Κοράκου Βρύση (Ίσθμός): 1882 (Δ. Φίλιος).
 Κορινθία: 1871-72 (Α. Βλαστός).
 Κόρινθος: 1845-46· 1874-76 (Σ. Φιντικλής, Ί. Παπαδάκης)· 1892 (Α. Σκιᾶς).
 Κόρινθος Παλαιά: 1906-07 (Α. Σκιᾶς)· 1953-55 (Δ. Πάλλας)· 1961-62 (Εὐ. Στίκας)· 1969 (Δ. Πάλλας).
 Κορώνη: 1874-75.
 Κουκουάρα (Πυλία): 1958-61, 1973 (Σπ. Μαρινάτος)· 1974-75, 1978, 1986, 1988 (Γ. Σ. Κορρές).
 Κουτρέικα (Άχαΐα): 1932 (Ν. Κυπαρίσσης).
 Κράνειον (Κόρινθος): 1970, 1972, 1976-77 (Δ. Πάλλας).
 Κυλλήνη: 1871 (Α. Βλαστός).
 Κυνόρπιον (Επίδαυρία): 1896 (Κ. Κοντόπουλος)· 1901 (Π. Καββαδίας).
 Κυνουρία: 1941, 1950, 1953 (Κ. Ρωμαῖος).
 Κυπαρισσία: 1911 (Ν. Κυπαρίσσης).
 Κυπάρισσος (Μάνη): 1958, 1960 (Ν. Δρανδάκης).
 Κυρᾶς Βρύση (Ίσθμός): 1882 (Δ. Φίλιος).
 Κωστή Ράχη (Άρκαδία): 1907 (Κλῶν Στέφανος).
 Κώτιλον (Φιγάεια): 1902 (Κ. Κουρουνώτης).
 Λάλουσι (Τριταΐα): 1933 (Ν. Κυπαρίσσης).
 Λεβέτι (Πελλήνη): 1932 (Α. Ὁρλάνδος).
 Λέχαιον: 1956 (Δ. Πάλλας)· 1957 (Δ. Πάλλας, Εὐ. Στίκας)· 1958-61, 1965 (Δ. Πάλλας)· 1998-2002, 2004-05 (Π. Βελισσαρίου).
 Λυγιά (Άρκαδία): 1907 (Κλῶν Στέφανος).
 Λύκαιον: 1898 (Κ. Κοντόπουλος)· 1903-04, 1909 (Κ. Κουρουνώτης).
 Λυκόσουρα: 1895-96 (Β. Λεονάρδος)· 1897 (Κ. Κοντόπουλος, Β. Λεονάρδος)· 1898 (Κ. Κοντόπουλος)· 1903, 1906-07 (Κ. Κουρουνώτης).
 Μαγούλα (Λακεδαιμονία): 1931 (Α. Ἀδαμαντίου).
 Μάζι (Σκιλλουντία): 1880 (Εὐ. Καστόρχης)· 1960 (Ν. Γιαλούρης)· 1978-81, 1983 (Άλ. Τριάντη).
 Μαμουσιά: 1981 (Ίφ. Δεκουλάκου).
 Μάνεσι (Άχαΐα): 1930 (Ν. Κυπαρίσσης).
 Μάνη: 1974-77 (Ν. Δρανδάκης)· 1978 (Ν. Δρανδάκης, Έ. Δωρῆ, Σ. Καλοπίση, Μ. Παναγιωτίδη)· 1979-80 (Ν. Δρανδάκης, Σ. Καλοπίση, Μ. Παναγιωτίδη). Διρός: 1979, 1981 (Ν. Δρανδάκης, Ν. Γκιολές, Χ. Κων-

- σταντινίδη)· 1981 (Ν. Δρανδάκης, Έ. Δωρή, Σ. Καλοπίση, Β. Κέπετζη, Μ. Παναγιωτίδη).
- Μαντάνεια: 1871-72 (Α. Βλαστός)· 1872-73 (Π. Σταματάκης)· 1990-92 (Στ. Παπαμαρινόπουλος).
- Μαυρίκι (Τεγέα): 1907 (Κ. Ρωμαίος).
- Μεγάλη Πόρτα (Κόρινθος): 1882 (Π. Σταματάκης).
- Μεγαλόπολις: 1901 (Μιλτ. Άννινος Καβαλλιεράτος).
- Μεθύδριον (Άρκαδία): 1858-59 (Κ. Ταγκόπουλος).
- Μεθώνη: 1967, 1969 (Δ. Πάλλας).
- Μέλανα-Τυρός (Κυνουρία): 1911 (Κ. Ρωμαίος).
- Μενελία ορη (Λακωνική): 1889 (Χρ. Τσούντας).
- Μέντζενα (Άχαΐα): 1932 (Ν. Κυπαρίσσης).
- Μεσσήνη: 1895 (Θ. Σοφούλης)· 1909, 1925 (Γ. Π. Οικονόμος)· 1957-60, 1962-64, 1969-75 (Α. Όρλάνδος)· 1986-2010 (Π. Θέμελης).
- Μεσσηνία: 1993 (Ι. Μπαντέκας).
- Μητόπολις (Άχαΐα): 1929 (Ν. Κυπαρίσσης).
- Μονεμβασιά: 1956 (Χρ. Χρήστου)· 1992 (Ι. Μπαντέκας).
- Μουριατάδα, Έλληνικό (Μεσσηνία): 1960 (Σπ. Μαρινάτος).
- Μπάμπες (Μακρύσια): 1954-56, 1958 (Ν. Γιαλούρης).
- Μπέρεκλα (Άρκαδία): 1902 (Κ. Κουρουνώτης).
- Μποντιά (Άχαΐα): 1933-34 (Ν. Κυπαρίσσης).
- Μυκήνα: 1840-41 (Κ. Πιτάκης)· 1876 (Π. Σταματάκης, Η. Schliemann)· 1877-78 (Π. Σταματάκης)· 1886-93, 1895-97, 1899-1903, 1907-08 (Χρ. Τσούντας)· 1909 (Χρ. Τσούντας, Δ. Εύαγγελίδης)· 1950-51 (Ι. Παπαδημητρίου, Φ. Πέτσας)· 1952-55, 1957 (Ι. Παπαδημητρίου)· 1958 (Ι. Παπαδημητρίου, Γ. Μυλωνάς, Ν. Βερδελής)· 1959, 1961-63 (Γ. Μυλωνάς, Ν. Βερδελής)· 1964-68, 1970-75 (Γ. Μυλωνάς)· 1984-87 (Γ. Μυλωνάς, Σπ. Ίακωβίδης)· 1988-89 (Σπ. Ίακωβίδης)· 1991-94 (Σπ. Ίακωβίδης, Elizabeth French)· 2000-01 (Σπ. Ίακωβίδης, Kim Shelton-Δημοπούλου)· 2002-04 (Σπ. Ίακωβίδης, Χρ. Μαγγίδης)· 2005-06 (Σπ. Ίακωβίδης, Kim Shelton-Δημοπούλου, Χρ. Μαγγίδης)· 2007 (Σπ. Ίακωβίδης, Χρ. Μαγγίδης)· 2008 (Σπ. Ίακωβίδης, Kim Shelton, Χρ. Μαγγίδης)· 2009-10 (Σπ. Ίακωβίδης, Χρ. Μαγγίδης).
- Μυστράς: 1895, 1897, 1899 (Ι. Μούσης)· 1906 (Α. Αδαμαντίου, Γ. Σωτηριάδης)· 1907-08, 1918, 1920, 1928, 1929 (Α. Αδαμαντίου)· 1951-52, 1955-56, 1959 (Ν. Δρανδάκης).
- Ναυπλία: 1953-55 (Σ. Χαριτωνίδης).
- Νάυπλιον: 1878 (Εύ. Καστόρχης, Ί. Κονδάκης)· 1880 (Ι. Κονδάκης)· 1892, 1902 (Β. Στάης)· 1903 (Δ. Δημητρίου).
- Ξηροκάμπ Λακωνίας, Άγιος Βασίλειος: 2010 (Αδ. Βασιλογάμβρου).
- Όλυμπία: 1872-73 (Π. Σταματάκης)· 1881 (Κ. Δημητριάδης)· 1882, 1884

- (Δ. Δημητριάδης): 1898-1901, 1906 (διάφορα)· 1903 (Κ. Κουρουνώτης)· 1909 (έποικευή μουσείου).
- Όσμάναγα (Πύλος): 1925-26 (Κ. Κουρουνώτης)· 1960 (Σπ. Μαρινάτος)· 1976-77 (Γ. Σ. Κορρές).
- Παλαιογούλας (Λακωνική): 1910 (Γ. Σωτηριάδης).
- Παληόπυργος (Λακωνική): 1889 (Χρ. Τσούντας).
- Παλλάντιον: 1958 (Κ. Ρωμαίος).
- Πάτραι: 1898 (Τσίλλερ)· 1911, 1934 (Ν. Κυπαρίσσης)· 1941-44 (Ίω. Μηλιάδης)· 1957 (Ν. Ζαφειρόπουλος)· 1962-65 (Εύ. Μαστροκώστας)· 1976-78, 1980-81, 1987-93 (Άθ. Παπαδόπουλος)· 1994 (Στ. Παπαμαρινόπουλος)· 1997-2003, 2009 (Άθ. Παπαδόπουλος).
- Παυλόκαστρον (Άχαΐα): 1934 (Ν. Κυπαρίσσης).
- Πελλήνη (Κορινθία): 1931-32 (Ά. Όρλάνδος).
- Περιστεριά (Τριφυλία): 1960-62, 1964-65 (Σπ. Μαρινάτος)· 1976-78, 1986, 1988 (Γ. Σ. Κορρές).
- Πιαλί (Τεγέας): 1907.
- Πουρναράκια (Άρκαδία): 1907 (Κλών Στέφανος).
- Προσοβίτσα (Άχαΐα): 1928 (Ν. Κυπαρίσσης).
- Ρακίτα (Παναχαϊκόν): 1982 (Ίω. Παπαποστόλου).
- Ρούτση (Πυλία): 1953, 1956-57 (Σπ. Μαρινάτος)· 1976-77, 1987-89 (Γ. Σ. Κορρές).
- Σαμακιά (Πάτραι): 1933 (Ν. Κυπαρίσσης).
- Σικυών: 1908 (Ά. Άρβανιτόπουλος)· 1932-44, 1951-54 (Ά. Όρλάνδος)· 1982-84, 1987-88 (Κ. Κρυστάλλη-Βότση).
- Σικωνία: 1871-72 (Ά. Βλαστός)· 1941-44 (Εύ. Στίκας).
- Σολύγεια: 1958 (Ν. Βερδελής).
- Σπάρτη: 1871-72 (Ά. Βλαστός, Π. Σταματάκης)· 1873 (Π. Σταματάκης)· 1900 (Π. Καστριώτης)· 1909 (Κ. Ρωμαίος)· 1934 (Ά. Άδαμαντίου)· 1939 (Γ. Σωτηρίου)· 1960-62, 1964-65 (Χρ. Χρήστου).
- Στύμφαλος: 1924-30 (Ά. Όρλάνδος)· 1982-84 (Hector Williams, Καναδικό Άρχαιολογικό Ίνστιτούτο)· 1989, 1991 (Στ. Παπαμαρινόπουλος).
- Τεγέα: 1909 (Κ. Ρωμαίος).
- Τηγάτι (Μάνη): 1964 (Ν. Δρανδάκης)· 1978, 1981 (Ν. Δρανδάκης, Ν. Γκιολές, Χ. Κωνσταντινίδη)· 1980, 1983-84 (Ν. Δρανδάκης, Ν. Γκιολές).
- Τίρυνς: 1890 (Δ. Φίλιος, Χρ. Τσούντας, Γ. Νικολαΐδης)· 1891 (Π. Καββαδίας, Κελενέκ, Μητσόπουλος, Γ. Νικολαΐδης, Χρ. Τσούντας, W. Dörpfeld)· 1915 (Ά. Άρβανιτόπουλος).
- Τουρλιδίτσα (Πυλία): 1966 (Σπ. Μαρινάτος)· 1986, 1988 (Γ. Σ. Κορρές).
- Τραγάνα (πλ. Σικυώνος): 1936 (Ά. Όρλάνδος).
- Τραγάνα, θέση Βιγλίτσα (Πυλία): 1909 (Ά. Σκιᾶς)· 1955-56 (Σπ. Μα-

- ρινᾶτος): 1976-78, 1980-83 (Γ. Σ. Κορρές)· θέση Βορούλια: 1956, 1976-78 (Σπ. Μαρινᾶτος).
- Τρίπολις: 1871-72 (Α. Βλαστός).
- Τσαούσι (Λακωνική): 1908.
- Τσαπλανέικα (Ἀχαΐα): 1934-35 (Ν. Κυπαρίσσης).
- Τυρός, Μέλανα (Κυνουρία): βλ. Μέλανα-Τυρός.
- Φαραί (Ἀχαΐα): 1952, 1956-58 (Ν. Ζαφειρόπουλος).
- Φιγάλεια: 1872-73 (Π. Σταματάκης)· 1880 (ὑποστήριξη τοῦ ναοῦ)· 1902 (Ν. Μπαλᾶνος, Ν. Ἰωαννίτης)· 1903-06 (Ν. Ἰωαννίτης)· 1907 (Κ. Κουρουνηώτης)· 1908 (Ν. Ἰωαννίτης)· 1959 (Ν. Γιαλούρης)· 1997-98 (Ξένη Ἀραπογιάννη).
- Φιλιατρά (Τριφυλία): 1960 (Δ. Πάλλας).
- Φοινίκι (Λακωνική): 1885 (Θ. Σοφούλης).
- Χαλανδρίτσα (Ἀχαΐα): 1929-30 (Ν. Κυπαρίσσης).
- Χανδρινός (Πυλία): 1966 (Σπ. Μαρινᾶτος).
- Χαροκοπεῖο (Πυλία): 1958 (Σπ. Μαρινᾶτος).
- Χώνικα (Ἀργολίς): 1871-72 (Π. Σταματάκης).
- Ψωφίς: 1968-69 (Χρ. Καρδαρᾶ).

ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

- Ἄβαι (Φωκίς): 1906-07, 1909 (Γ. Σωτηριάδης).
- Ἄγία Βαρβάρα (Δελφοί): 2005 (Δ. Σκορδᾶ).
- Ἄγία Μαρίνα (Φωκίς): 1910-11 (Γ. Σωτηριάδης).
- Ἄγιος Βασίλειος (Ἀκαρνανία): 1892 (Α. Σκιᾶς).
- Ἄγιος Βλάσιος (Φωκίς): 1907 (Γ. Σωτηριάδης).
- Ἄγιος Ἡλίας (Μεσολόγγι): 1963 (Εὐ. Μαστροκόστας).
- Ἄγιος Νικόλαος (Θήβα): 1911 (Ν. Παπαδάκης).
- Ἄγιος Πολύκαρπος (Βοιωτία): 1911 (Ν. Παπαδάκης).
- Ἄγρινιον: 1928 (Ἰ. Μηλιάδης).
- Ἄκραφία: 1989-92 (Ἀγγ. Ἀνδρειωμένου).
- Ἄλυζία: 1919, 1921-22 (Κ. Ρωμαῖος).
- Ἄμβρακία: 1957 (Ν. Ζαφειρόπουλος).
- Ἄρνη Κωπαίδος (Γκλᾶ): 1955-61 (Ἰ. Θρεψιάδης)· 1979, 1981-84, 1990-91 (Σπ. Ἰακωβίδης)· 2010 (Χρ. Μαγγίδης).
- Ἄταλάντη: 1872-74 (Π. Σταματάκης).
- Αὐλίσ: 1956, 1958-61 (Ἰ. Θρεψιάδης).
- Βλοχός (Ἄγρινιον): 1899 (Γ. Σωτηριάδης).
- Βρανέζι (Βοιωτία): 1904 (Γ. Σωτηριάδης).
- Βράτσι (Τανάγρα): 1911 (Ν. Παπαδάκης).
- Γκέλιαζι (Βοιωτία): 1911 (Ν. Παπαδάκης).
- Γούβα (Λοκρίς): 1906 (Γ. Σωτηριάδης).

- Δαδίον (Φωκίς): 1909 (Γ. Σωτηριάδης).
 Δαυλία (Φωκίς): 1879 (Π. Σταματάκης, Σ. Φιντικλής).
 Δελφοί: 1839-40, 1860, 1878 (Εύ. Καστόρχης, Σ. Δραγούμης, Έρ. Άθανασιάδης). 1882 (Π. Σταματάκης). 1900-01.
 Δένδρα (Λοκρίς): 1872-75 (Π. Σταματάκης).
 Δίστομον: 1907 (Γ. Σωτηριάδης).
 Δραχμάνι (Φωκίς): 1904, 1906, 1909-10 (Γ. Σωτηριάδης).
 Δρίτσα (Βοιωτία): 1911 (Ν. Παπαδάκης).
 Δρυμαία (Φωκίς): 1909 (Γ. Σωτηριάδης).
 Έλάτεια (Βοιωτία): 1906, 1909-10 (Γ. Σωτηριάδης).
 Έλευθεραί (Βοιωτία): 1938-40 (Εύ. Στίκας).
 Θερμοπύλαι: 1899 (Π. Καστριώτης).
 Θέρμος (Αιτωλία): 1897-99, 1901, 1903, 1906, 1908 (Γ. Σωτηριάδης). 1912-13, 1917, 1931-32 (Κ. Ρωμαΐος). 1983-2001, 2003, 2006 (Ίω. Παπαποστόλου).
 Θεοπαί: 1878 (Έ. Κορομάντζος). 1882 (Π. Σταματάκης). 1911 (Ά. Κεραμόπουλλος).
 Θήβα: 1868-69 (Σ. Φιντικλής, Ίω. Παπαδάκης). 1871-72 (Π. Σταματάκης). 1873-75, 1877, 1882 (Έπ. Κορομάντζος). 1892-93 (Εύστράπος Καλόπας). 1897 (Δ. Φίλιος). 1909-10 (Άντ. Κεραμόπουλλος). 1911 (Άντ. Κεραμόπουλλος, Ν. Παπαδάκης). 1912, 1921 (Άντ. Κεραμόπουλλος). 1922-23 (Άντ. Κεραμόπουλλος, Γ. Σωτηρίου). 1927-29 (Άντ. Κεραμόπουλλος). 1930 (Άντ. Κεραμόπουλλος, Ίω. Παπαδημητρίου).
 Θίσβη (Λοκρίς): 1874.
 Καλαπόδι (Λοκρίς): 1906 (Γ. Σωτηριάδης).
 Καλυδών (Αιτωλία): 1908 (Γ. Σωτηριάδης).
 Κάτω Βασιλική (Αιτωλία): 1986-89 (Άθ. Παλιούρας).
 Κεφαλόβρυσον (Φωκίς): 1907 (Γ. Σωτηριάδης).
 Κέφαλος (Άμβρακικός): 1965-68, 1970 (Χαρ. Μπάρλα).
 Κλαύσειον (Εύρυτανία): 1958-59 (Έμμ. Χατζηδάκης).
 Κοκκάλι (Βοιωτία): 1874-75 (Π. Σταματάκης). 1911 (Ν. Παπαδάκης).
 Κορόντα (Άκαρνανία): 1908 (Γ. Σωτηριάδης).
 Κορώνεια (Βοιωτία): 1975 (Θ. Σπυρόπουλος).
 Κρύο νερό (Θέρμος): 1908 (Γ. Σωτηριάδης).
 Κυτίνιον (Φωκίς): 1909 (Γ. Σωτηριάδης).
 Λεβάδεια: 1842-43 (Κ. Ναούμ). 1912 (Άντ. Κεραμόπουλλος).
 Λευκτρα: 1839-40 (Ούλεριχος). 1922-23, 1958 (Ά. Όρλάνδος).
 Λιάτανη (Βοιωτία): 1874-75 (Π. Σταματάκης).
 Μάνεσι (Φωκίς): 1904, 1906 (Γ. Σωτηριάδης).
 Μάραθος (Άγ. Θεόδωροι Βοιωτίας): 1907 (Γ. Σωτηριάδης).

- Μαυροβούνι (Βοιωτία): 1911 (Ν. Παπαδάκης).
 Μοκίστα (Τριχωνίς): 1902 (Γ. Σωτηριάδης).
 Μουσταφάδες (σημ. Καλλιθέα Τανάγρας): 1874-75 (Π. Σταματάκης)·
 2002 (Μ. Σαγοράρη-Gleissner, Β. Άραβαντινός).
 Μουσταφούλι (Άγρινιο): 1908 (Γ. Σωτηριάδης).
 Μπαλή (Βοιωτία): 1874-75 (Π. Σταματάκης)· 1911 (Ν. Παπαδάκης).
 Μύτικας (Άκαρνανία): 1972, 1979-84 (Π. Βοκοτόπουλος).
 Νταβελαίκα (Φωκίς): 1907 (Γ. Σωτηριάδης).
 Όμηρ Έφέντη (Λοκρίς): 1906 (Γ. Σωτηριάδης).
 Όρχομενός: 1871-72 (Π. Σταματάκης)· 1895, 1909 (διάφορα)· 1903-04,
 1907 (Γ. Σωτηριάδης).
 Παλιοανίβτσα (Φωκίς): 1909 (Γ. Σωτηριάδης).
 Πλαταιά: 1868-69 (Σ. Φιντικλής, Ίω. Παπαδάκης)· 1871-72 (Π. Σταμα-
 τάκης)· 1899 (Ά. Σκιας).
 Σουλέ (Λοκρίς): 1906 (Γ. Σωτηριάδης).
 Στράτος (Άκαρνανία): 1908 (Γ. Σωτηριάδης).
 Σωληνάρι (Βοιωτία): 1874-75 (Π. Σταματάκης).
 Τανάγρα: 1874-76 (Π. Σταματάκης)· 1877 (Σ. Τριάντος)· 1878 (Π. Στα-
 ματάκης)· 1879 (Σ. Τριάντος)· 1881, 1882 (Π. Σταματάκης)· 1887 (Χρ.
 Τσουντας)· 1890-91 (Δ. Κώνστας)· 1969-71, 1973-77, 1979-84 (Θ.
 Σπυρόπουλος).
 Τάχυ (Θήβαι): 1911 (Ν. Παπαδάκης).
 Τιθορέα (Βελίτσα· Φωκίς): 1909 (Γ. Σωτηριάδης).
 Τούμπα Μπαλωμένου (Χαρώνεια): 1986, 1989 (Χ. Τζαβέλλα-Εντζε).
 Τριχόνιον (Γαβαλοῦ Δήμου Μακρινεΐας): 1902-03, 1908 (Γ. Σωτηριάδης).
 Χαρώνεια: 1839-40· 1871-72 (Π. Σταματάκης)· 1879 (Εὔθ. Καστόρχης, Σ.
 Φιντικλής, Siegel, Λ. Φυτάλης, Π. Σταματάκης)· 1880 (Π. Σταματάκης,
 Σ. Φιντικλής, Εὔθ. Καστόρχης, Λ. Φυτάλης, Γαλβάνης, Siegel)· 1898
 (Άντ. Μουντάκης, Γ. Βροῦτος)· 1902-03 (Γ. Σωτηριάδης, Λ. Σῶχος)·
 1904 (Γ. Σωτηριάδης)· 1904 (ἀναστήλωση Λέοντος)· 1907, 1909-10
 (Γ. Σωτηριάδης).
 Χόστεια (Βοιωτία): 1874.

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

- Άιδίνιον: 1907 (Άπ. Άρβανιτόπουλος).
 Άλήφακας (Κάστρο): 1912 (Άπ. Άρβανιτόπουλος).
 Άμφάνα: 1909 (Άπ. Άρβανιτόπουλος).
 Βελεστίνον: 1883.
 Βόλος: 1882· 1900 (Χρ. Τσουντας)· 1905-06 (Κ. Κουρουγιώτης).
 Γόννοι: 1910-11, 1916 (Άπ. Άρβανιτόπουλος).
 Γοννοκονδυλών: 1911 (Άπ. Άρβανιτόπουλος).

- Γυρτώνη: 1911 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Δημητριάς: 1906-10, 1912, 1915-16, 1921 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Διμήνη: 1892, 1901 (Β. Στάης)· 1903 (Χρ. Τσουντας).
 Δούπιανη (Μετέωρα): 1932 (‘Α. Ξυγγόπουλος).
 Δρανίστα: 1911 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Εύρυμενάι: 1910 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Θεσσαλίας γενικά: 1907, 1910 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος)· 1916 (Κ. Ζησίου).
 Θήβαι Φθιώτιδες: 1907-08 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος)· 1924-31, 1933-40,
 1954-56 (Γ. Σωτηρίου)· 1959-66, 1968-75, 1977-86 (Γ. Σωτηρίου)·
 1987-1991 (Π. Λαζαρίδης)· 1994.
 ‘Τωνος: 1908 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 ‘Ιωλκός: 1892 (Β. Στάης)· 1910, 1912, 1914 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος)· 1956-
 57, 1960-61 (Δ. Θεοχάρης).
 Καΐτσα, Σμόκοβον: 1911 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Καλαμπάκα, Καστράκι: 1932 (‘Α. Ξυγγόπουλος).
 Κιλελέρ: 1911 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Κουλάς Θεοτόκου: 1906 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Κουφοβούνιον: 1909 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Κραννών: 1922-23 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Λάρισσα: 1882· 1883 (Θ. Θεοχάρης)· 1899 (Δ. Φίλιος)· 1906, 1910 (‘Απ.
 ‘Αρβανιτόπουλος)· 1955 (Ν. Βερδελής).
 Λέσπιανη: 1911 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Λωτός: 1906 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Μαρμάριανη: 1899 (Χρ. Τσουντας).
 Μετέωρα: 1906 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Μηλέα: 1906 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Μητρόπολις (Εσπιαώτις): 1909, 1911, 1912 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Μικρὸ Κεσερλί: 1911 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Νέχαλη (‘Ομορφοχώρι): 1912 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 ‘Ολυμπάς: 1911 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 ‘Ομόλιον: 1910-11 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 ‘Όσσα: 1910 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Παλαιὸν Γαρδίκι: 1906 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Παλαιοχώρα (Λάρισσα): 1906 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Παληαλκές: 1912 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Παλιοκλήσι: 1911 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Πασπαλιά: 1909 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Πήλιον: 1910-11 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Πίνδος: 1911 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Παλαιὰ ‘Αλυκαί (Παλιαλκές): 1912 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Πτελεός: 1951-53 (Ν. Βερδελής).

- Πύρασος: 1907 (Απ. Άρβανιτόπουλος).
 Ραψάνη (Τύρναβον): 1882.
 Σακαλάρ (Μέλισσα): 1912 (Απ. Άρβανιτόπουλος).
 Σέσκλον: 1901-03 (Χρ. Τσουντας)· 1911 (Απ. Άρβανιτόπουλος)· 1962-63, 1965-66, 1968, 1971-73, 1976-77 (Δ. Θεοχάρης).
 Σπαρτιά: 1911 (Απ. Άρβανιτόπουλος).
 Τέμμη: 1910 (Απ. Άρβανιτόπουλος).
 Τρίκκη: 1958 (Δ. Θεοχάρης).
 Τύρναβος: 1882· 1884 (Άθ. Δημητριάδης).
 Ύπέρεια: 1907 (Απ. Άρβανιτόπουλος).
 Φάραλος: 1907, 1910 (Απ. Άρβανιτόπουλος)· 1951-55 (Ν. Βερδελής).
 Φεραί: 1907, 1910, 1924, 1925, 1926 (Απ. Άρβανιτόπουλος).
 Χασάμπαλη: 1910 (Απ. Άρβανιτόπουλος).

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

- Άγια Βαρβάρα: 1937 (Ά. Κεραμόπουλλος).
 Άγιος Άθανάσιος (Δ. Μακεδονία): 1936 (Ά. Κεραμόπουλλος).
 Άγιος Άχίλλειος: 1969 (Ν. Μουτσόπουλος).
 Άγιος Ηλίας (Δ. Μακεδονία): 1934 (Ά. Κεραμόπουλλος).
 Άγιος Μηνᾶς (Δ. Μακεδονία): 1936 (Ά. Κεραμόπουλλος).
 Άγιος Χριστόφορος (Σοχός): 1937 (Ά. Κεραμόπουλλος).
 Αἰσωτήρα (Δ. Μακεδονία): 1935 (Ά. Κεραμόπουλλος).
 Άκροπόταμος: 1938 (Γ. Μυλωνᾶς, Γ. Μπακαλάκης).
 Άμφίπολις: ἀρχαία Άμφίπολις: 1956-62, 1964-65, 1971-83 (Δ. Λαζαρίδης)· 1984-89, 1994-2001 (Καλ. Λαζαρίδου). Χριστιανική Άμφίπολις: 1920 (Ε. Πελεκίδης)· 1959-60 (Δ. Λαζαρίδης)· 1962, 1964, 1966-67, 1969-73, 1975-81 (Εὐ. Στίκας)· 1987-89, 1991-96, 1998 (Χ. Μπακιτζής).
 Άναρράχη (πρώην Δέβρη, Δ. Μακεδονία): 1933 (Ά. Κεραμόπουλλος).
 Άνω Κλειναί (Κλέστενα, Δ. Μακεδονία): 1933 (Ά. Κεραμόπουλλος).
 Άνω Μπάνιτσα (Άνω Κώμη): 1932 (Ά. Κεραμόπουλλος).
 Άρσαλιά (Δ. Μακεδονία): 1937 (Ά. Κεραμόπουλλος).
 Βελίστι (Άσπρούλα, Δ. Μακεδονία): 1932, 1935 (Ά. Κεραμόπουλλος).
 Βέλος (ποταμὸς Δ. Μακεδονίας): 1935 (Ά. Κεραμόπουλλος).
 Βεργίνα: 1952-53, 1957-61, 1981-90 (Μ. Άνδρόνικος)· 1991 (Μ. Άνδρόνικος, Στ. Δρούγου, Χρ. Σαατσόγλου Παλιαδέλη, Π. Φάκλαρης, Άγγ. Κοτταρίδου).
 Βουδουρίνα (Δ. Μακεδονία): 1933 (Ά. Κεραμόπουλλος)· 1934-35 (Ά. Κεραμόπουλλος, Γ. Μπακαλάκης).
 Δῖον: 1928-31 (Γ. Σωτηριάδης)· 1956 (Χ. Μακαρόνας)· 1981-88 (Δ. Παντερμαλής).
 Δράμα: 1913 (Κ. Ζησίου).

- Έρατρυρα (Σελίτσα, Δ. Μακεδονία): 1930 ('Α. Κεραμόπουλλος).
 Ζλάτινο (Χρυσή, Δ. Μακεδονία): 1934 ('Α. Κεραμόπουλλος).
 Θεσσαλονίκη: 1913 (Κ. Ζησίου)· 1917 ('Α. Άδαμαντίου)· 1936, 1938-44 (Μ. Καλλιγᾶς)· 1949 (Γ. Σωτηρίου, Χ. Μακαρόνας)· 1950-51 (Χ. Μακαρόνας)· 1959 (Στ. Πελεκανίδης).
 Θοδωρία (πλησίον Σοχοῦ): 1937 ('Α. Κεραμόπουλλος).
 Ίτέα (Δ. Μακεδονία): 1934 ('Α. Κεραμόπουλλος, Γ. Μπακαλάκης).
 Καβάλα: 1913 (Κ. Ζησίου)· 1937-38 (Γ. Μπακαλάκης).
 Καλαμίτσα (Καβάλα): 1935-37 (Γ. Μπακαλάκης).
 Καρύτσα (Πιερία): 1955 (Χ. Μακαρόνας).
 Καρυώτισσα: 1913 (Κ. Ζησίου).
 Καστοριά: 1940 ('Α. Κεραμόπουλλος). Εἰκόνες τοῦ Μουσείου Καστοριάς: 1992-94, 1996-97 (Εὐθ. Τσιγαρίδας).
 Κοζάνη: 1950, 1958 (Β. Καλλιπολίτης)· 1960, 1963, 1965 (Φ. Πέτσας).
 Κοσσυφηνείσης Μονή: 1913 (Κ. Ζησίου).
 Κούλα (Δ. Μακεδονία): 1934 ('Α. Κεραμόπουλλος, Γ. Μπακαλάκης).
 Λεβίνα: 1937 ('Α. Κεραμόπουλλος).
 Λευκάδια Ναούσης: 1954-56, 1959-61, 1975-77 (Φ. Πέτσας)· 1959 (Εὐ. Στίκας).
 Λικνάδες (Δ. Μακεδονία): 1935 ('Α. Κεραμόπουλλος).
 Λουκόμι (Δ. Μακεδονία): 1934 ('Α. Κεραμόπουλλος).
 Μαργαρίτα (Δ. Μακεδονία): 1934 ('Α. Κεραμόπουλλος).
 Μπαλτανέτο (Νάουσα): 1962-66 (Φ. Πέτσας).
 Μπουφάρι (Δ. Μακεδονία): 1933-34, 1937 ('Α. Κεραμόπουλλος).
 Μραβίτα (Σοχός): 1937 ('Α. Κεραμόπουλλος).
 Νάουσα: 1963-66, 1968-69 (Φ. Πέτσας). Βλ. ἔτισης Λευκάδια καὶ Μπαλτανέτο.
 Νηοὶ Ἀλεξανδρείας: 1966, 1968 ('Αγγ. Ἀνδρειωμένου).
 Νικήσιανη (Δ. Μακεδονία): 1913 (Κ. Ζησίου)· 1959-63 (Δ. Λαζαρίδης).
 Ντικιλὶ Τάς: 1961 (Δ. Θεοχάρης, Αἰκ. Ρωμοπούλου, J. Deshayes)· 1967 (Αἰκ. Ρωμοπούλου)· 1986 (Χ. Κουκούλη Χρυσανθάκη)· 1987-89 (Χ. Κουκούλη Χρυσανθάκη, R. Treuil, βλ. *Dikili Tash, Village préhistorique de Macédoine orientale*, Athènes 2008)· 1993-96, 2007-10 (Χ. Κουκούλη Χρυσανθάκη, P. Darque).
 Ὀμαλή, Ἀγίασμα (Πλάζομη): 1935, 1937 ('Α. Κεραμόπουλλος).
 Παλαιογουλᾶς (Δ. Μακεδονία): 1933 ('Α. Κεραμόπουλλος).
 Παλαϊόκαστρον (Ἄνω Μακεδονία): 1936 ('Α. Κεραμόπουλλος).
 Παλαίστρα (Δ. Μακεδονία): 1934 ('Α. Κεραμόπουλλος, Γ. Μπακαλάκης).
 Πέλλα: 1913 (Κ. Ζησίου)· 1914-15 (Γ. Οἰκονόμος)· 1981-88 (Μ. Σιγανίδου).
 Πέτραι (Δ. Μακεδονία): 1933 ('Α. Κεραμόπουλλος).
 Πετράλωνα: 1975 ('Α. Πουλιανός).

- Πόρτες τῶν Σερβίων (Δ. Μακεδονία): 1932 (Α. Κεραμόπουλος).
 Πράβιον (Α. Μακεδονία): 1913 (Κ. Ζησίου).
 Πρέσπα (Μικρά): 1967, 1969 (Ν. Μουτσόπουλος).
 Πρόδρομος (Δ. Μακεδονία): 1934 (Α. Κεραμόπουλος).
 Ρεντίνα: 1987-90 (Ν. Μουτσόπουλος).
 Σβατός (Ανω Μακεδονία): 1936 (Α. Κεραμόπουλος).
 Σέρρα: 1913 (Κ. Ζησίου)· 1926 (Α. Ξυγγόπουλος)· 1952 (Εὐ. Στίκας).
 Σιανίστι (Δ. Μακεδονία): 1933-34, 1937 (Α. Κεραμόπουλος).
 Σίνδος: 1981-82 (Αἰκ. Δεοποΐνη).
 Σταυρός (Δ. Μακεδονία): 1935 (Α. Κεραμόπουλος).
 Σύνδενδρον (Τριβένι, Ἄνω Μακεδονία): 1936 (Α. Κεραμόπουλος).
 Τορώνη: 1975-78, 1981-82, 1984, 1986-90, 1993-94 (Α. Καμπίτογλου).
 Τσοτύλιον (Ἐλίμεια, Δ. Μακεδονία): 1933-35, 1937 (Α. Κεραμόπουλος).
 Τσοτυλίου-Καστοριάς περιοχή: 1938 (Α. Κεραμόπουλος).
 Τσοῦρχλι (Ἄγ. Γεώργιος): 1937 (Α. Κεραμόπουλος).
 Φίλιπποι: 1913 (Κ. Ζησίου)· 1958-64, 1966-79 (Στ. Πελεκανίδης)· 1981-83
 (συνεργάτες Στ. Πελεκανίδη: Γ. Γούναρης, Α. Μέντζος, Α. Μπακιρ-
 τζής, Χ. Μπακιριτζής, Ε. Πελεκανίδου). Βλ. καὶ Ντικλι Τάς.
 Φλώρινα: 1930-31 (Α. Κεραμόπουλος)· 1933-34 (Γ. Μπακαλάκης).
 Χαλκιδική-Πέλλα-Λευκάδια-Λευκόπετρα: 1975-77 (Φ. Πέτσας).

ΗΠΕΙΡΟΣ

- Γλυκύ (Παραμυθιά): 1953 (Δ. Εὐαγγελίδης)· 1954, 1970-72 (Δ. Πάλλας).
 Δωδώνη: 1920 (Γ. Σωτηριάδης)· 1929-32, 1952-54 (Δ. Εὐαγγελίδης)· 1955
 (Εἰρ. Βαρούχα Χριστοδουλοπούλου)· 1956-59 (Δ. Εὐαγγελίδης)· 1965-
 74, 1981-83, 1985-87, 1989-90, 1992 (Σ. Δάκαρης)· 1996 (Σ. Δάκαρης,
 Χ. Σούλη, Α. Βλαχοπούλου, Ν. Γραβάνη)· 1997-2005 (Χ. Σούλη, Α.
 Βλαχοπούλου, Ν. Γραβάνη).
 Ἐφύρα: 1958 (Σ. Δάκαρης)· 1976-77 (Σ. Δάκαρης, Αθ. Παπαδόπουλος)·
 1979-84, 1986-87 (Αθ. Παπαδόπουλος). Νεκρομαντεῖο Ἀχέρωντος:
 1958-64 (Σ. Δάκαρης)· 1975-77 (Σ. Δάκαρης, Αθ. Παπαδόπουλος)·
 1990-91 (Σ. Δάκαρης).
 Ἡπειρος Βόρειος: 1914 (Φρ. Βεροάκης).
 Θεσπρωτία: 1960-61, 1963-64, 1975 (Σ. Δάκαρης)· 1976 (Σ. Δάκαρης,
 Αθ. Παπαδόπουλος)· 1977 (Σ. Δάκαρης).
 Κασώπη (Πρέβεζα): 1952-55, 1973, 1977-83 (Σ. Δάκαρης).
 Καστρίτσα (Ἰωάννινα): 1951-52 (Σ. Δάκαρης).
 Μάζωμα (πλ. Νικοπόλεως): 1913 (Α. Φιλαδελφεύς).
 Νικόπολις: 1913-16, 1921-24 (Α. Φιλαδελφεύς)· 1926 (Γ. Σωτηρίου, Α.
 Ὁρλάνδος, Α. Φιλαδελφεύς)· 1927 (Χ. Κοντός)· 1928 (Α. Ὁρλάνδος)·
 1929-30, 1937 (Α. Ὁρλάνδος, Γ. Σωτηρίου)· 1938 (Γ. Σωτηρίου)· 1940

- (Γω. Παπαδημητρίου): 1956 (Α. Όρλάνδος): 1959 (Α. Όρλάνδος, Δ. Πάλλας): 1961 (Α. Όρλάνδος): 1974 (Φ. Πέτσας).
 Παραμυθιά: 1930 (Δ. Εὐαγγελίδης).
 Ροδοτόπι: 1952 (Δ. Εὐαγγελίδης).
 Φιλιππιάς: 1977, 1987-94, 1996-2005 (Π. Βοκοτόπουλος, βλ. καὶ Π. Βοκοτόπουλου, *Πανιάνασσα Φιλιππιάδος*. Ἀθήναι 2007).

ΘΡΑΚΗ

- Ἄβδηρα: 1950, 1952, 1954-56, 1966, 1971 (Δ. Λαζαρίδης): 1976 (Ἐφορεία Κλασικῶν Ἀρχαιοτήτων Κομοτηνῆς): 1978-79 (Δ. Λαζαρίδης): 1982-84, 1987-90 (Χ. Κουκούλη Χρυσανθάκη): 1991 (Χ. Κουκούλη Χρυσανθάκη, Χ. Μπακιρτζής): 1992-93 (Χ. Κουκούλη Χρυσανθάκη).
 Μαρώνεια καὶ περὶχωρα: 1971, 1973, 1975-76, 1978-79, 1981-86 (Εὐ. Πεντάζος Τοιμπίδης): 1987 (Ἠλ. Ἀναγνωστοπούλου): 1988-89 (Εὐ. Πεντάζος Τοιμπίδης).
 Μαρώνεια, Σύναξη: 1985, 1987 (Χ. Μπακιρτζής).
 Μαρώνεια, Ἅγ. Χαράλαμπος: 1985-89 (Θ. Ἀλιπράντης).
 Μεσημβρία: 1966-71, 1973, 1975-81, 1983-84, 1986, 1988 (Ἄνδρ. Βαβρίτσας).
 Πολύστυλον (Ἄβδηρα): 1938 (Γ. Μυλωνᾶς, Γ. Μπακαλάκης): 1982-84 (Χ. Μπακιρτζής).
 Προσκυνητὰ Ροδόπης: 1986 (Δ. Τριαντάφυλλος, Ν. Εὐστρατίου, Κ. Καλλιτιζή).
 Ρίζια Ἐβρου: 1984 (Δ. Τριαντάφυλλος): 1987 (Δ. Τριαντάφυλλος, Ντ. Καλλιτιζή).
 Σταυρούπολις (Ξάνθη): 1953 (Χ. Μακαρόνας).

ΝΗΣΙΑ

- Ἄμοργός: 1894 (Χρ. Τσούντας): 1960 (Κ. Καλοκύρης): 1981-2004, 2006, 2008-2010 (Λ. Μαραγκοῦ).
 Ἄνδρος: Γαύριον: 1884.
 Ζαγορά: 1967, 1969, 1972, 1974 (Ἄλ. Καμπίτουλου).
 Στρόφιλα: 2009, 2010 (Χρ. Τελεβάντου).
 Ἀντικύθηρα: 1900-01.
 Ἀντίπαρος: 1897 (Χρ. Τσούντας).
 Ἀστυπάλαια: 2008 (Χρ. Ντιούμας).
 Δεσποτικόν: 1897 (Χρ. Τσούντας).
 Δῆλος: 1839-40· 1872-74 (Π. Σταματάκης): 1984-91 (Φ. Ζαφειροπούλου).
 Δωδεκάνησος: 1992 (Ἰ. Μπαντέκας).
 Εὐβοία: 1993 (Ἰ. Μπαντέκας).
 Ἅγιος Κωνσταντῖνος: 1912 (Γ. Παπαβασιλείου).

- Αϊδηψός: 1904 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Ἄναθώνη: 1904 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Ἄσμιλαξ: 1904, 1909 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Ἀυλωνάριον: 1941-44 (Ἰω. Κωνσταντίνου, Ἰω. Τραυλός).
 Βάθεια (Ἀμάρυνθος): 1898 (Κ. Κουρουνιώτης)· 1901-03 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Βατώντας: 1900 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Βρυσάκι (Καρυστία): 1907 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Βρωμοῦσα: 1900, 1902, 1906, 1908 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Δύστος: 1909 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Ἐρέτρια: 1886, 1891 (Χρ. Τσουντας)· 1897-1900 (Κ. Κουρουνιώτης)· 1902, 1907-08 (Γ. Παπαβασιλείου)· 1910-11, 1916-17 (Κ. Κουρουνιώτης)· 1952, 1955-56 (Ἰω. Κωνσταντίνου)· 1974-83 (Π. Θέμελης).
 Θαρούνια: 1908 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Καμάριον: 1900 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Κάρυστος: 1903, 1908 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Λειβάδι: 1909 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Λίμνη: 1960 (Μ. Χατζηδάκης).
 Μακρυχώραφον: 1901 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Μάνικα: 1906-07 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Μαυρόπουλον: 1909 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Μπελλούσια (Καρυστία): 1907 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Μύτικας: 1900 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Ὀλυμπος, Βουδόχη: 1911 (Κ. Κουρουνιώτης).
 Ὄξύλιθος (Καρυστία): 1907 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Πέι: 1900, 1906, 1912 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Πλατανιστός: 1908 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Ποταμιά: 1912 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Πτελέα: 1907 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Στενή: 1909 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Ταμαλά: 1909 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Τοῦρκος: 1902 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Τρόχαλα: 1904 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Ὑψηλὰ Καμάρα: 1900 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Χαλκίς: 1900-04, 1906-08, 1910-11 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Ψαχνά: 1958 (Εὐ. Στίκας).
 Θήρα: Ἀκρωτήρι: 1967-73 (Σπ. Μαρινᾶτος)· 1975-2009 (Χρ. Ντούμας).
 Καμάρι: 1873-74 (Σ. Φιντικλής, Ἰω. Παπαδάκης).
 Σελλάδα: 1961, 1963, 1965-66, 1968-71, 1973-78, 1981-82 (Ν. Ζαφειρόπουλος).

- Ίθάκη: 1984-90, 1992, 1995 (Σ. Συμεώνογλου).
 Ίκαρία: 1939 (Λ. Πολίτης)· 1989 (Φ. Ζαφειροπούλου).
 Κάρπαθος: 1974-75 (Ήλ. Κόλλιας).
 Κέα: 1880 (Κ. Μάνθος)· 1955 (Φ. Σταυρόπουλος).
 Κέρκυρα: 1992 (Ί. Μπαντέκας).
 Καρδάκι: 1977-78 (Γ. Δοντάς).
 Κέρκυρα: 1911 (Φ. Βερσάκης)· 1964-65 (Γ. Δοντάς).
 Κορακιάνα ("Ανω): 1984-86 (Π. Βοκοτόπουλος)· 1987 (Π. Βοκοτόπουλος, Π. Καραγιάννης)· 1993, 1996 (Π. Βοκοτόπουλος).
 Παλαιόπολις: 1936 (Α. Ξυγγόπουλος, Ί. Παπαδημητρίου)· 1955-59, 1961 (Β. Καλλιπολίτης).
 Ρόδα: 1939 (Ί. Παπαδημητρίου).
 Κεφαλληνία: Άργοστόλιον: 1909 (Γ. Εύγένιος, Δ. Εύαγγελίδης).
 Βίγλα: 1913 (Π. Καββαδίας).
 Δασκαλειό: 1915 (Π. Καββαδίας).
 Διακᾶτα: 1912 (Ν. Κυπαρίσσης, Α. Φιλαδελφεύς).
 Δολίχιον: 1915 (Π. Καββαδίας).
 Καγκέλισσα: 1912 (Ν. Κυπαρίσσης, Α. Φιλαδελφεύς).
 Καμπάνα: 1912 (Ν. Κυπαρίσσης, Α. Φιλαδελφεύς).
 Καστρί: 1913 (Π. Καββαδίας).
 Κεραμιές: 1912 (Ν. Κυπαρίσσης, Α. Φιλαδελφεύς).
 Κομποθεκράτα: 1960 (Ν. Κυπαρίσσης).
 Κοντογενάδα (ἢ Κοντογεννάδα): 1951 (Σπ. Μαρινᾶτος)· 1987-1990, 1994 (Μ. Θεοχάρη).
 Λακκύθρα: 1912 (Α. Φιλαδελφεύς).
 Μαζαρακάτα: 1899, 1912 (Π. Καββαδίας)· 1951 (Σπ. Μαρινᾶτος).
 Μηνιές: 1912 (Ν. Κυπαρίσσης, Α. Φιλαδελφεύς)· 1913 (Π. Καββαδίας).
 Παρισᾶτα: 1951 (Σπ. Μαρινᾶτος).
 Προκοπᾶτα: 1913 (Π. Καββαδίας).
 Πύλαρος: 1915 (Π. Καββαδίας).
 Ράχη: 1913 (Π. Καββαδίας).
 Σάμη: 1899 (Π. Καββαδίας)· 1959-60 (Β. Καλλιπολίτης).
 Σπηλαιοβούνι: 1913 (Π. Καββαδίας).
 Χρυσόστομος: 1913 (Π. Καββαδίας).
 Κρήτη: Άγία Πελαγία Μαλεβιζίου: 1973 (Άλ. Ίωαννίδου Καρέτσου).
 Άγία Πελαγία Μαλιών: 1919 (Ίωσ. Χατζηδάκης).
 Άγία Φωτιᾶ Σητείας: 1971 (Κ. Δαβάρας).
 Άγιες Παρασκιές: 1968 (Στ. Άλεξίου).

- Ἅγιοι Δέκα: 1969 (Ἄγγ. Λεμπέση).
 Ἅγιοι Θεόδωροι (Γουβῶν): 1926, 1929 (Σπ. Μαρινᾶτος).
 Ἅγιος Νικόλαος: 1971, 1977 (Κ. Δαβάρας).
 Ἅγιος Μύρων Μαλεβιζίου: 1967-69 (Στ. Ἄλεξιου).
 Ἅγιος Παῦλος Μεσαράς: 1974 (Ἄλ. Καρέτσου).
 Ἅγιος Στέφανος Σητείας: 1977 (Κ. Δαβάρας).
 Ἅγιος Σύλλας, Ἅγιος Βλάσιος Ἡρακλείου: 1975 (Ἄλ. Καρέτσου).
 Ἀθάνατοι Ἡρακλείου: 1967 (Στ. Ἄλεξιου).
 Ἀκρωτήρι Χανίων: 1975 (Ἰω. Παπαποστόλου).
 Ἀμάριον: 1952 (Κ. Καλοκύρης).
 Ἀμνιός: 1929-30, 1932-36, 1938 (Σπ. Μαρινᾶτος)· 1967 (Στ. Ἄλεξιου).
 Ἀνεγύροι Μεσαράς: 1971 (Ἄγγ. Λεμπέση).
 Ἀρκάδες: 1969 (Ἄγγ. Λεμπέση).
 Ἀρκαλοχώρι: 1935 (Σπ. Μαρινᾶτος).
 Ἀρχάναι: 1956 (Σπ. Μαρινᾶτος)· 1957 (Ν. Πλάτων)· 1966-67 (Ἰω. Σακελλαράκης)· 1970 (Ἄγγ. Λεμπέση)· 1974 (Ἄλ. Καρέτσου)· 1971-75 (Ἰω. Σακελλαράκης)· 1976-87 (Ἐφη Σαπουνᾶ Σακελλαράκη)· 1988-89 (Ἐφη Σαπουνᾶ Σακελλαράκη, Ἰω. Σακελλαράκης)· 1994 (Ἰω. Σακελλαράκης)· 2000-02 (Ἐφη Σαπουνᾶ Σακελλαράκη, Ἰω. Σακελλαράκης).
 Αὐλή: 1971 (Στ. Ἄλεξιου).
 Ἀφρατί: 1975 (Ἄγγ. Λεμπέση).
 Ἀχλαδιές (Σητεία): 1959 (Ν. Πλάτων).
 Βαθύπετρον: 1949-53, 1955-56 (Σπ. Μαρινᾶτος).
 Βασιλικὴ Ἱεράπετρας: 1972, 1974-82, 1989-94 (Ἀντ. Ζώης).
 Βερὰν Ἐπισκοπή: 1959 (Κ. Καλοκύρης).
 Βόιλα: 1971 (Κ. Δαβάρας).
 Βυζάριον: 1956, 1958-59 (Κ. Καλοκύρης).
 Γάζι: 1963, 1970 (Στ. Ἄλεξιου).
 Γαλιὰ Καινουργίου: 1975 (Ἄλ. Καρέτσου).
 Γιούχτας: 1974-81, 1984-85, 1988-89 (Ἄλ. Καρέτσου).
 Γόρτυς: 1957, 1966 (Στ. Ἄλεξιου)· 1969 (Ἄγγ. Λεμπέση)· 1970 (Στ. Ἄλεξιου)· 1975 (Ἄγγ. Λεμπέση).
 Γοῦβες: 1968 (Στ. Ἄλεξιου).
 Γουλεδιανά: 1956 (Ν. Πλάτων).
 Δελιανὰ Κισάμου: 1975 (Ἰω. Παπαποστόλου).
 Δρῆρος: 1935 (Σπ. Μαρινᾶτος).
 Ἐλεῦθερνα: 1975 (Ἰω. Παπαποστόλου).

- Ἐλιὰ Πεδιάδος: 1971 (Στ. Ἀλεξίου).
 Ἐτιά: 1971 (Κ. Δαβάρας).
 Ζάκρος: 1961-73, 1975-88, 1990-91, 1993 (Ν. Πλάτων)· 1994-95, 1997-2010 (Λ. Πλάτων).
 Ζῆρος: 1971 (Κ. Δαβάρας).
 Ζοῦ: 1956 (Ν. Πλάτων).
 Ζώμινθος: 1986-88 (Ἴω. Σακελλαράκης)· 2004-07 (Ἴω. Σακελλαράκης, Δ. Παναγιωτόπουλος)· 2008-10 (Ἴω. Σακελλαράκης).
 Ἰδαῖον Ἄντρον: 1956 (Σπ. Μαρινᾶτος)· 1983-87, 1989 (Ἴω. Σακελλαράκης).
 Ἱεράπετρα: 1977 (Κ. Δαβάρας).
 Ἴνατος (Τσοῦτσουρος): 1968 (Στ. Ἀλεξίου)· 1970-1971 (Ἄγγ. Λεμπέση).
 Καβροχώρι: 1971 (Ἄγγ. Λεμπέση).
 Κακόσκαλον Ἀρχανῶν: 1970 (Στ. Ἀλεξίου).
 Καλοὶ Λιμένες: 1971 (Στ. Ἀλεξίου).
 Καλοχωραφίτης: 1968 (Στ. Ἀλεξίου).
 Κάμπος Πεδιάδος: 1971 (Στ. Ἀλεξίου).
 Καρνάρι: 1968 (Στ. Ἀλεξίου)· 1974 (Ἄλ. Καρέτσου).
 Κασάνοι Πεδιάδος: 1971 (Στ. Ἀλεξίου).
 Καστέλλι (Χανιά): 1976-77, 1980-82 (Γ. Τζεδάκις).
 Καστελλιανὰ, Ἅγιοι Ἀπόστολοι: 1968 (Στ. Ἀλεξίου).
 Καστρί Χερσονήσου: 1956 (Ἄν. Ὀρλάνδος).
 Κατοαμπᾶς (Ἡράκλειο): 1953-55, 1963-64, 1969 (Στ. Ἀλεξίου).
 Κεραμοῦτοι Καβροχωρίου: 1966 (Στ. Ἀλεξίου).
 Κεφάλαια: 1967 (Στ. Ἀλεξίου).
 Κρουσῶνας: 1970 (Στ. Ἀλεξίου).
 Λαράνι: 1971 (Στ. Ἀλεξίου).
 Λεβήνα: 1971 (Στ. Ἀλεξίου).
 Λουτράκι Μαλεβιζίου: 1974 (Ἄλ. Καρέτσου).
 Λύκαστος: 1955 (Σπ. Μαρινᾶτος).
 Λύττος: 1968 (Ἄγγ. Λεμπέση).
 Μακρυτοῖχος Κνωσοῦ: 1971 (Στ. Ἀλεξίου).
 Μάλεμε: 1966 (Κ. Δαβάρας).
 Μάλια: 1915, 1919 (Ἴωσ. Χατζιδάκις)· 1975 (Ἄλ. Καρέτσου).
 Μασταμπᾶς (Ἡράκλειο): 1970 (Ἄγγ. Λεμπέση).
 Μάταλα: 1969 (Ἄγγ. Λεμπέση).
 Μέσα Καρτερός: 1974 (Ἄλ. Καρέτσου).
 Μεσαρά: 1967 (Ἴω. Σακελλαράκης)· 1968 (Ἐμμ. Μπορμπουδάκης).

- Μοῖρες Καινουργίου: 1969 (Ἄγγ. Λεμπέση).
 Μονὴ Ἀκρωτηριανῆς (Τοπλοῦ): 1971 (Κ. Δαβάρας).
 Μονὴ Ὀδηγητριάς: 1975 (Ἄλ. Καρέτσου).
 Μύρτος: 1967 (Στ. Ἀλεξίου).
 Νηπηδητός: 1969 (Ἄγγ. Λεμπέση).
 Νίρου Χάνι: 1919, 1924 (Σ. Ξανθουδίδης).
 Ξειδᾶς Λύττου: 1975 (Ἄλ. Καρέτσου).
 Ὀλοῦς: 1955, 1960 (Ἀν. Ὀρλάνδος).
 Ὀνουθὲ Γουλεδιανῶν (Ρέθυμνον): 1954-56 (Ν. Πλάτων).
 Παλαίκαστρο: 1977 (Κ. Δαβάρας).
 Πάνορμον Μυλοποτάμου: 1945, 1949 (Ν. Πλάτων)· 1955 (Κ. Καλοκύρης).
 Παρθένι Μονοφατοῦ: 1974 (Ἄλ. Καρέτσου).
 Πάρτριρα: 1974 (Ἄλ. Καρέτσου).
 Πεδιάδα (Ἡράκλειον): 1952 (Ν. Πλάτων).
 Πέραμα Μυλοποτάμου: 1975 (Ἰω. Παπαποστόλου).
 Περιβόλια Κυδωνίας: 1969 (Γ. Τζεδάκις).
 Πόμπα: 1971 (Στ. Ἀλεξίου)· 1974 (Ἄλ. Καρέτσου).
 Πόρος (Ἡράκλειον): 1967-68 (Ἄγγ. Λεμπέση).
 Πραισός: 1960 (Ν. Πλάτων)· 1980 (Κ. Δαβάρας).
 Πρασαῖς: 1951 (Ν. Πλάτων)· 1970 (Στ. Ἀλεξίου).
 Πρεβελιανά: 1970 (Στ. Ἀλεξίου).
 Πριναῖς: 1968 (Ἄγγ. Λεμπέση).
 Πυργοῦ Μαλεβιζίου: 1975 (Ἄγγ. Λεμπέση).
 Σητεία: 1952-55 (Ν. Πλάτων)· 1970 (Ἄγγ. Λεμπέση).
 Σκοπή: 1967 (Ἐμμ. Μπορμπουδάκης).
 Σπήλια: 1966 (Στ. Ἀλεξίου)· 1975 (Ἄγγ. Λεμπέση).
 Σύμη Βιάννου: 1972-77, 1981, 1983-87 (Ἄγγ. Λεμπέση)· 1988 (Ἄγγ. Λεμπέση, Πολύμνια Μεταξᾶ Muhly, Ἀθ. Κάντα)· 1989-97, 2000-03, 2009.
 Τεκές (Ἡράκλειο): 1974 (Ἄλ. Καρέτσου).
 Τουρτοῦλοι (Ἄγ. Γεώργιος, Σητεία): 1971 (Κ. Δαβάρας).
 Φάφλαγκος: 1967 (Στ. Ἀλεξίου).
 Φοινικιά: 1967 (Στ. Ἀλεξίου).
 Φουρνί: 1973 (Ἰω. Σακελλαράκης).
 Χανιά: 1960 (Στ. Ἀλεξίου)· 1992 (Ἰ. Μπαντέκας).
 Χερσόνησος: 1955, 1959 (Ἀν. Ὀρλάνδος)· 1966, 1969 (Στ. Ἀλεξίου).
 Χόνδρος Βιάννου: 1957, 1959, 1960 (Ν. Πλάτων).
 Ψαρὴ Φοράδα: 1967 (Στ. Ἀλεξίου).
 Κύθηρα: 1993 (Ἰω. Πετρόχειλος).

- Κύθνος: 1995 (Άλ. Μαζαράκης Αινιάν).
 Κῶς: 1993 (Γ. Μπαντέκας).
 Καρδάμαινα: 1989 (Σ. Καλοπίστη-Βέρτη, Γ. Κοκκορού
 Άλευρά, Άν. Λαμπού, Μ. Παναγιωτίδη).
 Κῶς: 1958-59 (Γω. Κοντής).
 Μασσιχάρη: 1955 (Άν. Όρλάνδος).
 Παλιό Πυλί: 1989 (Μ. Θεοχάρη).
 Λέσβος: 1993 (Γ. Μπαντέκας).
 Έρεσός: 1926 (Δ. Εύαγγελίδης).
 Κλοπεδή: 1927-28 (Δ. Εύαγγελίδης).
 Κράτηγος: 1954 (Άνδρ. Βαβρίτσας).
 Μέσα: 1967-68 (Β. Πετράκος).
 Μήθυμνα: 1926 (Δ. Εύαγγελίδης).
 Μυτιλήνη: 1913, 1914, 1926 (Ν. Κυπαρίσσης)· 1958 (Δ.
 Εύαγγελίδης)· 1961-63 (Σ. Χαριτωνίδης).
 Λευκάς: 1968 (Δ. Πάλλας).
 Νάξος: Άθάλασσος: 1904 (Κλών Στέφανος).
 Άϊλᾶ: 1903 (Κλών Στέφανος).
 Άπείρανθος: 1960 (Κ. Καλοκύρης).
 Άπλώματα: 1951, 1958-61, 1963, 1969-72 (Ν. Κοντολέων)
 1974, 1976, 1993-94 (Β. Λαμπρινουδάκης).
 Άφεντικά: 1910 (Κλών Στέφανος).
 Γρόττα: 1949-51, 1959, 1961, 1963, 1965, 1967, 1971-72 (Ν.
 Κοντολέων)· 1974, 1978-1982, 1984-85, 1996 (Β. Λαμπρι-
 νουδάκης)· 1981 (Γ. Παπαθανασόπουλος).
 Καμένο Μιτᾶτο: 1904 (Κλών Στέφανος).
 Καμινάκι: 1937 (Χρ. Καροῦζος, Ν. Κοντολέων)· 1939 (Χρ.
 Καροῦζος).
 Καμίни: 1960 (Ν. Ζαφειρόπουλος).
 Κάμπος τῆς Μάκρης: 1906 (Κλών Στέφανος).
 Καρβουνόλακκοι: 1903 (Κλών Στέφανος).
 Καστράκι: 1904, 1908, 1909, 1910 (Κλών Στέφανος).
 Κλειδός: 1906 (Κλών Στέφανος).
 Κωμιακή: 1908 (Κλών Στέφανος).
 Λοῦρος: 1904 (Κλών Στέφανος).
 Λυγαρίδια: 1906 (Κλών Στέφανος).
 Μέλανες: 1909 (Κλών Στέφανος)· 1991 (Μ. Κορρές).
 Μνημούρια: 1904 (Κλών Στέφανος).
 Πάνορμος: 1906 (Κλών Στέφανος).
 Πολίχνη: 1911 (Κλών Στέφανος).
 Ριζοκαστελλιά: 1910 (Κλών Στέφανος).

- Σαγκρί: 1954 (Ν. Κοντολέων)· 1960 (Κ. Καλοκύρης)· 1976-79, 1981 (Β. Λαμπρινουδάκης, G. Gruben, Μ. Κορρές)· 1982 (G. Gruben, Μ. Κορρές)· 1983 (G. Gruben, Μ. Κορρές, Β. Λαμπρινουδάκης)· 1991 (Β. Λαμπρινουδάκης, G. Gruben).
- Σπεδός: 1903, 1906 (Κλών Στέφανος).
- Τραγαία: 1960 (Κ. Καλοκύρης).
- Ύρια: 1992 (Β. Λαμπρινουδάκης).
- Φιλότιον: 1960 (Κ. Καλοκύρης).
- Φυρρόγες: 1904 (Κλών Στέφανος).
- Χώρα: 1960 (Κ. Καλοκύρης)· 1965, 1967, 1969-70 (Ν. Κοντολέων)· 1982 (Β. Λαμπρινουδάκης, Φ. Ζαφειροπούλου)· 1983 (Β. Λαμπρινουδάκης, Φ. Ζαφειροπούλου, Άλ. Χαλεπᾶ-Μπικᾶκη)· 1984 (Β. Λαμπρινουδάκης, Φ. Ζαφειροπούλου)· 1985 (Β. Λαμπρινουδάκης, Φ. Ζαφειροπούλου, Όλγα Χατζηναστασίου)· 1988 (Β. Λαμπρινουδάκης, Β. Μαχαίρα)· 1989 (Β. Λαμπρινουδάκης, Φ. Ζαφειροπούλου)· 1991, 1994 (Β. Λαμπρινουδάκης)· 1995 (Β. Λαμπρινουδάκης, Φ. Ζαφειροπούλου).
- Ψαρά: 1904 (Κλών Στέφανος).
- Νῆσοι Ἄν. Αἰγαίου: 1992 (Ἰ. Μπαντέκας).
- Πάρος: 1897 (Χρ. Τσουντας)· 1950 (Ν. Κοντολέων)· 1960-61, 1963-64 (Ἄν. Ὀρλάνδος)· 1974-76 (Δ. Σκιλάρντι)· 1977 (Αἰκ. Δεσποίνη, Δ. Σκιλάρντι)· 1978-91, 1993-95 (Δ. Σκιλάρντι).
- Πάτμος: 1958-59 (Ἰω. Κοντῆς).
- Ρήνεια: 1898-1903 (Δ. Σταυρόπουλος).
- Ρόδος: Ἄρνιθα: 1979 (Ἰω. Βολανάκης).
Ρόδος: 1951-59 (Ἰω. Κοντῆς)· 1960 (Ἰω. Κοντῆς, Γρ. Κωνσταντινόπουλος)· 1961 (Ἰω. Κοντῆς)· 1973, 1975-76, 1989-90 (Γρ. Κωνσταντινόπουλος)· 1993 (Ἰ. Μπαντέκας).
- Σάμος: 1902 (Θ. Σοφούλης, Δ. Παπαγεωργίου)· 1903 (Π. Καββαδίας, Θ. Σοφούλης).
- Σίφνος: Ἅγιος Ἀνδρέας: 1898 (Χρ. Τσουντας)· 1975-80 (Β. Φιλιππάκη).
Ἅγιος Νικήτας: 1915, 1922, 1924 (Ἰάκ. Δραγάτης).
Ἄκρωτηράκι (Πλατὺς Γιαλός): 1898 (Χρ. Τσουντας).
Βαθύ: 1898 (Χρ. Τσουντας).
Πύργοι Σίφνου: 1920 (Ἰάκ. Δραγάτης).
- Σπέτσοι: 1937-38, 1940 (Γ. Σωτηρίου).
- Σύρος: 1873-1874 (Κλών Στέφανος)· 1898 (Χρ. Τσουντας)· 2006-10 (Μ. Μαρθάρη).

- Τήνος: 1949-50, 1952-53, 1955, 1958 (Ν. Κοντολέων)· 1979 (Γ. Δε-
οπίνης)· 1995 (Ν. Κούρου, Εύα Σημαντώνη Μπουρνιά).
Χίος: Ναγός: 1921 (Δ. Εύαγγελίδης).
Χίος: 1952-54 (Ν. Κοντολέων).

ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ

- Άγιος Ίωάννης (Κλαζομενά): 1921 (Γ. Π. Οικονόμος).
Έφεσος: 1921-22 (Γ. Σωτηρίου).
Κλαζομενά: 1921-22 (Γ. Π. Οικονόμος).

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- ΑΑΕ Άρχεϊον Άρχαιολογικῆς Έταιρείας
ΑΕ Άρχαιολογικῆ Έφημερῆς
ΒΑΕ Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Άθῆναις Άρχαιολογικῆς Έταιρείας
Βασιλικοῦ Ντόρας Βασιλικοῦ, *Οἱ ἀνασκαφῆς τῆς Άρχαιολογικῆς Έταιρείας σὺς Κυκλάδες, 1872-1910* (ΒΑΕ 242, Άθῆναι 2006)
ΔΑΙ Deutsches Archaeologisches Institut
ΕΑΜ Έθνικὸν Άρχαιολογικὸν Μουσεῖον
Έργον *Τὸ Έργον τῆς ἐν Άθῆναις Άρχαιολογικῆς Έταιρείας* (ἀκολουθεῖ τὸ ἔτος)
Ίστορία Βασιλείου Χ. Πετράκου, *Ἡ ἐν Άθῆναις Άρχαιολογικῆ Έταιρεία. Ἡ ἱστορία τῶν 150 χρόνων τῆς, 1837-1987* (ΒΑΕ 104, Άθῆναι 1987)
Κόκκου Άγγελικῆς Κόκκου, *Ἡ μέριμνα γιὰ τὶς ἀρχαιότητες στὴν Ελλάδα καὶ τὰ πρῶτα μουσεῖα* (Άθῆνα, Έρμῆς 1977· β' ἔκδ., ἐκδόσεις Καπόν, Άθῆνα 2009)
Λεύκωμα *Λεύκωμα τῆς Έκατονταετηρίδος τῆς ἐν Άθῆναις Άρχαιολογικῆς Έταιρείας, 1837-1937* (ἐπιμ. Γεωργίου Π. Οικονόμου, ΒΑΕ 28α, 1937-1952)
Μεγάλες Στιγμῆς *Μεγάλες Στιγμῆς τῆς Έλληνικῆς Άρχαιολογίας* (ἐκδ. Καπόν 2007)
Ό Μέντωρ *Ό Μέντωρ, Χρονογραφικὸ καὶ Ίστοριοδικρικὸ Δελτιὸ τῆς ἐν Άθῆναις Άρχαιολογικῆς Έταιρείας*
ΠΑΕ *Πρακτικὰ τῆς ἐν Άθῆναις Άρχαιολογικῆς Έταιρείας*
Ραμνοῦς Ι Βασιλείου Χ. Πετράκου, *Ό Δῆμος τοῦ Ραμνοῦντιος Ι: Τοπογραφία* (ΒΑΕ 181, Άθῆναι 1999)
ΦΑΕ Φωτοθήκη Άρχαιολογικῆς Έταιρείας

ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α΄ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

- Ἀθηνᾶς Γ. Καλογεροπούλου-Μαρίας Προύνη Φιλίπ, *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς. Εὐ-
ρετήριον πρώτης καὶ δευτέρας περιόδου Α΄* (ἐν Ἀθήναις 1973).
- Ἀγγελικῆς Κόκκου, *Ἡ μέριμνα γιὰ τὶς ἀρχαιοτήτες στὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ πρῶτα μουσεῖα*
(Ἀθήνα, Ἐρμῆς 1977· β΄ ἔκδ.: ἐκδόσεις Καπόν, Ἀθήνα 2009).
- Βασιλείου Χ. Πετράκου, *Δοκίμιο γιὰ τὴν ἀρχαιολογικὴ νομοθεσία* (Ἀθήνα 1982).
- Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία. Ἡ ἱστορία τῶν 150 χρόνων της* (ΒΑΕ 104, Ἀθη-
ναί 1987).
- Ἰδεογραφία τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς*
1987, 25-197.
- Τὰ ἀρχαῖα τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν πόλεμο 1940-1944, *Ὁ Μέντωρ* 31, 1994,
69-186.
- Ἡ περιπέτεια τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας σὸν βίον τοῦ Χρήστου Καρούζου* (ΒΑΕ 150,
Ἀθήνα 1995).
- Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ Κεραμεικοῦ, *Ὁ Μέντωρ* 48, 1998, 117-206.
- Ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἡ ἴδρυση τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐται-
ρείας, *Ὁ Μέντωρ* 73, 2004, 109-222.
- Τὰ 170 χρόνια τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, 1837-2007, *Ὁ Μέντωρ* 82, 2007,
1-80.
- Ὁ Ἀρχαιολογικὸς Σύλλογος, Ἡ πρώτη Ἀκαδημία στὴν ἐλευθερωμένη Ἑλλά-
δα, 1848-1854, *Ὁ Μέντωρ* 84, 2007, 177-286.
- Ἡ ἑλληνικὴ αὐταπάτη τοῦ Λουδοβίκου Ross* (ΒΑΕ 262, Ἀθήνα 2009).
- Ἡ προστασία τῶν ἀρχαιοτήτων ἐπὶ Καποδίστρια, *Ὁ Μέντωρ* 95, 2010, 7-32.
- Ἐμμανουὴλ Γ. Πρωτοψάλτη, *Ἱστορικὰ ἔγγραφα περὶ ἀρχαιοτήτων καὶ λοιπῶν μνημείων τῆς*
ἱστορίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐπανάστασεως καὶ τοῦ Καποδίστρια (ΒΑΕ 59, ἐν Ἀθήναις
1967).
- Γεωργίου Φαρμακίδη, *Ὁ ζωγράφος Ἀθανάσιος Ἱαριδῆς (1799-1866)* (Ἀθήνα 1960).
- Γενικὴ Ἐφορεία τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ τῶν Μουσείων: Συλλογὴ Ἀρχαίων Νόμων, Διαταγμάτων*
καὶ Ἐγκυκλίων (ἐν Ἀθήναις 1892).
- Ὁ Μέντωρ, Χρονογραφικὸ καὶ Ἱστοριοδιηγητικὸ Δελτίο τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας,*
ἀπὸ τὸ 1988 (τὰ πρῶτα 18 τεύχη ἐκδόθηκαν μὲ τίτλο *Ἐνημερωτικὸ Δελτίο τῆς ἐν*
Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας = ΕΔΑΕ). Τὸ περιεχόμενον τοῦ περιοδικοῦ
ἀφορᾷ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας καὶ τὶς ἀπόψεις γι' αὐτήν.

Β΄ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

- Ἡ Ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, *Οἱ ἑλληνικὲς ἀναστηλώσεις. Πρακτικὰ*
τῆς Δεύτερης Συνεδρίας τῶν ἐταίρων, 27 Ἰανουαρίου 1996, *Ὁ Μέντωρ* 37,
1996, 1-186.

Φανής Μαλλούχου Tufano, *Η αναστήλωση των αρχαίων μνημείων στη νεώτερη Ελλάδα (1834-1939). Το έργο της εν' Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας και της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας* (ΒΑΕ 176, Αθήνα 1998).

ΥΣΜΑ-ΥΠΠΟ, *Ενημερωτικές ειδήσεις από την αναστήλωση των μνημείων της Ακρόπολης* 1, 2001 - 7, 2007.

Ανθέμιον, *Ενημερωτικό Δελτίο της Ενώσεως Φίλων Ακροπόλεως* 1, 1995 - 18, 2008.

Γεωτρόσιο τ. 425, 7 Ιουνίου 2008, 16-78: Πώς κρατάνε όρθια την Ιστορία μας οι Στυλοβάτες της Ακρόπολης.

Αθανασίου Ρουσοπούλου, *Ο Παρθενών, ήτοι Διαμαρτυρία κατά πάσης διορθώσεως του Παρθενώνος και μέθοδος προς σωτηρίαν αυτού* (γ' έκδ., Έκδόσεις Φιλιππίτη, Αθήνα 2008). Εισαγωγή Βασιλείου Χ. Πετράκου, *Οι αναστηλώσεις των αρχαίων ελληνικών μνημείων*, σελ. *7- *112.

Συντήρηση, αναστήλωση και αποκατάσταση μνημείων στην Ελλάδα, 1950-2000 (έπιμ. Χα-ραλ. Μπούρα - Παναγ. Τουρνικιώτη· Πολιτιστικό Ίδρυμα Όμιλου Πειραιώς, 2010).

Υπάρχει, για έπιμέρους θέματα, πλήθος μελετών, μάλιστα κατά τα τελευταία χρόνια. Έχουν δημοσιευθεί όμως και μελέτες ατύτοιτελες ή σε περιοδικά, στις οποίες εκτίθενται απόψεις που άφορουν την ιδεολογική εξέταση της έπιστήμης της αρχαιολογίας, την εκμετάλλευσή της για πολιτικούς, κομματικούς ή «έθνικούς» σκοπούς. Οί μελέτες αυτές δέν προσφέρουν άπολύτως τίποτε στη γνώση του αρχαίου κόσμου, ό όποιος άλλωστε δέν έχει παρουσία σ' αυτές. Άποτελούν, οί μελέτες, εισπήδηση ξένων, άναρμοδίων, προσώπων στην έπιστήμη, με μέσον την «ανάλυση» της ιδεολογικής χρήσης της αρχαιολογίας, ή όποία χρήση ταυτίζεται με την έπιστήμη. Άποτελούν οί απόψεις αυτές τό άντεστραμμένο είδωλο της «έθνικής αρχαιολογικής ιδεολογίας», ή όποία δέν άφορά τους Έλληνες αρχαιολόγους, έστω κι άν άναμειγνύονται τά όνόματά τους, έπειδή πολιτικοί, κομματικοί και «έθνικοί» κύκλοι μεταχειρίστηκαν, έρήμην τους τά εύρήματά τους για τόδ σκοπούς τους. Στις μελέτες αυτές, με άφετηρία τόν Μακρυγιάννη, τόν Α. Ρ. Ραγκαβή και τόν Ι. Ρ. Νερουλό, φθάνουν οί συντάκτες τους σιόν Άνδρόνικο και τή Βεργίνα, τά γλυπτά του Παρθενώνος και τό ΝΜΑ, περνώντας από τις άνασκαφές στη Μικρά Άσία, την ΕΟΝ, τόν Πόλεμο, την Κατοχή και τόν Έμφύλιο, Όμως ή αρχαιότητα και ή αρχαιολογία κρίνονται με τά κριτήρια της έποχής τους. Η «νέα άνάγνωσή» τους είναι άποτέλεσμα της πνευματικής σύγχυσης των «νέων άναγνωστών».

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ*

Α

- ἘΒδῆρα: ρωμαϊκὴ οἰκία 87· τεῖχος 88· ἀρχαῖκὸ νεκροταφεῖο, ἑλληνιστικὴ ὀχύρωση 107
 ἄγαλμα: Δῆμητρος Λυκοσοῦρας 60· Ἰουλίας Μαρμαίας 94· χάλκινα Πειραιῶς 25
 Ἐγγλία 43
 Ἐγγλικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν 43
 Ἐγία Σοφία Μύτικα Ἀκαρνανίας 98
 Ἐγιος Ἀνδρέας Σίφνου, ἀκρόπολις 85, 104
 ἀγορά: ρωμαϊκὴ Ἀθηνῶν 13· Κασσώπης 87
 Ἐγρίπια ἀγάλματος βᾶθρο 10
 Ἐδαμαντίου Ἀδαμάντιος 16, 110
 Ἐδριανοῦ βιβλιοθήκη 11, 13
 Ἐέρηδες 131
 Ἐθῆναι, Ἀθήνα, σποράδην· μνημεῖα 7· ἀρχαιολογικὸς χάρτης 9· Ἀσκληπιεῖο 64· προστασία ἀρχαιοτήτων 8
 Ἐθῆναιον, περιοδικὸ 14
 Ἐθηνᾶς Νίκης ναὸς 38, 45
 Αἴγινας Μουσεῖο 11
 αἰγυπτιακὸ ἱερὸ Μπρεξίζας Μαραθῶνος 104
 Αἰτωλία, θολωτὸς τάφος Μαραθιά 84
 ἀκρόπολις: Ἀγίου Ἀνδρέα Σίφνου 85, 104· Γλᾶ 77, 93· Μυκηνῶν 93· Σπάρτης 63, 94
 Ἀκρόπολις, σποράδην· ἀνασκαφὲς 11, 13, 49· μουσεῖο 15, 35· ὑπὸ Κατοχὴ 9
 Ἀκρωτήρι Θήρας 28, 72, 99
 Ἀλεξίου Στυλιανὸς 82, 91, 110
 Ἀλμυρὸς 113· μουσεῖο 57
 Ἀμαλία βασίλισσα 10
 Ἀμερικανικὴ Σχολὴ Κλασικῶν Σπουδῶν 42
 Ἀμοργός, Μινῶα 102
 Ἀμφιᾶρειο Ὀρωποῦ 13, 54· Ἀμφιάρου ναὸς 53
 Ἀμφίπολις: Βασιλικὴ Γ΄ 108· γυμνάσιον 87· τεῖχος 88
 ἀναβάθρα Προπυλαίων 45
 ἀνάκτορο Ζάκρου 81
 ἀνασκαφή, -ές: Ἀκροπόλεως 11, 13, 49· Ἀθηνῶν, Ἀττικῆς, Βοιωτίας, Θεάτρου Διονύσου, Πελοποννήσου 13· Μυκηνῶν 14· Μακεδονίας, Θράκης 30· Μικρᾶς Ἀσίας 22
 Ἀναστασόπουλος, Ἰωάννης 24
 ἀναστήλωση: μνημείων 37, 38· Παρθενῶνος 13
 Ἀνδρόνικος Μανόλης 89, 90, 110
 Ἐνδρος: Ζαγορὰ 106· Στρόφιλας 104
 Ἀνέμων Πύργος 11, 13
 Ἀνθούσης Γιάννης 97
 Ἀντιβασιλεία 9, 11, 17
 Ἀντίπαρος, Δεσποτικὸ 84
 Ἀπλώματα Νάξου 83
 ἀποκλεισμός γυναικῶν ἀπὸ τὴν Ὑψηροσία 24
 Ἀπόλλων: Ἀ. Δαφνηφόρου ναὸς 77· Ἀ. Μαλεᾶτα ἱερὸ 105· Ἀ. ναὸς Μινῶας Ἀμοργοῦ 102, 103· Ἀ. ἱερὸ Θέρμου 101

* Στὸ εὐρετήριο δὲν περιέχονται τὰ ὀνόματα καὶ τὰ τοπωνύμια τοῦ τελευταίου κεφαλαίου «Οἱ ἀνασκαφὲς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας» γιατί ἡ ὕλη του εἶναι καταταγμένη κατὰ γεωγραφικὴ τάξη (Ἀθήνα, Ἀττικὴ, Πελοπόννησος, Στερεὰ, Θεσσαλία, Μακεδονία, Ἡπειρος, Θράκη, Νησιὰ) καὶ οἱ τόποι τῶν ἀνασκαφῶν ἀναφέρονται ἀλφαβητικῶς μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνασκαφέως καὶ ἔτος, τὸ ὁποῖο δηλώνει τὸν ἀντίστοιχο τόμο τῶν ΠΑΕ ὅπου εἶναι δημοσιευμένη ἢ σχετικὴ ἔκθεσις τῆς ἀνασκαφῆς.

- Ἄραπογιάννη Ξένη 105, 111
 Ἄρβανιτόπουλος Ἄποστολος 17, 61, 111
 ἀρκαδικὴ πύλη Μεσσηνίας 65, 100
 Ἄρσινὴ κρήνη Μεσσηνίας 100
 Ἄρτεμις: Ἄ. ναὸς Αὐλιδεῖας 76· Ἄ. ἱερὸ Βραυρώνος 24· Ἄ. ναὸς Μεσσηνίας 67
 ἀρχαϊκός: ναὸς Γύρουλα Νάξου 105, 106· νεκροταφεῖο Ἀβδήρων 107
 ἀρχαιοκαπηλία 13
 Ἀρχαιολογικὰ Ἀνάλεκτα ἐξ Ἀθηνῶν 27
 Ἀρχαιολογικὲς Σχολῆς 39
 ἀρχαιολογικὴ διαίρεση Ἑλλάδος 16
 Ἀρχαιολογικὴ Ἐπιτροπὴ 11, 20, 36
 Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, σποράδην
 Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς 4, 14
 Ἀρχαιολογικὴ Ὑψηρεσία 5, 10
 Ἀρχαιολογικὸ Ἴνστιτούτο τῆς Ἀμερικῆς 42
 Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον 18, 21, 22, 24, 116· ἐπανέκδοσι ΑΔ 27
 Ἀρχαιολογικὸν Συμβούλιον 11, 20, 36, 37
 Ἀρχαιολογικὸν Ταμεῖον 39
 ἀρχαιολογικὸς νόμος 8, 23, 28
 ἀρχαιολόγοι ἔκτακτοι 30
 Ἀρχάνες, ἀνακτορικὸ κτίριο, ναὸς 96
 Ἀσέα Ἀρκαδίας, ναὸς Ἀθηνᾶς καὶ Ποσειδῶνος 61
 Ἀσκληπιεῖο Ἀθηνῶν 46, 64
 Ἀττάλου στοὰ 13
 Ἀττικὴ, σποράδην· ἀνασκαφὲς 93· μνηναϊκὸ νεκροταφεῖο Περατῆς 93
 Αὐλὶς, ναὸς Ἀρτέμιδος 76
 Αὐστραλιανὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἴνστιτούτο 44
 Αὐστριακὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἴνστιτούτο 43
 Ἀφαίας ναὸς 38
 Ἀφροδίτη: ἱερὸ Ἄ. στὸ Δαφνὶ 79· Ἄ. καὶ Ἐρμῆ ἱερὸ στὴ Σύμη Βιάννου 95
 Ἀχαΐα, τείχος Δυμαίων 85
- Β**
 Βαβρίτσας Ἀνδρέας 107, 111
 βαλκανικοὶ πόλεμοι 20, 21, 22
 βαπτιστήριο: Κρανεῖου Κορινθίας 78· Νέας Ἀγχιάλου 89
 Βαρβίτσα Λακωνίας 15
 Βάρη Ἀττικῆς 73
 Βαρούχα Εἰρήνη 22, 80
 Βασιλείου Ἀλέκος 109
 βασιλική: Ἀμφιπόλεως Γ' 108· Λεχαιοῦ 78· Νικοπόλεως Α' 57, 58· Νικοπόλεως Δ' 68· Νέας Ἀγχιάλου 88
 Βάσσης Φιγαλείας 55
 Βελγικὴ Σχολὴ 44
 Βεργίνα 90, 111
 Βερδελῆς Νικόλαος 75, 80, 112
 Βέροια 110
 Βερολίνο 15, 41
 Βερσάκης Φρειδερίκος 22, 63, 112
 βιβλιοθήκη Ἀδριανοῦ 11· Β. Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 4, 32
 Βλαστὸς Μιχαὴλ 73
 Βλάχος Ἄγγελος 34
 Βογιατζῆς Γεώργιος 80
 Βοιωτία 13, 15, 16
 Βοκοτόπουλος Παναγιώτης 98, 112
 Βουτιοῖν Ἀσσοῦλα 97
 Βρανᾶ νεκροταφεῖο 72
 Βραυρών, ἱερὸ Ἀρτέμιδος 24
 Βυζαντινὸ Μουσεῖο 29
 Βυζαντινὸς Γαβριὴλ 20
- Γ**
 Γαλλία 42, 43
 Γαλλικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν 40
 γενικός: Γενικὴ Ἐφορεῖα 4, 15· Γ. Ἐ. κατάργησι 19· Γενικὸς Ἐφορος 10, 11, 31· Γενικὸς Ἐπιθεωρητῆς Ὑψηρεσίας 27
 Γερμανία 10, 41, 42, 43
 Γερμανικὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἴνστιτούτο 40, 41
 γεωμετρικὸς οἰκισμὸς Σκάλας Ὠρωποῦ 102

Γεωργιανὸ Ἴνστιτούτο Ἀθηνῶν 44
 Γεώργιος βασιλεὺς 49
 Γιαλούρης Νικόλαος 29, 92, 113
 Γιαννόπουλος Νικόλαος 22, 57, 113
 Γλᾶ ἀκρόπολη 5, 77, 93
 γλυπτὰ Ἀκροπόλεως 45, 46
 Γόρτυς, πρωτογεωμετρικὸς τάφος 92
 Γουδῆ, ἐπανάσταση τοῦ 19
 Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ἴδρυση 9
 Γραμματεὺς Ναυτικῶν 8
 Γραφεῖο Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων 11
 γυμνάσιον: Ἀμφιπόλεως 87· Σικυῶνος 67
 Γύρουλας Νάξου 83, 105, 106

Δ

Δάκαρης Σωτήριος 86, 113
 Δαφνὶ 51, 79, 110
 Δεκουλάκου Ἰφιγένεια 104, 113
 Δελτίον Ἀρχαιολογικὸν 18, 21, 22· ἐπανεκδοση ΑΔ 27
 Δελφοὶ 15, 17, 111
 Δεσποτικὸ Ἀντιπάρου 84
 Δῆλος 15
 Δημητριάδης Ἀθανάσιος 16
 Δήμητρος ἄγαλμα Λυκοσοῦρας 60
 δημοσιεύσεις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 32
 διαίρεση ἀρχαιολογικῆ Ἑλλάδος 16, 20, 21, 24, 29
 διακοπὴ ἔκδοσης ΑΔ 24
 Διάταξις Διοικήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας 7
 Δικαῖος Γρηγόριος (Παπαφλέσσας) 7
 δικτατορία 21 Ἀπριλίου 27
 Διμήνη Θεσσαλίας 52, 53
 διοίκησις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας 30
 Διοικητὰ 8
 Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ 8, 9
 δίορκος Ἴσθμου Κορίνθου 76
 Δίον 52· θέρμες, ἱερὸ Ἴσδος 103
 Διονυσιακὸ θέατρο 13, 36

Δοντὰς Γεώργιος 29, 32, 82, 114
 Δουμετίου βασιλικὴ Νικοπόλεως 68
 Δραγάτης Ἰάκωβος 21, 114
 Δρανδάκης Νικόλαος 85, 114
 Δροσίνης Γεώργιος 66
 Δωδεκάνησος 8, 24
 Δωδώνη 115· θέατρο, ἱερὸ Διὸς 66· καταγώγιον, πρυτανεῖο 86

Ε

ἐγκύκλιος ἀριθ. 953 Καποδιστριαίου 8, 9
 Ἐγνατία ὁδὸς 80
 ἐθνικός: Ἐ. Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο 13, 15, 17, 29· Ἐ. Μουσεῖον Αἰγίνης 8· Ἐ. Τράπεζα 32· Ἐ. Συνέλευσις Τροιζῆνος 7· ἐθνικὰ πλοῖα 8
 ἐκδόσεις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 32, 33
 ἐκθέσεις ἀρχαιοτήτων 31
 ἐκκλησιαστήριον Μεσσηνίας 65, 67
 ἔκτακτοι ἀρχαιολόγοι 30
 Ἐκτακτοὶ Ἐπίτροποι 8
 ἐλαιοτριβεῖο, Μεσημβρία Θράκης 107
 Ἑλβετικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολή 44
 Ἐλευσίς 13· λουτρὸν 59· ρωμαϊκὸ σπήλιον 78· τεῖχος Περικλέους 58· τελεστήριον 59
 Ἑλληνικὴ Πολιτεία 7
 Ἐναλίων Ἀρχαιοτήτων Ἐφορεία 29
 ἐξέδρα στὴ Στύμφαλο 68
 Ἐπανάσταση: 3ης Σεπτεμβρίου 1843, 10· τοῦ 1909, 19
 ἐπέμβαση στὰ πράγματα τῆς Ἐταιρείας 34
 Ἐπίδαυρος 13, 38, 50, 109· ἱερὸ Ἀπόλλωνος Μαλεάτα 105· μουσεῖο 19· ναὸς Ἀσκληπιοῦ 38
 Ἐπιθεωρήσεις Πολιτισμοῦ 27
 ἐπιστάτης: Μουσείου Αἰγίνης 8· τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχαιοτήτων 9
 ἐπιστημονικὴ πολιτικὴ Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 32
 ἐπιτροπή: Ἀρχαιολογικὴ 20· Συντηρησεως Μνημεῖων Ἀκροπόλεως 29·

- Ἐπιτροπὲς συντήρησης Μνημείων 38-39
- Ἐπίτροποι Ἐκτακτοὶ 8
- Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 25
- Ἐρέτρια: κρήνη 77· ναὸς Ἀπόλλωνος Δαφνηφόρου 59, 77
- Ἐρέχθειο 49, 55
- Ἐρμῆ καὶ Ἀφροδίτης ἱερὸ στή Σύμη Βιάννου 95
- Εὐαγγελίδης Δημήτριος 17, 65, 114
- Εὐβοία 9, 19
- Εὐγένιος Γεώργιος 110
- Εὐστρατιάδης Παναγιώτης 15, 41
- Ἐφημερὶς Ἀρχαιολογικὴ 11, 18
- Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως 18
- Ἐφορεία: Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 13· Ἐναλίων ἀρχαιοτήτων 29· Νεωτέρων Μνημείων 26· Παλαιοανθρωπολογίας 29
- Ἐφύρα Θεοπροπείας 87
- Z
- Ζαγορὰ Ἄνδρου, γεωμετρικὸς ναὸς 106
- Ζάκρος, τὸ ἀνάκτορο 81
- Ζαφειρόπουλος Νικόλαος 80, 84, 89, 115
- Ζεὺς: ἱερὸ Διὸς Δωδώνης 66· ναὸς Διὸς Σωτήρος Μεσσηνίας 100
- ζήτημα Μαραθῶνος 33
- Ζιλιερὸν Αἰμίλιος 110
- Ζώμινθος Κρήτης, ΥΜ κτίριο 96
- ζωφόρος Παρθενῶνος 55
- H
- Ἥλις, θέατρο 92
- Ἡμερολόγιον Ἰπηρεσίας 15
- Ἡπειρος 19, 21, 22· Κασώπης ἀγορὰ, καταγώγιο 87· Παντάνασσα Φιλippiάδος 99
- Ἡπίτης Πέτρος 12
- Ἡραῖον: Ἡ. Ἄργους τάφος θολωτὸς 15· Ἡ. Σάμου 56
- Ἡράκλεια ἀρχαία 79
- Ἡρώδου Ἀττικοῦ Ὡδεῖον 13
- Ἡρῶ Μαγούλας Σπάρτης 63
- Θ
- θέατρο: Διονύσου 13· Δωδώνης 66· Ἥλιδος 92· Μεσσηνίας 100· Ραμνοῦντος 97
- Θέμελης Πέτρος 100, 115
- Θεοφορομένη Μενάνδρου, ψηφιδωτὸ Μυτιλήνης 91
- Θεοχαράκη Ἑλένη 97
- Θεοχάρης Δημήτριος 70, 74, 90, 115
- θέρμες Δίου 103
- Θέρμος 51, 61, 101
- Θεοπέδς 13
- Θεοπροπεία, ὑπόγεια αἴθουσα στήν Ἐφύρα 87
- Θεσσαλία 19, 111· Σέσκολο 91
- Θεσσαλονίκη 110
- Θῆβαι: Καδμεῖο 58· συλλογὴ Θ. 15
- Θήρα: Ἀκρωτήρι 28, 72· Σελλάδα 84
- Θηροεῖον 11
- θόλος Ἐπιδαύρου 38
- θολωτὸς τάφος Φαρσάλου 76
- Θορικὸς 13
- Θουρία 105, 111
- Θράκη 22, 30· Ἄβδηρα 107· Μαρώνεια 108· Μεσημβρία 107
- Θρεψιάδης Ἰωάννης 76, 80, 115
- I
- Ἰακωβίδης Σπύρος 93, 116
- Ἰατρίδης Ἀθανάσιος 8, 10, 11
- Ἰδαῖον Ἄντρον 96
- Ἰδρυση Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 12
- Ἰερά Ὀδός: Ρετιοὶ 79· τάφοι 48
- ἱερό: αἰγυπιακὸ Μπρεξίζας 104· Ἀπόλλωνος Θέρμου 101· Ἀπόλλωνος Μαλεάτα 105· Ἀρτέμιδος Βραυρώνος 25· Ἀφροδίτης Δαφνίου 79· Ἰσιδος Δίου 103
- Ἰκλαίνα Μεσσηνιακῆς, μυκηναϊκὸ μέγαρο 102
- Ἰμβριώτης Ρόζα 71
- Ἰμβριώτης Γιάννης 71

- Ίνστιτούτο: Ί. Ἀρχαιολογικὰ 30· Δα-
 νίας 44· Ρώμης 41
 Ίόνιοι Νῆσοι 8
 Ίουλίας Μαμμαίας ἄγαλμα 94
 Ίρλανδικὸ Ίνστιτούτο Ἑλληνικῶν Σπου-
 δῶν 44
 Ίσθμὸς Κορίνθου, δίορκος 76
 Ίσιδος ἱερὸν Δίου Μακεδονίας 103
 Ίταλία 9
 Ίταλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ 44
 Ίωλκός, Θεσσαλία, στρωματογραφία
 ἀνασκαφῆς 90
- Κ**
 Καβάλα 110
 Καββαδίας Παναγιώτης 4, 16, 17, 18,
 19, 20, 21, 25, 31, 49, 116
 Καδμεῖο Θηβῶν 58
 Καλαμάτα 111
 Καλλέργης Μιχάλης 75
 Καλλιπολίτης Βασίλειος 117
 Καλλιτσουνάκης Ἰωάννης 89
 Καλόπαις Εὐστράτιος 109
 Καλούδης Παναγιώτης 110
 Καμίνι Νάξου 84
 Καμπάνης Λεόντιος 8
 Καμπίτογλου Ἀλέξανδρος 106
 Καμπούρογλου Δημήτριος 50, 117
 Καναδικὸ Ἀρχαιολογικὸ Ίνστιτούτο 44
 Καποδίστριας Αὐγουστῖνος 8
 Καποδίστριας Βιάρος 8
 Καποδίστριας Ἰωάννης 7, 8, 9
 Καράμαλης Δημήτριος 97
 Καραμαλῆς Νικόλαος 97
 Καραμανλῆς Κωνσταντῖνος 71, 75
 Καραμητρος Ἰωάννης 70, 72, 74, 90,
 97
 Καροῦζος Χρήστος 22, 31, 70, 71, 80,
 89, 118
 Καρούζου Σέμνη 31, 70, 71, 80, 118
 Κασσώπη: ἀγορά, καταγώγιο 87
 Καστόρχης Εὐθύμιος 3, 119
 Καστρί Σύρου 5, 103, 104
 Καστριώτης Παναγιώτης 16, 54, 119
- καταγώγιο: Δωδώνης 86· Κασσώπης 87
 κατάλογος βιβλιοθήκης Ἀρχαιολογικῆς
 Ἑταιρείας 32
 κατάλογος Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μου-
 σείου 17
 Καταπολιανὴ Πάρου 68, 69
 κατάργηση: Γενικῆς Ἐφορείας 19· θέ-
 σης Γενικοῦ Ἐφόρου 31· Προϊστα-
 μένου Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας,
 βαθμῶν Γενικοῦ Ἐφόρου, Ἐφόρου
 καὶ Ἐπιμελητοῦ Ἀρχαιοτήτων 29
 καταστροφή Μαραθῶνος 33
 Κατοχὴ 1941-1944, 24
 Κατοσαμπᾶς Κρήτης, ΥΜ ΙΙΙ οἰκία 92
 Καφταντζόγλου Λύσανδρος 3, 110
 Κεραμεικός 13, 46
 Κεραμόπουλλος Ἀντώνιος 16, 24, 58,
 119
 κεντρικός: Κ. Ἐπιτροπὴ 36· Κ. Ἀρ-
 χαιολογικὸ Συμβούλιο 37· Κ. Μου-
 σεῖο 11· Κ. Συμβούλιο Νεωτέρων
 Μνημείων 37
 Κέρκυρα 8, 19
 Κεφαλληνία 19
 Κίττα Μάνης, Ἐπισκοπὴ 86
 Κλαζομενές, νεκροταφεῖο 65
 Κλαυδιανὸς Στυλιανὸς 110
 Κλεάνθης Σταμάτιος 9
 Κοκκῶνης Ἰωάννης 9, 12
 Κομοτηνὴ 110, 111
 Κοντῆς Ἰωάννης 24, 27, 28, 77, 80, 82,
 88, 120
 Κοντολέων Ἀλέξανδρος 16
 Κοντολέων Νικόλαος 28, 83, 120
 Κοντόπουλος Κωνσταντῖνος 109
 Κοραῆς Ἀδαμάντιος 7
 κόρη Φρασιόκλεια Μερέντας 84
 Κορίνθου Ἰσθμός, δίορκος 76
 Κοροβέσης Δημήτριος 97
 Κορομάντζος Ἐπαμεινώνδας 109
 Κορρὲς Γεώργιος 106, 121
 Κοσμόπουλος Μιχαὴλ 102, 121
 Κοτζιάς Νικόλαος 22
 Κουκούλη Χρυσανθάκη Χάιδω 107, 121

Κουμανούδης Ἀθανάσιος 121
 Κουμανούδης Στέφανος Α. 3, 4, 13,
 14, 18, 41, 45, 122
 Κουπιώρης Παναγιώτης 109
 κοῦρος Μερέντας 84
 Κουρουιότης Κωνσταντῖνος 16, 20,
 22, 58, 59, 66, 73, 122
 Κράναιο Κορινθίας, βαπτιστήριο 78
 κρήνη: Ἀρσινόη Μεσοσηνης 100· Ἐρε-
 τρίας 77· Σικυῶνος 67
 Κρήτη 44, 110· Ἀρχάνες 96· Γόρτυς 92·
 Ζώμινθος 96· Ἰδαῖον Ἄντρον 96·
 Κατοαμπάς 92
 κρίση: Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 1894,
 18· 1988, 30· 2002, 33
 Κυκλάδες 8, 13, 19, 111
 Κυπαρίσσης Νικόλαος 22, 24
 κυριότης ἀρχαίων 17
 Κωνσταντῖνου Ἰωάννα 22, 77, 80, 123
 Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης 7
 Κώνστας, Δ. 109
 Κωπαῖς, ἀκρόπολη Γλαῖ 77

Λ

Λαζαρίδης Δημήτριος 29, 80, 87, 123
 Λαζαρίδης Παῦλος 2, 88, 123
 Λαμπάκης Γεώργιος 4, 16
 Λαμπρινουδάκης Βασίλειος 105, 124
 Λάσκαρις Νικόλαος 22
 λεμβοδρόμιο Μαραθῶνος 33
 Λεμπέση Ἀγγελικὴ 95, 124
 Λεονάρδος Βασίλειος 4, 16, 53, 54,
 120, 124
 Λέσβος 19
 Λευκάδια Ναούσης, μακεδονικὸς τά-
 φος 89
 Λέχαιο Κορινθίας, βασιλικὴ 78
 Λογιωτατίδης Σπυρίδων 16
 λοιμὸς τοῦ 1854, 3
 Λουδοβίκος Α΄ τῆς Βαυαρίας 10
 Λουδοβίκος Φίλιππος τῆς Γαλλίας 40
 λουτρὸν Ἐλευσίνος 59
 Λυκαβητὸς 43
 Λυκάκης Ἀλέξανδρος 110

Λυκόσουρα 59, 109· ἀγαλμα Δημήτριος
 60· ναὸς Δεσποίνης 60· μουσεῖο 29

Μ

Μαγούλα Σπάρτης: ἠρώδων 63· τοιχο-
 γραφία 62
 Μαζαρακάτα Κεφαλληνίας 50
 Μαζαράκης Αἰνιάν Ἀλέξανδρος 101,
 125
 Μάξι Σκιλλουντίας 119
 Μακαρόνας Χαράλαμπος 75, 125
 Μακεδονία 19, 21, 22, 30· Δίον, θέρ-
 μες, ἱερὸν Ἰσιδος 103· Ἀμφίπολις,
 βασιλικὴ Γ΄ 108
 μακεδονικὸς τάφος, Λευκάδια Ναού-
 σης 89
 Μακρυγιάννη συνοικία 36
 Μακρύσια, Μπάμπες, ναῦκος Διὸς 92
 Μάλια, ἀνάκτορο 48, 49
 Μάνη 114· βασιλικὴ στὸ Τηγάνι 86·
 Ἐπισκοπὴ στὸ Σταυρὶ Κίττας 86·
 ναὸς Ἀσωμάτων στὸ Κουλούμι 85
 Μαραγκοῦ Λίλα 102, 125
 Μαραθίας Αἰτωλίας, θολωτὸς τάφος 84
 Μαραθῶν 33· Βρανᾶ νεκροταφεῖο 72·
 Μ. ζήτημα 34· Μπρεξίζας αἰγυπτια-
 κὸ ἱερὸ 104· Τσέππ νεκροταφεῖο 94
 Μαρθάρη Μαρίζα 103, 126
 Μαρινάτος Σπυρίδων 22, 23, 24, 25,
 27, 28, 71, 72, 89, 126
 Μαρώνεια Θράκης, Σύναξη, μεσοβυ-
 ζαντινὴ ἐκκλησία 108
 Μαστροκώστας Εὐθύμιος 84, 126
 Μεγάλη Παναγία 11
 Μεγάλη Τοῦμπα Βεργίνας 111
 Μενανδρίδος στήλη Παγασῶν 61
 Μένανδρος, ψηφιδωτὸ Μυτιλήνης 91
Μέντωρ, Ὁ, 32
 Μερέντα, κοῦρος καὶ κόρη Φρασίκλεια
 84
 Μεσημβρία 107, 111
 μεσοπόλεμος 20
 Μεσοσηνή 5· ἀρκαδικὴ πύλη 65, 100·
 ἐκκλησιαστήριο 65, 67· θέατρο 100·

- κρήνη Ἀροινὴ 100· ναὸς Ἀρτέμιδος 67· ναὸς Διδῶ Σωτήρος 100· συνέδριο 67
- Μεσοσηνία 111· Θουρία, κτίριο Α΄ 105· Ἴκλαινα, μυκηναϊκὸ μέγαρο 102· μεταβολὴ πολιτικῆ τοῦ 1981, 30· μεταφορὰ Ὑψηροσίας στὴν Προεδρία τῆς Κυβερνήσεως 26
- Μετέωρα 110
- Μηλιάδης Ἰωάννης 22, 29, 69, 80, 127
- Μικρὰς Ἀσίας ἀνασκαφὲς 22
- Μινύου θησαυρὸς 38
- Μινῶ Ἀμοργοῦ 102
- Μιτοδὸς Μάρκελλος 80
- Μόναχον, Στρατιωτικὴ Σχολὴ 13
- Μονὴ Πετράκη 43
- Μουσεῖο: Αἰγίνης 11· Ἀκροπόλεως 15· Ἀλμυροῦ 57· Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 13· Βαρβακείου 13· Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν 15, 17· Ἐπιγραφικὸ 29· Ἐπιδαύρου 19· Καλαμάτας 111· Λυκοσοῦρας 29· Μπενάκη 33· Μυκηθῶν 30· Μυκόνου 19· Πανεπιστημίου 13· Πολυτεχνείου 13, 47· Σπάρτης 15, 19· Τεγέας 19· Χαϊρωνείας 19· Χαλκίδος 19
- Μουστοξύδης Ἀνδρέας 8, 9, 31
- Μουτσόπουλος Νικόλαος 127
- Μπακαλάκης Γεώργιος 79, 128
- Μπακιριτζῆς Χαράλαμπος 108, 128
- Μπαλᾶνος Νικόλαος 37, 55, 128
- Μπάμπες Μακρυσίων, ναῦκος Διδῶς 92
- Μπέλιος Κωνσταντῖνος 12
- Μπενάκη Μουσεῖο 33
- Μπρεξίτσα Μαραθῶνος 104, 114
- Μπροῦσκαρη Μαρία 69
- Μυκῆναι 5, 13· ἀκρόπολις 93· ἀνασκαφὴ 14· δυτικὴ οἰκία 76· μουσεῖο 30· ταφικὸς κύκλος Α΄ 15, 47· ταφικὸς κύκλος Β΄ 25· τέχνη 38
- μυκηναϊκός: συλλογὴ Ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου 47· τάφοι Ἡραίου, Σπάτα 15
- Μύκονος, μουσεῖο 19
- Μυλωνᾶς Γεώργιος 29, 30, 69, 70, 128
- Μυλωνᾶς Κυριακὸς 129
- Μυστράς 110
- Μύτικας Ἀκαρνανίας, Ἁγία Σοφία 98
- Μυτιλήνη 111· ψηφιδωτά (Θεοφορομένης, Μενάνδρου, Ὀρφέως) 91
- Ν
- Νάξος: Ἀπλώματα 83· Γύρουλας 83, 105, 106· Καμίνι 84
- ναός: Ἀθηνᾶς Νίκης 45· Ἀθηνᾶς Σωτήρας καὶ Ποσειδῶνος στὴν Ἀσέα 61· Ἀμφιαράου 53· Ἀπόλλωνος Δαφνηφόρου 59, 77· Ἀπόλλωνος Ἐπικουρίου 55· Ἀπόλλωνος Θερμίου 101· Ἀπόλλωνος Μινῶας Ἀμοργοῦ 102, 103· Ἀρτέμιδος Αὐλιδεΐας 76· Ἀρτέμιδος Μεσοσηνίας 67· Ἀσκληπιοῦ Ἐπιδαύρου 38· Γύρουλα Νάξου 105, 106· Δεσποίνης Λυκοσοῦρας 60· Διδῶ Σωτήρος Μεσοσηνίας 100· Ζαγορᾶς Ἄνδρου 106· Ποσειδῶνος Σουνίου 52
- Ναοῦμ (Παπαναοῦμ) Παναγιώτης 109
- Νάουσα, μακεδονικὸς τάφος 89
- Ναύπλιο 9
- Νέα Ἀγχιάλος 64· βαπτιστήριο 89· βασιλικὲς 88
- Νέες Χῶρες 21
- νεκροταφεῖο: Ἀβδηρῶν 107· Κλαζομενῶν 65
- Νερουλὸς Ἰάκωβος Ρίζος 12
- νεώτερα μνημεῖα 26· Ν. Μ. Ἐφορεία 29
- νησοὶ Αἰγαίου 9
- Νικόπολις: βασιλικὴ Α΄ 57, 58, 68· βασιλικὴ Δ΄ 68· βασιλόσπιτο 57
- Νίκων ὄσιος· μονὴ 63· ναὸς 10
- Νίφρου Χάνι, Κρήτη 56, 57
- Νομισματικὸ Μουσεῖο 29
- νόμος: ἀρχαιολογικός 8· Ν. 10/22 Μαΐου 1834, 9, 17· Ν. ΒΧΜΣ/1899, 16, 17, 18, 23· Ν. ΓΨΚΑ/1910, 20· Ν. ΓΨΛ/1910, 20· ΚΝ 5351/1932, 23,

- 28, 29· AN 1947/1939, 24· N. 1469/1950, 26· N. 1232/1982, 31· N. 3028/2002, 35
 Νορβηγικό Ίνστιτούτο 44
 Ντούμας Χρίστος 99, 129
- Ξ
- Ξανθουδίδης Στέφανος 16, 56, 110, 129
 Ξένες Ἀρχαιολογικὲς Σχολὲς 39
 Ξυγγόπουλος Ἀνδρέας 22, 130
 Ξώμπουργο Τήνου 83
- Ο
- Ὁθων βασιλεὺς 9, 10
 Ὁθώνειο Πανεπιστήμιο 10
 οἰκία Δυτικὴ, Μυκῆνες 76
 οἰκισμὸς Μεσημβρίας Θράκης 107
 Οἰκονόμος Γεώργιος 17, 21, 22, 23, 25, 65, 130
 Ὀλλανδικό Ίνστιτούτο 44
 Ὀλυμπία 17, 111
 ὄργανωση Ὑπηρεσίας ἀπὸ Καββαδία 16
 Ὀρλάνδος Ἀναστάσιος 24, 25, 37, 38, 66, 67, 131
 Ὀρφανοτροφεῖο Αἰγίνης 8, 11
 Ὀρφεύς, ψηφιδωτὸ Μυτιλήνης 91
 Ὀρχομενὸς 38
 Ὀσίου Νίκωνος μονὴ 63
- Π
- Παγασαὶ 111· γλυπτά, ἀνασκαφὴ τείχους 62· στήλη Μενανδρίδος 61
 Πάγκαλος Κωνσταντῖνος 25
 Παλαιοανθρωπολογίας Ἐφορεία 29
 Παλαμήδι Ναυπλίου 119
 Παλάσκας Λεωνίδας 131
 Πάλλας Δημήτριος 77, 80, 132
 Παναγιωτάκης Ἀνδρέας 110
 Πανεπιστήμιο Ὁθωνος 10
 Παντάνασσα Φιλιππάδος, Ἡπειρος 94, 99, 132
 Παντερμαλῆς Δημήτριος 103, 132
 Πάντζαρης Γεώργιος 25
 Παπαβασιλείου Γεώργιος 133
 Παπαδάκης Ἰωάννης 3, 133
 Παπαδάκις Νικόλαος 22
 Παπαδημητρίου Ἰωάννης 25, 26, 27, 31, 70, 73, 74, 75, 80, 89, 133
 Παπαναστασίου Παναγιώτης 19
 Παπαποσιόλου Ἰωάννης 100, 134
 Παπασπυρίδη Σέμνη βλ. Καρούζου Σέμνη
 Παπαφλέσσας 7
 Παπούλια Πυλίας, τύμβος ΜΕ Ι 106
 παραίτηση: Ἀ. Ρ. Ραγκαβῆ 13· Στ. Ἀ. Κουμανοῦδη 19
 Παρασκευαΐδης Στρατῆς 22
 Παρθενὸν 55, 56· ἀναστήλωση 13· ζωφόρος 55· στερεοβάτης 49
 Πάρος, Καταπολιανὴ 68, 69
 Πειραιεὺς 13, 26· Π. χάλκινα ἀγάλματα 25
 Πελεκανίδης Στυλιανὸς 80, 134
 Πελεκίδης Εὐστράτιος 22
 Πελοπόννησος 9, 13, 14, 15
 Περαιτὴ Ἀττικῆς, μυκηναϊκὸ νεκροταφεῖο 93
 Περβάνογλους Πέτρος 135
 περίβολος Ταφικὸς Α΄ Μυκηνῶν 15
 Περικλῆς: Π. τείχος Ἐλευσίνος 58· Π. ὠδεῖο 54
 Περιστερὰ Πυλίας, θολωτοὶ τάφοι 106
 Πετράκη, Μονὴ 43
 Πετράκος Βασίλειος 32, 97, 135
 Πέτοας Φώπιος 80, 89, 135
 πίνακες Πιπτάκη 45
 Πιπτάκης Κυριακὸς 3, 4, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 22, 45, 135
 Πλάτων Νικόλαος 29, 75, 81, 137
 πόλεμος: Παγκόσμιος Α΄ 20, 22· Παγκόσμιος Β΄ 21· Πόλεμοι Βαλκανικοὶ 20, 21, 22· Π. τοῦ 1940, 24
 πολιτικός: π. ἐπιστημονικὴ Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 32· π. μεταβολὴ 1981, 30
 Πολυκανδριώτης Γεώργιος 110
 Ποστολάκας Ἀχιλλεὺς 16

- Πρακτικά Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας* 4, 14, 25
 προλεγόμενα Κοραῆ στὸν Ἴσοκράτη 7
 προστασία ἀρχαιοτήτων Ἀθηνῶν 8
 πρυτανεῖο Δωδώνης 86
 πώση Καββαδία 19
 πύλη ἀρκαδικῆ Μεσσήνης 100
 Πυλία: θολωτοὶ τάφοι Περιστεριάς,
 ΜΕ I τύμβος Παπουλίων 106
 Πύργος Ἀνέμων 11, 13
- P**
 Ραγκαβῆς Ἀλέξανδρος Ρίζος 12, 13,
 41, 137
 Ραμνοῦς 5, 9, 13· θέατρο φρουρίου,
 ἱερὸ Νεμέσεως, ταφικὸς ναῖκος
 Ἱεροκλέους 97· ἐσωτερικὸ φρου-
 ρίου, νότια πύλη 98
 Ρεϊτοί, Ἱερὰ Ὀδοῦ 79
 Ρήγεια 60
 Ρόδος 24, 82, 83, 110, 120
 Ρουσόπουλος Ἀθανάσιος 3, 4, 138
 ρυτὸ 81, 82
 Ρωμαῖος Κωνσταντῖνος 17, 22, 61, 71,
 111, 138
 Ρωμάνος Ἄθως 73
 Ρώμης, Γερμανικὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἰν-
 στιτούτο 41
- Σ**
 Σακελλαράκη Σαπουναῖ Ἐφη 95, 138
 Σακελλαράκης Γιάννης 95, 139
 Σάμος 19· Ἡραῖον Σ. 56
 Σβορώνος Ἰωάννης 16, 19
 Σελλάδα Θήρας 84
 Σέσκλο 91
 Σιγάλας Χαράλαμπος 99
 Σικυῶν: γυμνάσιο, κρήνη, στοὰ 67
 Σίφνος 114· ἀκρόπολις Ἀγίου Ἀνδρέα
 85, 104
 Σκάλα Ὠρωποῦ, γεωμετρικὰ κτίρια
 101, 102
 Σκιᾶς Ἀνδρέας 16
 Σουβάλα (Πολύδροσο) Παρνασσίδος
 118
 Σουηδικὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτούτο 44
 Σουνίου ναὸς 38, 52
 Σοφούλης Θεμιστοκλῆς 56, 139
 Σπανὸς Εὐάγγελος 97
 Σπάρτη 110· ἄγαλμα Ἰουλίας Μαι-
 μαίας 94· ἀκρόπολις 63, 94· μονὴ
 Ὀσίου Νίκωνος 63· μουσεῖο 15, 19
 Σπάτια μυκηναϊκὸς τάφος 15
 Σπηλιωτόπουλος Ἐπαμεινώνδας 34
 Σποράδες: Βόρεια, Δυτικὰ 8
 Στάης Βαλέριος 4, 16, 52, 140
 Σταματάκης Παναγιώτης 4, 14, 15, 46,
 47, 109, 140
 Σταυρὶ Κίττας Μάνης, τοιχογραφία 86
 Σταυρόπουλος Δημήτριος 16, 60, 141
 Σταυρόπουλος Φοῖβος 73, 80, 141
 Στερεὰ Ἑλλὰς 9
 στερεοβάτης Παρθενῶνος 49
 Στέφανος Κλῶν 141
 στήλη: Μενανδρίδος Παγασῶν 61·
 στήλες Παγασῶν 111
 στοά: Θορικοῦ 52· Σικυῶνος 67
 Στρατιωτικὴ Σχολὴ Εὐελπίδων Αἴγινας
 11
 Στρόφιλας Ἄνδρου, νεολιθικὸς οἰκι-
 σμὸς 104
 Στύμφαλος, ἐξέδρα 68
 συλλογή: Ἀκροπόλεως, Πύργου Ἀνέμων,
 βιβλιοθήκης Ἀδριανοῦ, Θεοσείου,
 Μεγάλης Παναγίας 11· Θηβῶν, Τα-
 νάγρας, Χαίρωνείας 15
 συμβούλιο: Ἀρχαιολογικὸν 20· Μου-
 σεῖων 37
 Σύμη Βιάννου, ἱερὸ Ἑρμῆ καὶ Ἀφροδί-
 τῆς 95
 Σύναξις Μαρωνείας, Θράκη. Μεσοβυ-
 ζαντινὴ ἐκκλησία 108
 συνέδρια ἀρχαιολογικὰ 31
 συνέδριον Μεσσήνης 67
 Σύρος, Χαλανδριανὴ 53, 103, 104
 Σχολὴ Διδασκαλίας τῆς Ἱστορίας τῆς
 Τέχνης 32
 Σωτηριάδης Γεώργιος 16, 51, 141
 Σωτηρίου Γεώργιος 22, 64, 142

Τ

- Ταμείον Ἀπαλλοτριώσεων Ἀρχαιολογικῶν Χώρων 39
 Τανάγρα 13, 15· Τ. συλλογὴ 15
 ταφικός: τ. περίβολος Α΄ Μυκηθῶν 15· τ. περίβολος Β΄ Μυκηθῶν 25· ταφικὴ τοιχογραφία Κορίνθου 46, 47
 τάφοι: Βοιωτίας 14· θολωτοὶ Περιοστειρίας 106
 τάφος: ἔκτος Μυκηθῶν 15· μακεδονικὸς Λευκαθίων Ναούσης 89· Τερτίας Ὁραρίας 60· Φιλίππου Β΄ 90, 111
 Τεγέας μουσεῖο 19
 τεῖχος: Ἀβδήρων, Ἀμφιπόλεως 88· Δυμαίων Ἀχαΐας 85· Περικλέους Ἐλευσίνος 58
 Τελεβάντου Χριστίνα 104, 142
 τελεστήριον Ἐλευσίνος 48, 59
 Τελχίνων ὁδός, Ἀκρωτήρι Θήρας 72
 Τερτίας Ὁραρίας τάφος 60
 Τηγάνι Μάνης, βασιλικὴ 86
 Τήνος, λόφος Εἰώπουργου 83
 Τμήμα Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας 20
 τοιχογραφία: ἡρώου Μαγούλας Σπάρτης 62· ταφικὴ Κορίνθου 46, 47
 Τομπάζης Νικόλαος 74
 Τοπικὰ Ἀρχαιολογικὰ Συμβούλια 37
 Τοποτηρητὰ 8
 Τορῶνη Χαλκιδικῆς, ἀκρωτήριο Ληκίου 106
 Τραυλὸς Ἰωάννης 78, 79, 142
 Τρικούπης Χαρίλαος 43
 Τρυπάνης Κωνσταντῖνος 29
 Τσέπ Μαραθῶνος, ΠΕ νεκροταφεῖο 94
 Τσίμας Γεώργιος 73
 Τσουντας Χρῆστος 4, 16, 21, 52, 66, 143
 Τύμβος Μαραθῶνος 33

Υ

- Ὑπηρεσία Διαχειρίσεως Ἀρχαιολογικῶν Πόρων 39

Φ

- Φάραλος Θεσσαλίας, θολωτὸς τάφος 76
 Φθιώτις 15
 φθορὰ μνημείων Ἀκροπόλεως 29
 Φιλαδελφεὸς Ἀλέξανδρος 22, 57, 144
 Φιλάρχαιος Ἐταιρεία ἢ Ὅθρυς 113
 Φίλιος Δημήτριος 4, 16, 48, 144
 Φιλιππικὴ Βαρβάρα 85, 144
 Φιλιππικὴ Ἠπειροῦ, Παντάνασσα 99
 Φίλιπποι, Ἐγνατία ὁδός 80· ψηφιδωτὸ δάπεδο 81
 Φίλιππος Β΄, τάφος του στὴ Βεργίνα 90, 111
Φιλίστωρ, περιοδικὸ 14
 Φιλόμουσος Ἐταιρεία 7
 Φίλτσου Ἐλένη 22
 Φιντανδικὸ Ἴνστιτούτο 44
 Φιντικλῆς Σπυρίδων 3, 145
 Φλώρινα, ἀρχαία Ἡράκλεια 79
 φραγκικὸς πύργος Ἀκροπόλεως 46
 Φρασίκλεια Μερέντας 84
 φρουρίου Ραμνουῦντος, τὸ ἐσωτερικὸ, ἢ νότια πύλη 98
 Φωτίλας Δ. 12

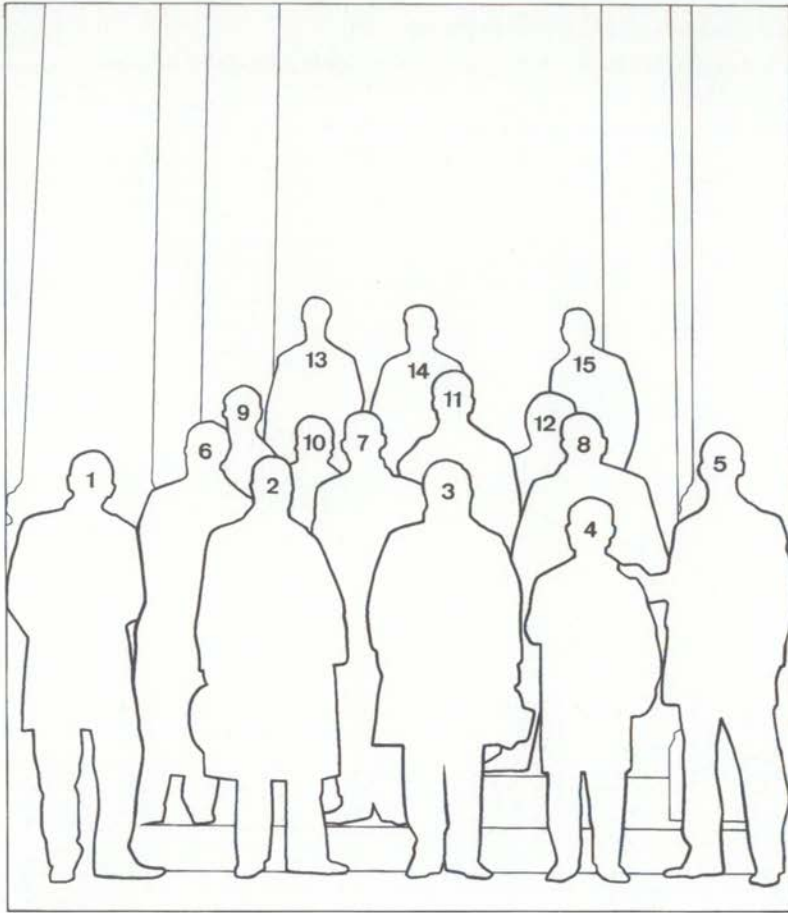
Χ

- Χαιρώνεια 13· μουσεῖο, συλλογὴ 15, 19
 Χαλανδριανὴ Σύρου, τὸ Καστρί 53, 103, 104
 Χαλκιδική, Τορῶνη, ἀκρωτήριο Ληκίου 106
 Χαλκίδος μουσεῖο 19
 χάλκινα ἀγάλματα Πειραιῶς 25
 Χαριτωνίδης Σεραφεῖμ 82, 91, 145

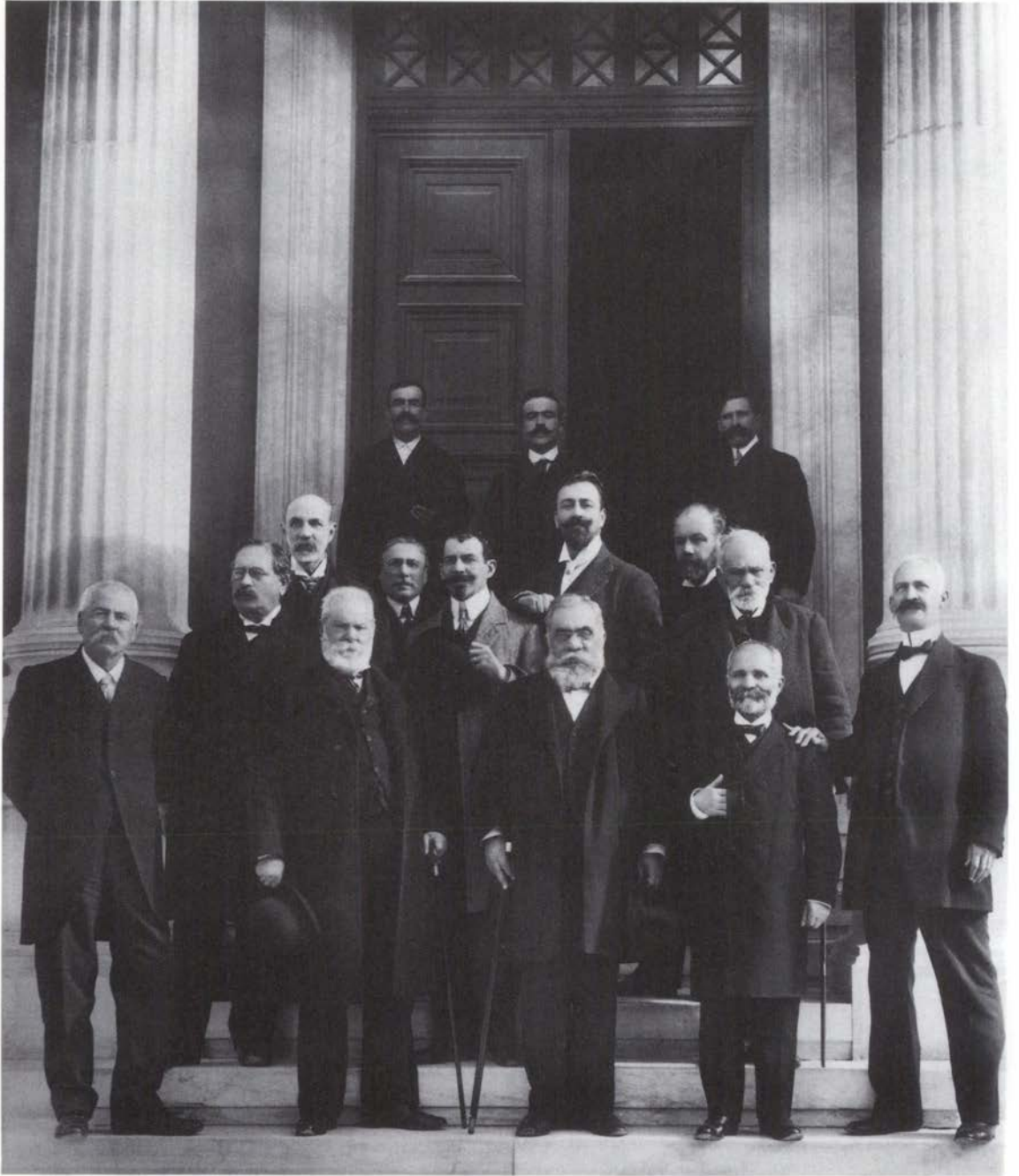
- χάρτης ἀρχαιολογικὸς Ἀθηνῶν 9
 Χατζηδάκης Μανόλης 80, 145
 Χατζιδάκις Ἰωσήφ 16, 48, 146
 Χόνδρος Βιάννου Κρήτης, οἰκισμὸς 81
 Χρήστου Χρῦσανθος 93, 146
Χρόνος, ἐφημερίδα 19
 Χωράφα Μυτιλήνης, ψηφιδωτὸ Μενάν-
 δρου, Ὀρφέως καὶ Θεοφορουμέ-
 νης 91
- Ω
- Ὠδεῖον Ἡρώδου 13, 69
 Ὠδεῖον Περικλέους 54, 55
 Ὠρολόγιον τοῦ Κυρρήστου 131

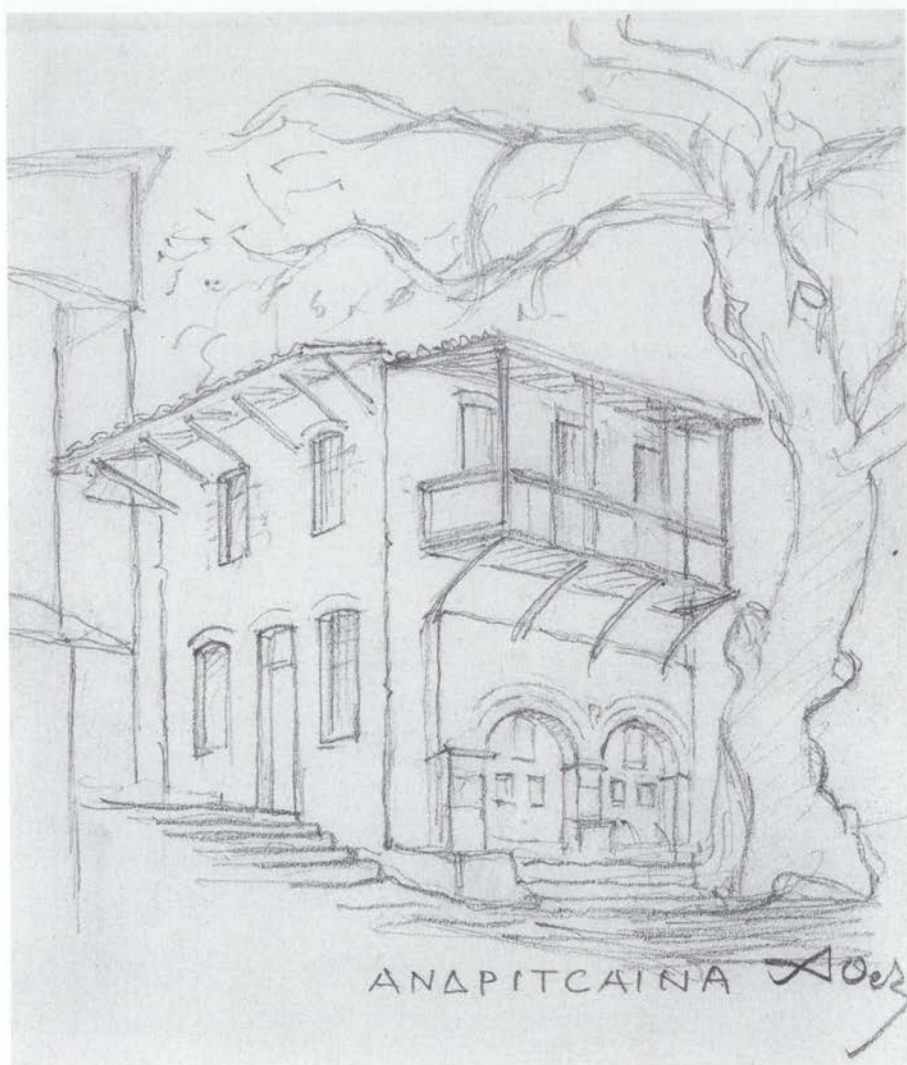
οὐ πάνυ γε ῥάδιόν ἐστιν εὐρεῖν ἔργον ἐφ' ᾧ οὐκ ἄν
 τις αἰτίαν ἔχοι. χαλεπὸν γὰρ οὕτω τι ποιῆσαι ὥστε
 μηδὲν ἀμαρτεῖν, χαλεπὸν δὲ καὶ ἀναμαρτήτως τι
 ποιήσαντα μὴ ἀγνώμονι κριτῇ περιτυχεῖν.

Ξενοφ. Ἀπομν. 2, 8, 5

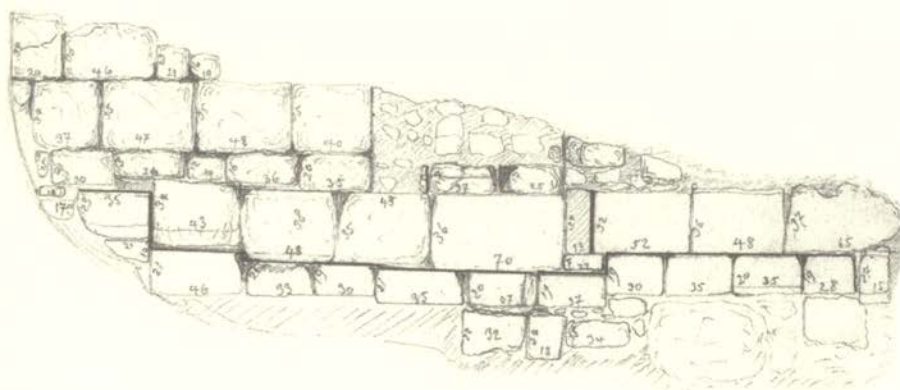

Τὸ Συμβόλιο τῆς Ἄ. Ἐτ. ποὺ ἐκλέχτηκε στὶς 15 Ἰανουαρίου 1912 ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ μεγάρου τῆς. Στὴν πρώτη σειρὰ ἀπὸ τ' ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ: 1) Γεώργιος Παπαβασιλείου, 2) Σταθρὸς Ἀνδρόπουλος, 3) Γεώργιος Μιοτριώτης, 4) Μαργαρίτης Εὐαγγελίδης, 5) Ἀθανάσιος Γεωργιάδης. Δεύτερη σειρὰ: 6) Παναγιώτης Οἰκονόμος, 7) Ἀλέξανδρος Φιλαδελφεύς, 8) Ἀθανάσιος Κατριβᾶνος. Τρίτη σειρὰ: 9) Βασίλειος Λεονάρδος, 10) Παναγιώτης Καββαδίας, 11) Δημήτριος Ἀντωνιάδης, 12) Κλὼν Στέφανος. Τετάρτη σειρὰ: 13) Ἐμμ. Μῶτος, κλητῆρας, 14) Παναγιώτης Στριγόπουλος, λογιστῆς καὶ 15) Ἀλέξανδρος Μυλωνάκος, ταμίας τῆς Ἄ. Ἐτ. (φωτ. ΑΑΕ δημοσιευμένη στὴν ἐφημερίδα «Ἐμπρὸς» τῆς 23.1.1912).

Άναστάσιος Κιμ. Όρλάνδος. Μία σελίδα από τὸ ταξιδιωτικὸ του σημειωματάριο. Σχέδιο σπιτιοῦ στὴν Ἀνδρίτσαϊνα, 1926.

Γεώργιος Παν. Οικονόμος. Σχέδιο από τις ανασκαφές του στις Κλαζομένες της Μικράς Ἀσίας τὸ 1921 μετὴν ἐξήγηση: «Τοῖχος ἱεροῦ βόθρου ΒΑ ἀκροπόλεως».

Ἰωάννης Τραυλός. Ἐλεύθερο σχέδιο μέρους τοῦ Τελεστηρίου τῆς Ἐλευσίνας μετὴν ἐξήγηση: «Θεμέλια κίωνων ρωμαϊκοῦ Τελεστηρίου».

